

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

DTP MİLLETVEKİLİ GÜLTAN KIŞANAK
Kırılma derin olacak

KAMU ÇALIŞANLARININ 25 KASIM EYLEMİ
Sendika, yalanlar ve mücadele

YENİ MEDYALARDA NEFRET SÖYLEMİ
Bizden olmayana bin tekme

AMARGİ EDEBİYAT ATÖLYESİ
Kadın kadını kadında tanır

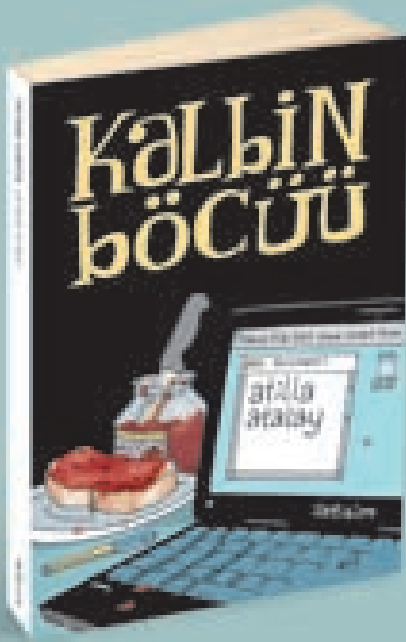
İNAN TEMELKURAN'LA "BORNOVA BORNOVA"
Kamerayı koymuş, konuşturmuş

Sola ufkuk gerek

İletişim'den

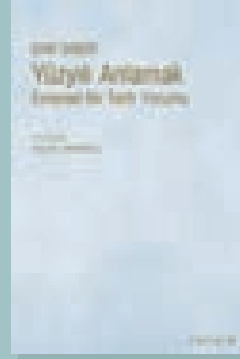
Aralık 2009 kitapları...

ATILLA ATALAY
KALBİN BÖCÜ
271 sayfa

"Bi keresinde Oğuz Abi söyleyeydi, 'Herşeyi yazıp çizdikten sonra bir çeki taşı kalır insanın içinde,' dedi. 'Çeki taşı' nedir bilmiyorum. Ama tüm o komikliklerden sonra, insanın içine oturan, ağır ve kırırdatılmaz, acıklı bişeylerin kaldığı doğrudur. Yazarsın, çizersin, bunlar hakkaten birilerini güldürür ama Oğuz Abi'nin söylediği gibi: Senin içinde, bütün güldürücü, sevindirici coşkulu bileşenleri aldıktan sonra, ağır, yerinden oynatılmaz, gözyaşı dahil bilinen herhangi bir sıvıyla akıtılıp temizlenemez bir tortu kalıp birikir..."

Mizah dünyamızın usta kalemi Atilla Atalay'ın 30. yazı yılında renkli bir seçki...

Büyük İngiliz tarihçi Eric Hobsbawm'ın 20. yüzyıla "kısa" demesinin nedeni, bu yüzyıla çok şey sığması ve çok hızlı geçmesiydi. Dan Diner'in bu çok yankı uyandıran kitabında yaptığı, filmi geriye sarmak ve en tehlikeli sahneleri ağır çekimde oynatmak... Onun mesafeli bakışı, zaten bildiğimizi varsaydığımız olayları başka bir gözle görmemizi sağlıyor. Avrupa'yı doğusundan bakarak gözleyip bu kitapta Dan Diner ve analitik bakışıyla 20. yüzyılın siyasi tarihini baştan aşağı tarıyor.

ÇEVİREN: HULKİ DEMİREL
333 SAYFA

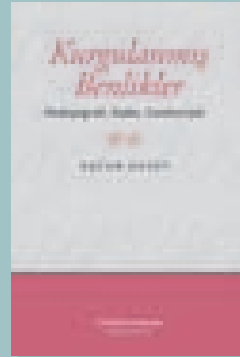
Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar'ın 9. sayısı ağırlıklı 19. yüzyıl Osmanlı idari ve toplumsal ilişkilerine odaklanan makalelerden oluşuyor. İstanbul'da emlak vergisi düzenlemelerinden, Vilayet-i Sitte'de vergi tahsildarlığına uzanan mülkiyet, siyaset ve yeni hukuki düzenlemelerle; Yeziçiler, ihtida ve zorunlu askerlik tartışmalarından Arnavutluk'ta Osmanlı tarihi araştırmalarına uzanan imparatorluğun hem coğrafi hem de etnik zenginliğinin ayrıntılarına ve tartışmalarına bakan geniş bir çerçeve sayının içeriğini belirliyor.

253 SAYFA

YAY. HAZ. HANDAN İNCİ - ELİF TÜRKER
**OĞUZ ATAY İÇİN
BİR SEMPOZYUM**
296 sayfa

Türkçe edebiyatın en önemli, en sevilen, en geniş okur kesimine sahip yazarlarından biri olan Oğuz Atay, ölümünün 30. yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde yapılan bir sempozyumla anılmıştı. Bu sempozyumda bir araya gelen eleştirmenlerin, akademisyenlerin, yazar ve sanatçıların Atay'la ve eserleriyle ilgili önemli saptama ve değerlendirmelerinden oluşan derlemeye, aynı zamanda Atay'ın, *Korkuyu Beklerken* yayımlandığı yıl verdiği bir radyo röportajının çözümlemesi de ilk kez yer alıyor.

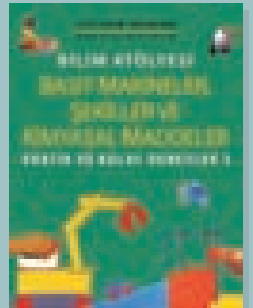

Kurgulanmış Benlikler, modernleşme projesi içinde kimliğini kurmuş, bu projenin kadınlara sunduğu imkânlardan yararlanmış, böylece meslek ve kimlik edinmiş kadınların hikâyelerini anlatıyor. Nazan Aksoy yakın tarihimizi, o döneme tanıklık eden kadınların dilinden, onların otobiyografilerinden okuyor; Cumhuriyet'e, Türk modernleşmesinin temel meselelerinden biri olan kadının toplumdaki yerine yine kadınların penceresinden bakma imkânı sağlıyor.

223 SAYFA

Bilim dünyasına ilk kez adım atacaklar için hazırlanmış olan Bilim Atölyesi serisinin üçüncü kitabı *Basit Makineler, Şekiller ve Kimyasal Maddeler* evde ve okulda yapabileceğiniz pratik ve kolay deneyler içeriyor. Kitaptaki deneyler sayesinde basit makinelerin nasıl çalıştığını, çevremizdeki birçok nesnenin yapımında kullanılan değişik maddelerin özelliklerini ve kimyanın yapı taşlarını öğreneceksiniz.

ÇEVİREN: BARIŞ BIÇAKÇI
68 SAYFA

www.iletisim.com.tr

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul • t 212 516 22 60-61-62 • f 212 516 12 58 • e iletisim@iletisim.com.tr

Genel Dağıtım **PUNTO** t 212 496 10 50 f 212 551 30 13 e punto@puntokitap.com • www.puntokitap.com

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Solun ufku

12 Aralık Cumartesi günü öğle sularında, Ahmet Türk'ün tarihi basın açıklamasını beklerken HaberTürk'ün Dev-Maden-Sen'e atfıla attığı manşet gözümüze çarptı: "600 liraya köle düzeni". Birkaç dakika sonra Ahmet Türk ekranlardaydı. "Bildığınız gibi, evveli gün Bursa'da 19 maden işçimizi kaybettik" diye söze başladı. Rahmet ve başsağlığı dileklerinden sonra şöyle devam etti: "Evet, bu ülkede işçiler, emekçiler, özellikle maden işçileri, tersane işçileri gerçekten sahipsiz kaldı."

Bu şerden, DTP'nin kapatılmasından, bir hayır çıkabilirse, Ahmet Türk'ün o cümlesiyle Dev-Maden-Sen'in manşete çıkan cümlesinin buluşmasından çıkabilir.

12 Aralık'tan itibaren Kürt hareketinin önünde iki yol var: Ya Barış ve Demokrasi Partisi -iki yıl önce ne olur ne olmaz diye kurulan ve bütün yasal zorunlulukları yerine getirmiş olan "yedek parti"- ile devam etmek. Yani, eski hamam eski tas. Ya da BDP'yi, DTP'nin isteyip de bir türlü olamadığı "Türkiye Partisi" yapmak; epeydir konuşulan, son bir yıldır çeşitli toplantılara konu olan "çatı partisi"nin temelini atmak. Bizim tercihimiz, birçok sosyalist gibi, elbette ikincisi.

Peki nasıl bir "çatı partisi"? Andığımız cümleler yan yana geldiğinde cevap da beliriyor: Sol ufku olan bir çatı. Haliyle, öyle bir çatının olabilmesi için öyle bir zemin gerekiyor. O zeminin ne olduğunu sosyalistim diyen herkes biliyor: "Köle düzeni"ni tarihe gömmenin ufku.

O ufkun temel kavramları malûm: Kapitalizm, sömürü, sınıf, sınıf mücadelesi... Kapitalizmi, nam-ı diğer ücretli köleciliği tarihe gömecek olanların kim olduğu da Marx'tan beri malûm: Bizzat o köleler -sadece "600 liralık"lar değil, bahsettiğimiz manşeti atan beyaz yakalıları gibi, görece yüksek ücretliler. Kapitalizmi tarihe gömecek sınıf bu.

Bu sınıfın, ücretli emek olmasının yanı sıra tanımlayıcı bir vasfı daha var: Çoğulluk. Ne kadar dil, din, ırk, cinsiyet çeşidi varsa, o kadar çeşitli bir çoğulluk. Negri'nin Spinoza'dan ödünç aldığı kavramla, "çokluk". Ya da Bektaşî deyişle, 73 millet. Bu düzeni tarihe gömmek isteyenlerin, 73 millete nasıl bakması gerektiği yüz yıllardır biliniyor: Bir nazarla...

Temel bu. O halde çatı da bu temelin üzerinde yükselmeli.

Yeni sol parti girişi: 3 M ve "vs"

2007 seçimlerinden beri pişirilen, son günlerde iyice ısınan "yeni sol parti girişi"nin böyle bir temeli, böyle bir ufku olduğu söylenebilir mi? Girişimin öncülerinden Ufuk Uras'ın, SHP genel başkanı Hüseyin Ergün'ün, 10 Aralık Hareketi'nin sözcülerinden Erol Katırcıoğlu'nun söy-

lemelerine bakılırsa, söylenemez. Haklarını yemeyelim, çoğulculuklarına bir diyecek yok. Ama kapitalizm, sömürü, sınıf mücadelesi gibi solun temel kavramlarının yer almadığı bir söylemde, demokrasi de "liberal demokrasi"tan öteye gidemiyor, sosyal demokrasiğe bile teğet geçiyor. Yeni sol parti girişiminin truva atı konumundaki SHP'nin başkanı Hüseyin Ergün, nasıl bir ufka sahip olduğunu Neşe Düzel'e verdiği söyleşide (Taraf, 15-16 Haziran) kuşkuyla yer bırakmayacak netlikte dile getiriyor. Solun serbest piyasacılığı içerdiğinden giriyor, AKP'nin özgürlükçülüğünden çıkıyor. "SHP, YDH'nın görüşlerini mi savunacak, YDH diriliyor mu?" sorusuna şu özlü cevabı veriyor: "Bazı yönleriyle diriliyor. Daha doğrusu Yeni Demokrasi Hareketi burada bir yansıma buluyor."

Ergün'ün söylediklerinde şaşırtıcı bir şey yok, kendi açısından gayet tutarlı. YDH'nın kurucularından neticede. Şaşırtıcı olan "Ufuk'çular" diye anılan çevrenin -kendilerini "özgürlükçü sol" olarak tanımlıyorlar- SHP'yle, SHP dışındaki kimi sosyal demokratlarla ve "serbest piyasaya karşı olanlarla işimiz olmaz" diyen 10 Aralık Hareketi'yle bir araya gelerek "yeni sol parti" için kolları sıvaması, dahası bu girişimi solun silkinip kitleselleşmesine giden yol olarak sunması.

"Ufuk'çular" bir yana, Ufuk Uras'ın böyle bir "bütünleşme"nin liderliğine soyunması şaşırtıcı değil aslında. ÖDP'nin genel başkanı olduğu dönemde yazdığı kitapta ("Kurtuluş Savaşı'nda Sol", 2007, Altın Kitaplar) ortaya attığı "Üç M" formülünü (Marx, Mustafa Kemal, Muhammed) bağımsız aday olarak girdiği 2007 seçimlerinde birçok defa dile getirmişti. Anlamak zor tabii, Mustafa Kemal ve Muhammed'in "özgürlükçü sol"la ne alakası var? Uras'ın izahatlarından anlıyoruz ki, formülün ikinci M'si, "iyi Kemalistler", yani darbeci ve/veya Ergenekon'cu olmayanlar. Özgürlükçülükleri ve solcuklukları nereden geliyor, o meçhul. Üçüncü M ise meğer Alevilermiş. O zaman niye Ali değil de Muhammed? Baş harfi M olmadığı için herhalde. Peki, birinci M'nin, Uras'ın anladığı anlamda "özgürlükçü sol"la ilişkisi ne?

Geçen hafta Taraf'ta iki gün üst üste (7-8 Aralık) yayınlanan "nehir söyleşi"de kapitalizmi, sömürüyü, sınıf mücadelesini bir kere bile ağzına almadığına bakılırsa, birinci M'den kastı Marks & Spencer'ın Marks'ı.

Yeni sol parti, Uras'ın tarifıyla "mağdurların partisi". CNN mikrofonuna bu tarifi yaptıktan sonra, yeni partinin kimleri temsil edeceğini şöyle sıralıyor: "Aleviler, Kürtler, Çingeneler, emekçiler..." Taraf yazarı Erol Katırcıoğlu cepheyi daha geniş tutuyor: "Hangi toplumsal

kesimden gelirse gelsin, mevcut sistemin mağdur etiği insanlara dönük olarak adalet ve vicdanın hareketi olmak istiyoruz. Aleviler, Kürtler, dindarlar, işsizler, Çingeneler, vs..." (HaberTürk, 30 Kasım). O "vs" içinde emekçiler de var herhalde.

İnsan haliyle merak ediyor: Hangi Kürtler? DTP'nin tabanı mı, diğer partilere oy verenler mi? Emekçi Kürtler mi, "beyazlar" mı?

"Hangi Aleviler?" sorusunun cevabı hazır: "Ali Balkız'ın temsil ettiği Aleviler." Peki, Alevi Bektaşî Federasyonu Genel Başkanı Balkız'ın Milliyet'te yayınlanan "yeni sol parti girişiminin içindeyiz" minvalindeki sözlerinin, söz konusu federasyonun çatı örgütü olan Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu'nun resmî sitesinde yayınlanan yazılarda topa tutulmasına ne demeli? 2007 seçimlerinde kampanyasını "Meclise Ufuk gerek" sloganıyla yürüten Uras, Taraf'taki söyleşinin iki anında ufkunu çok güzel özetliyor. Biri, "81 ilde meclis kurduk" demesi. Kastettiği, 81 ildeki SHP tabelaları. Diğeri, "bu partinin ekonomi politikası ne olacak, serbest piyasayı destekleyecek misiniz?" sorusuna cevabı: "Günümüz dünyasının piyasası küresel bir piyasa. Salı pazarı değil ki, kaldırıyorum diyebilesin. Yapılacak şey, insanları küresel piyasalar karşısında sosyal politikalarla korumak."

Bu ufuksuzluğu paylaştan kanaat önderleri, akademisyenler, siyaset esnafları çıkar elbette, çıkıyor da. Ama, kendilerini örnek aldıklarını söyledikleri Die Linke'nin (SPD'den kopan sol sosyal demokratlarla komünistlerin başını çektiği koalisyon) sözcüleri emekçileri "vs" kategorisinde anmıyor, "küresel piyasa" demiyor, "küresel kapitalizm" diyor. "Olabilir, burası Türkiye" deniyorsa, sendikal mücadele bir yana, Kürt hareketine bakalım. Onlar bu ufuksuzluğu paylaşıyor mu?

"Demokrasi İçin Birlik" ve "olmazsa olmaz"lar DTP parti meclisinin 29 Mart seçimlerinden sonra yaptığı değerlendirmeye bakalım: "Türkiye'nin batısında yaşayan Kürt emekçilerle kuracağımız ilişki yalnızca kimlik ve bağımsızlık söylemi ile kurulamıyor. Sosyal talepler var. Bu sosyal taleplere verilmeyen yanıtlar, bize hiç yakın olmayan, bize karşı olan partilere desteğe dönüşüyor. Bunu geriye çekmek için yeni bir söyleme, yeni bir dile ihtiyaç var."

O yeni söylemi, dili kurmak için Kürt hareketinin bakacağı yer "salı pazarı" muhabbeti ya da "YDH'nın yansıması" olabilir mi? Kürt hareketine "milliyetçi", taleplerine de "bölücülük" diyenlerle de yürünecek bir yol olmadığı aşikâr. Bakılacak yer, günahıyla sevabıyla, Türkiye solunun devrimci mirası elbette. Kürt hareketinin çeşitli yayınlarında giderek artan bir sıklıkla Mahir Çayan'a, İbrahim Kaypakkaya'ya, Deniz'lere atıfta bulunulması, DTP'li bele-

• Gülten Kışanak	4	• Kiraat & Dumani Üstünde	28
• Şehir Hatları	6	• Aysegül Devecioğlu	32
• 25 Kasım eylemi ve KESK	10	• Amargi'den edebiyat atölyesi	36
• Yıldırım Koç'la KESK tarihi	15	• Ağır Çekim	40
• Mavi Daktilo	17	• Meşin Yuvarlak	43
• Dersim 1938	18	• Müzik Dolabı	44
• Nefret söylemi	20	• Claude Lévi-Strauss	46
• Radyo Express	24	• Leke Oyunları	50

Ahmet Gürata, Aşena Günel, Arslan Eroğlu, Aykut Kılıç, Ayşe Cavidar, Beyhan Demir, Bülent Somay, Cemil Cahit, Çiğdem Öztürk, Didem Daniş, Doruk Yurdesin, Emre Metin, Ender Ergün, Erdi Zat, Ertan Keskinsoy, Ethemcan Turhan, Evrensel Belgin, Fevziye Abacıoğlu, Fırat Genç, Foti Benlisoy, Funda Tosun, Gökşun Yazıcı, Hakan Lokanoğlu, Haziran Düzkan, İrfan Aktan, Koray Loker, Merve Erol, Muhsin Akgün, Murat Meric, Oğuz Seçgin, Ozay Selmo, Pelin Ozer, Pinar Uygun, Rafet Özen, Ragıp Düran, Saner Şen, Sarkis Pacacı, Serkan Köybaşı, Selçuk Oktay, Serdar Ceritli, Siren İdemen, Sahar Nuhoglu, Turgut Yüksel, Ulus Atayurt, Yücel Göktürk, **Baskı:** Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No:10 Yenibosna / İstanbul Tel: 0.212.452 23 02 **basım yeri ve tarihi** İstanbul, Aralık 2009 **dağıtım** Doğan Dağıtım A.Ş. **yönetim yeri:** Süslü Sakı Sok. no: 5/3 Beyoğlu - İstanbul **tel-faks:** 0.212.251 87 67 **e-mail** expressroll@gmail.com **abonelik** expressroll@gmail.com **yl 6 sayı 101 15 Aralık 2009 imtiyaz hakkı** Bilge Ceren Şekerciler **sorumlu yazışları müdürü** Merve Erol **ilan irtibat** Ozay Selmo (0.533.514 90 49) **YEREL SÜRELİ YAYINDIR. 15 GÜNDE BİR YAYINLANIR. ISSN 1307 - 461X**

diye başkanlarının “Fatsa modeli”nden dem vurması boşuna mı? Ve ısrarla “çatı partisi” çağrısı yapılması, bu çağrının öncelikli olarak –niceliğe aldirmeden– sosyalistlere yönelmesi, “o taraf”taki ufkun ne olduğuna dair yeterli ipuçları vermiyor mu?

Peki “bu taraf”ta ona tekabül eden bir ufuk var mı? Var elbette. Eşyanın tabiatı gereği var. Herkes liberal ya da ulusalcı olmadı ki. Mesele o ufka birlikte nasıl yürüneceği.

Olmazsa olmazlardan biri, en son Reşadiye’de hükmünü icra eden anlayışın reddi. Sadece söylem reddi değil, hiçbir meşruiyeti olmayan, şovenizmin değirmenine su taşıyan ve DTP’nin kapatılmasını toplum nezdinde doğallaştıran bu tür eylemlerin fiilen reddi. Bu reddin inandırıcı olabilmesinin yolu, Reşadiye’deki “savaş hukuku ihlali”nin cezalandırılmasından geçiyor.

Olmazsa olmazların ikincisini, “Çatı Partisi” girişiminin 27-28 Haziran’da Ankara’da düzenlediği “Demokrasi İçin Birlik Konferansı”nda söz alan Ertuğrul Kürkçü’nün anlattığı öykü resmediyor: “Adını söylesem bileceğiniz, gözaltında kaybedilmiş bir devrimcinin eşi ve kızları İstanbul’a göçtüler. Çocuklar bir trikotajcının yanında; çok geç saatlere kadar çalışıyorlar. Bir gece eve gelmediler. Ertesi gece de gelmediler. Anneleri panik içinde temas kurmaya çalışıyor, telefon şarjları bitmiş, açılmıyor. Nihayet evlerine geldiklerini anlattıkları hikâye şu: Bir gün sonra 29 Ekim’di. Bir Kürdün, bir ‘yurtsever’in trikotaj imalatihanesinde Türk bayrakları dikiliyordu. Bu çocuklar 48 saat uyumadan o bayrakları diktiler ve evlerine geldiler.”

Kıssanın hissesi açık. Kimin tarafında olacağız? O imalathanenin “yurtsever” sahibinin mi, köle gibi çalıştırılan o kızların mı? Kürkçü şöyle devam ediyor: O iki işçinin tarafını tutacağız, hareketi bunun etrafında öreceğiz. Çünkü sadece kimliklerimizin, varlığımızın ve bilincimizin değil, toplumsal hayatımızın da kurtuluşu için çaba gösteriyoruz. Kürt devrimcilerin bu tarihsel hedeflerini unuttuklarını hiçbir zaman düşünmedim. Sınırsız, milliyetsiz, devletsiz, bayraksız, birleşmiş bir dünya azminden başka bir azim bizi bir araya getiremezdi. O yüzden başkalarının çağrısına değil, onların çağrısına uyuyoruz. O yüzden de kuracağımız birlik bu temele, bu köke, bu tarihi hedefe, bu amaçlara, bu insani değerlere bağlı olacaktır. Böyle olursa, bunun altına girmeyen, daha önce de söyledik, namerttir.”

“Olmazsa olmaz”larla birlikte “olursa olmaz”lar da var. Şimdi bir de onlara bakalım: “Toplumda, bilinen nedenlerle, sosyalist bir parti için aşağıdan yukarıya bir talep gelmesinin koşulları oluşmamış durumda. Ama ‘aşağıdan yukarıya kuruluş’ sözünün sosyal demokrasi içinde bile bir ayrım çizgisi olarak sunulduğu bir dönemde, belirli aydın çevrelerinin kendi aralarında diyalog kurmaya çalışmaları ve diyaloga göre bir parti oluşumunu zorlamalarında bir terslik, en azından bir yetersizlik var. Böyle bir partiye inanların, nasıl bir sosyalizm ve nasıl bir parti düşündüklerini yalnız kendi aralarında değil, toplumla konuşmaya başla-

malarının zamanı sanırım geldi. Uluslararası sosyalizmin sorunlarını nasıl değerlendiriyoruz, dünyada değişik sosyalizm anlayışlarının temsilcilerine karşı tavrimiz nedir? Türkiye’nin sorunlarını nasıl analiz ediyoruz, sınıfların ve politik temsilcilerinin konumlarını nasıl değerlendiriyoruz? Son olarak, ülkenin çok çeşitli düzeylerdeki sorunlarına nasıl çözümler öneriyoruz? Türkiye sosyalizmi günümüzde taktik ittifaklardan, sağlam bir temele oturmaya hızlı çıkışlardan çok çekti. İnisyatifsiz bırakılmış tabanları, kadroları adına karar alan ‘demokratik’ merkeziyetçi yönetimlerden de. Ama yaşanan bütün deneylerden sonra bir başka sosyalizm ve sosyalist politika anlayışı üstüne konuşmaya yeniden başlayabiliriz. Bu tartışmayı kitleler için ilginç, anlaşılır ve çekici kılmayı başarıbiliyorsak, sosyalist bir partinin kuruluşu da gerçekten gündeme gelmiş demektir.”

Geçenlerde, başka bir konuyla ilgili arşiv karıştırırken tesadüfen elimize takılan bir yazı bu. Sanki bugünlerde yazılmış gibi. Bugünlerde değil, ama bugün için (de) yazılmış. Tarih 17 Mart 1986, yer Yeni Gündem dergisi, yazar Murat Belge, başlık “Sosyalist Parti”. Ne çok hakikat var içinde, hangi birinin altını çizmeli?

2009’a, 27-28 Haziran’daki “Demokrasi İçin Birlik Konferansı”na dönelim, Ertuğrul Kürkçü’nün dile getirdiği hakikatlere bakalım: “Bütün insanlık adına konuşmak hakkını kendimizde bulabilecek kadar bütün ezilenlerin hakkını savunan bir yerden konuşabilirsek, o zaman pekala Türkiye’de bütün farklılıkların, altta olanların tarafı biz olabiliriz. O zaman bize açılan alan yaygın, derin bir tarihsel ittifak olarak karşımıza çıkar. Buna uygun bir yapı arıyoruz. Çatı kavramının kendisinin bir sorun olup olmayacağını tartışıyoruz. Bunun örgütsel biçiminin parti olup olmayacağını tartışıyoruz. Yukarıdan mı, aşağıdan mı olacağını tartışıyoruz ve apaçık ortaya çıkıyor ki, Kürt halk hareketinin içinden gelen herkes aşağıdan başlamanın ve yukarıdan tamamlamanın zorunlu olduğuna dikkat çekmeye başladı. Bir kere kıpırdamaya, hareket etmeye başladığında ya da zaten hareket halinde olanlar birbirlerini bulmaya, birbirini tanımaya, birbirleriyle omuz omuza ve rerek karşılarındakilerin bileğini bükmeye başladıklarında neyi, nasıl ve hangi ad altında yapacaklarını görecekler. Ama şimdiden görünen şey, bu tartışmaların bitmesini beklemesizin yerel alanlarda, her yerde Kürt ve Türk emekçilerinin, DTP’nin, bu süreçte katılan bütün politik unsurların, katılmayan; bunun adını, şusunu ya da busunu beğenmediği için katılmayan unsurların da katılacakları yerel yapıların yolunu açmak zorunda olduğumuz. Bu yol açıldığı zaman, mücadele buradan akmaya başladığı zaman, onlar kendi kimliklerini, kendi kavramlarını, kendi duruşlarını bulacaklar.”

Doğrusu, “adını, şusunu, busunu” beğenmeyenlerdeniz. Ama, sola gerektiğini düşündüğümüz ufuk bu: Murat Belge’nin 1986’da, Ertuğrul Kürkçü’nün 2009’da söyledikleri... 2010’da bunları çok konuşacağız, çok tartışacağız. Şimdilik bu ısınma turuyla, bu düz koşuyla yetinelim.

– Yücel Göktürk

DTP GRUP BAŞKAN VEKİLİ GÜLTAN KIŞANAK Kırılma derin olacak

Askerlik yapanlar bilir, “alavere dalavere Kürt Osman nöbete” denir. “Batasuna” dediler, cezayı kestiler. Ayrılıkçı partilerin yasal olduğu İspanya’dan ETA’yla doğrudan bağlantılı olduğu için kapatılan partiyi örnek gösterip kararı “sağlam kazığa” bağladılar. Hükümet-devlet elele, “demokratik açılım”dan “millî birlik” vitesine. Express matbaaya giderken gelen kapatma kararı üzerine DTP Grup Başkanvekili Gültan Kışanak’ı aradık, ayaküstü görüşlerini aldık.

Bundan sonra nasıl bir yol izleyeceksiniz?

Gültan Kışanak: Tüm olanlara rağmen, Kürtlerin demokratik alanda siyaset yapmaktan çekilmemesi gerekiyor. Kürtler bu alanda kendilerine yer bulmak zorunda, bu da tek başına Kürtlerin başarabileceği bir şey değil. Devlet ve hükümet Kürtleri sürekli siyaset sahnesinin dışına iterse, Kürtler bütün ısrarlarına rağmen demokratik siyaset alanında tutunamazsa, bunun sorumlusu Kürtler olmayacak. Partimizin kapatılması birkaç kişiye verilen bir ceza olarak okunamaz. Bu cezayla tüm Kürt siyaseti mahkûm edilmek istenmiştir. Dolayısıyla, TBMM çatısı altında daha fazla bulunmamızın anlamı kalmadı. Biz “Bin Umut Adayları” adıyla halktan oy istedik ve bu umutları taşımak üzere Meclis’e geldik. Barış ve demokrasi mücadelemizi aktif olarak sürdüreceğiz. Ancak grup olarak çok kararlıyız, bizi mahkûm etmek isteyenlerle Meclis’te aynı kulvarda yer almayacağız. DTP’nin kapatılmasının Kürtler üzerindeki etkisi kısa sürede silinecek gibi değil. DEP’lilerin Meclis’ten yaka paça gözaltına alınmalarından 14 yıl sonra, seçimlere girmemeleri için her türlü engel konmasına rağmen, Kürtler ilk defa bağımsız adaylarla Meclis’e girdi ve grup kurdu. Bu çok büyük bir çaba ve emeğin ürünüydü, çünkü insanlar bu savaşın bitmesi, Kürtlerin temel hak ve özgürlüklerine kavuşması umudunu taşıyorlardı, Meclis’e gitmemize böyle bir anlam yüklemişlerdi. O nedenle, DTP’nin kapatılmasının Kürtlerde yaratacağı kırılma derin olacaktır. Daha önceki partileri kapatıldığında Meclis’te vekilleri yoktu, Ankara’dan çözüm beklentisi bu kadar yüksek değildi.

Siyaset yasağının Ahmet Türk ve Aysel Tuğluk’a getirilmesine ne diyorsunuz?

En kolay kararı verdiler: Parti odak haline gelmiştir, kurucu başkanları da bundan dolayı cezalandırılmıştır. Delil olarak sunulan belgelerin tümü, basın yoluyla yapılmış açıklamalar, mitinglerde söylenmiş sözlerdir. Demokratik bir ülkede bir parti, görüşleri aykırı ve sarsıcı da olsa, açıklamalarından dolayı kapatılamaz. Tuğluk ve Türk üzerinden illâ bir mesaj vermek istenmişse, “sizin en ılımlılarınızla bile konuşamayız” mesajı verilmiştir.

Erdoğan İzmir’de DTP konvoyuna yapılan saldırının müsebbibi olarak yine DTP’yi göstermişti. Cemil Çiçek ise, Anayasa Mahkemesi’nin kararından iki gün önce “DTP, Batasuna örneğini iyi incelemelidir” diyerek aslında kapatmanın sinyalini verdi. Bu açıklamaları nasıl yorumluyorsunuz?

AKP’nin özellikle son bir ayda, partimizi açıkça itham eden, yer yer saldırganlaşan açıklamaları vardı. Partimizi şiddetle bağlantılı göstermeye çalışıp kapatılması arzularını açıkça ifade etmiş oldular. Erdoğan İzmir’deki saldırganları bırakın kınamayı, eleştirmede gibi, linç olayından bizi sorumlu tutmaya kalktı. Öyle görülüyor ki, hem devletin Kürt politikası hem de AKP’nin iç dengeleri DTP’nin hedef tahtasına oturtulmasını gerektiriyordu.

Fakat genel kanaat, hükümetin açılım politikasında DTP’ye önemli bir görev yüklediği yönündeydi...

Bu kanaatin sahipleri AKP’nin Kürt sorununu çözmeye niyetlendiğini düşünenlerdi. AKP Kürt sorununu çözmek isteseydi, DTP’yi bir tehdit değil, partner olarak görürdü. Oysa, DTP hükümetin tasfiye planına uymadığı için bir engel olarak görüldü.

Sizce en baştan beri mi DTP’siz bir çözüm tasarlanmıştı, yoksa süreç işledikçe mi DTP engel olarak görülür oldu?

DTP'nin süreç içinde engel olarak görülmeyle başladığı yorumuna katılmıyorum. "Millî birlik projesi" sürerken, hem siyasi hem de askerî alanda Kürt siyasetine yönelik tasfiye operasyonları artarak sürdürüldü. Gül'ün mart ayındaki "iyi şeyler olacak" sözünden kısa süre sonra, 14 Nisan operasyonu yapıldı. Partimizin başkan yardımcıları ve merkez yönetim kurulundan 57 kişi gözaltına alınıp tutuklandı. Sonra da operasyonlar devam etti. Nisandan bu yana yaşananları değerlendirdiğimizde, AKP'nin "açılımı" anlaşılmış olur. Şu sorulabilir: Hükümetin hiç mi aklı yoktu da, tüm Kürt siyasetini kendi istediği noktaya çekebileceğini sandı? Kürtleri politik taleplerinden vazgeçirebileceklerini mi zannediyorlardı?

Nedir o politik talepler?

Barışçıl, demokratik çözüm için iki konuda paralel ilerleme sağlanmalı. Biri, Kürtlerin demokratik taleplerinin yasal güvenceye kavuşturulması; diğeri, PKK'nin Kürt sorununun çözümüne ikna olarak silahsızlanma sürecine girmesi. Oysa, hükümet Kürtlerin demokratik talepleri konusunda hiçbir şey yapmadan PKK'yi silahsızlandırmayı, tasfiye etmeyi gündemine aldı. Bu planın gerçekleşmeyeceğini görünce, demokratik çevreleri hedef tahtasına oturtmayı yeğlediler.

2007 seçimlerinin arafesinde, Erdoğan ordudan gelen sınırötesi harekât talebini "önce içimizdeki terörü bitirmeliyiz" diyerek geri çevirmişti. AKP'ye yakın çevreler de DTP'nin Meclis'e girmesini bir şans olarak değerlendiriyordu. Seçimlerin hemen ertesinde ise DTP'ye kapatma davası açıldı...

AKP demokratik bir söylemle Kürtlerden oy almaya çalışmıştı. Fakat seçimden bir hafta sonra, Erdoğan Meclis kürsüsünden bizi işaret ederek "ya PKK'yi kınayın ya da burayı terk edin" dedi. Bir ay sonra da Meclis sınır ötesi operasyon kararı çıkardı. AKP işine geldiğinde demokrat maskesini takıyor, gelmeyince de maskeyi bir kenara bırakıyor.

ABD'nin desteğiyle Irak, Suriye ve Türkiye "açılım" politikasını gündeme getirirken neyi hedefliyor?

Irak, Suriye ve Türkiye'nin nereye ulaşmak istediği açık. Kürtlerin sorun yaratmadığı bir ortamda yol almak istiyorlar. ABD ve İsrail Öcalan'ı Türkiye'ye teslim ettiğinde bu sorunu çözümsüzlüğe mahkûm etti. Bu, 1999'dan beri Türkiye'ye karşı oynanan bir oyunun uzantısı. Anti-empyralist olduğunu, İsrail'in Müslümanlara zulüm yaptığını, ABD'nin bu zulme ortak olduğunu söyleyen AKP, kendi yurttaşlarına yaklaşımını ABD'yle paralel politikalarla ortaya koyuyor. "Açılım" döneminde, altı ayda 500 DTP'li tutuklandı, askerî operasyonlar hızını sürdürdü, çok sayıda Kürt gencinin cenazesi kaldırıldı. Kamuoyuna Öcalan'ın tecrit koşullarının hafifletileceği mesajını verdiler; tam tersini yaptılar. 1999'dan beri Öcalan'ın savunmaları basılıp dağıtılabiliyordu. İlk defa "açılım" döneminde bu yasaklandı. 1 Eylül'de, PKK'nin ateşkesi yenilemesinden bir gün önce, İçişleri Bakanı Atalay basın

toplantısı düzenledi ve "anadilde eğitim olmaz, Anayasa değişikliği gündemimizde yok, amacımız PKK'yi tasfiyedir" dedi. Neredeyse PKK'ye ateşkesi uzatmaması mesajı verdi. Yine de Kürtler barış ihtimalinden umudu kesmeyerek siyaset yaptı. Ancak, DTP'nin kapatılmasıyla, hükümet açılımı kapattı diyebiliriz. **Mahmur ve Kandil'den 37 kişinin gelişinin ardından, Erdoğan bunu olumlu bulduğunu, Beşir Atalay da gelişlerin devam edeceğini söyledi. Hükümetle PKK'nin mutabık olduğu bir proje var gibiydi. Tablo niye tersine döndü?**

AKP kandırmaca konusunda inanılmaz mahir. Süreci yakından izleyenler, Kandil ve Mahmur kfilesinin Öcalan'ın çağrısıyla geldiğini bilir. AKP bu süreci kendisi belirlemiş, her şeyi kontrol ediyormuş gibi politika güttü. Habur'daki karşılama AKP'nin istemediği görüntüler yarattı, çünkü o karşılamayı tertipleyen, barış gruplarının gelişini sağlayan AKP değildi. Atalay neye güvenerek

İnsanlar savaşın bitmesi, temel hak ve özgürlüklerine kavuşma umudunu taşıyorlardı. Kapatılmanın yaratacağı kırılma derin olacaktır. Önceki partileri kapatıldığında mecliste vekilleri yoktu, Ankara'dan çözüm beklentisi bu kadar yüksek değildi.

"yeni gruplar gelecek" diyordu? Kimden taahhüt almıştı, açıklasın. Kanaatimizce, PKK ile hükümet arasında böyle bir temas yoktu. Buna rağmen, peyderpey gelecekleri izlenimi yarattı, arkası gelmeyeceği ortaya çıkınca da bunu biz engellemişiz gibi suçu bize yükledi.

Yaygın medyanın kanaat önderleri, Ertuğrul Özkök de dahil, Öcalan'ın bu süreçte muhatap alınması gerektiğini ima eden yazılar yazdı...

Ne hikmetse, birçok kişi bunu söyledi, yazdı. Ama bu söylem gerekçe gösterilerek de DTP kapatıldı.

Tokat'ta yedi askerin öldürülmesini PKK üstlendi. Bu saldırıyı bu tabloda nereye oturtuyorsunuz?

PKK'nin bu eylemi neden yaptığı konusunda fikir ve bilgi sahibi değiliz. Son bir ayda atmosfer o kadar gerilmişti ki, bir yerden patlak vereceğini herkes bekliyordu. Siyasi söylem sertleşmiş, sokaklar karışmış, Kürtlere yönelik linç girişimleri başlamış, Öcalan "beni ölüm çukuruna koydular" demişti. Siyaset ve toplum kaynaklı, elinde silah olanların böyle bir eyleme yönelmesi sadece komplo teorileriyle açıklanamaz.

Başta Gül ve Erdoğan olmak üzere pek çok siyasetçi ve köşe yazarı, Tokat saldırısını PKK'nin üstlenmesine rağmen, bu işin altında bir tertip olduğunu ima etti. Ertuğrul Kürkçü ise bu saldırının politik açıdan haklı gösterilemeyeceğini, bu "savaş hukuku ihlâli"ni PKK'nin cezalandırması gerektiğini yazdı...

HPG (Halk Savunma Güçleri) açıklamasında, Öcalan'ın koşullarının değiştirilmesine ve Diyarbakır'da bir gencin öldürülmesine misilleme olarak bu eylemi bir birimin bağımsız olarak gerçekleştirdiği söylendi. Bunu kendi aralarında soğutururlar mı, eylemi yapanları yargırlar mı, bu onların meselesi. Benim açımdan önemli olan, hükümetin PKK'yi provoke eden girişimleri. Açılımla birlikte sürekli olarak anılan şu iki argüman, açılımın Kürtlerin hayrına olmayacağını ve PKK'nin böyle bir süreçte sıcak bakmayacağını gösteriyordu. Bir: AKP başından beri "bu bir devlet projesidir" diyor. Biz, devletin içinde Kürtler olmadığını çok iyi biliyoruz. İkincisi, AKP'nin her açıklamasında ısrarla "açılımın amacı PKK'yi tasfiye etmektir" cümlesini kullanması. Açılım yol alamıyorsa, sorumlusu açılımı "PKK'yi tasfiye etmeye yönelik devlet projesi" olarak kurgulayanlardır. İmralı'daki durum sürerse, Kürtler demokratik siyasetin dışına itilirse, linç girişimleri artarak sürerse, Kürt sorunu terör sorununa indirgenip bastırılmak istenirse, çatışmalar derinleşebilir. Söylemsel düzeyde çatışmalı sürece döndük zaten. Medya yine "teröristler", "hainler", "bölücübaşı", "eli kanlı" sözlerini tedavüle koydu. AKP de Kürtlere "benim programım bu, ister beğen, ister beğenme" demeye başladı.

Çatışmalı döneme tekrar girilmesi AKP'nin de aleyhine değil mi?

Sürecin AKP'nin işine gelip gelmediğini değil, AKP'nin ideolojisini açık ettiğini düşünüyorum. Devlet Kürt meselesinde "Kürtler vardır" noktasına geldi ve o noktadan bir milim öteye gitmeyeceğini ilan etti. "Kürtler vardır" diyen devlet, Kürtlerin haklarını katiyen dile getirmeye kararlı görünüyor. Peki varolan bu Kürtler azınlık mı, mülteci mi, göçmen mi, diliyle, kültürüyle bir halk mı? AKP'nin bu soruya yanıtı "tek millet". Tek milletten kasıt Türklerdir. Kürtlerin bu "tek" in bir parçası olduğunu, haklarının da ancak bireysel olabileceğini ifade ediyor AKP. Açılım Kürtlerin hakları noktasında tıkanmıştır. İmralı'da yaşananlar, PKK'nin eylemleri, sokaktaki gösteriler, Habur'daki görüntüler işin tefferruatını oluşturuyor. Söyleşi: İrfan Aktan

İklim öfkesi

KOPENHAG- Andersen'in masalındaki küçük deniz kızının hikâyesini bilirsiniz. Prense aşık olan deniz kızı, denizlerdeki hayatından vazgeçip insan olmayı hayal ederek onun peşine düşer. Masalın sonlarına doğru, hayal kırıklığına rağmen prensin hayatını kendi hayatı pahasına korumak için gövdesini bir geminin güvertesine atarak kendini feda eder.

7 Aralık'ta Kopenhag'da başlayan BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 15. Taraflar Toplantısı'nda, nam-ı diğer iklim zirvesinde bir araya gelen 192 ülke, başka bir kıza aşık bir prens yüzünden kendini feda eden deniz kızı misali gezegeni küresel kapitalizme feda edip etmeyeceğimizi müzakeresini yapıyor.

2007'de Endonezya'nın Bali adasındaki 13. Taraflar Toplantısı'nda, "gelişmekte olan" ülkelerin ve sivil toplumun iklim krizine ortak bir çözüm bulunması yönündeki çağrısı üzerine "Bali Eylem Planı" adı verilen müzakere sürecinin başlamasına karar verilmişti. Kopenhag'daki 15. Taraflar Toplantısı da varılacak çözümün adresi olarak gösterilmişti. Ancak olaylar o rotada gelişmedi.

1992'de Rio'da düzenlenen Dünya Zirvesi'nde imzaya açılan BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, son 17 yılda küresel seragazi emisyonlarının yapılan projeksiyonların bile çok üzerinde artış göstermesi ve başta ABD olmak üzere, büyük emisyonlara yol açan gelişmiş ülkelerin ayak diremesi sebebiyle küresel gündemin başlıca konusu oldu. Sosyoekonomik boyutu ağır basan bir adalet meselesine dönüşen iklim değişikliği sorunu, gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki ayrımı derinleştirmeye devam ediyor.

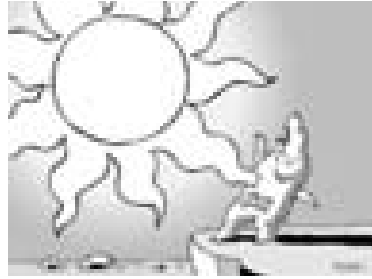
7 Aralık'ta Kopenhag'da başlayan toplantının açılışında, ev sahibi Danimarka'nın başbakanı Lars Rasmussen, müzakerecilerle Kopenhag'a konuşmaya değil, harekete geçmeye geldiklerini hatırlattı. Bunun anlamı, tüm gezegenin Kopenhag'da olan bitene kulak kesilmesi ve çözüm haberini beklemesi gerektiği.

Açılışın hemen sonrasında başlayan Uzun Dönemli İşbirliği İlave Çalışma Grubu'ndaki (Ad-hoc Working Group on Long-term Cooperative Action) hava, çözümün pek de yakın olduğunu hissettirmiyordu. ABD, Kanada, Japonya gibi büyük kirleticileri içeren Şemsiye Grup adına söz alan Avustralya, IPCC'nin (Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli) 4. Değerlendirme Raporu'nda açıkça belirtildiği üzere, gelişmiş ülkele-

rin 2020 itibarıyla 1990 seviyesine göre en az yüzde 25-40 arasında azaltımı hedeflemesi gerekirken rakam vermekten kaçındı. Buna ek olarak iklim değişikliğinden ilk ve öncelikli zarar görecekt en az gelişmiş ülkelere yapılacak uyum yardımı olarak 10 milyar dolarlık (komik) bir yardım taahhüt ettiklerini ve bunun küresel bir anlaşmaya varılması için yeterli olduğunu ileri sürdü.

Sürece dair en sert eleştiriler, bu sürecin sonuçlarından en çok etkilenecek olan en az gelişmiş ülkeler, küçük ada devletleri ve sol iktidarlı Latin Amerika devletlerinin oluşturduğu ALBA bloklarından gelmeye devam ediyor. ABD Kongresi'nin gelişmiş ülkelerin emisyonlarını sınırlandıran Kyoto

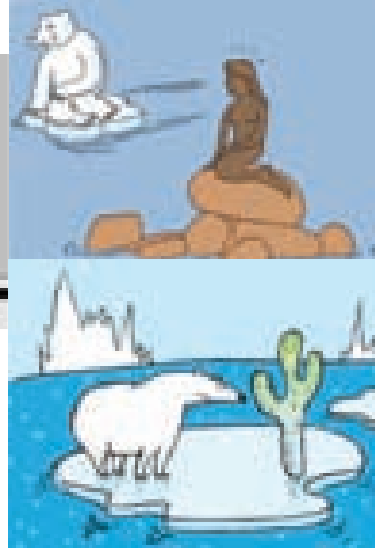

Protokolü'nü onaylamamak konusunda gösterdiği tutum karşısında, ABD dışındaki gelişmiş ülkeler şimdi iklim değişikliğinde tarihsel ve güncel sorumluluğu bulunan ABD'yi varılacak yeni bir uzlaşya çekmek için Kyoto'yu feda etmeye hazır görünüyorlar.

Seattle havası

Bella Center adlı kongre merkezinde, son üç günü devlet başkanları düzeyinde olmak üzere, 18 Aralık'a kadar devam edecek olan bu zirve, iklim meselesinin konuşulduğu tek yer değil. Kopenhag'ın iklim gündemiyle çalkalandığı bugünlerde, resmî zirveye paralel olarak yürüten "halkların iklim zirvesi" Klimaforum '09, meseleye iklim adaleti boyutuyla yaklaşan bir etkinlik. Bu etkinliğin açılışı da içeriğini yansıtacak bir çeşitliliğe sahne oldu. Uluslararası köylü ağı olan La Via Campesina'nın genel koordinatörü Henry Saragih'in "Tarlalarımızı bırakıp neden Kopenhag'a geldik" başlık-

lı konuşmasını Friends of the Earth International direktörü Nijeryalı Nnimo Bassey'nin iklim adaletinden başlayarak karbon piyasalarıyla iklim meselesini çözmeye çalışanların derin çelişkilerinden petrol ve kömürü toprak altında tutmayı hedefleyen yeni girişimlere uzanan konuşması izledi. Klimaforum'un açılıştaki ağır topu Naomi Klein'dı. Küresel muhalefetin miladı sayılan Seattle'dan tam on yıl sonra Kopenhag'daki havada Seattle'ı anımsatan pek çok şeyin olduğunu vurgulayan Klein, küresel seragazi emisyonlarının yüzde 75'inden sorumlu olan yüzde 20'lik dünya nüfusunun iklim borcunu ödeme-

si gerektiğinin altını çizdi.

9 Aralık Çarşamba günü Kyoto Protokolü başlığı altındaki toplantılarda söz alan Tuvalu delegesi Ian Fury ise, ülkesi ve tüm insanlık adına iklim adaleti talep etti. Pasifik'teki bu küçük Pasifik ada ülkesi, kendisinden kat be kat büyük ülkelere "masada olan bizim ölüm kalım meselemiz, dünyanın öbür ucundan buraya bağlayıcılığı olmayan kararlar almanızı izlemeye gelmedik" diyerek toplantının en etkili konuşmalarından birini yaptı.

Petrol ve karbon piyasası sayesinde gelişmiş olan ülkelerin profesyonel müzakerecileriyle dolu Kopenhag zirvesi, önümüzdeki günlerde daha fazla iklim öfke-

sine sahne olacak. Friends of the Earth International ve Oilwatch International gibi iklim adaleti talep eden sivil toplum kuruluşlarının zirve boyunca iklim değişikliği meselesinde en kötü karşı lobi yapan kuruluşu seçmek için başlattıkları kampanyanın adı "Öfke-li Denizkızı -1". Anlaşılan o ki, 11 Aralık'tan itibaren eylemler için şehre akın eden kitleleri de hesaba katacak olursak, öfkeli olan sadece küçük denizkızı değil.

- Ethemcan Turhan

Felsefi Elvis

İSTANBUL- Sözlerine kabaca "Siz Avrupa'ya kendinizi beğendirmeye çalışacağınız, Avrupa sizi elden kaçırmamaya baksın," diye özetlenebilecek bir ifadeyle başladı. Daha sonra Doğu/Batı bölünmesinin ne kadar görelî, o yüzden de ifratna varıldığından ne denli komik olduğunu anlattı. Oradan bir Carpenter filmi üzerinden ideoloji eleştirisine, Hollywood'a ve devrimci şiddet sorununa atladı. Sorular kısmında bir yandan Lacan'ın Gerçek/İmgesel/Simgesel üçlüsünü baştan anlatırken, bir yandan da "Kürt Sorunu" üzerine (eksik olduğunu önceden kabul ettiği bilgisıyla) yorumlar yaptı. Sonunda da yorgunluktan bayılmasına az kalmışken, seyirciler arasındaki bir dostunun müdahalesiyle apar topar sahneden indirilip dinlenmeye yollandı, çünkü gece de televizyonda naklen yayına çıkacaktı. Evet, Slavoj Žižek İstanbul'daydı. 3-4 Aralık'ta Boğaziçi Üniversitesi'nde bir konuşma yaptı, bir de İsraili yönetmen Udi Aloni ile uzun bir tartışma/söyleşi gerçekleştirdi.

1980-90 arasında "bildiğimiz sol" tarihe karışırken, yerine konabilecek pek bir şey bırakmamıştı (çoğunu kendisi tahrip ettiği için). O yüzden 1990'a kadar "sol" hareketlere ve aydınlar egemen olan dağınıklık ve kafa karışıklığı, 1990'dan sonra yerini paniğe bıraktı. Kafası karışık çoğunluk, "Sosyalist" rejimlerdeki hızlı çözümler ve çürümenin, sosyalist teoride ise dünyayı kavrama ve anlamlandırma konusundaki gidecek artan beceriksizliğin hesabını Marx'a ve Marksizme çıkardı, "teorinin sonu", "tarihin sonu" ya da "uygarlıklar çarpışması" gibi yeni görünen teoriklere yazılıp vicdanını rahatlatarak sahneden çekildi. İşlerin değişmekte olduğunu anlamamakta direnen bir azınlık yerinden kıpırdamamakta direterek eski olan her şeyi korumaya çalıştı (hâlâ da çalışıyor). Geri kalanlar ise umutsuz bir arayışa girip yeni bir umut ışığı, bir teori, bir önder, bir Mesih peşinde koşar oldular.

Slavoj Zizek işte bu arayışın mutsuz meyvelerinden biri, belki de en önde geleni.

Gençliğini Tito Yugoslavya'sının en "Avrupalı" bölgesinde, Slovenya'da geçiren, Slovenya'nın bağımsızlığını kazanma sürecinde sol liberallerle ittifak içinde cumhurbaşkanlığına aday olan, idealist Alman felsefesi ve Lacan'cı psikanaliz üzerine çalışan, en "liberal" döneminde bile Marksist olduğunu söylemekten vazgeçmeyen, popüler sinemadan ve geç dönem klasik müzikten hoşlanan ve bütün bu benzeşmez unsurları bir aşure kıvamında bir arada tutmayı beceren bir düşünür Zizek. Zaten yukarıda tarif edilen arayışın başka birini bulması da mümkün olamazdı herhalde. Kuşkusuz o 21. yüzyılın birçok sosyalist aydınının kendisine attığı özelliklerden pek de hoşnut değil. Her şeyden önce bir "umut ışığı" olarak görülmeyi pek sevmiyor; zaten çok umutlu biri de sayılmaz. Önderlik ya da "Mesihlik" konusunda da fazla hevesli değil; tek isteği, köşesine çekilip Hegel üzerine birkaç bin sayfalık büyük eserini yazmak (ufak ufak başlamış aslında). Teorisyenlik ise onun için yemek içmek gibi bir şey (diyor Judith Butler); şakalaşırken ya da yemek yerken bile teori yapmaktan kendini alamıyor. Kafası konuştururkenki el kol hareketleri kadar karışık. Ancak bu kaosun kendi içinde bir düzeni var. Hiçbir zaman semptomun arkasındaki süreci, görünen ikili zıtlığın içinde gizlenen üçüncü (ve şaşırtıcı) unsuru aramaktan vazgeçmiyor. Hitchcock'u Lacan'la, Lacan'ı Marx'la, Marx'ı Wachowski'lerle birlikte okuyor, çoğu zaman hepimizi, zaman zaman da kendisini bile şaşırtmayı başarıyor.

En büyük derdi, düşündüğü hızla ifade edememek; ustası olarak gördüğü Lacan gibi anlaşılabilirliğe mahkûm olmayı da kabul etmediği için, enerjisinin büyük kısmını kendini yavaşlatmaya, teoriyi hepimiz için anlaşılabilir bir öyküye dönüştürmeye harcıyor.

O yüzden konuşmaları ve yazıları fıkralar, anekdotlar ve belden aşağı esprilerle dolu. Sık sık kendisiyle çelişiyor, tutarsızlığa düşüyor, ama bunun ayağına dolanmasına da izin vermiyor. Çünkü 20. yüzyıl sosyalizminin ucuz bir tutarlılık uğruna yaratıcı düşünceden ne kadar uzaklara düştüğüne birinci elden tanıklık etmiş.

İstanbul'a bu gelişinde de her zamanki gibi girip çıkmadığı konuyu bırakmadı; Stalinizmden Hollywood'a, "simgesel düzen"den devrimci teröre kadar her şeyi birbirine kattı, kafaları karıştırdı, sonra da toparlamayı reddetti. Her zamanki gibi, "ben cevap vermem, yeni sorular sorarım" diyerek bizi yardıma çağırdı. Belki de Zizek'in bu yardım çağrısına kulak vermemizin, onda bir devrimci Mesih, felsefi Elvis ya da anlaşılabilir önder adayı görmekten vazgeçmemiz, onu yoldaşımız olarak görüp sorduğu sorulara kendi cevaplarımızı aramamızın vakti gelmiştir artık.

— Bülent Somay

Bankalara ve şirketlere değil, eğitime destek

VIYANA— Her şey 18 Ekim 2009 günü Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'nden küçük bir grup öğrencinin çağrısıyla başladı. Grup, Bologna sürecinde Avrupa üniversitelerinde Anglo-Amerikan eğitim anlayışını hâkim kılmak için uygulamaya başlanan bakanlıklarla/master sistemini akademiye de kabul ettirmeye çalışan Hristiyan Demokrat Avusturya Halk Partisi'nin (ÖVP) elindeki Eğitim Bakanlığı'nı protesto etmek için toplanmıştı. Aynı grup ertesi gün akademiye işgal etti.

19 Ekim sabahı sayıları yüzü geçmeyen sanat öğrencilerinin hareketi gibi gözükene eylem, yeni bakanlıklarla sisteminden —"üniversitelerin liseleştirilmesi" diye özetleniyor— rahatsızlık duyan tüm öğrenciler için bir işaret fişegi oldu. 400 kadar Viyana Üniversitesi öğrencisi hızla örgütlenip 22 Ekim'de akademiyle birleşti.

Edward W. Said Başlangıçlar

NEYET VE YÖNTEM

Metis Eleştiri, Çeviri: Ferit Burak Aydar, 2011 s.

Edward Said'in edebiyat eleştirisi alanındaki en önemli çalışmasıdır *Başlangıçlar*. Milton, Hopkins gibi büyük şairler ile, Dickens, Hardy, Conrad, Mann, Proust gibi romancıların eserlerini, özellikle Vico, Auerbach ve Foucault'dan hareketle geliştirdiği kendine özgü kuramsal perspektiften okuyarak, bir eser yazmaya "başlama"nın filolojik, felsefi, psikolojik ve tarihsel boyutlarını analiz ediyor Said.

Georg Simmel Bireysellik ve Kültür

SÜÇME YAZILAR

Sosyoloji, Çeviri: Tuncay Birkan, 2011 s.

Georg Simmel'in kaleme aldığı çok sayıda eserden yapılmış bir seçki. Sosyolojinin kültür, tahakküm, çatışma, mücadele gibi temel kavramlarını açmıyan, yabancı, yoksul, cinsel, maceracı gibi sosyolojik "tipler" hakkında derin gözlemler geliştiren, bireysellik, özgürlük, duyular, aşk, aşkılık ve din gibi geleneksel olarak felsefeye ait görülen temalar üzerinde şaşırtıcı ve düşündürücü fikirler geliştiren yazılara yer verildi.

Dieter Forte Sırtımdaki Ev

Metis Edebiyat, Roman, Çeviri: Çağlar Tanyeri, 624 s.

Sırtımdaki Ev bir nehir romanı. Altıncı olan bir Avrupa'da, İtalyan ve Polonya kökenli iki ailenin birbiri ardından gelen kuşaklarının sertliğini anlatıyor. İlk kez yayımlandığı 50'li yıllarda Almanya'da haremli siyasi ve edebi tartışmalar yaratan ve günümüzde yirminci yüzyıl Alman edebiyatının başyapıtlarından biri sayılan bu üçlemeyi tek bir cilt halinde sunuyoruz. Büyük tarihsel romanlar geleneğini anımsatan bu yapıtı zevkle okuyacağınızı düşünüyoruz.

Ursula K. Le Guin Lavinia

Metis Edebiyat, Roman, Çeviri: Günel Koca, 288 s.

Ursula K. Le Guin büyük şair Vergilius'un Aeneas destanında geçen ihmal edilmiş Lavinia karakterini alıp ona hak ettiği sesi veriyor. Lavinia savaşın doğasını ve erkek-egemen toplumu sorgulayan; inancı, toplumu toplum yapan değerleri ıncıyan; edebiyatın gücünü vurgulayan kurguyla gerçeklik arasındaki çirgöl bulanıklayıcı yaratıcı bir roman. Lavinia büyük bir destanda küçük bir rolü olan güçlü bir kadının kendi destanı.

METİS ALANDA 2010

İLLALLAHI

TÜM KİTAPÇILARDA

www.metistop.com'dan yayıncıların tüm kitapçılarında mevcut

metis

Emel Büyükn PUNT

Ardından üniversitenin devasa dersliği Audimax işgal edildi. Bir biyoloji dersi sırasında dersliğe giren protestocuların önyak olmasıyla yapılan açık oylamada dersliğin üçte ikisi işgal yönünde karar verdi. Aynı gün protestolar, başlatanların dahi tahmin etmediği bir boyuta ulaştı. Akşam ilk "öğrenci genel kurulu" toplanarak talepleri ve eylem planını tartıştı. Toplantının ardından, eylemciler dersliğe sıkı bir ses sistemi kurdu. Gönüllü müzisyenlerin katılımıyla başlayan ilk "işgal partisi" ertesi gün öğlene kadar sürdü.

Müteakip günlerde öğrenciler çalışma grupları kurarak tüm şehirde organize olmaya başladı. Hareket birkaç günde tüm yüksek öğrenim kurumlarına yayıldı. İşin güzel yanı, tüm kararların oylanması ve her gün yeniden seçilen altı kişilik bir yürütme kurulu tarafından hayata geçirilmesi. Birkaç hafta içinde ülke sınırlarını aşan işgaller önce Almanya'ya, ardından İsviçre, İngiltere ve Polonya'ya yayıldı. Çeşitli Alman üniversitelerinden Viyana direnişine erzak yardımı yağdı.

28 Ekim'de Viyana Üniversitesi önünde başlayan ve 30 bin kişinin katıldığı protesto yürüyüşünün sloganı netti: "Bankalara ve şirketlere değil, eğitime destek." Ertesi hafta düzenlenen "Eğitim Eylem Günü"ne öğretim görevlileri, kreş personeli ve lise öğrencilerini de içeren 15 bin kişi katıldı. Birçok üniversitenin rektör ve de-

Viyana Üniversitesi önünde başlayan ve 30 bin kişinin katıldığı protesto yürüyüşünün sloganı netti: "Bankalara ve şirketlere değil, eğitime destek."

kanları hareketi desteklerken, sadece küçük bir kısmı tarafsız kalmayı tercih etti.

On yıldır Viyana'da yaşayan, etkisi sınırlı birçok öğrenci protestosuna katılmış biri olarak, başta pek umutlu değildim. Ancak haftalar ilerledikçe bu hareketin öncülerden çok önemli iki farkı olduğunu gördüm. Birincisi, eylemler herhangi bir siyasi parti, seçilmiş öğrenci temsilciliği ya da politik grup tarafından değil, gelecekle ilgili kaygılanan tüm politik bireyler tarafından örgütleniyordu. Yani işin içinde hiçbir hiyerarşik yapı yok. Hareketin çıkış noktasındaki beyin takımı tabii ki sol eğilimli. Ancak eylemin herhangi bir "organ" tarafından düzenlenmemiş oluşu, gündelik hayatlarını apolitik yaşayan insanları bile bir "dava" etrafında buluşturdu. İkinci önemli fark ise, bu sefer yeni teknolojilerin çok etkili bir şekilde kullanılmasıydı. Facebook, twitter, flickr, vimeo gibi

web 2.0 tabanlı platformlar olmadan hareketin böylesine serpilmesi ve büyük medyanın ilgisinin yokluğunda halka ulaşabilmesi mümkün olamazdı. Farkındalık, siber âlemden kampüslere ve sokaklara doğru yayıldı.

Talepler ise Bologna Planı'na kısa vadede karşı çıkmakla sınırlı değil. Beş maddeli talep listesi, ilkin farklı cinsel tercihlere karşı ayrımcılığın önlenmesini, engelli, göçmen ve kadın öğrencilere karşı pozitif ayrımcılığı sağlayacak kota sisteminin uygulanmasını istiyor. İkinci başlıkta ise bakanlık ve rektörlük sultasına karşı tüm üniversite bileşenlerinden oluşan bir temsil kurulu talep ediliyor. Ardından yabancı öğrenciler için olanlar da dahil tüm harçların kaldırılması, üniversite çalışanlarının sözleşmelerinin iyileştirilmesi geliyor. Dördüncü maddede öğrencilerin kendi eğitimlerinin içeriğini şekillendirebilmeleri dillendiriliyor. Son talep ise sağın yükselişe

geçtiği Avusturya için çok manidar: Tarihi sorumlulukların tartışılması. Yani Avusturya'nın gölgede kalan nazi geçmişinin ve kolonileşme sırasındaki ahlaki sorumluluğunun araştırılarak ortaya çıkarılması arzulanıyor.

Şimdi muhafazakâr ÖVP yetkilileri "yeni sistemi ne diye şu sanat akademisine kabul ettirmeye çalıştık ki, başımıza aldığımız belaya bak!" diye kara kara düşünüyor. Tüm taleplerin hükümet tarafından kabul edilmesi henüz mümkün gözükme de, yaşanan süreç her başkaldırıda olduğu gibi değişime gebe. Zaten başka türlü bir şeyler elde etmek mümkün mü?

– Öncel Seçgin

Perrikos'un büstü

ATİNA– Herhalde hepimizin hatırında: Tam bir sene önce, 15 yaşındaki Aleksis Grigoropoulos'un polis tarafından katledilmesi Yunanistan'da kelimenin gerçek anlamıyla bir ayaklanmayı tetiklemişti. Yaygınlığı, kitleselliği, kendiliğindenliği, militanlığı, müesses nizamın meşru kabul ettiği siyasal kanalları hiçe sayarak "aşağıdan" bambaşka siyaset etme biçimlerini devreye sokması, baskı aygıtıyla "doğrudan" kafa kafaya gelmesi ve uluslararası alanda yarattığı etkiyle "olaylar", otantik anlamda bir ayaklanmaydı. Peki bir sene sonra ayaklanmadan geriye kalan bir şey var mı? Her renkten sinikler için cevap apaçık ve kesin bir "hayır".

Hakikaten, uzaktan bakıldığında iki haftayı aşkın bir zamana yayılan eylemler pek bir değişiklik yaratmamış gibi. Öyle ya, 4 Ekim milletvekili seçimlerinde Karamanlis ailesinden gelen “merkez sağ” partiye mensup başbakan yerini Papandreu ailesinden gelen “merkez sol” partinin liderine bıraktı. Görünen, Yunan cephesinde yeni bir şey olmadığı, merkez sol ile merkez sağın dönüşümlü olarak iktidara geldiği siyasal sistemin ayakta olduğu. Dahası, solun toplam oylarındaki görece düşüş ve hatta aşırı sağın etkisindeki artışı hesaba kattığımızda, ayaklanma sonrasında tablonun daha da karardığı sonucuna varmak pekâlâ mümkün.

6 Aralık yaklaşırken cumhurbaşkanından Yeni Demokrasi’nin yeni lideri Antonis Samaras’a, hemen herkes “talihsiz” Grigoropoulos’u yayınladıkları mesajlarla anmayı ihmal etmedi. Göstericilere de şiddetten uzak durma, “aşırıya kaçmama” çağrısı yaptı. Anma etkinliklerini müesses nizamın meşru kabul ettiği sınırlar dahilinde tutma, yıldönümünü ehlileştirme çabasının ürünüydü elbette bu mesajlar. “Aşırıya kaçan” bir polisin neden olduğu ve “anormal” sayılması gereken bir hadisenin kınanmasının fazla da abartılmaması gerekiyordu. “Düzen partisi”, sağıyla soluyla, Aralık hadiselerinin kolektif hafızaya bir “ayaklanma” olarak kazınmaması için daha ilk günden büyük çaba sarfetmekte. Aralık’ın en önemli mirası, ayaklanmanın mümkün olduğu bu göstermesiydi. Dolayısıyla bu yönü kolektif şuurdan silinip atılmalı, Aralık “talihsiz” bir olaya verilen “aşım” bir tepki olarak görülmeliydi. Aralık, hızla iyileşilen ateşli bir hastalık, normdan bir sapma, bir toplumsal “anomalı” olarak hatırlanmalıydı.

Dolayısıyla, anma etkinlikleri de bu çerçevede kalmalı, ayaklanmanın, yani toplumsal düzenin doğrudan ve eylemli olumsuzlaşmasının mümkünüğünü hatırlatacak herhangi bir eylemden uzak durulmalıydı. Aksi takdirde, Grigoropoulos’un hatırasına “saygısızlık” edilmiş olacaktı. Çiçeği burnunda “sosyalist” hükümet de daha baştan bu hatıra hâle getirilmesine karşı katı bir tutum alacağını işaretlerini verdi. Zaten iktidara geldiği günden beri PASOK hükümeti polisin toplumsal muhalefet karşısında elini rahatlatan, daha “sert” tutum takınmasına imkân tanıyan bir çizgi izliyor. Keyfi gözaltılar, Atina’da muhalefetin merkezi sayılabilecek Eksarhia semtinin abluka altına alınması ve elbette göçmenlere yönelik şiddet kanıksanan uygulamalar

halini aldı. Fakat, hakkını yemeyelim, yeni hükümet, işçileri bakanlığının adını ancak Orwell’in hayal edebileceği şekilde “yurttaşları koruma bakanlığı” olarak değiştirdi.

Yıldönümüne dönelim. 6 Aralık eylemi bir hayli kalabalıktı. 10 bin kişiyi aşkın bir kitleden bahsediliyor ki, Atina standartları ve medyanın günler öncesinden yarattığı korku iklimi akla getirildiğinde küçümsenecek bir kalabalık değil bu. 7 Aralık Pazartesi günü ise lise ve ortaokul öğrencileri Atina’nın birçok semtinde, polis karakollarını sembolik olarak kuşatma eylemleri yaptı. Üniversite öğrencileri de hayli kalabalık bir yürüyüş düzenledi, okullarda işgaller gerçekleştirildi. Çatışmalar sınırlıydı ama medya, eline geçen her “kareyi” polis şiddetini meşru göstermek için tekrar tekrar kullanmaktan imtina etmedi. Eylemler öncesinde polis “önleyici” baskınlar düzenleyerek çok sayıda “potansiyel” eylemciyi gözaltına aldı. “Önleyici savaş”ın sadece sabık başkan Bush ile etrafına toplanmış yeni muhafazakârların benimsediği bir doktrin olmadığı çok açık. “Önleyici savaş” çerçevesinde mesela, anti-otoriterlerin yıllardır kullandığı bir sosyal merkez olan “Resalto”, daha cumartesi gününden basılıp içeridekiler gözaltına alındığında boş bira şişeleri de “potansiyel” molotof kokteylleri olarak suç aleti sayılabiliyor. Bu yazının kaleme alındığı saatlerde gözaltı sayısı 800’e yaklaşıyordu. PASOK hükümeti “aktif” bir güvenlik siyaseti izliyor, Atina’yı ve belli başlı kentleri geçen seneki gibi “vandalizme” teslim etmemekle övünüyor. Anaakım medya da hükümetin “aktif” ve “kararlı” tutumunu alkışlıyor.

Geçen yılın mekanik bir tekrarı özleyenler yok değildi elbette; ancak malûm, bir ayaklanmanın ısmarlanması, takvime bağlanması, laboratuvar koşullarında tekrarlanması mümkün değil. Anılan bir ayaklanma da olsa, adı üstünde “yıldönümü”. Bir ayaklanmayı “zorlamak”, “çatışmak için çatışmak”, onu rutin haline getirme, tecrit etme tehlikesini barındırır.

Ama, Aralık’ın geride bıraktığı radikal tortuyu hafifsememeli. Pazartesi günü çeşitli karakollar önünde toplanan 15-16 yaşındaki gençler ayaklanmanın mirasının en açık deliliydi. Bu mirasın ne yönde kullanılacağı ise bir yıldönümünün ağırlığını aşan bir tartışma başlığı ve tartışma ancak önümüzdeki dönemin mücadelelerinin ışığında bir yere bağlanabilecek. Ana-babasından daha beter bir hayat sürecini gören, gidecek daha ticarileşen bir eğitim sistemine, esnek çalışma şartlarına, “mezarda emekliliğe” ve daha fazla polis şiddetine mahkûm olduğunu idrak eden gençler, Yunan toplumsal muhalefetinin itici gücü olmaya devam edeceğe benzer. Aslî mesele, bu dinamizmin başka rezerv güçlerle birleşip bir-

leşemeyeceği, bu reaksiyonun yaygınlaşarak, toplumsal hinterlandını genişleterek daha kapsamlı bir siyasal-toplumsal alternatif mi dönüşeceği, yoksa yalıtılacağı mı sorularında düğümleniyor.

Yıldönümleri tehlikeler barındırır. Anılan hadise ne kadar radikal olsa da onun hatırası ehlileştirilmeye, konformizmin nesnesi haline getirilmeye açıktır. Bellek bir mücadele alanıdır –hele söz konusu olan bir ayaklanmanın hatırasına gösterilecek “sadakat” ise. Geçen seneki eylemler esnasında göstericilerin Nazi işgaline karşı mücadele vermiş bir direnişinin, Kostas Perrikos’un büstünü “barikat” yapmak için kullanması çokça tartışılmıştı. Eylemciler apolitikle, geçmiş mücadelelere saygısızlıkla, bu mücadelelerin kadrini bilmemekle suçlanmışlardı. Meseleyi yerli yerine oturtabilmek için aslında şu soruyu sormak elzem: O direnişinin hatırasına gerçekten saygı gösterip sadık kalanlar kimler? Onun büstünü dikip ehliştirenler, konformizmin rehavetine teslim edenler mi, onun büstünü barikatlarına katıp saflara dahil edenler mi?

– Foti Benlisoy

BAYRAMPAŞA İÇİN ADALET

19 Aralık 2000 günü, devlet tarafından adı ironik, sonuçları trajik bir operasyon düzenlendi. Ölüm oruçlarına son vermek, hapishaneleri zapturapt altına almak için 20 hapishanede eşzamanlı başlayan “Hayata Dönüş” operasyonu, 30’u tutuklu 32 kişinin hayatına mal oldu. Operasyonu takiben gerçekleştirilen tecrid koşullarında ardı ardına intiharlar, ağır hastalıklardan ölümler yaşandı. Şu ana kadar açılan davalarda operasyonun sorumluları ve kolluk kuvvetleri hiçbir cezaya çarptırılmadı.

Altısı kadın toplam 12 kişinin öldürüldüğü, yakıldığı Bayrampaşa Cezaevi’nde kolluk kuvvetleri ilk kez mavi fosfor gazını mahkûmlar üzerinde denediler. Bilirkişi raporları, operasyon sırasında tüm kurşunların kolluk güçleri tarafından sıkıldığını tespit etti...

Operasyondan dokuz yıl sonra, sonuçları en ağır koşullarda işlemeye devam ederken, Çağdaş Hukukçular Derneği bir dizi etkinlik

ve bir imza kampanyasıyla bize vicdanî sorumluluğumuzu hatırlatıyor ve “Bayrampaşa için Adalet” talep ediyor. Basın açıklamasında şöyle deniyor:

“Bilirkişi raporlarına göre koğuşlarda öldürücü dozun çok üzerinde gaz bombası atılmış, içeriğinin ne olduğu tespit edilemeyen bombalar kullanılmış, silah atışlarının tümü idarî kısımdan yapılmıştı. Operasyon bittiğinde yarak ölen Şefinur Tezgel ile Seyhan Doğan aileleri tarafından teşhis edilemediler... En kalabalık özel komando birlikleri Bayrampaşa’da bulunuyordu. En çok insan Bayrampaşa’da öldü. Devletin sorumluluğunu ve suçunu gösteren en güçlü deliller Bayrampaşa incelemesinde ortaya çıktı. Yüreğimizi karartan, vicdanlarımızı yaralayan operasyonun açılmayan tek davası Bayrampaşa oldu. Bayrampaşa’da işlenen suçların sorumluları ortaya çıkmalı ve yargılanmalıdır. Bayrampaşa için adalet istiyoruz...”

(www.bayrampasaicinadalet.com)

Foto: KESK arşivi

KAMU ÇALIŞANLARININ 25 KASIM EYLEMİ VE KESK SERÜVENİ

Sendika, yalanlar ve mücadele

25 Kasım'da Türkiye'nin dört bir yanında kamu çalışanları toplu sözleşme ve grev hakkı için ayaktaydı. O gün tarihi bir andı, KESK'in yasallaşmasının 14. yıldönümünde geldiği noktayı temsil ediyordu. 1980'lerin ortalarından bugünlere her türlü baskıya göğüs gererek cansiperane mücadele veren KESK'in eğrisini doğrusunu 6 no'lu şube denetim kurulu üyesi ve İstanbul Üniversitesi öğretim görevlisi Görkem Doğan'dan dinliyoruz....

25 Kasım grevinin ana talebi neydi? Eylem sizce amacına ulaştı mı?

Görkem Doğan: Temel talep, toplu sözleşme ve grev hakkıydı. KESK (Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu) toplu sözleşme ve grev hakkını kullanmak için, Kamu-Sen toplu sözleşme ve grev hakkı istediği için sokağa çıktığını söyledi. O gün iş bırakan öğretmenler ya da tren durduran makinistler bu nedenle mi iş bıraktılar dersenez, tam olarak öyle olduğu söylenemez. Genel bir rahatsızlıkla alakalı; yoksullaşma durumunda ücretli çalışanların her zaman bir tepkisi olur. Biz yüzde 2.5 zam alıyoruz, metro-büse yapılan zam yüzde 30 civarında. Grev hakkınızın olmaması, çalıştığınız yerlerdeki AKP kadrolaşması, başbakanın size köpek muamelesi yapıyor olması da yoksullaşmaya eklenen politik meseleler. Bunların birikimi bir tepki yarattı. AKP'ye yakın Eğitim-Bir-Sen iki senedir okullarda ciddi bir ağırlık oluşturmuş durumda. Türk Eğitim-Sen'in yükselişinde böyle bir hegemonya yoktu. Sonuçta, herkes AKP'li değil, bütün öğretmenler "Cuma'ya gideyim" diye ayarlamıyor derslerini; dolayısıyla, buna bir tepki oluyor. Yıllarca Kamu-Sen vasıtasıyla kamu çalışanlarına "Ankara'da lobimiz sağlam, istediğimizi alacağız" denir, Türk-İş retoriğidir bu. Böyle bir şey olmadığı son iki toplu sözleşmede görülüyor, hele bu kriz ortamında bize bir şey vermeyecekleri ortada. Kamu-Sen üvey evlat haline geldi, Memur-Sen'in de istediği hiçbir şeyi alamadığı görülüyor. Bütün bunlara duyulan

tepkinin üstbaşı oldu "Grev ve toplu sözleşme istiyoruz". Grevle ilgili metinler bizim standart KESK metinlerinden: En üstte bir başlık var, altında Türkiye'nin demokratikleşmesine dair çeşitli politik talepler sıralanıyor. KESK politize bir sendikal odaktır, herkesin aynı zamanda bir siyaseti, bir programı vardır. Hele ki içinde bulunduğumuz "açılım" gibi dönemlerde, Kürt ulusal hareketinin talepleri metinlere yansır. Bizim metinler hep böyle çıkar: Anabaşlığın altında yönetimdeki siyasetlerin önemli gördüğü ne varsa yazarız. İyi bir şey değil belki

Hatamız memur sendikası olmayı kabul etmektir. 1990'ların başında bu hareket işçi sınıfının eylemliliklerinin önderliğini yaparken kimse memur sendikacılığı düşünmüyordu. Sonuçta kamu sendikaları diye sendika olmayan bir statüye getirildik.

ama, öyle çalışırız.

Toplu sözleşme ve grev hakkının kullanımını AİHM kararları üzerinden bile mümkün görüyor. KESK kurulu hakkında 15 yıl olacak, bu kadar uzun sürede bu temel hakkın hâlâ resmen kullanılmıyor olmasının nedeni ne?

Daha önce de iş bırakma yaptık. Danıştay 8. Dairesi'nin bunlara ceza verilmemesine dair kararı var. Uluslararası hukuk bir yana, Danıştay "yasal olan sendika eylem kararı almış, üyesi olan memur da eyleme katılmışsa, bu durumda mazeretsiz işe gelmemekten ceza veremezsin" diyor. Türk hukuku dahi bir günlük uyarı grevini kabul etmiş durumda. Grev, işçi sendikaları için de sıkıntılı bir mevzudur.

Grev mevzuatımız grev yapılmamasını sağlamak üzeredir: Dayanışma grevi yasaktır, genel grev yasaktır, uyarı grevi, iş yavaşlatma yasaktır. Yasada yeri yoktur demiyorum, yasak olduğu yazılmıştır, cezası vardır. Tek bir koşulda, toplu sözleşme görüşmeleri uzlaşmazlıkla sonuçlanırsa greve gidersiniz. Toplu sözleşme görüşmeleri lehinize gitsin diye ya da toplu sözleşme görüşmelerinde varılan sözleşmeye işveren uymazsa greve gidemezsiniz. İşveren sözleşmeye uymazsa, çözüm için İş Mahkemesi'ne gitmeniz gerekir. KESK niye toplu sözleşme ve grev yapmıyor diye tartışmak yanlış, Türkiye işçi sınıfı grev yapmıyor ki. Grev kanununun uluslararası normlara uydurularak grevin yapılmasını mümkün kılacak şekilde yazılması gerekir. Bu da sırf KESK'in omuzundaki bir iş olamaz.

Yine de KESK'in de bu konuda eksiği, hatası yok mu?

Bizim hatamız memur sendikası olmayı kabul etmektir, bu nedenle kaybettik. "4688'e sığınmaz" dedik, sığıdık. Hangi eski KESK'liye sorsanız, bunu söyler. 1986-87'de sendikalaşma tartışmaları başladığında, 1990'ların başında bu hareket Türkiye işçi sınıfının eylemliliklerinin önderliğini yaparken kimse memur sendikacılığı düşünmüyordu. Türk-İş ve DİSK'in eleştirisi yapılıyor, onların dışında bir sendika kurmak için ortaya çıkılıyor. Çalışma bakanlığı döneminde Mehmet Moğultay'ın önerisidir kamu sendikaları kurulması ve o zaman reddedilmiştir. Sol ufaldıkça, en son 1991'deki büyük Zonguldak yürüyüşünün ardından işçi sınıfı geri çekildikçe, 1990'ların sonlarında memur sendikacılığı kötünün iyisi olarak ortaya çıktı. Niyetimiz bu değildi. Öğretmen sendikası kurmak istiyorduk, o ayrı, çünkü o zaman bu kadar dersane yoktu, özel okullar çok daha azdı. Öğretmen sendikasını da memur sendikası olarak düşünmüyorduk, bizim düşündüğümüz öğretmen sendikasının bugün çok yaygın olan dersane öğretmenlerini, özel okul öğretmenlerini, vakıf üniversiteleri elemanlarını örgütleyebilmesi gerekirdi. Şimdi dersane öğretmenlerini, sözleşmeli öğretmenleri fahri üye olarak kaydediyoruz, ama bunun bir gerçekliği yok, işlemiyor. Sendikacılık yalan iş kaldırmaz. Bir adam sendikaya üye oluyorsa, onun hakkını hakikaten savunman lâzım. Sonuçta, biz kamu sendikaları diye, aslında sendika olmayan bir statüye getirildik. Toplu sözleşme ve grev hakkınız yoksa sendika olduğunuz söylenemez, biz fiilen dernekçilik yapıyoruz aslında. Grev ve toplu sözleşme sadece bizim sorunumuz değil, Türkiye işçi sınıfının sorunu. Bizim hatamız ve sorunumuz memur sendikası olmayı kabul etmiş olmamız, 2001-2002'den beri memur sendikası olarak mutlu mesut faaliyet gösteriyor olumuzdur. 25 Kasım'da bunun etkisini gördük. 25 Kasım eylemini maalesef KESK olarak tek başımıza yapamadık. Kamu-Sen olmasaydı, bu kadar başarılı bir eylem olmayacaktı.

Tek başınıza yapacak gücünüz olsaydı dahi eylemi diğer konfederasyonlarla

birlikte yapmak, genişletmek tercih edilecek bir durum değil mi?

Nasıl ki işyerindeki memura “bize üye değilsin kardeşim, gelme benimle eyleme” demiyorsam, tam tersini söylüyorsam, başka sendikaya da “benimle gelme” demem. Ama, 25 Kasım’ı bu boyutta yapabilmek için, eylemin meşruiyeti açısından KESK’in, Kamu-Sen’in “evet, biz de geliyoruz” demesine ihtiyacı olduğunu gördük. Bu sıkıcı bir şey bizim açımızdan.

Meşruiyet sorunundan ne kastediyorsunuz?

Sayısal konu ayrı. Biz ufaldık, üçüncü konfederasyonuz, bu elde var bir. Zamanında, meşhur Kızılay eylemleri gibi büyük eylemleri tek başımıza yapıyorduk. O zaman da aslında kamu çalışanlarının çok büyük bir kısmını kapsamıyorduk, ama 2001’den beri, memur sendikacılığı yapmaya başladığımızdan beri, gerçekliğimiz kalmadı. Diğerlerinden nerede farklı olduğumuzu söyleyebiliriz ki? Gerçek bir fark yok. Şöyle bir fark var: Biz şovenist değiliz. Kamu çalışanları açısından şovenist olup olmamanın karşılığı yoktur; memleket zaten şovenist. Sendikacılığa dair, işverenle ilişkiye dair gerçek bir farkımız yok. Politik tutumlarımıza dair farkımız var. Ben Eğitim-Sen’liyim, örgütlenmeye gittiğimizde işçi sendikası gibi davranmayız biz. “Hocam, biz ilerici, demokratik eğitimi savunuyoruz” derim, öğretmen üye olur, bir daha da sormaz “ne yapıyorsunuz” diye. Mesela, “maaşlarınız az” demem bir profesöre gittiğimde, maaşı azdır belki, ama konu o değildir. Ayrıca, maaşla ilgili bir şey zaten yapmıyoruz ki, toplu sözleşmeye oturamıyoruz. O nedenle, “çağdaş eğitimi savunuyoruz, karşımızda sarkık bıyıklılar var, dinciler var” diyoruz. Muharrem’de dolaşırım işyerlerini, aşureleri yerim, bu kültürel bir şeydir, memur Aleviyse, bizim sendikadadır. Bu dernekçilik aslında, gerçek bir sendika çalışması denemez. Bu da kamu çalışanı için ne yazık ki çok bir anlam ifade etmiyor. Örgütlenme çalışması yaparken “ama siz PKK’lıymışsınız” diye sorulmamasını ben de isterim. Ama soruluyor. Politik farklılık kamu çalışanı nezdinde gerçek bir farka tekabül etmiyor. İşverenle ilişkide diğer sendikalarla aramızda gerçek bir fark kalmadı.

Üç konfederasyonun birbirlerinden temel farkları neler?

Bugün için farkımız temel politik meselelere yaklaşımda. Biz demokratikleşme adına hakikaten bedel ödemiş ve bundan yüksünmeyen insanları temsil ediyoruz. Kamu-Sen CHP ve MHP’de cisimleşen fikriyatı temsil ediyor. Memur-Sen AKP’lidir. Tarihsel olarak baktığımızda, KESK’i kuran unsurlar, memur-işçi diye ayrılmamış, hakiki bir işçi sınıfı hareketini, meşru, militan, kitlesel bir hareketi ortaya çıkarmak için yola çıkmışlardır. Kamu-Sen kontr-sendikadır, biz sendikayı kurduğumuz için devlet eliyle kurulmuştur. İslâmcı hareketin ise temel devlet çizgisinden hep biraz farkı olagelmıştır. Onlar biraz dışarıdaydılar. 1978’de kurmuşlardır Hak-İş’i, 1980’lerin sonlarına kadar

hiç grevi yoktur. Memur-Sen de öyledir. Namazında niyazında insanlar, devletin öz kurumlarına, sendikalarına pek girmezlerdi. Bugün, merkeze oturdu o sendikalar. Onların eski üyelerinde de bir rahatsızlık görüyorsunuz, alışamadılar yeni duruma. Ama artık mesela eğitimde en çok üyesi olan onlar ve şimdi bunu devlet desteğiyle yapıyorlar. Onların da tarihsel durumlarıyla şimdiki durumları farklı.

Sendikal çalışma açısından belirleyici olan AKP’nin İslâmî değerlere dayanan bir parti olması mı, neoliberal ekonomi politikaları uygulayan, kapitalist ve otariter bir sağ parti olması mı? İşveren sendikalarının örgütü MÜSİAD da AKP’yi desteklemiyor mu? Emekçilerin, çalışanların AKP’yi desteklemesinde solda duran sendikaların, siyasi hareketlerin AKP’ye yaklaşımlarının payı yok mu?

AKP, politikaları itibarıyla, ABD’deki

Görkem Doğan,
Eğitim-Sen ve ÖDP
üyesi, İstanbul
Üniversitesi Siyasal
Bilgiler Fakültesi,
Kamu Yönetimi
bölümünde
araştırma görevlisi.

Fransa’da geçen sene dört genel uyarı eylemi yapıldı. Latin Amerika’da da olumlu gelişmeler var. Bizim durumumuz o kadar iyi değil tabii, genelde şovenleşmeyle uğraştığımızdan bu olumlu hava bize bu kadar net yansımayacaktır.

Cumhuriyetçi Parti’ye ya da Avustralya’daki Muhafazakâr Parti’ye İhvanîl Müslimin’den daha yakındır. Tabandaki insanın buna dair bir rahatsızlığı olabilir, ama sınıfsal mesele çok kolay ortaya çıkan bir şey değil. İşyerinde, “Cuma’ya kaçan”la akşam rakı içmeye giden arasında görünür bir gerilim olabiliyor. Adam Alevinin verdiği yemeği yemiyor. Bunlar her gün açığa çıkan gerçek farklar. 2002’den beri AKP iktidarda. Din mühim bir şeydir. Bundan sıyrılıp birdenbire “bunlar da liberalmiş” demesi zor insanların. Bir TV programında İslâmcı yazar İhsan Eliaçık, eski MÜSİAD başkanı Erol Yazar’la tartıştı, herkes bunu konuşuyor. Böyle bir sıkıntı görüyoruz, ama bunun sonucunu bugünden yarına beklemek gerçekçi değil. AKP hâlâ kent yoksullarının oy verdiği bir parti.

Yoksul sınıfların, halk kesimlerinin sağ partilere oy vermesi AKP’yle başlamış değil. Yoksullar AP’ye, DYP’ye de oy veriyordu. Farklı olan, solda duranların AKP’yi, anti-demokratik uygulamaları ve ekonomi politikaları nedeniyle değil, din ve dindarlık üzerinden eleştirmesi.

Bu, sıradan dindar insanları, çalışanları, yoksulları AKP’nin kucağına iten bir söylem değil mi?

Bizim toptanlarda sık sık “sınıfsal vurgu yapalım” denir. Ama sınıfsal vurgu yapmak için emekçilerin yönettiği devletin daha iyi bir devlet olduğuna inanmanız gerekir. Solda kim buna inanıyor ki? Soralım bugün kendisine solcu diyenlere: Venezüella’da mı yaşamak istersiniz, İsveç’te mi? Ne cevap verilecek? Eskiden, Sovyetler gibi olmaya çalışılıyordu –Sovyetler’i iyi bulduğum için söylemiyorum–, kimse mesela Fransa’yı örnek vermezdi. Şimdi, Chavez’i övmeye kalksanız, ki eleştirilecek çok yanı vardır, Türkiye solunda önemli isimlerin pek çoğunun size yaklaşımı olumsuz olacaktır. Sınıfsal bir eleştiri getiriyor olmanız için “bu burjuva devletini yıkacağız, emekçilerin yönettiği bir devlet kuracağız” a sonuna kadar inanmanız lazım. Reel sosyalizmin çöküşünden sonra böyle bir inanç pek kalmadı. Mantıkî sonucuna inanmıyorsanız, başkalarını inandırır bir şekilde sınıfsal bir eleştiri getirmezsiniz. Yaptığınız eleştirinin mantıkî sonucunu siz bile istemiyorsunuz. Böyle bir ortamda, bir yere kadar sınıfsal eleştiri getirebilirsiniz. **Durum böyleyse, sınıfsal eleştiri, sınıfsal perspektif yoksa, solun varlığından söz etmek de zor değil mi?**

Söylediğim böyle “abese indirgeme”ye getirilebilir. Söylemek istediğim, bunun çok kolay olmadığı. Sendikada ya da partide (ÖDP) konuştuğumuzda, “Böyle olmuyor, sınıfsal eleştiriye öne çıkaralım” diyoruz, herkes diyor. Onur Öymen, Önder Sav öne çıkarıldığında CHP’nin oyu düşüyor, Çetin Soysal, Kemal Kılıçdaroğlu öne çıktığında oyları artıyor. Bu kadar net. Niye? Çünkü Çetin Soysal eski TİKKO’cu, Sulukule’de yaşananlarla, bu tür konularla ilgileniyor, Kılıçdaroğlu Tuncelili, SSK’dan geliyor. Diğerleri üst-orta sınıfın yaşam tarzını konuşuyor. Bunu görüyoruz ama, sahibi bir sınıfsal eleştiri için bu işin sonundaki mevzuu da savunuyor olmanız gerekir. O savunma 1991’den sonra bütün dünyada azaldı. “Ekonomik kriz var, kapitalizm sorgulanıyor” diyoruz. Bu doğru olabilir, ama sosyalizmin yaşadığı itibarsızlaşma hâlâ devam ediyor.

Sovyetler’i savunmadan, Venezüella’yı İsveç’e tercih etmek zorunda kalmadan da sınıfsal bir perspektife sahip olunabilir herhalde. Kapitalizm eleştirisi, başka bir hayat tahayyülü çalışanların örgütlenmesinde sınıfsal bir bakış geliştirmek için yeterli değil mi?

Kısmen yeterli olur. Ama KESK’in kadroları politik kadrolardır. Ben tüzüğünü beğendiğim için değil, Devrimci Yol’cu abilerimden dolayı KESK’li oldum, çok net. Eğer Kürt ulusal hareketine mensupsanız, hiç düşünmeden KESK’e üye olursunuz. Uğradığımız bütün soruşturmalara, sürgünlere rağmen bu işe devam eden kadrolarımız böyle insanlardır. Bu insanların netliğe ihtiyacı var. “Sosyalizmin genel sorunları çözülmeden sendikacılık yapılmaz” gibi bir saçmalaktan bahsetmiyorum. Önümüzdeki dönemde, solun

genel olarak biraz daha rahatlayacağını düşünüyorum. "Daha çok mu vergi toplamak istiyorsun, o zaman vergileri düşür; daha çok iş mi yaratmak istiyorsun, o zaman işten atmayı kolaylaştır" deniyordu. Bunlar genel doğrular olarak ders diye okutuluyordu. Bugün bunlar yanlışlanıyor artık. Fransa'da geçen sene dört genel uyarı eylemi yapıldı; bayağı başarılı eylemlerdi. Latin Amerika'da da olumlu gelişmeler var. Bizim durumumuz o kadar iyi değil tabii, genel olarak şövenleşmeyle uğraştığımızdan bu olumlu hava bize bu kadar net yansımayacaktır. Hangi KESK'liye "neden mustaripsin" diye sorsanız, "ne kadar anlatırsam anlatayım, bana 'sizin genel sekreter Roj TV'ye çıkmış' diyorlar" diyecektir. Çıkmasın diyemezsiniz, bu bizim savunduğumuz bir şey. Ama şu ortamda, bu toplumsal vasaatta, bunu anlatmakta zorlanıyoruz. Öğretmenler biraz daha farklı, daha ideolojik yaklaşıyorlar. Bizim üniversiteye (İstanbul Üniversitesi) yeni kamu çalışanı olarak ya yetiştirme yurdundan gelen çocukları ya da şehit yakınlarını alıyorlar. Şehit yakını bir üyemiz var, ayda iki defa muhakkak yanına gitmek zorunda kalıyorum, çünkü Türk Eğitim-Sen'liler dosyalar veriyorlar, PKK'lı olduğumuzu söylüyorlar. Gidip anlatıyoruz: "Bu adam Kürt diye onunla çalışmayalım mı, esas bölücülük bu değil mi?" Hoca olduğun için "hadi oradan, sen PKK'lısın" diymiyor. Vergi dairesinde iki eşit memur olsak, onu o kadar kolaylıkla ikna edemeyeceğimi biliyorum. Ama, üye sayımızı artırdık, İstanbul Üniversitesi'nde yetkiyi Türk Eğitim-Sen'den aldık. Türkiye'nin konjonktürel siyasetinden dolayı sınıfsal mevzuyla girmemiz o kadar kolay olmayacaktır. "Üretim araçlarının sahipleri seni ezerler", tamam, ama hayatta başka politik saikler için içine giriyor, adam Kürt olmanın, Alevi olmanın yarattığı sıkıntıları yaşıyor.

Bu durumda, insanların Kürt olmak, Alevi olmak, Müslüman olmak gibi içine doğdukları kimlikleri veri alan bir

örgütlenme aşılamıyor. Ve birbirine bağlı birkaç soru geliyor aklı: Sınıfsal bakış diğer dışlanmışlıkları, ezilme biçimlerini yok saymanın ya da talî görmenin aksine, bunların nedenlerini yerli yerine oturtmuyor mu? Sınıfsal olarak çıkarları, konumları örtüşen çalışanları beraber örgütlediğimizde onları şöven politikalara, ayrımcılığa itmiş olmuyor muyuz?

Biz bir defa trenleri kaçırdık. Bunun etkilerini yaşadığımızı düşünüyorum. Bizim üye yaş ortalamamız yüksektir, 40-45 arasındır. Esas kadrolarımız, 1979-80'de büyük kentlerde kenar mahallelerde yaşamış, devrimci abilerle tanışıp siyasete girmiş ve sonra bir şekilde kamu hizmetine girmiş ve sendikalaşmış insanlardır. Onlar emekli oldukça zayıflıyoruz. Kaçırdığımız tren bu. 2001-2002'de sendikalarımız yasalastığında bir akım oldu, Eğitim-Sen üye sayısı 200 bini buldu; şimdiki iki katı yani. O zaman, yeni üye yaptığımız insanlarla tecrübeli kadroları buluşturmada hatalarımız olduğunu bugün görüyoruz. Şövenizm de sayıyı hızla düşürdü. Bu kadroların emekli olmasıyla ara kuşak sorunları yaşıyoruz. 2001-2002'den itibaren kayıp yıllar var, arka arkaya çok hata yaptık.

Sizce başlıca hatalar nelerdi?

4688 sayılı yasaya doğru tavır alamamışız. Bir kez yanlış seçim yaptığında, sonra direksiyonu çevirmek o kadar kolay olmuyor. Fazla iyimser yaklaşmış. O sırada büyük bir altüst oluş var Türkiye'de. Varolan siyasetlerin itibarsızlaştığı, AKP'nin birdenbire yukarı çıktığı dönem. O dönemki esnaf eylemlerini hatırlarsınız. Onlar değerlendirilemedi. Bunun sebebini de sırf KESK'lilerde aramak gerekir. Kamu emekçilerinin sendikalaşma hareketi solun toplumla temel bağıdır. Sorun birçok solcuya, ailesinden değilse, öğretmeninden dolayı solcudur. Burada bir sorun olunca, toplumla ilişkisini de etkiliyor. Başka yerlerde, yöre derneklerinde, mahalle derneklerinde, işçi sendikalarında böyle bir ağırlığımız

yok. Ağırlığımızın olduğu yer kamu çalışanları hareketi, o da solda yapılan hatalardan çok etkileniyor.

Belki de temel hata demokratik-politik taleplerde bütünlüklü, ilkesel tavrı yakalamakta zorlanmaktan kaynaklanıyor. Örneğin başörtülülerin eğitim hakkını, mesleğini icra etme hakkını, anadilde eğitim hakkını savunurken, aynı anda ve aynı vurguyla zorunlu din dersine karşı çıkmak, ama bunu oportünist bir tavırla, bir talebi diğerleriyle nötraliye etmek, daha hassas konuları diğerlerinin arkasına gizlemek için değil, tutarlı ve ilkeli olmak adına yapmak gerekmiyor mu?

Başörtüsü konusunda bazı arkadaşlarımızı özgürlükçü yönelime sokmakta zorlanıyoruz. Eğitim-Sen hiçbir metninde yasak savunmamıştır. Ama o konunun biraz yanından dolaştığımız da doğru. Dediğiniz bir yöntem olabilir ama, biz boş kaleye karşı oynamıyoruz. Karşımızdaki bir kontr-sendika; kurulduğundan beri bize karşı faaliyet yürütüyor, PKK'lı olduğumuzun propagandasını yapıyor. Bizim bunları savunmamız onları bu tür faaliyetlerden uzaklaştırmayacaktır.

ÖDP kurulduğu zaman da çok elverişli bir ortam ve büyük bir toplumsal destek vardı. Aynı şey, KESK'in kuruluşu için de geçerli. İki yapı da bu süreçte ciddi bir erime ve çeşitli kopuşlar yaşadı. Siz temel dönemeçleri, temel hataları nerede görüyorsunuz?

Ortada iki toplumsal hareket vardı: Bir, İstanbul ve Ankara'da üniversite öğrencileri koordinasyonu; ikincisi, kamu çalışanları. Ben Koordinasyon'daydım o zaman. Partinin kurulması ve varoluşu Koordinasyon'a bir fayda sağlamadı, zarar verdi demiyorum, ama öğrenci hareketini devam ettirmek, daha da yükseltmek gibi bir katkısı olmadı.

Nitekim o öğrenci hareketi söndü...

Ve arkası gelmedi. '95-'96 KESK'in zirve yılları. Biz öğrenciyken KESK önümüzü, ufkumuzu açmıştır. Boğaziçi Üniversitesi'nde öğrenciyken, Gazi olayları olduğunda, Eğitim-Sen'le birlikte okuldan mahalleye kadar büyük bir yürüyüş yapmıştık. Şimdi o mahallede her seçimde MHP bayrağı asılıyor. O alanda da bir iyileşme olmadı. Partinin kendine koyduğu hedeflerden biri, toplumsal hareketleri geliştirmek. İki toplumsal hareketin yukarıda olduğu bir dönemde kuruluşu, ikisini de geliştiremiyor.

Hem Eğitim-Sen'in ve KESK'in hem de ÖDP'nin içinde biri olarak sizce bu durumun nedenleri neler?

Bir örnekle söyleyeyim, 2000'de partide bir tartışmada devletleştirmeyi savunmadım. Niye? Devlet, devletleştirme, bunlar kötü şeylerdi. Şimdi, "o zaman yeterince sosyalist değildiniz" denemez. O dönemin koşullarında, dünyayı algılayış öyleymiş. Kişilerin hiçbir sorumluluğu, hatası yok demiyorum. Kimsenin çok farklı bir şey söylemediği bir ortamda, bence toptan hata yapılmış. O zaman devletleştirmeyi savunan arkadaşların da geniş kitlesel bir partide sol kanat olmak ötesinde bir tahayyülleri yoktu. Herkes

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

le KESK'te hiç alınmaz. Burası Türk-İş değil ki. Üyeler şubelerde deli gibi çalışırlar, maaş almazlar. Biz profesyonel sendikacılık yapmıyoruz. Bir üyeyi bir işe ikna etmek istiyorsan, fikrini soracaksın, adam yerine koyacaksın. Kimseye danışmadan başkanın böyle bir açıklama yapması hem yöntem olarak yanlıştır, hem de KESK'li buna tepki verir; yüksek sesle sesini çıkarmasa bile, o eylem için şevkle çalışmaz. Aıştığımız tarz bu değil, genel merkezden genelge gelecek, biz de iş yapacağız! Politik bir örgütlenmeden bahsediyoruz. Bizde kararlar şöyle alınır: Yurtseverler kendi aralarında konuşur, biz (ÖDP'liler) kendi aramızda konuşuruz, Emek Partililer kendi aralarında konuşur. Böyle yürür bu işler.

Bir tür partiler koalisyonu gibi...

Partiler koalisyonu değil, partiden emir gelmez. Hatta çok eleştirilir, "dukalık" derler Eğitim-Sen'e. Üyeler kendi aralarında konuşur, partiye sorduklarını zannetmiyorum. Sonuçta, kamu çalışanı kendisi konuşur, tartışır, kararlar öyle alınır. Bu defa öyle olmadı. Eylemin adından ötürü radikal olması benim ona şevkle asılmamı getirmiyor. Karar alma sürecinin demokratik olması beni daha çok şevkle çalışmaya yöneltir.

Sami Evren'in böyle bir yol izlemesinin nedeninin KESK'teki bürokratikleşme olduğu söylenebilir mi?

Memur sendikacılığını kabul ediyorsan, kendini oraya sıkıştırıyorsan, bürokratik bir aparat haline geliyorsun. İkincisi, başkan kiminle konuşup tartışacak? Bir bölünme yaşadık ve tartışacak yapıları da kalmadı. Ayrıca, 4688'de yazdığı şekilde çalışmaya alıştık, bu da ciddi bürokratik bir yapıyı getiriyor. Siyasî partiler yasası da öyledir, yasalar tüzüğe ne yazacağını söyler; bir kez bunu kabul ettiğinde, bürokratik mekanizmayı kabul etmiş olursun. Bu kanundan önce, Danışma Kurulu'ndan karar çıkarılırdı, şimdi öyle değil. Bir genel başkanımız var, onun içinde olduğu yedi kişilik yönetim kurulu var ve onlar profesyonel sendikacılık yapıyor. Yasal, kurumsal çerçeveye teslim olursan, onun mantığı zaman içinde sana hükmediyor. Yönetimdeki yapıların da işyerlerinde gerçek karşılıkları, güçleri

Fatsa'da eğitim emekçilerinin grev halayı. (25 Kasım)

yoksa, ortaya bu sonuç çıkıyor.

Kamu çalışanlarının en genel sorunları, talepleri neler?

Maaşlarımız az tabii, ama esas sorun güvenceli çalışmanın giderek yok olması. Kamuya esneklik dayatılıyor. Sözleşmeli, ücretli öğretmenlik giderek yaygınlaştırılıyor. Ücretli öğretmenlerin sendika hakkı tartışmalı. Esas savaş alanında olanlar sözleşmeli ve ücretli öğretmenler. Şubelerde ağırlık sözleşmeli öğretmenlerde olursa bir hareketlenme olur. Kumandayı onlar almalı, almıyorsa sendikaların kendisini aşacak gücü olamaz.

Örgütlenmede kamu/özel sektör ya da işçi/memur sendikası ayrımlarının aşılması gerekmiyor mu?

Bu bilerek yapılmış bir şey, bu kadar bölünme işverenin işini kolaylaştırıyor. Ayrıca, öğretimin görevlilerini artık özel sektör gibi çalıştırmaya niyetliler. YÖK başkanı daha yeni "Maaşları artır-

Konjonktürel siyasetten dolayı sınıfsal mevzuya girmemiz kolay olmayacak. "Üretim araçlarının sahipleri seni ezerler", tamam, ama hayatta başka politik saikler işin içine giriyor, adam Kürt olmanın, Alevi olmanın sıkıntılarını yaşıyor.

çağız ama, yapılan projeler üzerinden değerlendirileceğiz. Kim ne kadar üretim yapıyorsa, o kadar maaş alması lazım" dedi. Üniversitelerin akademik kadrosunda doçentler ve profesörler dışında kimse'nin çalışma güvencesi kalmadı. Kamu/özel sektör ayrımını aşmamız şart. Eğitim-Sen'de 110 bin üyemiz var. Bu önemli bir güçtür, ama bu güç atıl durumda, kullanamıyoruz, çünkü bu 110 bin üyenin büyük çoğunluğu güvenceli çalışan öğretmenler. Oysa dershane öğretmenleri cangıl koşullarında çalışıyor: İlan dağıttırıyorlar, telefonlara baktırıyorlar. Örgütsel olanaklarımızı oraları örgütlemek için kullanabilmemiz lazım. SSK'sız araştırma görevlisi çalıştırılan üniversiteler var! Özel üniversiteler sigortasız araştırma görevlisi çalıştırabiliyor, tekstil atölyesi gibi! Asistanları burslu öğrenci olarak gösteriyorlar. Madem piyasa koşulları bu kadar egemen, o zaman vakıf üniversitelerinin çalışanlarının da bizimle örgütlenebilmesinin önü açılmalı, toplu sözleşme, grev hakkı verilsin. Bun-

ları aşmanın yolu, fiilî, meşru mücadeledir. Bir vakıf üniversitesinde örgütlendim zaman, o noktada görürüz, üniversite Eğitim-Sen'le toplu sözleşme yapacak mı, yapmayacak mı?

Özel üniversite çalışanlarında örgütlenme talebi var mı?

Çok yaygın değil tabii, ama bir istek var. Örgütlenme çalışmasına başlamak için on kişi yeterli. Özel işletmelerde yüzde 50 artı biri alana kadar, sendika çalışması yaptığının bilinmemesi gerekiyor, tek kelime etmemen lazım. Duyulduğu anda engellenmeye çalışılıyor. Migros'un sendika olmayan tek birimi Kartal'daki depo, Kartal'daki arkadaşlarla orada örgütlenme yapıyorduk, mevzu açığa çıktıği anda milleti kovmaya başladılar.

Bir de, beyaz yakalıların kendilerini "çalışan" olarak, "emekçi" olarak görmemesi durumu var, çoğu kendilerini imtiyazlı bir sınıfın üyeleri sayıyor...

Üniversitelerin sendikalaşmasının önündeki en büyük sorun zaten bu. Fabrika işçisi değilseniz, sendika üyesi olmak aklınıza dahi gelmiyor. Beyaz yakalı dediğimiz insanları çok zor üye yazarsın. Ama, bizim üyelerimizin büyük çoğunluğu kendisini işçi olarak görür ve ondan dolayı üye olmuşlardır. Bunun bir-iki istisnası var: Profesörler, doçentler, hatta araştırma görevlileri, sağlıkçılarda doktorların bir kısmı... Ama mesela vergi dairesi çalışanı, öğretmen, hemşire, onlar emekçi olma bilinci olan insanlardır.

Yeni çıkacak sendika yasasıyla işkolu sayısı azaltılıyor. Sendikalaşmanın işkolu temelinde olması örgütlenmeyi kısıtlayan, daraltan bir şey değil mi? Ben-

ce Fransa'daki gibi, olabildiğince az düzenlenmeli. Devlet bir şey dayatmamalı. Örgüt kendi statüsüne, kimi örgütleyeceğine kendisi karar vererek tüzüğüne yazmalı. İşkoluna göre örgütlenmek iyidir veya işyeri sendikacılığı kötüdür denemez. Bu konunun her zaman için geçerli bir reçetesi olamaz. Bugün Türkiye'de ne kadar serbest bırakılırsa o kadar iyi, çünkü çok zor durumdayız. Normalde, işyeri sendikacılığı literatürde tutulan bir şey değildir. Ama öyle bir durumdayız ki, işyerini örgütleyebiliyorsan işyerini, işkolunu örgütleyebiliyorsan işkolunu örgütle. Bizde işkolu sistemi hiçbir yerde yok. Şeker işkolu diye işkolu var! Gıda işkolu olur. Deri sanayii ayrı, gemi ayrı... Geminin ayrı olması, tersane sahiplerinin isteğidir. Türk-Metal, ki bence sendika değildir, ama Türk-Metal dahi olsa, Tuzla'da bu kadar kör gözüm parmağına iş yapamazlardı. Bugün sendikacılıkta temel sorun barajdır, barajın kalkması gerekiyor. Sendika düzenimiz yalan içinde yaşıyor. İşkolunda yüzde 10 barajını gerçekte neredeyse hiçbir sendika aşmaz. Ve bu bir tehdit unsurudur, sendikalar sesini yükselttiğinde Çalışma Bakanlığı bu durumu kullanır. Bunda da sendikaların büyük suçu var. Türkiye sendikacılığı başından beri korporatist bir model savunmuştur. Geleceği budur. Baraj ne gerekli ne gerçekçi, sendikaları yalan içinde yaşamaya itiyor.

Söyleşi: Siren İdemen

Düzen karşıtlığından düzeneçiliğe

Hayatlarını sınıf mücadelesine ve sendikal harekete vakfetmiş iki ismin, Canan ve Yıldırım Koç'un imzasını taşıyan “KESK Tarihi -1” övgüyü hak eden bir çalışma. Ne var ki, söz konusu yazarların Kürt hareketine bakışlarını paylaşmamız, dahası, Yıldırım Koç'un Aydınlik'ta yazmasını içimize sindirebilmemiz mümkün değil. Gelgelelim, bu durum “KESK Tarihi -1”in önemini azaltmıyor, zira yayınevinin (Epos Yayınları) sunuş yazısında vurguladığı gibi, “sendikal alanla ilgilenen araştırmacılar için eşsiz bir kaynak”. İlave edelim, yalnız araştırmacılar için değil, sınıf mücadelesiyle ilgilenen herkes için bir başvuru kitabı. Yıldırım Koç'a teybimizi uzattık, KESK'in dününü ve bugününü konuştuk...

“DİSK Tarihi”nden sonra, yine Canan Koç'la birlikte “KESK Tarihi -1”i yazdınız. “KESK Tarihi -2” de yolda galiba. İkinci cildin adı ne olacak?

Yıldırım Koç: İkinci cildin altbaşlığı “Yerleşenler”. Sisteme uyum sağlayanlar, düzen içine, düzenin kurallarına uyarak ve hatta düzen karşıtlığını birçok alanda ciddi biçimde kısıtlayarak sendikal faaliyeti sürdürenler anlamında.

Birinci cildin altbaşlığı “Risk Alanlar / Yolu Açanlar”ın anlamı ne?

Dünyada sosyalizmin çöktüğünün ileri sürüldüğü koşullarda, Türkiye’de işçi sınıfının memur statüsünde çalıştırılan beyaz yakalılar kesimi, sosyalist-komünistlerin önderliğinde bir kitle hareketi geliştirdi. Bu durum, hem Türkiye açısından hem de dünyada olup bitenlere rağmen meydana gelen gayet ilginç bir özelliktir. Ve bu kitle hareketi hem düzensiz hem düzen karşıtıydı. Bir örgüt, düzensiz olup düzen karşıtı olmayabilir, yani sistemin yasalarının dışında faaliyet gösterip aynı zamanda o sistemi savunuyor bile olabilir. Düzene karşıdır, ama aynı zamanda da genel olarak kapitalizmden bazı nimetler elde etmeye çalışan, kapitalizmi değiştirmeye çalışmayan denebilir. Düzeneçilik/dışılık ve düzen karşıtlığını iki ayrı kategori halinde anlamak gerekiyor. Kamu Çalışanları Sendikaları, ortaya çıktıklarında düzensizydılar –düzenin koyduğu kurallara uymadan örgütleniyor ve faaliyet gösteriyorlardı–, aynı zamanda da düzen karşıtıydılar. Kapitalizmin ötesinde bir düzeni arzuluyorlardı; bu, çeşitli biçimlerde tezahür ediyordu.

Ütopya mıydı bu? O dönemde “ideolojiler bitti” propagandası çok etkiliydi. Hayır, çok gerçekçiydiler. Sosyalist-komünist kadroların bir şeyler yapma çabasıydı. Fakat işçi sendikacılığında etkili olunmadı. İşçi sendikacılığı, özellikle 1989-91 sonrasında kitlelerinin gerçek gelirlerini artırmada önemli başarılar elde etmişti. Ama memur kitlesinde, işçi ve memur gelirleri arasındaki farkın açılmasıyla bağlantılı olarak bir tepki ve dolayısıyla arayış vardı. Bu arayış ve tepkiyi sosyalist-komünist kadrolar yönlendirdi. 1994-95 yıllarında memur aylıklarında ciddi gerileme oldu, bunun getirdiği tepkiyi de sosyalist-komünist kadrolar örgütledi. Bu anlamda düzensiz ve düzen karşıtı nitelikte bir yapılanmaydı. Bu yıllarda kurulan sendikalara önderlik eden kadrolar ciddi özveride bulundular, büyük bedeller ödedi-

ler. Ama daha sonraki süreçte, özveride bulunanlar, bedel ödeyenler çeşitli biçimlerde tasfiye edildi. Yerlerine gelenler düzeneçileştir ve düzen karşıtı niteliklerini büyük ölçüde yitirdiler. Örneğin, anti-emperyalist olmaktan çıktılar, küreselleşme karşıtı oldular. Anti-kapitalist olmaktan vazgeçtiler, neo-liberalizme karşı oldular. Geçmişte sınıf mücadelesini savunurlardı, sosyal diyalogdan yana oldular. Geçmişte fiili meşru sendikacılık derlerdi, onu yapamamaya başladılar. Bütün bunlara bağlı olarak da bir düzeneçileşme ve düzen karşıtlığı niteliğini yitirme süreci başladı. İkinci kitapta bunları anlamaya, öğrenmeye ve belgelemeye çalışıyoruz.

Sendikacılıkta soru şudur: Sonuç aldın mı? Sendikacılıkta ölçüt, ben çok iyi dayak yedim, çok iyi mücadele ettim değildir. KESK'in 1995'te 500 bin olan üye sayısı bugün 224 bine indiyse, oturup düşünmek gerekmiyor mu?

Basında ve internet ortamında kitabınıza yapılan eleştirilerde “Bu kitabı yazmak bir Aydınlik yazarına mı kaldı?” dendi, Türk-İş'teki danışmanlığınız nedeniyle düzeneçileşmeye katkınız olduğu söylendi. Ve tabii Kürt hareketini “Kürt milliyetçiliği” olarak tanımlamanız başlı başına bir sorun.

Bana sayfalarını açan herkese yazı veriyorum. İşçi sınıfı konusunda her kesime yazı veririm. Bildiklerimi ve çalışmalarımı sınıf hareketi için harekete geçireceğim yerlere yazmaktan imtina etmiyorum. Kürt sorununu işçi sınıfı çerçevesinde, emek/sermaye ilişkisi çerçevesinde, anti-emperyalizm çerçevesinde düşünüyorum. Ayrıca, bu konuda örtüler altına gizlenerek davranmıyorum.

Açın bakın sol-sosyalist basına, Kürt sorunu konusunda kimler nasıl eleştiriliyor. Ben kıvrımadan, örtüler altına saklanmadan kendi Marksist bilğimle konuşuyorum. Ben Marksistim, yaşı 59, kırk yılı aşkın süredir kendine Marksist diyen bir insanım. İkincisi, 1972'den beri sendikalarla doğrudan ilgileniyorum, sendikalarda çalışıyorum. Üçüncüsü, bu alanı çalışıyorum ve bu nedenle de biliyorum. Türkiye işçi sınıfı tarihine dair, memurlar dâhil olmak üzere, en büyük arşiv bizde. 37-38 yıldır sendikalardan arşiv topluyoruz. Eski DİSK'çiyim, eşim de eski DİSK'çi. DİSK'e bağlı Maden-İş sendikasında çalıştık. 12 Eylül öncesinde Yeraltı Maden-İş'in eğitim müdürlüğünü yaptım. Daha sonra, Devrimci Metal-İş sendikasının Ankara şube başkanlığını yaptım. Yani sendikal faaliyetim Türk-İş'le sınırlı değil. İkincisi, Türk-İş'in politikalarını ben belirlemedim. Keşke öyle bir gücüm olsa. Türk-İş'te çalıştım, çalışırken yapılan bazı olumlu işlerin altında benim de çabam var, onları sahiplenirim. Ama sendikacılıkla uğraşmayan bazı insanlar, sendikacıların kolay güdülebilir koyun olduğunu zanneder. “Osmanlı'da oyun çoktur” denir, sendikacı Osmanlıyı suya götürür, susuz getirir. O eleştirileri yapanları da suya götürür, susuz getirir. Türk-İş'in içinde bulunduğu durum nedeniyle orada çalışması biri olarak benim suçlanmam saçmasapan bir tavır. Sosyalist, komünist sol ve diğer kesimler Türkiye'nin analizi konusunda önceden verilmiş kararları meşrulaştırıcı çabalar içindeler. Ne olup bittiğini doğru dürüst bilmiyorlar. KESK'in içindekiler KESK tarihini bilmiyor. 1985-95 döneminin KESK tarihini tespit ettik, kimsenin elinde olmayan belgelerle. Nasıl olduğunu anlattık, niçin olduğunu anlamaya çalıştık. Bu zor bir iş. Kimse böyle bir hamallık yapmıyor ki. Bu işler birikim, çalışma, adanmışlık ve emek ister. İnat ve sebat ister. Bu insanlar bunu da yapmayıp eleştirebiliyorlar. Benim yaşımdaki insan için kimin, nasıl ve neden eleştirdiği önemlidir. Yazarı sevmedikleri için ve günlük yaşam ideolojileri çerçevesinde eleştirenleri ciddiye almıyorum açıkçası. Marksistim dediniz. Marksizmi nasıl tanımlıyorsunuz? Marksizmi en iyi tanımlayan şey “Feuerbach Üzerine Tezler”in 11.'sidir. Dünyayı yorumlayacaksınız, ama onunla yetinmeyeceksin, dünyayı değiştirmek için çaba içinde olacaksınız. Bunun temeli

de dışımızdaki dünyanın işleyiş kurallarını doğru tespit edebilmek. Marksizmin en önemli katkısı bu. Marx'ı daha önceki düşünürlerden ayıran en önemli noktalardan biri, "kapitalizmin kendi mezar kazıcılarını yaratıyor olduğu" tespiti. Yani işçi sınıfı ile sermayedar sınıfı arasındaki temel ve uzlaşmaz çelişki. Bu anlamda işçi sınıfı çok önemli. Son dönemlerde KESK'in belgelerinde işçi sınıfı kavramı kullanılmıyor. Emek hareketi kavramı kullanılıyor -çok yanlış bir şey. Bir sosyalist için emek hareketi kavramı yanlıştır. Emek hareketi, Amerikan sosyolojisinden esinlenen yakın dönem Avrupalı sosyal demokrat kesimlerin sınıf hareketi yerine ikame ettiği kavramdır. Marksist sınıflar kavramına sahip çıkmak, bu kavramı anlamak gerekiyor. Marksizm dünyayı dönüştürmede belirleyici gücün işçi sınıfı olduğunu kabul ediyor. Bu anlamda ben Marksistim. Sınıf mücadelesini ve toplumsal süreçleri bu şekilde açıklamaya çalışıyorum. Tarihin sınıflar arası dengelerle ilişkili mücadelelerle ilerlediğini düşünüyorum.

Leninizmi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Lenin, ilkeli tavrın ve Marksist politika ustalığının sembollerinden biridir. Marx'ta o inat yoktur. Marx 1848 devrimlerinden sonra siyasî yaşamdan çekildi. Alman sosyal demokrat partisini etkiledi, ama kendisinin doğrudan siyasî faaliyeti yok. Lenin'i, Marksizmi bize aktaran ana kanal olduğu için çok ciddiye alıyorum. Alman sosyal demokrasisi emperyalizmle uzlaştı ve Marx, Marksizm ortalıktan silindi. Lenin ve Rus devrimi olmasaydı Marx'ın insanlığa bıraktığı bu büyük mirastan yararlanıyor olamayacaktık. Öte yandan Leninist bir örgüt modeli olayı var, ona katılmıyorum. Rosa Luxemburg'un eleştirilerini hatırlamak, tartışmak önemli olmalıdır. Rus ve Çin devrimleri son derece önemlidir. Ama bu, Leninizmin örgütlenme ve mücadele yöntemlerinin evrensel olduğu görüşünü sağlamlaştırmaz, çünkü Çin devrimi farklı bir biçimde gelişmiştir.

KESK'e dönelim. KESK demokratik kitle örgütlerinin temel taşı olan ekonomik-demokratik mücadeleyi nasıl anlıyor?

KESK'in çok önemli işleri var. İşçi sendikalarından çok daha ısrarlı, inatçı mücadele verdiler. 20 Aralık '94 eylemi, 17-18 Haziran '95 eylemi, 4 Mart '98 Kızılay direnişi önemli eylemlerdir. Ama sendikacılıkta sorulan soru şudur: Sonuç aldın mı? Sendikacılıkta ölçüt, ben çok iyi dayak yedim, çok iyi mücadele ettim değildir. KESK'i ve Kamu-Sen'i değerlendirirken birkaç soru sorarım. Sendikalaşma tartışmaları '85'te başladı. Sendikalar '90'da kuruldu. Yani yirmi yıllık bir aktif sendikal hareket dönemi var kamu çalışanları sendikalarının. Memur aylıkları bu dönemde millî gelirin üzerinde arttı mı, artmadı mı? Artmadı. Bir sendikanın başarısının ilk ölçütü şudur: Ücretleri millî gelirden alınan pay artacak biçim-

de yükseltebilmiş midir? Kitabımızın ilk bölümünde de gösterdiğimiz gibi, 1990'lı ve 2000'li yıllarda kamu çalışanları sendikalarının gerçek gelirleri azaldı. İkincisi, çalışma koşullarında bir gelişme var mı? Haftalık çalışma süresi azaldı mı, doğum izinleri arttı mı, iş sağlığı güvenliği konusunda yeni önlemler alındı mı, yönetime katılma konusunda yeni düzenlemeler yapıldı mı? Bunlarda hiçbir gelişme yok, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu aynen geçerli. Üçüncüye gelelim, peki sendikal faaliyet sonucunda grev hakkı yasallaştırıldı mı? Hayır. 2004'te AKP'nin, AB'nin başka bir amaçla istediği bir değişikliği yapması sonucunda bir yan ürün olarak grev hakkı yasallaştı. Memurların ve KESK'in mücadelesiyle olmadı bu. Toplu sözleşme masasına oturabildiler mi, oturamadılar. Tespit yapılması gereken nokta şu: Yirmi yıldır büyük bedeller ödeyerek, büyük mücadelelerle sendikalarını meşurlaştırdılar, örgütlendiler. Peki, örgütlü mücadele sonucunda ücretler artmadıysa, koşullarda bir gelişme olmadıysa, toplu sözleşme ve grev hakları elde edilmediyse, KESK'in 1995'te 500 bin olan

Yirmi yıllık bir sendikal hareket dönemi var. Memur aylıkları millî gelirin üzerinde arttı mı, artmadı mı? Artmadı. Çalışma süresi azaldı mı, doğum izinleri arttı mı, iş güvenliği konusunda önlemler alındı mı? Bunlarda hiçbir gelişme yok.

üye sayısı bugün 224 bine indiyse, oturup düşünmek gerekmiyor mu? Biz bunu yapmaya çalışıyoruz.

Kitabınızda sosyalistler, komünistler olmasaydı KESK olmazdı diyorsunuz...

Sosyalistler olmasa, bırakın KESK'i, Kamu-Sen ile Memur-Sen de olmazdı. Kamu çalışanları sendikacılık hareketinin başını sosyalistler ve komünistler çektiği için ülkücüler ve İslamcılar bu alana girdiler. Daha önce akılları neredeydi? Yoktu ki. Kamu-Sen'ciler 1989'da Kamu Çalışanları Vakfı'nı kurdu. O zaman Kamu-Sen yok. Başına gelen kişi bir MHP'li. 1992'de konfederasyonlarını kurduklarında aynı kişi, Ali Işıklar, genel başkan oldu. Şu anda MHP genel başkan yardımcılarında biri.

Devletin icazetiyle kuruldular, ama büyümeleri devlet dahliyle olmadı, öyle değil mi?

Olmadı, hayır. Memur kitlesinin çoğu zaten muhafazakâr. Türkiye toplumunun çoğunluğu muhafazakâr, nereye gidecek?

KESK'i kuranların, "risk alanlar ve yol açanlar"ın bu muhafazakâr toplumda, solcu olduğu belli olan bir sendikayı bu kadar genişletmeleri çok önemli bir şey değil mi?

Çok akıllı davrandı ilk önder kadro. Çok önemli işler yaptılar ve önemli bedeller ödediler. Baskılara göğüs gerdiler, geri çekilmediler, direndiler. Bu kadrolar, kendilerini nasıl tanımlarlarsa tanımlasınlar, '90'ların başlarında Marksist gibi davrandılar. Memur kitlelerinin iç dinamiklerinin örgütlenmeye

uygun olduğu koşullarda ortaya çıktılar. '91 toplu sözleşmelerinde kamu sektöründeki işçilerin ücretleri iki-üç katına çıktı. Memur kitlesinde bir örgütlenme eğilimi oldu. O eğilimin önünü açacak cesareti ve çabayı gösterdiler. Bir Marksist nasıl davranması gerekiyorsa öyle yaptılar.

Memur sendikalarına önyak olanlar, vurguladığınız gibi, sosyalist-komünistlerdi. Sendikaların kurulduğu zamanlarda bu örgütlerin etkin olmalarının, şimdiye daha etkisiz olmalarının sendikal mücadelede etkisi yok mu?

Öyle denebilir. O yıllarda kelle koltukta giden insanlar vardı. Sendika olanaklarını şahsî çıkarları için kullanma niyeti olmayan, aksine, elindeki her şeyi o mücadeleye verecek insanlar vardı. O insanların tasfiye süreci KESK'in içinde bulunduğu durumu da bir ölçüde açıklıyor. Elmas Yalçın öldürüldü. Çok kişi tutuklandı. Türkiye Cumhuriyeti, memurlarının siyasal çizgisini çok yakından izler. Ve tehlikeli bulunduğu unsurları tasfiye eder. Mesela Arçelik'teki işçinin siyasal kimliği, ilişkileri devlet için çok önemli değildir. Ama devlet adına hizmet götüren ve devlet adına belgelere erişebilen bir insan tehdittir. 1946'da sendikalar kurulduktan sonra, solcu sendikalar tasfiye edildi ve devlet sendika örgütledi. Sabahattin Selek vardı, süvari üsteğmeniydi. Emekliye ayrıldı. O zamanın CHP'si devlet demekti, İşçi Bürosu kurdu. İşçi Bürosu'nun başkan yardımcısı Selek'ti. Selek fabrikalara gitti, ustabaşlarıyla müdür odalarında toplantı yaptı. Halkevlerinden masa-sandalye, Çalışma Bakanlığı'ndan para getirdi ve sendikaları kurdu. Devlet kendi kontrolündeki işyerlerinde kendi kontrolünde sendika istiyordu. Ortallığı boş bıraktığında sosyalist, komünist örgütlerin sendikalarda etkili olabileceğini görmüştü. 1946 haziranında örgütlenme yasağı kalkar. TKP'nin legaldeki iki uzantısı, Türkiye Sosyalist Partisi ile Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi hemen sendika kurmaya başlarlar. 16 Aralık '46'da bu sendikalar kapatılır. '46 haziranından 16 Aralık'a kadarki süreçte düzensiz örgütlenmelerdir sendikalar. '47 şubatında yeni yasa çıkar ve CHP'de İşçi Bürosu kurulur. KESK'in süreci de benzerdir.

Kelle koltukta yürüyen sendikacıların sayısı azaldı, dolayısıyla da sendikalar zayıfladı, öyle mi?

Evet. Ufuk daraldı. Kelle koltukta giden, sendika olanaklarını şahsî çıkarları için kullanma niyeti olmayan ve tabii Marksist gibi davranan insan sayısı azalınca sendikalar zayıfladı. Şu andaki durum ne? KESK, üye sayısı azalmasının ötesinde, sosyalist kimliğini büyük ölçüde yitirmiş durumda. Bunu demokrasi mücadelesinde görüyoruz. Mücadeleyi bir burjuva demokrati gibi algılıyorlar. Düzen karşıtı ve düzensizliğin mücadelesinin aracı olarak değil, düzensizleşmenin ve hatta düzen karşıtlığını sınırlandırmanın bir aracı olarak kullanılıyor şu andaki mücadele.

LİCE-ANKARA-KABİL HATTINDA KIRIK BİR FAY

Takım elbise, fındık fıstık, nato mato

Konumuz açılım. Açılım: 1925'i tartışmadan 2009'da Kürt açılımı olur mu? Onur Öymen, Dersim'i anlattı! Diğer 28 isyana, tenkile ne demeli? Faili meçhuller, yakılıp yıkılan köyler ne olacak? Bir de Beyaz ya da Resmî Kürtler meselesi var. Geçtiğimiz günlerde Sarıgül hareketine katılacağı söylenen Hikmet Çetin ya da Kâmuran İnan, Kürt meselesini nasıl çözebilir?

Kaç yıl oldu tam hatırlamıyorum. Bir gün evde oturuyorum. Telefon çaldı. Cengiz (Aktar) arıyor:

- Sana kötü bir haberim var.

- Hayrola?

- Sovyet işgalinden sonra Afganistan'ın başına gelen en büyük felâket! Hikmet Çetin'i Nato Özel Temsilcisi olarak Kabil'e atamışlar!

Dünyaya karşı siyasi ve kültürel bir eziklikten olsa gerek, bir Türk, uluslararası alanda bir iş yapsa, hemen manşetlere çıkar: "Muhtar Kent, Coca'nın Kralı oldu." Ya da "Çevik Bir, Somali'deki Çokuluslu Birliğin Komutanlığına atandı". Hikmet Çetin'in Kabil Sömürge Valiliği de o zamanlar büyük bir başarı olarak yansıtılmıştı Türk kamuoyuna.

Biri 1979'da, ikincisi 1986'da, Sovyet işgali altındaki Afganistan'a gitmişim. Bu nedenle Afganistan haberlerini hâlâ başka bir gözle okurum. Son zamanlarda, Batı'nın itirazına rağmen ikinci kez devlet başkanlığı koltuğuna oturan Hamid Karzai de, Hikmet Çetin'in bir nevi Patan versiyonudur. Savaş ve işgal yıllarında Almanya'da yaşayan bu şık giyimli zat, ABD'nin desteğiyle Kabil'e getirilmiş ve devlet başkanı olmuştur. Karzai'nin hakiki diplomasideki unvanı "dünyanın en iyi korunan belediye başkanı"dır. Çünkü başkent Kabil'in dışına pek çıkmamaktadır. Taşranın büyük bir bölümü uzun süreden beri Taliban kontrolüne geçmiştir.

Türkse iyidir

Hikmet Çetin, Kabil'de görevdeyken Türk basınında Türk-Afgan dostluğu hakkında çok güzel haberler, röportajlar, izlenim yazıları çıktı. Hikmet Çetin, "Türk kimliği" sayesinde Kabil'de büyük sevgi ve saygı kazanmıştı. Sokakta elini kolunu sallayıp dolaşıyor, halk "Hikmet Baba"ya sevgi ve coşku tezahüratlarında bulunuyordu. Gerçek durum tamamen farklıydı. Büyük bir ihtimalle yeteri kadar siyasi ve diplomatik bilgi ve kültürü olmayan (!) Taliban, Hikmet Çetin'in kim olduğunu bilmiyordu. Bu yüzden de Taliban, Hikmet Çetin'e rağmen, Nato askerlerini öldürmeye, işgale karşı mücadeleye devam etti.

Oysa ki Hikmet Çetin iyi bir insandı. Zaten kim değil ki? Kelimenin Türkî anlamıyla sosyal-demokrat bir politikacıydı. Diyarbakır'ın

Lice ilçesindendi, başarılı bir eğitimden sonra başarılı bir bürokrat kariyeri vardı. Dışişleri bakanlığı ve parti başkanlığı gibi önemli görevlerde bulunmuştu. Dünya çapında bir siyasetçiydi aslında. Yoksa Amerikalılar onu alıp kendileri için son derece stratejik olan Afganistan gibi bir ülkeye, Nato özel temsilcisi olarak gönderir miydi? Kimileri onun, SHP/CHP'den çok Demirel'e yakın olduğunu söyler. Bir ara Çankaya'da danışmanlık da yapmıştı galiba. Türkiye, aslında kıymeti bilinmemiş cevherler cennetidir. Bir takım şahsiyetler, adı sanı bilinmeyen, kayda değer herhangi bir faaliyet göstermemiş olsalar da, "doğru zamanda doğru yerde bulundukları" için (bu bir Amerikan atasözüdür) bir anda aktüalitenin tepesine oturur. Bir süre orada kalır, sonra unutulur.

Üç fotoğraf, sepya ve çürük

Hikmet Çetin hakkında üç resim var belleğimde: Yumuşak huylu, ince ve efendi bir şahsiyet olduğuna hiç kuşku yok. Belleğimdeki üç resim de Kürtlükle ilgili. Neden

acaba?

Özel bir sohbetle Hikmet Çetin sordu: "Bir Kürdün eline para geçtiğinde önce ne yapar, bilir misiniz?" Etrafındaki gazeteciler, danışmanlar ve siyasilerden çeşitli yanıtlar geldi. Çetin, tümünü reddetti. "Kürdün eline para geçince, gider önce bir takım elbise alır ve yürüyüşünü değiştirir" demişti. Çok şey anlatıyordu bu yanıt. Kürdün kimliğinin inkârı, Beyaz Kürtleşme, hatta Türkleşmenin pis modern ipuçları vardı bu yanıtta.

İkinci resim birinciye tamamlıyor: Dışişleri bakanı olduğu dönemde, Bakanlar Kurulu'nun en önemli tek Kürt (o zaman ona Kürt asıllı diyorlardı) bakanıydı ve hükümetin halkla ilişkiler vitrini açısından önemli bir aktördü. Ancak anlaşılan, bu şahsiyetin nadir varlığı herhalde biraz abartılmış, hatta sömürülmüş ki, kendisi itiraf etmişti (mealen): "Yabancı heyetlerin çoğunu Dışişleri bakanı olarak zaten ben ağırlyordum. Hükümet ve resmî erkan, yabancılarla her temasta 'efendim, bakın Dışişleri bakanımız bile Kürttür, biz Kürtlere çok önem

veririz' türünden bir söylem tutturmuş gidiyor. Sonunda dayanamadım. Sağlık Bakanlığı mı, İmar İşkan Bakanlığı mı, hatırlamıyorum, onlara gelen yabancı bir heyete ille de benimle görüşmeleri tavsiye edilmiş. Konum değil, ilgi alanım değil. Dedim ki o bakanlığın yetkisine: Yeter artık, başka bir Kürt bulun!.."

Vatana millete, hatta Nato'ya hizmetin de bir sınırı var. "İyi ki Kürdüz, bir tek fıstık atmadıkları kaldı" demiştir içinden herhalde. Ama Çetin talihsiz. Çünkü resmî söyleme göre, Türk-Kürt ayrımı yoktur. Kürtler isterlerse cumhurbaşkanı da olur, bakan da olur, ordu komutanı da olur. Turgut Özal, Hikmet Çetin ve Eşref Bitlis örnekleri var. Bu resmî söylemin bir tek noktası eksik. O da bu Kürtlerin bu makamlara gelebilmeleri için Kürtlüklerini inkâr etme zorunluluğu. Kürtsün, ama Kürtlüğünü ya gizleyeceksin ya da inkâr edeceksin. Leyla Zana gibi Meclis kürsüsüne çıkıp Kürtçe konuşursan... Zana'yı susturmaya çalışan Meclis başkanını hatırlıyorsunuz, değil mi? O da Kürttü.

Son resim en trajik olanı. Çetin'in ailesinde Şeyh Said ayaklanması sırasında devletle işbirliği yaptığı öne sürülen kişilerin varlığından söz edilir. Bu tür ailevi temeldeki haberlere karşıyım. Çetin'in dedesi Şeyh Said'e karşı devlet ajanlığı yapmış ise, torun Çetin'in günahı ne? Bu ayrı mesele.

Çetin, o zamanlar ailesinin de yaşadığı Lice ve köyleri devlet güçleri tarafından basılıp yakıldığında Dışişleri bakanı sıfatını haiz idi ve hatta o dönemde başbakan olan Tansu Çiller de Lice'ye gitmek istemiş, ancak kendilerine izin verilmemişti. Bakan olmuştu, kendi toprağında, ananın babanın köyüne, kasabasına giremiyorsun. Ve bundan da gocunduğuna dair en küçük bir şikâyetle bulunamıyorsun. Acı, hem de çok acı.

Hikmet Çetin'in başına gelenler sadece bir örnek. Çok daha vahim, çok daha trajik, çok daha kanlı binbir örnek var. Bakanın başına bunlar geliyorsa, mevki makam sahibi olmayan yurttaşları bir düşünsenize...

Kürtler "Kürt kimliği resmî olarak tanınsın ve anayasal güvence altına alınsın" diye boş yere mi ısrar ediyor?

Desen: Arslan Eroğlu

1938 bizim milâdımızdır

CHP'nin ağır topu Onur Öymen tarih yazdı, fakat tabii yanlış yazdı. 10 Kasım'da TBMM Genel Kurulu'nda Dersim isyanının bastırılmasına övgü düzüp malûm zihniyeti kayıtlara geçirdi geçirmesine de, 1938'de Dersim'de herhangi bir isyan olmamıştı. Dersimlilerin lideri Seyit Rıza 1937'de idam edilmişti. Bastırılan –daha doğrusu katledilen– Dersimliler ve Dersim kültürüydü. “Dersim 1938 ve Zorunlu İskân” kitabıyla binlerce insanın hayatını kaybettiği katliama ışık tutan Hüseyin Aygün'ü dinliyoruz...

1938 Dersim katliamı “Dersim isyanının bastırılması” olarak bilinir. 1938 ve öncesinde orada neler yaşandı?

Hüseyin Aygün: Herhangi bir isyan söz konusu değildi. “İsyancıların” çatısı altında birleştikleri bir siyasal örgüt de yoktu. 1900'lerin başından itibaren Anadolu'daki hemen hemen tüm etnik gruplar yoğun bir hareket içindeyken, Dersim'de böyle bir hareketlilik göze çarpmıyor. Fakat, Dersim'in Osmanlı'dan devraldığı özerk yapıyı cumhuriyet yönetimi tasfiye etmekte kararlıydı. Ancak, aşiretlerin 500 yıllık merkezî otoriteye direnişi cumhuriyet yönetiminin bu meselenin hallini en sona bırakmasını gerektirmişti. O yüzden Dersim harekâtı 1938'e sarktı. Yoksa, Dersim'e yönelik harekât 1925'ten itibaren planlanmaya başlanmıştı. Askerî komutanların katliam öngören raporları o tarihten itibaren düzenli olarak Ankara'ya gönderiliyordu. 1938'de de Dersim sorunu katliam ve tenkil çözülmek istendi. O dönemde Hoybun, Azadî gibi Kürt örgütleri Ağrı ve diğer illerde örgütlenirken, Dersim'le bir ilişki kuramıyorlar. Bırakın isyanı, cumhuriyetin ilanından bile haberi olmayan köyler yakılıp yıkıldı, kadın, çocuk, yaşlı demeden insanlar öldürüldü 1938'de. Şunu da sormak lâzım: Seyit Rıza ve arkadaşları 1937'de yakalanıp idam edildi. Madem bir isyan vardı ve liderleri idam edildi, neden '38 harekâtı yapıldı ve on binlerce insan öldürüldü?

Katliamda kaç kişi öldürüldü?

Mayıs ve eylül aralığında gerçekleşen bir dizi askerî harekâtta tahminen 30 ila 70 bin insan katledildi.

Kitabınızda, Osmanlı döneminde de merkezî iktidara iletilmek üzere Dersim hakkında onlarca rapor hazırlanmış aktarıyorsunuz. Raporların hemen hepsinde tehcir veya kıyım öngörülmesine rağmen, neden Osmanlı döneminde 1938'dekine benzer bir katliam politikası hayata geçirilmiyor?

Osmanlı döneminde merkezî iktidar Dersim'de ciddi bir otorite sağlayamıyor. O dönemde de askerî harekâtlar düzenleniyor. Ancak Dersim'i tamamen kontrol altına alma ihtiyacı esas olarak ulus-devlet düşüncesinin vazgeçilmezi. Osmanlı, Dersim otonomisini çok ciddiye almıyor zaten. O dönemde doğuda bazı beyliklere özerklik tanınmıştı. Bu beylikler dış işlerinde İstanbul'a bağlıydı ve saraya vergi verirdi. Dersim'deki aşiretler Osmanlı'yla böyle bir bağımlılık ilişkisine girmeye yanaşmıyor. Os-

Bırakın isyanı, cumhuriyetin ilanından bile haberi olmayan köyler yakılıp yıkıldı 1938'de. Seyit Rıza ve arkadaşları 1937'de idam edildi. Madem isyan vardı ve liderleri idam edildi, neden '38 harekâtı yapıldı ve onca insan öldürüldü?

manlı'nın yapısıyla bir kan uyuşmazlığı var. Ermenilere karşı kurulan ve Kürtlerden oluşan Hamidiye Alayları Dersim'e de boyun eğdirmeye çalışıyor. Dersim'in dağlık yapısı dışarıdan bir gücün kolay kolay girişine müsaade etmiyor. Özellikle Ermenilerin başkaldırısı ve Rusların gelişinde Osmanlı hükümeti Dersimlilerden yardım almaya çalışıyor. Bazı paşalar 19. yüzyılda Dersimlilere Hamidiye Alayları'na katılmayı öneriyor. Fakat bu, hem Osmanlı yönetiminden hem de Dersimlilerden kabul görmüyor. Özgürlüğünü hiçbir şeye değişmeme anlayışı Dersim'de hep hâkim oldu. Cumhuriyetten sonra devlet tekrar buraya geldiğinde, Dersim aşiretleri devleti hafife alıyor. Yeni devletin de Osmanlı gibi askerî harekât girişimlerinde bulunup kış bastırınca da geri döneceğini sanıyorlar. Bir aşiret kadını '38 harekâtından önce Zazaca şöyle diyor: “Benim kırk silahlı adamımla baş edebileceğini düşünen devlet, şaşırması olmalı!” 1938'de bu kadar büyük bir katliamın yapılma sebeplerinden biri de, Dersimlilerin devlet otoritesini küçümsemesidir. Yeni cumhuriyet gücünü ispat etmeye çalışıyor. Başarıyor da.

Seyit Rıza'nın Şeyh Sait'le bağlantısı var mıydı?

Şeyh Sait'in temsilcilerinin 1925'teki isyan için Seyit Rıza'dan destek istediği, bu desteğin verilmediği bilinir. Şöyle bir söylence aktarılır: Destek almak için ge-

len Şeyh Sait'in adamlarına kurban kesilir. Ancak adamlar “Alevilerin kestiği et yenmez” inancıyla kurban etini geri çekmiyor. Seyit Rıza'nın bu yüzden destek vermeyi reddettiği anlatılır. Rivayetler bir yana, Seyit Rıza'nın 1925 isyanına destek vermediği bilinir.

Dersimliler için 1938 ne ifade ediyor?

1938, bizim milâdımızdır. Dersimliler konuşmalarına “1938'den önce” ve “1938'den sonra” diye başlarlar. O tarih insanların hafızasında donmuş, acısı taptaze. Onur Öymen'in malûm sözlerinden dolayı, bulundukları her şehirde protestoları gerçekleştiren Dersimlilerin tepkisi bunun kanıtıdır. Kimse acımızı unuttuğumuzu sanmasın. Acımız taze-dir ve hesap sormak istiyoruz.

Tanıklar '38 katliamını nasıl anlatıyor?

“Kara yıl” olarak anılır '38. Binlerce ağır trajedi yaşanmış. Asker takibindeki bazı kabilelerde anneler, ağlayıp ses çıkarmasın, yerlerini belli etmesin diye bebeklerinin nefesini tutup boğmak veya suya atmak zorunda kalıyor. Çocuklarını elleriyle öldüren annelerin hikâyeleriyle büyüdük biz. Katliamdan sağ kurtulan bebeklerin öldürülen annelerin memelerini emdiğine tanık olanlar var. Benim ailem katliamdan kurtulan ender ailelerden. Dedemleri kurşuna dizmek için Erdoğan köyündeki düzlükte topluyorlar. Herkes mitralyözlerin sesini ve ölümü bekliyor. Tam o sırada, Osmanlı ordusuyla Yemen'e kadar gitmiş Alo Kaymakam isimli köy muhtarı komutana diyor ki, “biz Yemen'e kadar gidip savaştık, vatan için öldük, şimdi siz niye bizi öldürüyorsunuz?” ... Bundan etkilenen komutan son isteğini soruyor. “Ölmeden önce kurban kesmek istiyorum” diyor. Getiriyorlar kurbanlığı. Alo Kaymakam, kurbanı keserken gökyüzüne bakıyor ve Tanrı'ya şöyle sesleniyor: “Ey Tanrı, bu kurbanı senin ölümüne adıyorum. Bu senin medağındır (ölü için kesilen kurban). Eğer ölmeseydin, şu an burada olurdu ve bu zulme dur derdin.” Bu sırada bir atlı çıkıp geliyor ufuktan. İlginçtir, farklı köylerde, kasabalarda katliamdan kurtulan herkes bu atlıdan söz eder ve onu minnetle anar. Atlı bir kâğıt çıkarır ve komutana uzatır. “Af çıktı, köylüleri serbest bırakın” der. Ailem bu şekilde kurtuluyor katliamdan. Her ailede çocuklar bu hikâyeleri dinleyerek büyür. O yüzden, öfke ve acı kuşaktan kuşağa aktarılıyor. Kendimi bildim bileli bu hikâyeleri duyarım. Dedem çok anlatırdı. Kurtulan tanıklarla bir araya geldiğinizde, evlerine misafir olduğunuzda, hal hatır sorduktan sonra başlar bu hikâyeler anlatılmaya. Hâlâ böyledir. Onlarla 1938'in geçmediği bir sohbet yaptığımı hatırlamıyorum. İnsanlarda nefret, öfke, merhamet, özür, suçluluk duygusu aynı anda yer bulabiliyor. Yer yer Seyit Rıza'yı suçlayanlar oluyor. Gariptir, herhalde katliam yaşamış bütün toplumlarda yaşanan çelişkilerdir bunlar. Sosyal psikolojinin mutlaka eğilmesi gereken bir travmanın içindeyiz, ama bu konuda yapılmış bir çalışma yok. Normalde, toplumun bu kat-

liamın sorumlularından hesap sorması beklenir, değil mi? Ama garip ve yaygın biçimde, "biz suçluyduk, rahat durmadık, devleti tanımadık" diyenler de var. Üstelik bunu söyleyenler, vücudunda süngü izleri taşıyan katliam tanıkları. Kendini suçlayanların mağdurların neredeyse yarısını oluşturduğunu rahatlıkla söyleyebilirim.

Katliamda yer alan askerlerle de iletişim kurdunuz mu?

Kendileriyle değil ama, çocuklarıyla görüşme şansım oldu. Bu konu üzerinde çalıştığımı öğrenenler bana ulaştı. Onların anlattıklarından biliyorum ki, burada görev yapmış askerlerde de benzer travmalar ortaya çıkmış. Hemen hiçbirini yaptıkları zulmü çocuklarına aktarmamış. Dün Adana'dan biri aradı, babası Dersim katliamında asker olarak bulunmuş. Babasının o dönemi hep gizlediğini, sadece birkaç olay anlattığını söyledi. Beni Adana'ya davet etti, gidip kendisiyle görüşeceğim. Yakınların anlatımından biliyorum ki, katliama katılan askerler ömürlerinin sonlarına doğru pişmanlıklarını ifade etmiş, günahlarının affını istemişler.

1938 tarihli Genelkurmay arşivlerinin açılmasını talep ediyorsunuz. Bu arşivlerden ne çıkmasını bekliyorsunuz?

Hakikat neyse, ortaya çıksın. Arşivler açılırsa, 1938'in soykırım boyutunda olduğu anlaşılır. Küçük çocuklara yapılanlar ortaya çıkar. Bu olaylar ortaya çıkmadığı sürece, acı, kin ve öfke kuşaktan kuşağa aktarılıyor. Ayrıca, halk efsaneler üretiyor. Gelecekte korkmamak için, geçmiş bilmek istiyoruz.

Halk nasıl efsaneler üretiyor?

O dönemin yargılanan ve idam edilen aşiret liderlerini uğradıkları haksızlıklardan dolayı aziz mertebesine çıkaranlar var. Tarihle yüzleşmemenin yarattığı hastalıklardan biri bu. Örneğin, Seyit Rıza'nın İngiltere dışişlerine bir mektup yazdığı, bu mektupta isyancı olduklarını anlattığı rivayeti. Mesele enine boyuna tartışılmadığı için bir süre sonra gerçekmiş gibi algılanmaya başlıyor.

Seyit Rıza o mektubu yazmamış mı?

Dilinden, yaklaşımından, altındaki imzadan o mektubun Seyit Rıza tarafından yazılmadığını anlıyoruz zaten. Ama bu mektubun içeriğinden ziyade kendisi Dersim isyanının dış bağlantılı olduğu propagandası için kullanılıyor. Oysa isyan filan olmadı Dersim'de.

İçeriğinde ne var mektubun?

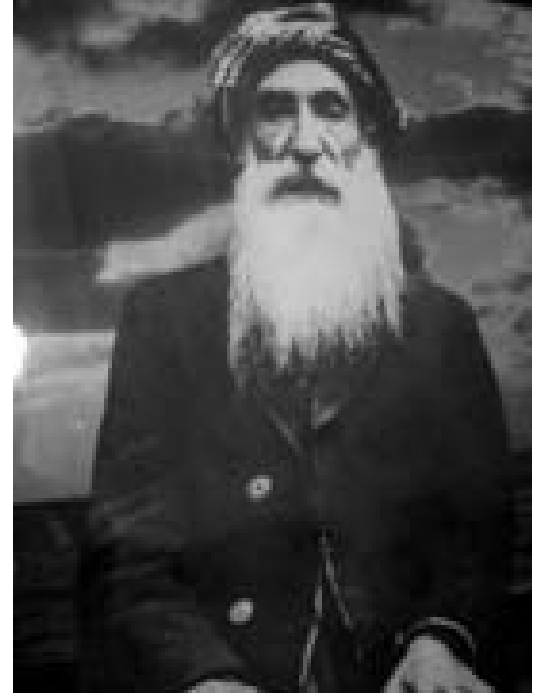
Millî bir lidermiş gibi gösteriyor Seyit Rıza'yı. Oysa böyle bir bilinci de yok, konumu da. "Dersimliler İngilizler tarafından kışkırtıldı" diyenlerin ekmeğine yağ süren bir mektup. Böyle lânet bir tarihle yaşıyoruz ne yazık ki.

Sünni Kürtler, Şeyh Sait'in bazı Seyit arkadaşları asılırken ipin üç defa koptuğuna dair rivayetler anlatır. Seyit Rıza için de böyle rivayetler var mı?

Tabii, mesela Seyit Rıza'nın arkadaşlarından Fındık Hafız'ın ipinin üç defa koptuğu, buna rağmen asıldığı söylenir. İnanca göre, üç defa ip koparsa, idamlık kişi affedilir. Hafız'ın buna rağmen idam

'38 katliamında yok edilen Çukurağası köyünden iki genç. 12 Eylül rejimi Erdal Eren'i yaşını büyütüp, tek parti rejimi ise Dersim aşiretlerinin önderlerinden Seyit Rıza'yı (sağda, üstte) yaşını küçültüp idam etti. Hukuk devleti böyle olur, kitabına uydurur. Yanda, Uşak'ta Dersim sürgünleri kampı (1939).

edildiği söylenir. Böylece katliamcılarının acımasızlığı vurgulanır. Aynı şekilde, Seyit Rıza'nın, oğlunun gözleri önünde asıldığı söylenir. Seyit Rıza'nın oğlunun yaşının 16'dan 21'e çıkarılıp asıldığı da rivayet edilir. Seyit Rıza'nın yaşının küçültüldüğü ise doğrudur. Muhundu köyünden Seyit Hüseyin bu olayın tanığıydı ve yakın zamana kadar hayattaydı. Seyit Hüseyin mahkemenin nasıl bir

Demenanlılar ve Haydaranlılar aşiretleri için "kökleri kazınacak" emri verilmişti. Nitekim bu iki aşiret büyük oranda yok edildi. Bazı köylerde önce Ermenileri, sonra Alevileri kurşuna dizdiler.

kandırmaca yaptığını 1970'lerin Tunceli belediye başkanı Süleyman Kırmızıtaş'a anlatmıştı. Kırmızıtaş da anılarını topladığı kitapta bu tanıklığı aktarıyor.

Dersimlilerin PKK ve bazı sol örgütle-re yakınlığını nasıl yorumluyorsunuz?

1984'e kadar sol harekete, daha sonra da PKK hareketine önemli destek verdi Dersimliler. Bunu '38 travmasının başka bir yansıması olarak değerlendiriyorum. Fakat son on yılda, Dersimlilerin bir öze dönüş hareketi içinde olduğu görülüyor. Mesela 13 Aralık'ta Kadıköy'de yapılacak mitingdeki taleplerin tümü, Dersimlilerin öz talepleridir.

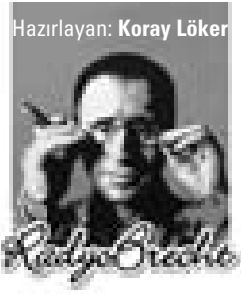
Nedir o talepler?

Anadilini, Aleviliği, ismini savunma, 500 yıllık tarihine sahip çıkma, otantik kültürünün devamı için yaşam alanlarının devamlılığını sağlama talepleri... Oysa gerek sol, gerekse Kürt hareketi içinde kendi taleplerinden uzakta, ger-

çekliğini inkâr eden bir siyasal çizgide yer aldı Dersimliler. O nedenle, Dersimlilerin artık öz taleplerini dile getirmelerini memnuniyetle izliyorum. Avukatlığımdan biliyorum, hangi suçtan yakalansın, yakalansın, Dersimliler her cezaevinde kendi koşullarını oluşturmaya çalışırlar. Malatya'da, Elbistan'da, Ankara'da Dersimli mahpuslar kendi koşullarını oluşturmaya çalışıyor. Dersimlilerin aralarında böyle bir bağları vardır. Bence sol, büyük ütopyası içinde Dersimliler için ayrı bir alan açmalı; Dersim'in farklılığını ve özgünlüğünü kabul ederek, taleplerinin farklılığını sindirerek içine katmalıdır. Her kesimin tektipleştirildiği bir anlayışla enternasyonalist olunamayacağını düşünüyorum. Dersimliler "biz öncelikle Aleviyiz" diyor ve kendilerini millî bir bütünlüğün parçası üzerinden değil, Alevilik üzerinden tanımlıyor, çünkü yüzyıllardır bu inançlarından dolayı saldırıya uğruyorlar. Seyit Rıza bile ipe giderken "biz Kerbelâ'nın evlâdıyız" diyor.

1938'de Dersim'deki Sünniler de katlediliyor mu?

Sistematik olarak hayır. Öte yandan, Demenanlılar ve Haydaranlılar aşiretleri için "kökleri kazınacak" emri verilmişti. Nitekim, bu iki aşiret büyük oranda yok edildi. Bazı köylerde önce Ermenileri, sonra Alevileri kurşuna dizdiler. Sünni aşiretlerin katledildiğine dair bir bilgim yok. Dönemin raporlarında Sünni aşiretlerden övgüyle söz ediliyor. '38 genel olarak bir Alevi katliamıdır.

Bizden olmayana bin tekme

İnternet, haberin üretilmesinde ve paylaşımında bir iletişim devrimi yarattı. Video sitelerinden haber portallarına, facebook gibi paylaşım sitelerinden Ekşi Sözlük gibi yapılara, internetin bir demokrasi platformu olduğunu savunan da çok. Öyle mi acaba, yoksa her tür nefret söyleminin ürettiği bir bataklık mı? 21 Kasım'da Alternatif Bilişim tarafından düzenlenen panelde bunlar tartışıldı...

Sessizlik sarmalında nefret

Aslı Tunç: (İstanbul Bilgi Üniversitesi Medya ve İletişim Sistemleri Fakültesi öğretim görevlisi) Türkiye bir süredir toplumun farklı kesimleri arasında kutuplaşmalara sahne oluyor. Güneydoğu'da neredeyse otuz yıldır süren çatışmalar ve zorunlu yerinden etmeler nedeniyle yaşanan ani demografik değişim ve ekonomik, sosyal ve kültürel çatışmalar gerginliğin artmasına neden oluyor. AB'ye uyum sürecinde gündeme gelen liberal ekonomi, azınlık hakları gibi demokratik açılım çabaları da kutuplaşmayı artırıyor. Laiklik tartışmaları da yaygın bir çatışma alanı olarak artıyor. Hitler'in "Kavgam" kitabı en çok satan ilk 10 listesinden inmiyor. Hükümet yetkilileri, muhalefet partisi, din liderleri ve kamu görevlileri gibi kanaat önderleri bile bu tür ırkçı ve ayrımcı bir dil kullanmaktan çekinmiyor. Bizler, Türk, Müslüman, Sünni, heteroseksüel, erkek ve milliyetçi olmayan kimseyi sevmiyoruz. Aslında hadi itiraf edelim, hafif nefret ediyoruz. Nefret ne zaman böyle sıradanlaştı? Medya bu dili sıradanlaştırdı mı, yoksa varolanı mı ortaya koydu? Yoksa farklı bir dil kurarak milliyetçiliği, ayrımcılığı ve tahammülsüzlüğü üretmeye mi başladı?

İrkçi nefret, yabancı düşmanlığı, anti-semitizm, saldırgan milliyetçilik ve etnik merkezîyetçilik, azınlıklara, göçmenlere ve eşcinsellere karşı ayrımcılık ve düşmanlıkla ifade edilen hoşgörüsüzlüğü de kapsayan ve buna dayanan her türlü nefreti yayan, meşrulaştıran, teşvik eden ve katkıda bulunan her türlü ifade biçimine nefret söylemi diyoruz. Türkiye'de yükselen milliyetçilikle birlikte

nefret dili de yükseliyor. Medya sık sık önyargılı ve ayrımcı bir dil kullanıyor. Özellikle azınlık hakları, silahlı çatışmalar ve AB'ye üyelik sürecinde bu dil kendini daha fazla gösteriyor. Manşetlerde kullanılan provokatif, ırkçı ve ayrımcı dil, toplumda düşmanlık ve ayrımcı duyguları tetikleyen kalıp yargıları güçlendiriyor. Geçtiğimiz yıllarda yaşanan bazı nefret suçları incelendiğinde, medyanın katkısı daha anlaşılır hale geliyor. Hrant Dink cinayetinin azmettiricisi olarak yargılanmakta olan Yasin Hayal, ifadesinde Hrant Dink'i şahsen tanımadığını, ama gazetelerden Türk düşmanı olduğunu okuduğunu belirtiyor. Aralık 2007'de İzmir Ayasofya Kilisesi rahibine saldırılar, Ogün Samast gibi kahraman olmak için bu cinayeti işlediklerini ifade etti. Gazete haberlerini, sivil toplum örgütlerinin raporlarını ve kampanyalarını taramak, Türkiye'de ciddi bir nefret suçu problemi olduğunu anlamaya yeter.

Aslı Tunç

Türk, Müslüman, Sünni, heteroseksüel, erkek ve milliyetçi olmayan kimseyi sevmiyoruz. Aslında hadi itiraf edelim, hafif nefret ediyoruz. Nefret ne zaman böyle sıradanlaştı? Medya bu dili sıradanlaştırdı mı, yoksa varolanı mı ortaya koydu?

"Kürt açılımı", "dinsel azınlıklar", "eşcinsel hakları" gibi konularda tartışma ve gruplaşmaları genel olarak takip etmek bile sözlü şiddet ve fiili şiddet içeren nefret suçlarının ülkemizde son derece yaygınlaştığını gösterir.

1990'larda ABD'de ve Avrupa'da nefret söylemleri ayrımcılık çerçevesinde ele alınmaya başladı. Bilerek ya da farkında olmaksızın farklı etnik, dinsel, cinsel, kültürel kimlikleri ya da fiziksel

veya ruhsal özüllü grupları hedef alarak aşağılama ve nefret içeren söz ve deyişler yasaklanmaya başlandı. Nefret söylemi içinde değerlendirilen kavramlar, 20. yüzyılın sonlarında epeyce genişledi. Kanada hükümeti, cinsel kimliği de nefret söylemini ortaya koyacak unsurlar listesine ekledi. Herkesin uzlaşmadığı nokta ise, klasik anlamdaki nefret söylemi ile sadece saygısızlık ya da densizlik olarak tanımlanabilecek cinsel kullanım arasındaki fark. Buna politik doğruculuk diyoruz. ABD'de nefret içeren ifadeler, hukukî olarak korunan bir değer için açık ve yakın bir tehlike oluşturmadıkları sürece cezalandırılmıyor. Yani siz her ne kadar ayrımcı, homofobik ya da nefret içeren ırkçı bir söz söyleyiniz de, bunu şiddete dökmediğiniz sürece cezalandırılmıyorsunuz. Nefret söylemi tartışmalarının odağında kabul edilebilir ya da kabul edilemez olanlar, tarihsel ve kültürel olarak değişiyor. Örneğin dindar bir kişinin homoseksüelliği ahlak çöküntüsü olarak ele alması ifade özgürlüğü sayılabilirken, pek çok kişiye göre homofobi nefret söylemi kapsamında değerlendirilmelidir. Devletlerin dışında üniversiteler, sendikalar, sivil toplum örgütleri, işyerleri ve kuşkusuz medya kuruluşlarının nefret yayan söylemler üzerinde yaptırımları giderek sertleşti. ABD'de bazı kelimeleri yasaklayan "aman kimseyi incitmeyeyim" mantığı, ırkçı ve cinsiyetçi dili yıkmak için ortaya çıkan hoş bir kavram. Ancak politik doğruculuk zihniyet polisliğine dönüştüğünde düşünce özgürlüğü, çoğulculuk, yaratıcılık ve eleştirelilik açısından ciddi sorunlar ortaya çıkabiliyor. Avrupa'da nefret söylemine karşı tek tip tavrı yok. İngiltere, Almanya, Fransa ve Avusturya, ifade özgürlüğüne daha fazla vurgu yapıyor. Bu ülkelerde Yahudi Soykırımı'nın inkârı suç sayılır. Avrupa'nın ABD'ye oranla çok daha temkinli olduğunu söyleyebiliriz. Nefretin ve şiddetin körüklenmesinin önündeki yasal düzenlemeler Fransa, Hollanda, Almanya ve Danimarka'da çok ciddi davalara yol açmakta. Eğer bir göçmen suçlu bulunursa, sınır dışı ediliyor. İngiltere'de son dönemde Müslümanlara karşı nefreti körükleyen söylemlerin cezaları artırılmış, ancak sonra ifade özgürlüğü tartışmalarıyla indirimler yapılmıştır. İngiliz polisi, protestolarda "gerçek soykırım neymiş göreceksiniz!", "peygamberi aşağılayana öldür!", "İslâm'ı küçük görenin kafasını kes!" ya da "Avrupa, senin 11 Eylül'ün de çok yakında" tarzı sloganlara karşı sert bir duruş sergiliyor. Almanya'da yapılan araştırmalar, özellikle yabancılara saldırıların, ilgili haber-

lerin kitle iletişim araçlarında yoğun olarak yer almasından sonraki kısa dönem içinde arttığını, haberlerden sonra da düştüğünü gösteriyor. Bu, medyanın etkisine dair iyi bir örnek. Türkiye'deki yazılı basında Yeniçağ, Yeni Şafak, Vakit gibi gazeteler en vahim haber dilini kullanıyorlar. Yaygın medya, nefret suçlarında faili koruyan ve cinayeti haklı gösteren bir dille haber üretiyor. Böylesi bir dilin kullanılması, toplumda savunmasız gruplara karşı yaygın bir önyargının yerleşmesine sebep oluyor. Hedef alınan kişi ya da gruplar tedirginleşiyor, sessizleşiyor, sosyal ve siyasal yaşama katılım şanslarından feragat ediyor. Bu dil, zaman zaman düşmanlaştırılan ve marjinalleştirilen gruplara yönelik saldırılarla sonuçlanıyor. Mesela 6-7 Eylül olaylarında veya Kardak Krizi döneminde gazete manşetleri hep aynı zihniyetin ürünüydü. Nefret cinayetleri medyada "Gey cinayeti", "Eşcinsel cinayeti", "Ahlaksız teklif" manşetleri atılarak, şiddet olayları magazinleştirilerek sunuluyor. Medya bu haberleri verirken genellikle zanlının savunması üzerinden haber hazırlıyor. Kitle iletişimi açısından çok önemli bir kuram var: "Sessizlik sarmalı". Aslında, bildiğimiz mahalle baskısı. Toplumdan gelebilecek tepkiden dolayı insanlarda oluşan güvensizliği ve izole oluşu ifade ediyor. Toplumun genelinin aksini düşündüğüne inandığında kişi kendini korumak için gerçek fikirlerini açıklayamıyor. Anaakım medya, hedef gösterdiği grupları toplumun dışına itiyor. Birkaç manşetle örnekleyelim: "Rahipler uçkuru kilisede çözüyor", "Yunan oyunu", "Sapık Yunanlıya baskın", "Nataşa paraları Rusya'ya", "Ermeniye tavrı", "Küstah Ruma haddini bildirdi", "Eşcinsel terörü", "İlişki teklif etti, öldürüldü", "Gey bardan çıkıp gasp yaptılar" ... Ama aslında asıl tehlike, haber dilinin içine sızan ve bizim norm olarak kabul ettiğimiz ve meşrulaştırılmış olan ayrımcı dil. Onları farkında olmadan tüketiyoruz.

Ayran ayrımcılık yasaları

Ayşe Kaymak: (Alternatif Bilişim Hukuk Danışmanı) En genel anlamıyla nefret suçları, insanın objektif ve sübjektif kimliğine yönelik suçlardır. Objektif kimlik, kişinin doğuştan getirdiği, sübjektif kimlik ise daha sonradan edildiği kimliklerdir. Nefret suçunu bunların tahririne yönelik eylemler olarak ifade edebiliriz. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'na (AGİT) göre nefret suçlarının iki temel unsuru var. Biri, önyargıyla işlenmiş olması. İkincisi, ceza yasalarında suç olarak gösterilen bir eylemin yapılması. Nefret suçlarıyla ilgili ilk girişim 1960'lı yıllarda ABD'de gerçekleşiyor. Muhtemel sebep, ırkçılığın ABD'de yaygın olması. ABD'de 1985 yılında nefret yasaları düzenlenmeye başlandı, ağırlaştırıcı nedenler ilk defa o yasalarda karşımıza çıktı. 1990'ların sonunda nefret yasaları, sadece ırka yönelik olarak tanımlamaktan çıkıp cinsiyet, cinsel yönelim, fiziksel engel, yaş, renk gibi birçok içeriği kapsadı. Bugün Avrupa'da pek çok ülkede

özel nefret yasaları mevcut. Türkiye'de de AGİT raporlarına yansıyan pek çok nefret suçu var, ancak Türkiye'de nefret suçlarını düzenleyen bir yasa mevcut değil. Nefret suçlarını takip eden ve veri sunabilecek bir kurum da yok... Türkiye'de karşımıza en fazla azınlık gruplara yönelik nefret suçları çıkıyor. Trabzon'da Andrea Santoro'nun öldürülmesi, Hrant Dink cinayeti ve Malatya'da bir kitabevinde üç Hristiyanın öldürülmesinde olduğu gibi. Yine yerel medyanın etkisiyle Kürtlere yönelik özellikle batıda yoğun linç eylemleri olmuştur... İkinci en fazla işlenen nefret suçu ise, cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyete dayalı nefret suçları. Her yıl onlarca insan cinsel yönelimleri sebebiyle öldürülüyor. Üçüncü sırada ırkçılık ve yabancı düşmanlığa dayalı

TCK'nın 216. maddesi ayrımcılığı yasaklıyor, ama madde uygulamada tam tersi yönde kullanılmış. Ülkede Kürt sorunuyla ilgili bir şeyler söylemiş herkese 216. maddeden dava açılmış.

nefret suçları geliyor. Buna örnek olarak Beyoğlu İlçe Emniyet Müdürlüğü'ndeki Festus Okey cinayetini gösterebiliriz.

Başta ceza kanunu olmak üzere farklı yasalarda, nefret suçu diyemeyeceğimiz, ama ayrımcılığı düzenleyen ve nefret suçunun da özünü oluşturan bir takım düzenlemeler var. İlki, anayasanın 10. maddesi. Sonra 3. maddenin 2. fıkrası (yasalar önünde herkes eşittir) ve 76. madde (soykırım suçu) geliyor. 122. madde ise, devletle birey arasındaki değil, bireyle birey arasındaki ayrımcılığı düzenleyen bir madde. Bu maddeyle ilgili çok tartışma olmuştur. Örneğin İzmir'de bir apartman yöneticisi, apartmandaki bir kadını sırf türbanlı olduğu için atmaya yönelik bir imza kampanyası düzenliyor. O dönemde Mazlum-Der, "burada ayrımcılık suçu işleniyor" diye

o kişi hakkında TCK'nın 122. maddesine dayanarak bir dava açmıştı. TCK'nın nefret suçlarıyla ilgili en önemli maddesi 216. madde: "Halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme veya aşağılama". Nefret suçunu açıkça düzenlemiyor, ama ayrımcılığı yasaklamış. Bazı hukukçular "bu maddeyi biraz değiştirsek nefret suçu haline dönüşür mü?" tartışmaları yapıyor, ama madde uygulamada tam tersi yönde kullanılmış. Ülkede Kürt sorunuyla ilgili bir şeyler söylemiş herkese 216. maddeden dava açılmış. Nefret söylemine, ırkçılığa ve ayrımcılığa karşı hazırlanan Azınlık Raporu'nu yazanlara 216. maddeden dava açıldı... 301. madde var bir de. "Türklüğü, cumhuriyeti, devletin kurum ve organlarını aşağılama." Bu madde aslında nefret söylemini körükliyor, resmi ideolojiyi destekliyor. Bu ideolojinin dayattığı kimlik dışındakilerin sürekli olarak düşman gösterildiği, ötekileştirildiği, baskı altında tutulduğu bir ortamda 301. madde tek dil, tek ırk söylemini garanti ediyor. 301. maddenin değiştirilmesi gündemde, ama mahkemeler ve savcılar kendilerince oluşturdukları bir gelenekleri olduğu için tamamen kaldırılması gerekiyor...

Ankara'da travesti ve transseksüellere saldıran dört kişinin yargılandığı davada, Ankara 11. Ağır Ceza Mahkemesi'nin işlenen suçu nefret suçu kapsamında değerlendirmesi önemli. İkinci bir örnek, İzmir'de bir derneğin başlattığı "Kürtlerin üremesinin tehlikeli olduğu ve göç etmelerinin engellenmesi gerektiği"ne dair bir imza kampanyasıydı. Bunun TCK 216. maddesine aykırı olduğuna dair dava açıldı. İsmail Türüt ve Ozan Arif hakkında Hrant Dink'in öldürülmesinden sonra yaptıkları "Plan Yapmayın Plan" şarkısının klipi üzerine de dava açıldı. Savcının kendi kendine soruşturma başlattığına inanmıyorum. Bu-

nun, Hrant Dink cinayetinin oluşturduğu tepkiyle ilgili bir durum olduğunu düşünüyorum. Çünkü İzmir Barosu bu klabin 216. madde kapsamında değil, ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine dair bir açıklama yaptı. Mevcut yasaların nefret söylemlerini engellemeleri mümkün değil.

Nefret suçu ile ayrımcılık birbirinden farklı. Ayrımcılık daha çok medenî hukukla ilgilidir, bazı insanların bazı haklarını kullanmayı engellemeye yönelik davranışlardır. Diyelim ki bir kadın ve bir erkek işçi aynı işi yapıyorken kadına daha az ücret verilmesi ayrımcılıktır. Nefret suçlarında ise şiddet unsuru yükündür. Nefret yasasının düzenlenmesiyle ilgili dikkat edilmesi gereken bazı noktalar var. Birincisi, Türkiye’de yasa yapma pratiği çok olumsuz. Alelacele, konunun muhataplarından fikir alınmadan çıkartılan yasalarla hukuk icra etmeye çalışıyoruz. Oysa bu yasalar, insanlığın kolektif bilincine ve onuruna atf yaparak, belli grupların haklarını gözeterek çıkarılmalıdır. Özellikle uygulamada pozitif ayrımcılık ilkesine dikkat etmek gerekiyor. “Türkler kötüdür” dediğinizde Türklere bir şey olmuyor, ama “Ermeniler kötüdür” dediğinizde, bu durum onlarda büyük bir korku ve panik yaratıyor. İkincisi, nefret suçlarının işlenmesi ağırlaştırıcı neden olarak uygulanmalı. Ağırlaştırıcı nedenler toplumsal önyargıların meşrutiyetini ortadan kaldırır. Üçüncüsü, nasıl bir insanı öldürmekle bir insanı planlı öldürmek arasında fark varsa, bu da onun gibidir. Sınırları kesin şekilde çizmek ayrıca önemlidir. Bazı suçlarda nefret ön plana çıkabilir, ama her suç nefret suçu değildir. Cinsel yönelimi farklı olanlara uygulanan şiddet buraya alınabilir, ama kadınlara yönelik şiddet, namus ya da siyasî cinayetler buraya alınamaz. Yasa gerekiyor, ama önce 301. madde gibi yasaların ayıklanması lâzım. Hâkimlerin, savcılarının ve hukukçularının ciddi bir eğitiminde geçirilmesi gerekiyor.

Bir çocuğun sütü bile...

İlden Dirini: (Özgür Radyo) Althusser, devletin en temel ideolojik güç aygıtları arasında medyayı da sayar. Althusser’e göre medya, iktidar sahiplerinin ideolojisinin kültürel pratiklerinin toplumda üretilmesinin ve baskın hale gelmesinin yollarını açar. Van Dyke, “azınlıklar ya da benzer unsurların medyada temsil ediliş biçimleri genel olarak egemenler ve onlar tarafından belirlenen dille yapılıyor” diyor. Yaygın medyadaki “Biz” tanımı, kendiliğinden ötekileştiren, ayrımlaştıran bir hal alıyor. Bunu nefret söylemi olarak kabul etmesek bile, ayrımcılığı körükleyen dildir. “Biz” denince hepimizin aklına gelen belli kurallar vardır. “Bir Türk gitti, birilerini öldürdü” gibi bir habere rastlamazsınız. Bir Müslümanın değil de, bir Yahudinin havaalanında ibadet yapıyor oluşu haberdur. Çünkü onlar ötekilerdir. “Biz” olmayanlar hep şiddetin odağında, belli bir ayrımcı dilin, toplumsal nefret duygu-

rının hedefinde kalabiliyorlar.

2009 yazını açılım tartışmalarıyla açtık. Medya dilinde ise son iki ayda özel bir dikkatin var olduğunu söylemek mümkün. Özellikle internet haber portallarında ajans haberlerinin olduğu gibi alınıp konulması sebebiyle “içerik aynılaşması” yüzünden nefret söylemini yaymak isteyenlere çok da fırsat kalmadığını söylemek mümkün. Demokratikleşme çalışmalarının ve tartışmaların yapılmasıyla haberlerin yumuşadığını söylemek de mümkün. Ancak Barış gruplarının Habur sınır kapısında karşılandığı dönemde medyada hava bir anda değişti. İnternet portallarının çoğunun başlığında “İşte gerilla kıyafetleriyle geldiler!” belirdi. Bunun birebir etkisini sokaklarda görmeye başladık.

2006’dan itibaren Türkiye medyası Avrupa’nın müdahalesiyle nefret söylemlerine biraz daha dikkat etmeye başladı. “Gey şöyle yaptı” ya da “Kahrol Kürt!” denmiyor, fakat alt metinlerini okuduğunuzda haberlerin kışkırtmak amaçlı yapıldığını görebiliyorsunuz. Örneğin Habur sınır kapısıyla ilgili dehşete düştüğüm bir haber vardı. Gelenler arasında küçük çocuklar bulunuyor. Polis o çocuklara süt alınca Milliyet, “Habur sınır kapısından 34 tane PKK’lı geldi, polis bu PKK’lıların çocuklarına süt verdiği açığa çıktı” diye yazdı. Küçük bir çocuğun sütü bile nefretin odağına yerleşebiliyor... Portallarda en fazla yorum alan haberler, azınlıklara, farklı cinsel tercihi olan insanlara, kadınlara dair haberler. Haldun Dormen Kürtçe bir oyun oynayacak bu sürece destek vermek için. Haberin altında 200’e yakın yorum yer alıyor. Geneli: “Dormen, benim için yok ar-

Facebook’ta homofobik, zenofobik, ırkçı söyleme sahip çok örnek var. “Özür diliyoruz” kampanyasına karşı “Anti-Ermeniciler”, “Şerefsiz Ermeniler”, “Soykırım yapsak soyunuz kalmazdı köpekler” ve “Ermeni değiliz” gibi pek çok grup mesela.

tık”, “Türkiye’de tek dil vardır, o da Türkçedir kardeşim. Sen nasıl böyle tiyatro yaparsın”, “Kürtçe diye bir lisan bile yok, Farsça-Arapça karışımı bir şey işte”... Barış grubundan dört kişinin askere alınması gündeme geldi. 300’e yakın yorum çıktı. “Eğer onlar askere gidiyorsa ben gitmem”, “Bunları elime bir günlüğüne vereceksiniz, asıl ben onların komutanı olacağım da görecekler”, “Bence mayın temizlesinler gece gündüz”.... Başlığından sonuna kadar kadına yönelik nefret söylemlerinde akıl sınırlarını zorlayan başka bir haber: “Seks karşılığı PKK’ye baskın istihbaratı.” Bir çoban PKK’lı bir kadını ilişkiye girmiş ve bunun karşılığında bütün karakolun istihbaratını verebiliyormuş. Yorumlar ise şöyle: “Böyle aşağılık eylem yapanlara, asker kanı dökenlere açılım, aftan bahsediyorsunuz. Yazıklar olsun.” Nefret söylemi konusuna Basın Konseyi, Gazeteciler Cemiyeti gibi, sendika gibi gazete meslek örgütlenmelerinden yaptırım uygulamalarını istemek gerekiyor. Serdar Turgut’un yazısını hepimiz biliyoruz. Rojin’e saldıran, köşe

yazısı dahi diyemeyeceğimiz pornografik cümleler serisini...

Çevrimiçi kampanyalar

Eser Ayyıl: (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler yüksek lisans öğrencisi) Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları anabilim dalında Prof. Dr. Mutlu Bilal ve öğrencilerinin oluşturduğu “kolektif üretim” grubu, Facebook’u inceleme alanı olarak seçti. Facebook ortamında çeşitli toplumsal örgütlenme pratiklerini, mahremiyeti, teşhirciliği ve gözetleme ve gözetlenme, denetim olgusunu, sanal arkadaşlıkları, ilişkileri, bireysel performansı ve ana medyada bu yeni iletişim ortamının kendisini inceledi. Araştırma “Toplumsal Paylaşım Ağı: Görülüyorum, Öyleyse Varım” adı altında yayınlandı. Toplumsal paylaşım ağları, bireylerin sınırlı ifade şansı olan bir sistem içerisinde açık veya yarı açık profil oluşturmalarına olanak veren, farklı kişilerle paylaşımda bulunan kişilerin listesini gösteren web tabanlı yerler olarak tanımlanıyor. Bu ağlar ilk olarak 1990’lı yıllarda ortaya çıkıp 2003 yılında yaygınlık kazanıyor. En dikkat çekici olanları ise facebook ile myspace. Facebook, 2006 yılında yayına giriyor, 2008’de Türkçe kullanıma açılıyor. Facebook’u dünyada 316.402.840, Türkiye’de ise 14.215.880 kişi kullanıyor. Türkiye, ABD ve İngiltere’den sonra üçüncü sırada yer alıyor. Türkiye’deki kullanıcılarının yüzde 64.8’i erkek, yüzde 35.2’si kadın. En çok kullananlar, yüzde 37 ile 18-24 yaş aralığı. Facebook’ta bireyler, siyasal görüşlerini ifade edip kendilerine benzer insanlara ulaşmayı, siyasal görüşlerine yandaş kazanıp hem çevrimiçi hem de çevrimdışı örgütlenmelerini genişletmeyi hedefliyorlar. Facebook’ta bulunan 14 milyon grup sanal protestolar düzenliyor, bazen çevrimiçi eylemlerini çevrimdışı ortama taşıyor. Bu açıdan bakınca, facebook bir çeşit sanal demokrasi platformu olarak görülebilir. Ancak bu grupların söylemleriyle dolaşıma soktukları önyargılara bakıldığında aslında çoksesli bir ortam söz konusu değil. Geleneksel medya tarafından üretilen nefret söylemlerinin yeni medya ortamlarında daha etkin bir şekilde dolaşıma sokulduğunu ve sıradanlaştırıldığını görüyoruz... Belirlenen anahtar sözcüklerle facebook ortamında tarama yaptık. Saptanan örgütlenmelerin içine girdik, gruplarda neler konuşulduğuna, grup üyelerine baktık ve söylemsel pratiklerini inceledik. Cinsiyetçi, homofobik, zenofobik, ırkçı ve militarist söylemler yayan örgütlenmeler facebook’u oldukça etkin bir şekilde kullanıyor. Toplumun azınlıklarını ve eşcinselleri tehdit unsuru olarak nitelendirip hedef gösteriyorlar. Bu durum nefret suçları için de zemin oluşturuyor. Facebook ortamında heteroseksizmi ve erkekegemen cinsiyetçi rejimi üreten homofobik söyleme sahip grupların yanı sıra, bu söyleme sahip çeşitli kampanyaların yürütüldüğünü gördük. Aslında homofobik söylem içeren pek çok örnek var. Özellikle her taraftar grubu, karşı gruba “ibne” başlığıyla grup açıyor. “İb-

ne Fenerbahçeliler", "İbne Galatasaraylılar" gibi... Zenofobik ve ırkçı söyleme sahip pek çok grup bulunuyor. Bu gruplarda Atatürk fotoğrafları, bayrak, harita gibi milliyetçi simgeler, ulus-devlete ya da ırka yönelik tehdit kaynaklarına ve düşmanlara yönelik nefret söylemleri üretmek ve bunu popülerleştirmek amacıyla dolaşıma sokuluyor. Facebook'ta Türk, Kürt, Ermeni, Çingene gibi etnik kökenler için tarama yaptığımızda 500'ün üzerinde grup çıktı. Bu grupların duvarlarında radikal, etnik milliyetçi, ırkçı, militarist nefret söylemiyle karşılaştık. "Özür diliyoruz" kampanyasına karşı yürütülen "Anti-Ermeniciler", "Şerefsiz Ermeniler", "Soykırım yapsak soyunuz kalmazdı köpekler" ve "Ermeni değiliz" gibi pek çok grubu örnek verebiliriz. Bu gruplardan bir cümle: "Kardeş olabilmemiz için önce dinsiz, sonra kişiksiz olmamız gerekiyor." Facebook ortamında "Çingeneler" adıyla arama yaptığımızda 142 sonuç çıktı. Bu grupların çoğu Romanlar tarafından kurulmuş gruplar. Ancak "Kadıköy'de Çingeneler yok olsun, gençler rahat etsin" gibi onlara karşı gruplar da var. Kürtlerle ilgili grupların tamamı Türk yurttaşlar tarafından oluşturuluyor. Büyük çoğunluğu Kürt açılımı ve PKK üzerinden Kürtlere yönelik nefret söylemi yayıyor. Her şey vatan için" grubunun duvarından bir yazı: "Dağda üç beş domuz sürüsü / Tutturmuş bir Kürdistan türküsü / Eline almış bayrak diye bir masa örtüsü / Satsan beş para etmez ne dirisi ne ölüsü / Soyu soysuz olan sensin / Toprak senin neyine? / İtsen itlik yapıp kafa tutma beyine / Anlasa dediğini sokaktaki köpek ağırlar halinize / Duy ulan soysuz, ne mutlu Türküm diyene!" Başka ilginç bir grup da "Anti-PKK'lılar resmi facebook grubu". Bu grubun yaydığı nefret söylemleri şikâyet edilince bir link oluşturarak www.ibneyiz.biz diye bir internet sitesi yaratmışlar. On günlük rapo-

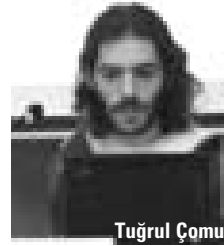
Eser Aygül

ra göre 3 milyonun üzerinde farklı kişi tarafından ziyaret edildiği iddia ediliyor. Dünyanın en iyi on ibnesini seçmişler. Birinci sırada Abdullah Öcalan. Facebook'ta yapılan bazı kampanyalar millî hassasiyetlerimiz olarak tanımlanarak kurulduğu zaman geniş bir katılım ağı oluşturulduğu görülüyor. Örneğin "29 Ekim'e kadar 1 milyon Türk bayraklı profil" kampanyası. Bu kampanyaların başarısı ve kitleselleşmesi, gücünü gerçek yaşamdan almasından kaynaklanıyor.

"Türküz, ibneleri sevmeyiz"

Tuğrul Çomu: (Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları anabilim dalı öğrencisi) Video paylaşım ağları iki temel gelişimin arkasından ortaya çıkıyor: İnternetin hızlanması ve flash videoların kodlana-

Youtube videolarında en çok kullanılan aşağılama, kadın ya da eşcinsel etiketi. Youtube savaşları yalnız ırk, ulus, etnik köken bakımından ötekilere değil, tüm "ötekilere" karşı yapılıyor.

Tuğrul Çomu

bilmesi aracılığıyla küçülen videoların kolaylıkla dolaşıma sokulabilmesi. Video paylaşım ağları, sitelere video dosyaları yüklenmesine olanak tanıyor, kullanıcıların çektikleri amatör videolar, televizyon yayınları ya da DVD aracılığıyla yapılan kayıtlar paylaşılabilir. İlk video paylaşım sitesi youtube Şubat 2005'te kuruluyor, 2006'da 1.65 milyar dolar değere ulaşıyor. "Broadcast Yourself" (kendini yayımla) sloganıyla işliyor. Dünyadan metacafe, dailymotion, googlevideo, Türkiye'den "izlesene", "trtube", "timsah" gibi örnekler de var. Videonun sesi ve görüntüyü aynı anda kullanabilmesi onu çok daha akılda kalıcı kılıyor. Müzik üzerine yazıyla milliyetçi bir video izleniyor, sonra aynı videonun şehit fotoğraflarıyla, slow müzikle desteklenmiş ve hisli kadın sesiyle okunan versiyonu görül-

yor. Aynı metin duygulara hitap eden detaylarla sunulduğunda yaratmak istediği anlam kuvvetleniyor. Yazılı video 26.880 kere izlenmiş, 92 kişi 3.5 yıldız ortalama vermiş ve 294 yorum almış. Görüntülü konuşma versiyonu ise iki ay önce eklenmiş, buna karşın şimdiden 7 bin kişiye ulaşmış, 31 kişinin yaptığı puanlamada 5 yıldız almış ve 48 kişi yorum yapmış. Dolayısıyla özellikle video paylaşım ağlarında sesin, görüntünün, efektlerin, müziğin bir arada kullanılması etkiyi artırıyor. Bu ağlarda kullanıcılar birbirleriyle tartışıyorlar. Youtube savaşları diyebileceğimiz gerginlikler ortaya çıkabiliyor. En çok kullanılan aşağılama, kadın ya da eşcinsel etiketi. Örneğin Atatürk'ün eşcinsel olduğunu söyleyen Yunanlı kullanıcılar tarafından eklenmiş bir video üzerine youtube yasaklanmıştı. Videolar şikâyetin ardından kaldırılabilir, ama hızla karşı taraftan cevap videoları geliyor. "Yunanistan geylerin diyarıdır", "Asıl gey Yunanlılardır" şeklinde pek çok video cevap üretili. Bu yönteme "kafa değiştirme" deniyor. Kafa değiştirme yönteminin en çok kullanıldığı etiketlemeler eşcinsel, travesti ya da transseksüel etiketleri. Youtube savaşları yalnız ırk, ulus, etnik köken bakımından ötekilere değil, tüm "ötekilere" karşı yapılıyor. İslâmofobik bir videonun yorumlarında biri AB'nin sınırlarını Müslümanlara kapatmasını söylüyor, başka biri gururla "biz bunlara 500 yıl boyunca set çektik" diyor, "Avrupa'nın başka bir Hitler'e ihtiyacı var" diyen bir yorum da var. "Kızlar, beni sevmeniz için ibne olmamız mı lâzım?" diyen bir şiir okuyan adamın videosu 2.250 kere izlenmiş youtube'da. Aslında bakarsanız, saf niyetlerle, nefret söylemi yaratmak için değil, kendini ifade etmek için üretilmiş. Kendini ifade edebilmek için ötekine ihtiyaç duyuyor. Bir videoda Hrant Dink fotoğrafı, flash'la ağzı oynattırılmış ve seslendirilmiş: "Milliyetçi kesimin ne kadar yürekli olabileceği aklıma gelmemişti.. Fakat ben Sisi'nin gazına geldim. Hoş karyıdı, beni baştan çıkarttı... Ancak gelen tehditler korkutuyordu beni. Ve Ermeni kardeşlerime vasiyetimi yazıyordum... Sisi'yle konuşurken aklıma, Orhan'ın zenci fantezisi geldi. Sisi'yi anlattım, meğersem Orhan, zencilerden sonra travestilere dadanmış... Çok düşündüm 'Acaba Türklere daha çok laf uzatırsam, bana da Nobel ödülü verirler mi?' diye... Bir sabah gazetenin önünde bir çocuk beni yanına çağırdı. 'Biz Türküz, bu ülkede ibne ibne konuşanları sevmeyiz' dedi ve silahını çekti, beni oracıkta vurdu..." "Beyler yaptığımız ayıp ya!", "Siz nasıl Müslümansınız, ölmüş birine bu kadar da yapılmaz" gibi yorumlar da çıkabiliyor youtube'da, ancak bunlar cimbızla bulunuyor. Paylaşım sitelerinde herhangi bir nesnel kriter üzerinden yorum yapılmıyor. Tartışmalar düşünce temelli değil, aşağılama, hakaret, tehdit temelli oluyor.

Galiptir bu yolda mağlup

HONDURAS Başkan Manuel Zelaya'ya karşı yapılan askerî darbeden beş ay sonra Honduras, meşruiyeti şaibeli bir seçime giderek yaşadığı siyasî krizi derinleştirdi. Hakkındaki tutuklama kararına rağmen ülkesine dönüp Brezilya konsolosluğuna sığınan Zelaya'nın darbeci hükümetle sürdürdüğü görüşmeler seçim öncesinde başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Seçimlere meşruiyeti uluslararası düzeyde geçersiz olan fiilî hükümetin yönetiminde gidildi. Zelaya ve onu destekleyen sol kesimler seçimleri boykot etme kampanyası başlattı. Durum böyle olunca seçimin sonucundan çok seçime katılım oranı önem kazandı ve kıya-

met de o noktada koptu. Fiilî hükümetin seçime katılım oranının yüzde 60 olduğunu ve oyların yüzde 56'sını alan muhafazakâr aday Porfirio Lobo'nun başkanlığı kazandığını açıklaması, daha önce darbe-ye karşı ortak tavır alan hükümetleri böldü. Zelaya kanadı katılım oranının yüzde 40'ı bile bulmadığını öne sürdü. Uluslararası tarafsız gözlemcilerin bir kısmı bu yönde rapor verdi. Fiilî hükümetin açıklamasını yeterli bulan ABD, Peru, Kolombiya, Kosta Rika ve Panama seçim sonuçlarını tanıırken, önce Brezilya, Arjantin, Uruguay, Paraguay ve Venezuela, ardından öteki Latin Amerika ülkeleri bu hükümeti tanımayacaklarını açıkladı.

ABD Amerika'nın dört hali

Dünya üstündeki hegemonyasını kaptırmamaya çalışan ABD kendi içindeki çalkantılardan kurtulamıyor. Amerikan muhafazakâr medyasının ırkçı saldırıları dünyanın pek beğendiği "Obama ikonu"nu yıkmaya çalışırken, sağlık reformu sürecinde hortlayan ırkçılık ve Afganistan batağı iç politikanın ana eksenleri oldu...

DAVID Bowie'nin şarkısının nakaratı ile başlayalım: "Elimde değil, korkuyorum Amerikalılardan, korkuyorum dünyadan." Dogville filminin sonunda Amerikan toplumunun pek de iç açıcı olmayan görüntüleri eşliğinde akan bu parça, Obama seçildikten sonra dilimize yeniden yerleşmeyi hak ediyor.

Halbuki tersinin olması beklenirdi. Siyah, hem de adında "Hüseyin" olan bir başkanın seçilmesi, bambaşka toplumsal algı kapılarının açılmış olduğunun teyidi olacaktı. Tüm dünya, seçimin sonuçlarını en az ABD'nin kendisi kadar heyecanla bekledi. Kurban keseni de oldu, yeni doğan bebeğine Obama adını veren de. Obama'nın seçim süreci, dört halden ilkinin Amerikan tarihindeki en berrak örneği idi:

1. Pazarlamacılık: Obama ikonu, dünyanın dört bir yanını nasıl kapladı? Bunun bir yanını, yukarıda belirttiğimiz gibi, tüm dünyaya yayılan umut ile açıklanabilir. Ancak asıl önemli olanı, Obama'nın "cool" imajının pazarlanabilirliği idi. ABD'nin dünyada dibe vuran kredibilitesinin kendini toparlamasının iki yolu vardı: Ya özür dileyip "efendi olacak" bir Amerika, ya da kitle iletişimi araçlarını kullanarak umudu pazarlayacak bir Amerika. İkincisi daha kolaydı. Öyle bir pazarlama kampanyası yürütüldü ki, zaten teşne olan Nobel komitesi bile tongaya düştü, Obama kendisinin bile şaşıracağı bir Nobel Barış Ödülü'nü kapıverdi.

2. ırkçılık: Dışarıda pazarlama kampanyası devam ederken, içeride siyah bir başkanın yarattığı muhafazakâr öfke dalgası, özellikle sağlık reformu tartışmalarıyla birlikte tavan yapıyordu. Hoş, Obama'nın adaylığının kesinleşmesiyle ABD'deki ırkçı sitelerdeki anonim yorumlarda "Bu adamı vurmak lâzım" minvalinde hisler seslendirilmeye başlamıştı, ama ırkçı çıkışların muhafazakârlar tarafından coşkuyla sahiplenilmesini kimse beklemiyordu. Birkaç örnek verelim: Idaho vali adayı Rex Rammell, "Başkanı avlamak" yollu şakalar yaparken, Güney Carolina, Michelle Obama'nın ecdadının hayvanat bahçesinden kaçmış olduğunu söylüyordu.

Şu anda Senato'da bekleyen ayrıntılarını

önümüzdeki sayılarda okuyacağımız- Sağlık Reformu Yasa Tasarısı'nın Temsilciler Meclisi'ne geliş süreci, ABD'deki içkin ırkçılığın ve demagojik faşizmin tüm haşmetiyle su yüzüne çıkmasına neden oldu. Muhafazakârlar, Obama'nın başkanlığının Kenya'da doğduğu için geçersiz olduğundan, çocukların beynini

Marksist ideolojiyle yıkayacağı, gençleri yeniden "eğitim kampları"na dolduracağı gibi, ortalama bir insan zekâsına hakaret sayılabilecek iddiaları güneyli, beyaz, faşizme teşne nüfusa satmaya başladılar. New Yorker'dan Hendrik Hertzberg'in yazdığı gibi, sözünü ettiğimiz muhafazakârlar, tam da yeni çağa yakışır biçimde, paranoyayı nasıl körükleyeceğini bilen, Fox News çevresinde örgütlenen bir medya ittifakının aktörleri. Liderleri, radyo programcısı Rush Limbaugh, şu anda Cumhuriyetçi Parti'nin lideri olmaya namzet herhangi bir isimden çok daha popüler. Obama'yı Amerikalıdan ziyade Afrikalı gibi davranmakla suçlayan, köleliğe hakkının teslim edilmesi gerektiğini savunan, Martin Luther King'i öldürdüğünü iti-

BHOPAL KATLIAMI 25 yıldır ölmek

HİNDİSTAN Bhopal, hem insan yaşamının gezegenin muhtelif yerlerinde aynı değerde olmadığını, hem de kapitalist üretimde kaza ile katliam arasındaki çizginin inceliğini gösteren en öfke verici örnek. Ancak aradan geçen 25 yılda, kapitalizmin vurdumduymazlığının da en beter örneklerinden biri oldu. 3 Aralık 1984'te, Hindistan'ın Bhopal kentindeki Union Carbide kimya fabrikasındaki toksik sızıntı, 40 ton metil izosiyanatın -tarım ilacı ve yapıştırıcı yapımında kullanılan bir siyanür bileşeni- kasabanın üzerine yayılmasına neden olmuş, hemen o gece 4 bin, üç gün içinde 8 bin olmak üzere, 20 bin kişi ölmüştü. Uni-

on Carbide, bir şirkete yakışır biçimde, ilk birkaç günde olayın bir "sabotaj" olduğunu ileri sürmüş, ancak olayın güvenlik önlemlerinin yetersizliğinden kaynaklandığı incelemeler sonucu kanıtlanmıştı. Bhopal'ın ölümlerinin ve öleceklerinin kavgası o gün bugündür sürüyor. 2001 yılında Union Carbide'i satın alan ABD bazlı dünya kimya devi Dow, bir yıl sonra Bhopal mağdurlarına kişi başına azami 500 dolar ödemeyi önerdi. Dow'un sözcüsü Kathy Hunt, bu karar için "500 dolar bir Hintli için epey iyi para" diyordu. Ancak felâketin izleri kuşaktan kuşağa taşıyor: Her ay 15 ölüm, Bhopal'den kalan hastalıkların sonucu. Bölgede doğan her 25 bebekten birinde, küçük kafa, perdeli ayak, düşük kilo gibi sorunlar gözleniyor. Deri lezyonları, anemi,

jinekolojik sorunlar gibi bir hastalık yığınının, apar topar terkedilen fabrikada kalan varillerin içindeki kloroform ve karbondioksitli suya karışmasından kaynaklanıyor oluşu, güçlü bir olasılık. Nitekim geçtiğimiz günlerde iki ayrı sağlık örgütünün su analizi sonuçları açıklandı: Hindistan'ın belirlemiş olduğu sağlık standartlarının 40 katı pestisit, Dünya Sağlık Örgütü'nün tehlike sınırının 2400 katı karbondioksitli. Ancak eylet yönetimi, kendi insanlarıyla alay edercesine, yirmi beşinci yıldönümünün hemen öncesinde, Bhopal sitesinin ziyaretçilere açılması kararını aldı. Beş yıl önce Atlas'a yazdığım, Bhopal katliamıyla ilgili yazının başlığı "Yirmi Yıldır Ölmek"ti. Beş yıl sonra öyküde değişen bir şey yok, başlıktaki ufak düzeltmeden başka. **E.K.**

Bir ileri, iki geri

TÜRKİYE Beklenen oldu ve Danıştay, GDO'lu ürünlerin üretimi ve ithalatını düzenleyen yönetmeliğin bazı maddelerinin yürürlüğünü durdurdu. Bu durdurma, ilk yönetmelikten kısa bir süre sonra çıkan ikinci yönetmeliği de kadük hale getirdi. Böylece Türkiye'nin zaten çarpık olan GDO politikası adamaklı çarpık bir rotaya girdi. Yönetmelik öncesi durum, daha da beterdi: sıfır denetim, şeffaf olmayan üretim. Şimdi, Danıştay'ın son kararıyla birlikte, eski duruma geri dönmüş, kartlar hükümete teslim edilmiş oldu. Hükümet ise işi ağırdan alıyor. Denetimsiz ürünleri tüketmeye devam...

Wanted: Osama bin Ladin

AFGANİSTAN Bölgedeki Amerikan birliklerinin komutanı Or. Stanley McChrystal, ABD Kongresi'nde yaptığı konuşmada "Usame bin Ladin yakalanmadan veya öldürülmeden El Kaide'yi yenilgiye uğratamayacaklarını" söyledi. "Bin Ladin, artık simgeleşti. Hâlâ yakalanamaması, dünyanın her yerinde örgütlenebilen El Kaide'yi cesaretlendiriyor," dedi. McChrystal, ayrıca, Obama'nın 30 bin takviye asker gönderme kararıyla Afganistan'da başarının mümkün olduğunu ve başka askere ihtiyaçları olmayacağını belirtti. El Kaide liderinin Pakistan-Afganistan sınırındaki dağlarda saklandığı sanılıyor.

Yargısız infaz devleti

NIJERYA Uluslararası Af Örgütü, üç yıldır sürdürdüğü araştırmaya dayanarak, Nijerya'da her yıl yüzlerce kişinin polis tarafından öldürüldüğünü açıkladı ve ülkede uygulanan polis talimatnamesinin değişmesi istedi. Örgütün raporunda sert bir şekilde eleştirilen Nijerya polisi, yargısız infaza başvurarak "dehşet verici sayıda" kişiyi öldürmekle suçlandı. Ülkede polisin, "yedi yıla kadar hapis cezası öngören ciddi bir suç işlediği" gerekçesiyle gözaltına alınırken kaçan sivillere ateş açma yetkisi var. Aynı talimatname "gözaltına alınırken kaçmanın" cezasının yedi yıl hapis olabileceğini belirtiyor.

Brezilya'nın evladı

BREZİLYA Üçüncü dönem başkanlık yapabilmek için anayasa değişikliğine gitmeyi kesin bir dille reddeden Başkan Lula, 2010 seçimlerine PT'nin adayı olarak hazırladığı Başbakan Dilma Rousseff'in sağlık durumu yüzünden zor bir seçimle başbaşa kalabilir. Lula'nın iktidar ortakları, bir süredir kanser tedavisi gören Rousseff'in sağlık durumunun düzelmemesi halinde, B planının anayasayı başkana "üçüncü dönem seçilebilme hakkı" verecek şekilde düzenlemek olduğunu söylüyor. "Lula: Brezilya'nın Evladı" filminin gösterime girmesinin ülkeyi seçim havasına soktuğu bildiriliyor.

raf eden "merhum" James Earl Ray'e madalya verilmesini isteyen Limbaugh, ABD'deki ırkçılığın hem sonucu, hem katalizörü.

3. İstisnacılık: Pew Araştırma'nın geçen hafta açıkladığı sonuçlar, Amerikalıların yalıtımcı ve istisnacı perspektiflerini anımsadıklarını gösteriyor. Araştırmaya göre, ABD'nin on yıl sonra dünyada oynayacağı rolün şu ankinden daha az olacağını öngörenlerin oranı, 2004'ten bu yana, yüzde 20'den yüzde 41'e çıkmış. Gezenin en güçlü ekonomik gücünün ABD olduğunu iddia edenler, bir buçuk yıl içinde yüzde 41'den yüzde 27'ye inmiş, bu rolü, tahmin edilebileceği üzere, yüzde 44 ile Çin almış.

Araştırmanın en çarpıcı sonucu ise, işkenceye gösterilen hoşgörü düzeyindeki artış. Bilgi edinmek için işkence bir yöntem olarak "sık sık kullanılabilir" diyenler yüzde 19, "bazen kullanılabilir" diyenler yüzde 35, "seyrek de olsa kullanılabilir" diyenler yüzde 16. Buna "ABD, uluslararası ilişkilerde diğer ülkelere aldırmandan kendi bildiği doğrultuda ilerlemeli" diyenlerdeki artışı eklerseniz -yedi yıl içinde yüzde 25'ten yüzde 44'e-, Obama'nın Afganistan'da oynadığı kumarın Amerikan toplumu nezdinde bir karşılığı olduğunu görebilirsiniz.

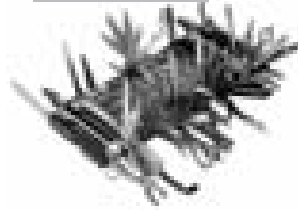
4. Emperyal hevesler: ABD içeriden kaynasa da emperyal hevesler söz konusu olunca "kardeş kavgası" duruveriyor. Obama'nın Afganistan'daki komutanı Stanley McChrystal'ın hazırladığı rapordaki tavsiyeye uyarak Afganistan'a 30 bin asker daha gönderme kararı, yukarıda sözünü ettiğimiz ırkçı muhafazakârlar tarafından daha sessizce karşılandı. Obama, askerlerin tümünün 2011 temmuzuna kadar çekilmesi hedefini aynı konuşmada belirttiyse de, bu hedefin inandırıcılıktan uzak olduğunda bütün uzmanlar mutabık. Raporu hazırlayan general, neye karşı savaştığından Usame bin Ladin öldürülürse El Kaide'nin dağılacığını öne sürebilecek denli bihaber.

Amerika'nın birbiriyle çelişik gibi görünüş birbirini tamamlayan dört hali, Bowie şarkısının nakaratına ikinci bir vokal gerektiriyor. Dünya ilk dizeyi söylüyor: "Amerikalılardan korkuyorum." Amerikalılar ise ikinci dizeyi: "Dünyadan korkuyorum." Hemen tüm gelişmiş ülkelerin sağa kaydığı doğru, ama dünyanın -tahtından düşmekte olan- patronu Amerika'da olup biteni izlemek, daha bir ilginç.

Ertan Keskinsoy

Obama'nın ikon halleri ile ilgili bir video için:
<http://edition.cnn.com/2009/POLITICS/01/18/obama.cool/#cnnSTCVideo>

TÜRKİYE

Tayyip'in şu sihirli çakısı

Erdoğan'ın son Amerika ziyareti, Türkiye'nin yürüttüğü "stratejik derinliğini kullanarak bölge lideri olma" politikasının sağlamasını yaptı. Obama yönetimi, Irak ve Suriye'yi ıslah edip İran'ı ehlileştirmeyi vaat eden Türkiye'den çok şey bekliyor...

İSVİÇRE'DE yapılan "minare referandumu" ve peşinden kopan yaygara, ABD ziyareti öncesinde Erdoğan'ın ekmeğine yağ sürdü. Obama'yla yaptığı görüşmeden sonra yaptığı açıklamada, "inanç özgürlüğüne aykırı bir konuyu referanduma götüren" İsviçre'yi "totaliter" bir ülke olmakla suçlarken yakın zamanda derin stratejik bağlar kurduğu "totaliter" ülkeler hususunda vicdanı rahat görünüyor.

Washington zirvesi öncesinde, devlet bakanı ve başmüzakereci Egemen Bağış, İsviçre'deki referandumdan çıkan "minare yasağına" dünya müslümanlarına yaptığı bir çağrıyla tepki verdi. Zengin müslümanlardan "İsviçre bankalarındaki paralarını çekip Türk bankalarına aktarmalarını" istedi. Bağış'a arka çıkan Maliye bakanı Mehmet Şimşek de "inanç özgürlüğüne tolerans tanımayan bir ülkede müslümanların ciddi oranda para tutmasını doğru bulmadığını" söyledi ve ekledi: "Türkiye'nin yeni teşvik sistemi çok iyi fırsatlar sunuyor. Güvenli bir limanınız, bankacılık sistemimiz sapasağlam."

Böylece Türkiye, dünyadaki kara paranın bekliliğini yapan İsviçre'yle finansal rekabete girmiş oldu. Telaffuz edilen rakamın 50 milyar doların üstünde seyretmesi, referandumun ekonomik sonuçlarını hesap edemeyen İsviçre'nin paçalarının tutuşmasına yol açtı. Uygun ortamı bulan Bağış, esas hedefini sortileme fırsatını kaçırıyor: "AB, 600 binlik Kıbrıs'ın keyfine 70 milyarlık Türkiye'yi dışlama kararı alacaksa, enerji ihtiyacının yüzde 70'i Türkiye'nin kuzeyinde ve güneyinde iken bunu görmeyecekse, 28 yaş ortalamalı genç nüfusu dışlamayı tercih edecekse, AB'nin uyuşturucu ve terörle mücadelede en önemli destekçisi konumundaki, NATO'nun ikinci büyük ordusuna sahip müttefikini görmezden gelecekse, AB üyesi olmadan da yolumuza devam ederiz."

Avrupa'ya yüklenilirken İran'a yapılan

jest de not düşülmeli. BM Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu toplantısında, Tahran'dan "geçtiğimiz aylarda ortaya çıkan nükleer tesisindeki faaliyetleri acilen durdurmasını" isteyen kınama bildirisinin oylanmasında Türkiye çekimser kaldı. Obama-Erdoğan görüşmesi öncesinde Ankara, Batı ile Tahran arasında "dengeli bir pozisyon" aldı.

Obama yönetiminin Afganistan'da 30 bin ilave asker konuşlandırma kararı ve stratejik ortak Türkiye'den "asker sayısını artırıp daha aktif görevler almasının" istenmesi, Beyaz Saray'daki sıkı pazarlığı riske sokabilecek bir faktör olarak ortaya çıktı. Afganistan'daki askerî personelin görev tanımında değişiklik yapmayı ısrarla reddeden Türkiye, asker sayısını artırmayı kabul ederek bu isteğe tezkere belasına bulaşmadan "evet" demiş oldu.

Görüşmede Kürt açılımına destek veren Obama, ilk kez El Kaide ile PKK'yı aynı kefeye koydu. Türkiye ile ABD arasındaki "model ortaklığın" içinin doldurulmasına karar verildi: İki ülke arasında Ekonomi ve Ticaret Komitesi kuruluyor. Türkiye'nin AB üyeliğine destek veren Obama, Sarkozy ve Merkel'i üstü kapalı uyardı. ABD'den Türkiye'nin İran arabuluculuğuna destek geldi. Türkiye'nin Irak ve Suriye ile başlattığı girişimlerin Ortadoğu'ya örnek olmasının arzulandığı bildirildi ve Ermenistan ile imzalanan protokolün hızla uygulamaya konması istendi.

Obama-Erdoğan görüşmesinden çıkan kritik sonuçlar kabaca bunlar. Batı medyasında başgösteren "yeni-Osmanlılık tehlikesi" söyleminin aksine, Beyaz Saray Türkiye'nin dış politika açılımlarından son derece memnun görünüyor. Avrupa ve İsrail'deki sağcı yönetimlerle kan uyuşmazlığı yaşayan Obama yönetimi, onların burnunu "ortak" Türkiye ve yakınlaşmaya başladığı Rusya üstünden sırtmek istiyor. Erdoğan'ın şu meşhur "çok-fonksiyonlu İsviçre çakısı" daha birçok işe yarayacak gibi... **Erdir Zat**

EVO'NUN EZİCİ ZAFERİ Devrim sınandı

BOLİVYA Aymara yerlisi devlet başkanı Evo Morales ve Marksist kuramcı başkan yardımcısı Alvaro Garcia, 6 Aralık'taki genel seçimlerden ikinci kez zaferle çıktı. Yüzde 61'lik oy oranıyla muhafazakâr rakiplerini tereyağından kıl çeker gibi geride bırakan Morales, 2005'te aldığı oyu da artırdı. Seçimlerdeki bu eğilim parlamento seçimlerine de yansıdı. Morales'in liderliğini yaptığı Sosyalizme Doğru Hareket (MAS) partisi, hem senatoda hem de

temsilciler meclisinde çoğunluğu elde etti. Böylece, Bolivya'nın eski iktidar elitinin geçen dönemde Morales'in radikal yasalarını bloke etmek için kullandığı en önemli koz, senatodaki üstünlüğü, ortadan kalkmış oldu. MAS, ayrıca, senatodaki 36 sandalyenin 24'ünü kazanarak anayasal düzenlemeler için gereken üçte ikilik çoğunluğa ulaştı. Ancak aynı başarıyı temsilciler meclisi seçiminde tekrar edemedi, az farkla kaybetti. Öte yandan, siyasî istikrarsızlık ve askerî darbelerin ülkesi Bolivya'da, 1964'ten bu yana ilk defa görev başındaki bir devlet başkanı ikinci dönem başkanlığa devam

Alvaro-Evo

URUGUAY

“Viva Pepe!”

Geleneksel sağ partilerin “kutsal ittifakı” işlemedi, sosyalist aday Jose “Pepe” Mujica ikinci turu kazandı. Uruguay eski gerillayı kendine başkan yaptı. İktidarda ikinci dönemine başlayan Geniş Cephe parlamentoda da çoğunluğu elde etmiş durumda.

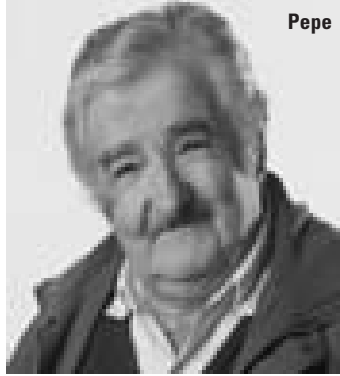
YÜZDE 89 gibi Batı ülkelerine örnek olacak bir katılım oranıyla yapılan ikinci tur başkanlık seçimini sosyalist aday Jose “Pepe” Mujica (74) kazandı. Uruguay solunun şemsiye partisi Geniş Cephe (Frente Amplio, FA) iktidarı kaybetmemek için bütün gücüyle seferber oldu ve mutlu sona ulaştı. Eski başkan Luis Alberto Lacalle'yi destekleyen iki geleneksel sağ parti, gene FA'ya karşı güçlerini birleştirdi. Ama rakibini 52-43 mağlup eden Pepe, başkanlık makamını dava arkadaşı Tabare Vazquez'den devralma hakkını kazandı. Söz konusu iki parti Uruguay'ı neredeyse bütün 20. yüzyıl boyunca yönetmiş ve 2004'te ilk turda kazanan Vazquez bu egemenliği yıkan ilk lider olarak tarihe geçmişti.

Latin Amerika'da solun yükselişiyle ortaya çıkan bir olgu, Uruguay seçimlerinde tekrar belirdi: Solun bütün unsurlarını merkezde birleştiren yeni partiler, geleneksel siyaseti püskürtmeye devam ediyor. Yakınlarda bölge ülkelerinden Paraguay'da da benzer bir seçim yaşanmış, “kızıl kardinal” Fernando Lugo sol seçmenin desteğiyle iktidara gelmişti. Lugo, 35 yıl diktatörlükten sonra 1989'da demokrasiye geçen Paraguay'ı “iki-partili sistem” ile yönetmeye devam eden cunta oligarşisinin siyasî hegemonyasını bitiren lider oldu. Bu iki sağ partinin, iki ülkede de aynı adı taşıması –Colorado ile Blanco; kırmızı ile beyaz– ve inşa ettikleri talan düzeniyle nam salması tesadüf değildi.

1830'larda başlayıp yer yer Arjantin, Brezilya, Fransa ve Britanya'nın askerî müdahaleleriyle yön değiştiren Uruguay İçsavaşı'nı milliyetçi Blanco'yu alteden liberal Colorado kazanmıştı. O dönemde Avrupa'da ortaya çıkan pozitivizm ve sosyal Darwinizm akımlarının ve kapitalist sanayileşmenin savunuculuğunu üstlenen kurucu parti Colorado, 1865-1959 yılları arasında ülkeyi aralıksız olarak yönetti. 1959'da Blanco'nun (Millî Parti) iktidara gelmesiyle Amerikanvari iki-partili parlamenter sistem başladı.

Bu alternatifsizliği kırmak isteyen FA, solun çeşitli akımlarını temsil eden ondan fazla parti ve hareketin oluşturduğu bir koalisyon olarak 1971'de kuruldu. Partinin tabanını, Uruguay'ın en büyük işçi sendikaları konfederasyonu PIT-CNT ve yapı kooperatifleri hareketi oluşturuyordu. FA, 1973 darbesinde kapatıldı. 1984'te parlamenter demokrasiye geçildiğinde aynı adla yeniden kuruldu. 1989'da ilk kez seçimlere giren FA, on yılda statükocu partileri zorlayacak duruma geldi. Vazquez'in aday olduğu 1999 başkanlık seçimlerini kaybetse de, parlamentoda birinci parti olan FA, Porto Alegre'de uygulanan “katılımcı belediyeçilik” akımını sahiplenerek yerel seçim başarıları kazanmaya başladı. Pepe'nin zaferi bu tırmanış trendi açısından büyük önem taşıyor. Öte yandan, askerî rejim tarafından mahkûm edilip 15 yıl hapis yatan Pepe'nin, adını İnkaların özgürlük savaşçısı Tupac Amaru'dan alan Tupamoros gerillalarının önderliğini yaptığını da kayda düşmek lâzım.

'90'larda neoliberalizmin “şua tedavisi” uyguladığı Güney Konisi ülkelerinde toplumsal eşitsizliği dengeleme sözü veren sol hükümetleri iktidara getiren yoksul sınıflar, bu ülkelerin hiçbirinde henüz tatmin edici icraatlarla karşılaşmış değil. Ancak bu hükümetler bir araya geldiklerinde, gerek AB'yi model alan bölgesel entegrasyon projesi Mercosur'da, gerekse Çin, Hindistan ve Güney Afrika ile oluşturdukları “küresel güney” ittifakında gösterdikleri gibi, dünyanın gidişatına müdahale edebildikleri de bir gerçek. IMF ve Dünya Bankası bugün günah çıkarıyorsa, bunda Latin Amerika'daki değişimin payı olmalı. Gene de beklentileri küçük tutmakta yarar var. E.Z.

Pepe

AVRUPA

Çingene fobisi sınır tanımıyor

Çekya'da Çingene kadınların kısırlaştırıldığı gerçeğinin ortaya çıkışı, Çingenelere uygulanan ırkçı uygulamaları bir kez daha gözler önüne serdi. Uygarlığıyla övünen Avrupa'nın birçok ülkesinde Çingene karşıtlığı hız kesmeden devam ediyor.

KASIM sonlarında Çekya'da Çingene kadınların kısırlaştırıldığı gerçeğinin ortaya çıkması, insan haklarını savunan çevrelerde büyük infial yarattı. Habere göre, Çekya'da Çingene kadınlar, 1973-1991 yılları arasında Çingenelerin hızlı nüfus artışını engellemek için kısırlaştırılıyordu. Kaç Çingene kadınının bu mağduriyeti yaşadığına ilişkin net bir rakam bulunmasa da, sadece Ostrava'da 80 kadının kısırlaştırıldığı belirtiliyor. Resmî kaynaklar bu işlemlerin komünist parti rejiminin sona erdiği 1990'da durduğunu söylüyor. Fakat insan hakları aktivistleri, bu yönde yapılan uygulamaların 2003'e kadar sürdüğünü gösteren kanıtlar bulunduğunu belirtiyor. Çekya'da Çingenelerin başına gelen bu ırkçı uygulamalara Avrupa'nın birçok farklı bölgesinde rastlamak mümkün. Son dönemde Britanya'nın Dale Farm ve İtalya'nın Casilino 700 yerleşimlerinde görülen uygulamalar bu ırkçı gidişatın en somut örneklerini oluşturuyor. Bunların yanında Çingene nüfusunun yoğun olarak yerleştiği Doğu Avrupa ülkelerinde de Çingeneler akıl almaz şiddet uygulamaları ile karşı karşıya kalıyor.

Yıkımdan kâr etmek

İngiliz anarşistlerinin haber platformlarından biri olan wombles.org.uk internet sitesinde yayınlanan bir makale, kapitalizmin Çingene fobisi ile birleşince ne gibi “çarpcı” iş alanları yarattığını ortaya koyuyor. Makalede “Britanya'nın en namli anti-Çingene şirketi” olarak tanımlanan Constant & Co. firmasının Çingeneleri temizleyerek milyonlarca avro kazandığı belirtiliyor. Şirketin kendi internet sitesine girip baktığınızda, yaptıkları işi, doğrudan Çingenelerin ve göçebelerin tasfiye edilmesi olarak tanımladıklarını görüyorsunuz. Kadrola-

edebilecek. Morales'in öncelikli hedeflerinin başında, geçtiğimiz ocak ayında gene yüzde 61.4 oyla halk tarafından onaylanan yeni anayasanın yürürlüğe konması bulunuyor. Bu çerçevede yapılması öngörülen en önemli değişiklikler; yerli halkın haklarına sahip çıkan ve siyasete katılımlarını artıran düzenlemelerin yapılması, yargının yeniden yapılandırılarak yargıçların parlamento tarafından atanmak yerine seçimle iş başına gelmesi, merkezî iktidarın şube, bölge, belediye ve yerli yönetimler olmak üzere dört özerk ölçekte dağıtılması. Morales'in zaferinin kilit noktasını, nüfu-

sun yüzde 65'ini oluşturan ve başkanı "kendilerinden biri" olarak gören yerli halk oluşturuyor. Küresel hidrokarbon piyasasındaki fiyat artışlarının sağladığı geliri ve yabancı petrol şirketlerine koyduğu ek vergileri kamu harcamalarına yansıtan hükümet, bu kesimlerin güvenliğini kazanmış durumda. Batı medyası, devletin ekonomiye müdahalesinin gelir dağılımını düzeltebileceğini, ancak yeni yatırımların önünü keseceğini söylese de, hükümet yabancı sermayeyi Boliviya'nın lityum ve demir kaynaklarının işletilmesine davet etti. Fakat bir şartla: "Patron değil, ortak istiyoruz."

Mapuçelere demir yumruk

ŞİLİ Latin Amerika'da "demokratik gelişme modeli" olarak gösterilen Şili, Pinochet diktatörlüğünün artıklarından kurtulmıyor. Sosyalist Parti'nin liderliğindeki hükümet, son zamanlarda artan çatışmaları ve şiddet olaylarını bahane ederek 1984 tarihli Anti-Terör Yasası'nı Mapuçe yerlilerine karşı kullanıyor. Başkan Bachelet seçim kampanyasında yasayı Mapuçelere karşı kullanmayacağını taahhüt etse de, son üç yılda en az yedi Mapuçe aktivisti bu yasayla yargılandı. Mapuçe yerlileri Şili'nin orta ve güney kesimleri ile Arjantin'in güneyinde özerklik mücadelesi veriyor.

Aydınlık Yol seçime giriyor

PERU Maoçu çizginin dünyadaki öncülerinden Aydınlık Yol hareketi, Af ve Temel Haklar Hareketi adını taşıyan yeni bir parti kurarak 2011 seçimlerine katılacağını açıkladı. 1992'de yakalanıp yargılandıktan sonra ömür boyu hapse mahkûm edilen lider Abimael Guzman'ın avukatı aracılığıyla yapılan duyuruda, partinin seçimlerde kendi adaylarını göstereceği gibi, öteki sol partilerle koalisyonu girebileceği söylendi. Bu yıl yerli isyanı sırasında güven kaybeden Başkan Garcia, Guzman'ın affa dayanan siyasî açılım önerisini reddetmişti. Aydınlık Yol'u izleyen Nepalli Maoçular, ustalarına örnek oluyor.

rında eski polis memurları da bulunan şirket, 1973'ten beri "özel soruşturma ve nezaret" işleri yapıyor. Şirketin yeni işi, Britanya'daki Çingenelerin ve İrlandalı göçbelerin yerleştiği Essex kentindeki Dale Farm yerleşimini tümüyle yıkmak. Bu yıkım işinin şirkete 3 milyon avro kazandıracağı söyleniyor.

Yıkımların para birimleri ile ölçülmesi İstanbul'dan tanındık geliyordur. Şirketin planladığı bu yıkım Britanya'da düpedüz etnik temizlik olarak tanımlanıyor. Kısım kısım yıkımların yapılmaya başlandığı yerleşimde yaşayan Çingeneler, Dale Farm yıkımları esnasında çektikleri amatör fotoğrafları soykırım sergilerinde kullanmak için başvuru yaptı. Kendi başlarına gelenlerden bu derece rahatsız olan Çingeneler ve İrlandalı göçmenler seslerini duyurabilmek için "Evsiz Anneler" başlıklı bir bildiri yayınladı. Kamuoyunun dikkatini şu sözlerle çekmeye çalışıyorlar: "Biz istenmeyenler yıllar boyunca güvenli bir eve sahip olmak için çaresizce dolaştık durduk. Topluluğumuz ancak bu barakalarda bir yaşam kurabildi. Şimdi buranın yeşil alan olduğunu ve evlerimizin plansız olduğunu söylüyorlar. Çocuklarımız ve torunlarımız için kurduğumuz evlerimizi yıkmak istiyorlar. Zorunlu tahliyeler ve yıkımlarla karşılaşan anneler olarak protesto- muza katılmanızı rica ediyoruz."

Casilino 700 yanıyor

Britanya'da Çingenelerin yaşadıklarına benzer uygulamaları, Avrupa Birliği'nin yeni eski birçok üye ülkesinde görmek mümkün. Zorla göç, yıkım ya da yerleştirme uygulamaları hız kesmeden devam ediyor. Londra University of College öğretim üyesi Prof. Michael Stewart, Avrupa'da yükselen yeni anti-Çingeneciliğin, Nazi Almanyası'nda yaşananları hatırlattığını belirtiyor. Bu kapsamda Britanya'nın Essex kentinde yaşananların bir benzerinin de İtalya'da yaşandığı görülüyor. Özellikle Berlusconi'nin iktidara gelmesinden sonra yükselen zeno-fobik şiddet hareketlerinden Çingeneler de nasibini fazlasıyla alıyor.

İtalya'nın başkenti Roma yakınlarında bulunan Casilino 700 isimli Çingene yerleşiminin zorla tahliye edilmesinden sonra, bölgedeki eski bir fabrikaya yerleşen Çingeneler buradan da zorla tahliye edildiler. 400 Çingenenin akıbeti belli değil. Guardian yazarı Tana de Zulueta, söz konusu yerleşimden "İtalya'nın yeni gettosu" olarak bahsetti. Zulueta'nın toplumsal ayrımın somut örneği olarak irdelediği Casilino 700 yerleşimi, 1990'lı yılların başında

Bosna savaşından kaçan insanlar için İtalya'da devlet tarafından kurulmuş bir yerleşim bölgesi. Daha sonraki yıllarda bölgedeki Çingene nüfusunun giderek arttığı gözlemleniyor. İtalya'daki uygulamalarla 2008'e kadar varlığını sürdüren yerleşim bölgesinin alternatifi oluşturulmadan yıkımına karar verildi. Bölgede yaşayan 600 Çingenenin zorla yapılan tahliye- den sonra sokakta kaldığı belirtiliyor. Bunlardan yaklaşık 200'ünün İtalya'yı terk ettiği tahmin edilirken, kalanlar ise yakınlarında bulunan eski bir fabrikanın etrafına kurdukları barakalarda yaşamaya çalışıyorlar.

Roma Belediyesi, kasım ayında fabrika çevresindeki barakaların da yıkımına başladı. Gene herhangi bir alternatif yerleşim alanı gösterilmeden yapılan yıkımlara bir polis ordusu gönderildi. Buldukları son yerleşim alanını da kaybeden Çingenelerden bazıları polisle çatıştı. Çıkan olaylar sonucunda 20 Çingene gözaltına alındı. Yıkımlar sonrasında Roma Belediyesi, Çingenelere geçici olarak belediye misa-

firhanesinin açılacağı yönünde bir açıklama yaptı. Bu bilgileri kamuoyuna sunan Everyone isimli sivil toplum örgütünün konuştuğu bir polis memuru ise, "içinde bulunduğu yıkım operasyonlarının utanç verici olduğunu, zaten zor koşullarda yaşayan insanlara suçlu muamelesi yapıldığını" söylerken, belediye yetkililerinden kalıcı yerleşim alanı hakkında bir açıklama henüz gelmemişti.

Avusturya'da Çingene olmak

Britanya ve İtalya'da kamu otoritelerinin ve hatta Britanya'da olduğu gibi özel şirketlerin Çingene yerleşimlerini yıkması operasyonlarının yanında Avusturya ve birliğe yeni üye olmuş Doğu Avrupa ülkelerinde Çingenelere karşı bizzat ırkçı saldırıların ve ayrımcı uygulamaların yapıldığı görülüyor. Viyana'da faaliyet gösteren Romano Centro isimli sivil toplum örgütünün verdiği bilgiye göre, Fransız göçebe Çingeneler, 2 Ağustos 2009 gecesi Avusturya'nın Tyrol eyaletinde saldırıya uğradı. Avusturya'nın küçük bir şehri olan Ainet'e 13 karavanla gelen Çingeneler, şehirde bir gece konaklayabilmek için belediyenin iznini istediler. Belediye, gruba geceyi geçirebilmeleri için kentte bulunan spor salonu yakınındaki alanı gösterdi. Aynı gece Çingenelerin konakladığı alanın yakınındaki spor salonunda, Foxcocks adlı ırkçı bir rock grubu konser verdi. 1993'ten bu yana Romanca ve Almanca olmak üzere iki dilde yayınlanan bir dergi çıkaran Romano Centro tarafından verilen haberlere göre, konser sonrasında bir grup genç coplarla karavanlara saldırdı. Saldırı, polis olay yerine gelene kadar devam etti. Olaylar sonrasında Çingeneler, Lienz şehri yakınlarında bir tren istasyonu yakınına yerleştirildiler. Belediye yetkilileri ve polisin, karavanlarda hiçbir ize rastlanmadığını söyleyerek saldırıyı örtbas etmeye çalıştığı da iddia ediliyor.

Fakat Romano Centro gönüllüleri aracılığıyla Avusturya'daki Çingenelere uygulanan ırkçı saldırı dikkatimize sunulmuş oluyor. Geçen sene sık sık gündeme gelen Macaristan'daki Çingenelere uygulanan ırkçı saldırılar ise geçtiğimiz günlerde de devam etti. Ekim ayının başında bu tip saldırılara liderlik eden ırkçı örgüt Magyar Garda yine iş başındaydı. Macar www.politics.hu sitesi, yürüyüş yapan örgüt üyelerinin Pest kentindeki bir Çingene mahallesine saldırdıklarını haber verdi. Macaristan'da halen Magyar Garda'nın ve ırkçı Jobbik partisinin eylemleri Çingeneler için hayatî tehlike oluşturuyor. **Selçuk Oktay**

kıraat

Eduardo Galeano'nun yeni kitabı "Aynalar", Sel Yayıncılık marifetiyle sıcaklığına Türkçede: Adem ile Havva'dan (acaba zenci miydi), mağara resimlerinden, ateşin, yazının bulunuşundan, eski tanrılardan, filozoflardan, Roma'nın show business sektöründen, Muhammed ve İbn-i Sina'dan, Shakespeare ve Beethoven'dan, keşiflerden, katliamlardan ve sömürgelerden, Kafka'dan ve Kissinger'dan, Pele'den ve Fidel'den geçerek "neredeyse evrensel bir tarih" yazıyor Galeano, kendine has olgucu ve masalcı kısa hikâyelerini birbiri ardına dizerek. Başka kitapları gibi, bu da emsalsiz bir başyapıt, ister başından sonuna gidin, ister rastgele bir sayfa açın...

X - KÜTÜPHANE

Alişan Çapan Güle Güle ki Tarif Edemem (Adam)

Boris Vian Generallerin İkinci Kahvaltısı (Yaba)

Claude Lévi-Strauss Hüzünlü Dönenceler (YKY)

Eduardo Galeano Aynalar (Sel)

Enis Batur Başkalaşım 21-30 (Kırmızı)

Etgar Keret - Samir El-Youssef Gazze Blues (Siren)

▲ **Georg Simmel** Bireysellik ve Kültür -Seçme Yazılar (Metis)

● **Georges Perec** Ücret Artışı Talebinde Bulunmak İçin

Servis Şefine Yanaşma Sanatı ve Biçimi! (İmge)

Gülççek Gönül Tekin Beyaz Soykırım

-Türkiye'nin Asimilasyon ve Dilinim Politikaları (Belge)

Hüseyin Aygün Dersim 1938 ve Zorunlu İskan (Dipnot)

Julia Kristeva Kara Güneş -Depresyon ve Melankoli (Bağlam)

Michel Bourse Melezliğe Övgü (Ayrıntı)

Miguel Abensour Ütopya -Thomas More'dan Walter Benjamin'e (Versus)

■ **Richard Sennett** Zanaatkar (Ayrıntı)

S. Gerard - T.J. Kline - B. Sklarew Bernardo Bertolucci (Agora)

Sevim Burak Beni Deliler Anlar (Hayyikitap)

Slavoj Žizek Sanat ya da Konuşan Kafalar (Encore)

Spain Rodriguez Che -Biyografik Çizgi-Roman (Agora)

Tom Robbins Geriye Uçan Yaban Ördekleri (Ayrıntı)

* **Ulus Baker** Yüzyıllık - Fragmanlar (Birikim)

*

Sanatın malzemesi tarih boyunca hem hammadde hem de konu bakımından dönüşümlere elbette uğramıştır. Ama, bu durum, hatta sanat ürünlerinin eriştiği kitlenin genişlemesi sanatın kendisinde ve dünya ile, toplum ile kurduğu ilişkiye doğrudan yansımamış, hiçbir zaman sanatın ana işlevlerinin ve evrensel niteliğinin sorgulanır hale gelmesine bugünkü kadar yol açmamıştır. Sözgelimi Microsoft yazılım şirketinin Silikon Vadisi'ndeki dev işletmesinde bir araya getirdiği önde gelen 25.000 beyin arasında büyük bir kesimi, "sanatsal" bir faaliyet içinde olduklarına gerçekten inanıyor gibidirler: Patronları Bill Gates'in toptan satın aldığı Leonardo'nun Defterleri'nden desenleri dijital teknolojilerle işleyerek bilgisayar kullanıcılarının görsel kullanımına sunmaktadırlar. Böyle bir faaliyete yatırılan kaynakların büyüklüğü şaşırtıcıdır. Uluslararası kapitalizmin yeni deneylerinin "av sahası" olarak tanıyan İtalya'da büyük basın ve TV patronu Berlusconi'nin seçim ve iktidar deneyimi, bize aynı zamanda gelecekteki iktidar ve yönetim biçimlerinin nasıl bir şey olabileceğinin ilk örneklerini sunmaktadır. (...)

Böylece, günümüzde sanat, hâlâ yoluna devam edecek, geçmişteki başarılarını anımsayarak ve tekrar yoluyla yeniden üreterek mesruiyetini garantilemeye devam etmeyecekse artık, "imajların" bu kadar topyekûn olarak, "yarım kültürlenmiş" kalabalıklara pazarlanma tarzları arasında yer almaktan geri durabildiği ölçekte yeniden evrensel bir yaşantı haline gelmeyi ümit edebilir.

... siz kendisini görmeye gittiğinizde mr x ender de olsa odada olabiliyor ve siz böylece koridorda beklemekten kurtuluyorsunuz mtle yolande'nin kendi odasında olmasının doğrulanması mtle yolande'nin keyfinin her zaman rastlantılara bağlı olarak değerlendirilmesi ve bütünü sizi sömüren örgütlenmenin tümünü ya da bir parçasını oluşturan servislerden bazılarının dolaşılması dolayısıyla mr x odasındadır ve mr x sizin amiriniz olduğundan odasına girmeden önce kapıya vurmanız gerekir sonra da cevabını beklersiniz tabii cevap vermezse işe baştan başlamak başka çareniz kalmayacaktır ve biz de soylu bir basite indirgeme arzusu içinde kabullenme durumunda kalacağız bunu çünkü her zaman basite indirgemek gerekir ve ender olarak siz kapıya vurduğunuzda kesinlikle odasında bulunan mr x kafasını kaldırırsa bu kesinlikle şu anlama gelir ki sizin geldiğinizi fark etmiştir ama sizi hemen kabul edeceği anlamına da gelmez kesinlikle aslında cevabına eşlik edecek olan geniş işaret dolaşısıyla mesaj yelpazesi belli başlı üç grupta örgütlenbilir ve bunlar sizin için üç özel strateji belirlemenize olanak verirler ki öncelikle sözgelimi başın sağdan sola ve soldan sağa üç kez sallanması ya da işbirliğinin geri çevrilmesi anlamına gelebilecek öfkeli bir bakış sizin için bir şeyler ifade edebilir ya da bunlar bir mesaj olabilir ki bu mesajdan da kesin ve münasebetsiz bir tavırla sizinle ne o sırada ne de yakın ve uzak bir gelecekte görüşmeye kesinlikle niyeti olmadığı anlaşılabilir ama bu varsayımın çok fazla kötümser ve hatta açıkça yıkıcı olmadığı da düşünülebilir haklı olarak ...

■

"Zanaatkarlık" sanayi toplumunun gelişmesiyle birlikte silinmekte olan bir hayat tarzını aklı getirebilir; ancak bu doğru değildir. Zanaatkarlık sürekli, temel insan dürtüsüne, kendi iyiliği için bir görevi güzel yapma arzusuna işaret eder. Becerikli el emeğine kıyasla, zanaatkarlık çok daha cakalıdır; bilgisayar programcısının, doktorun ve ressamın işine yarar; yurttaşlık ve ebeveynlik dahi ustalıklı bir hüner olarak yaşama geçirildiğinde daha etkin olur.

Her iyi zanaatkar somut pratikler ve düşünme arasında bir diyalog kurar; bu diyalog birbirini besleyen alışkanlıklara doğru evrilir ve bu alışkanlıklar da sorun çözümü ve sorunu bulma arasında bir ritim oluşturur. El ve kafa arasındaki bu ilişki duvarcılık, aşçılık, oyun alanı tasarımı ya da çello çalmak gibi farklı görünen alanlarda ortaya çıkar; fakat bütün bu pratikler, hedefi yanlış vurabilir ya da olgunlaşmaktan uzak kalabilir. Tıpkı teknik söz konusu olduğunda düşüncesizce mekanik olmak gerekmediği gibi becerikli olmak kaçınılmazdır diye bir şey de yoktur. Motivasyon hünerden daha önemlidir ve bunun da belirli bir nedeni vardır. Zanaatkarın nitelik için duyduğu arzu, motivasyon bakımından tehlike yaratır: Nesneleri mükemmel bir şekilde doğru elde etme takıntısı, çalışmanın kendisini bozabilir. Şunu iddia ediyorum ki, beceriden yoksun oluşumuzdan ziyade kendi takıntımızı düzenlemedeki beceriksizliğimizden dolayı, bir zanaatkar olarak hata yapmaya daha yatkınızdır.

▲

Metropole özgü bireysellik tipinin psikolojik temeli, sinirsel uyarımlardaki yoğunlaşmadır ki bu da dış ve iç uyancıların hızlı ve kesintisiz değişiminin ürünüdür. İnsan, ayrıştıran, farklılaştıran bir yaratıktır. Zihni anlık bir izlenimle ondan önceki izlenim arasındaki farkla uyandırılır. Kalıcı izlenimler, birbirinden çok ufak farklar gösteren izlenimler, düzenli ve alışıldık bir seyir izleyen, düzenli ve alışıldık karşıtlıklar sergileyen izlenimler -bütün bunlar, değişen imgelerin hızla toplaşmasına, tek bir bakışın kavrayışındaki keskin süreksizliğe ve akın akın gelen izlenimlerin beklenmedikliğine kıyasla, daha az bilinçli tüketirler, tabiri caizse. Metropolün yarattığı psikolojik koşullardır bu ikinciler. Şehir, caddeden her geçişle, ekonomik, meslekî ve toplumsal hayatın tüm temposu ve çeşitliliğiyle, ruhsal hayatın dulusal temelleri konusunda kasaba ve taşra hayatıyla kendisi arasında derin bir karşıtlık kurar. Metropol farklılıklara bağımlı bir mahluk olarak insanı taşra hayatının gerektirdiğinden daha çok bilinçliliğe mecbur eder. (...) Metropol tipi insan, dış ortamındaki onu köklerinden koparacak tehditkar akınlara ve uyumsuzluklara karşı kendisini koruyacak bir organ geliştirir. Tepkilerini kalbiyle değil, kafasıyla verir. Burada ruhsal ayrıcalığı artan bir farkındalık üstlenir. Yani metropol insanındaki artan farkındalığın ve zekâ/düşümsellik egemenliğinin temelinde metropol hayatı vardır.

Dumanı üstünde

Arzu ve tahayyül

Fredric Jameson - **Ütopya Denen Arzu**
çev: Ferit Burak Aydanlı (Metis)

Julio Cortazar "Seksek" romanında yalın bir soru sorar: "Namuslu mülk sahibine güvence üstüne güvence veren gerçek bizim ne işimize yarar?" Mülkün yanına bir de kutsal aile ve devleti –ve her türlü iktidarı– eklersek, bu "gerçek" in pek bir işe yaramayacağı –sorunun sorulma biçimi kadar– yalın biçimde ortaya çıkar ve başka bir soruyla karşılaşırız: "Peki, bu 'gerçekle' ne yapacağız?" Fakat "gerçek" le "biz" in de birbirinden tamamıyla ayrı olmadığını, "biz" ve "ben" öznesinin bu gerçek içinde kurulduğunu düşünürsek, baştaki soru, bu gerçeğe ve kendimize ne yapacağımıza dönüşür.

Gerçekle ve bu gerçeğin içinde kurulmuş "biz" lerle ne yapacağımız çok eski bir soru; toplumsal dönüşüm tahayyüllerinin hepsinin ilham kaynağı olmuş bir soru. Fredric Jameson, "toplumsal biçimlerin poetikası" ismini verdiği projenin bir ayağı olarak bu soruyu temel alan Ütopya'nın ve Ütopyacılığın arkeolojisini yapıyor. More ve Campanella'dan günümüz Ütopyalarına, bilimkurgu ve fantezi türünde birçok temel kitabı ele aldığı çalışmasında amacı sadece bir "janr" ın dökümünü yapmak değil. "Bizi düşmanın varlığı değil, genel inanış elden ayakta düşürüyor" diyen Jameson, kapitalizmin tarihsel alternatiflerinin gerçekleşemez olduğunu söylemekle yetinmeyip başka bir dünyanın tasavvur ve tahayyül edilemeyeceğini vaaz eden bu genel inanışa karşı söz alıyor; başka bir dünyayı mümkün kılacak en önemli insan yetisi olan tahayyülü canlandırmak ve siyasî-poetik bir yeti olarak körelmesine izin vermemek için. Kapitalizmin "gerçeklik ilkesinin" sınırlarına karşı başka "gerçeklikler" in yaratılma potansiyelleriyle, yani devrimci bir potansiyelle karşılaştırıyor okuru –bu potansiyellerin nasıl ilhak edildiğini de analiz ederek. Marge Piercy'nin "Zamanın Kıyısındaki Kadın" romanında gele-

cekte gelenlerin Connie'ye söylediklerini okurlarına söylüyor Jameson: "Siz bizim ayağımızı kaydırabilirsiniz. Sen bireysel olarak bizi anlayamayabilirsin ya da kendi yaşamında ve zamanında mücadele edemeyebilirsin. Biz ise varolmak için, hayatta kalmak için, gelecek olmak için kavga vermeliyiz. Size gelmiş olmamızın nedeni bu." (sf. 315) Sözün kısası, okur gelecek olmak için verilmesi gereken kavgaya davet ediliyor.

Savaş tamtamı

Ütopya, hiçbir edebî türün olmadığı kadar siyasî bir türdür, fakat hem edebiliği hem de siyasiliği tartışma konusu olmuştur. Birçok Marksist gelenek, ütopyacıları "siyasî strateji anlayışına sahip olmadığı gerekçesiyle reddettiler ve Ütopyacılığı gerçek olana, siyasal olana kökten ve yapısal olarak aykırı bir idealizm olarak nitelendirdiler." (sf. 10) Fakat Marx Proudhon'a küçük burjuva ütopyağı diye saldırırken, "Fourier, Owen vb.'nin ütopyalarında yeni bir dünya öngörüsü ve bunun yaratı-

yadan kopuş ânu üzerine yapılan tefekkürü görüyor. "Kapitalizmin sonunu hayal etmek dünyanın sonunu hayal etmekten daha zor olduğu için" diyor Jameson, birçok ütöpik ve distöpik eser topyekûn bir yıkımın ardından –üçüncü dünya savaşı vb.– kurulan bir yaşamı anlatmaya koyulmuştur. Fakat Ütopya, post-fordist ya da geç kapitalizmin "başka alternatif yok" söylemine yanıt olarak, gerçek içindeki süreksizlik deneyimine vurgu yapar: "Bunu kopuştan sonra işlerin ne âlemde olacağına dair geleneksel bir tablo sunarak değil, bizi kopuş üzerine düşünmeye zorlayarak öne sürer... Olanaksız üzerine, başlı başına gerçekleştirilemeyen üzerine tefekküre zorlar." (sf. 312) İmkânsıza arzu duyan tahayyüldür ütopya ve biz-zat devrim ânını tahayyül etmektedir.

Ütöpik tahayyüle eşlik eden kaygı, geleceği kaybetme kaygısıdır: "Benjamin fatihler karşısında 'geçmiş bile emniyette olmayacak' diyordu, biz de buna ek olarak geleceğin de emniyette olmadığını

Frankfurt Okulu'nun bir nevi mirasçısı sayılabilecek Fredric Jameson, modernizmden postmodernizme uzanan zamanımızın büyük serüvenini teoriyle anlayıp düşüncesini ayrıntılarla desteklerken bu sefer "bir gelecek arayışı olarak ütopya tarihi ve geleneği" ne bakıyor. Aşağıda özgün haritasını gördüğümüz Thomas More'un "Ütopya"sından başlayarak...

cı ifadesi vardır" der (sf. 14, dipnot 10). Engels ise şöyle yazmaktadır: "Alman teorik sosyalizmi, Saint-Simon, Fourier ve Owen'ın omuzlarında yükseldiğini asla unutmamalıdır... Bugün bilimsel olarak saptadığımız sayısız meseleyi onlar dehalari sayesinde öngörmüşlerdir." (sf. 14, dipnot 10)

Jameson da, ütöpik tahayyülün en önemli özelliği olarak, yeni dünya öngörüsünde mevcut dün-

ve bunun arsa spekülâtorlerinin ve inşaat yatırımcılarının tesviyesine benzediğini söyleyebiliriz –zira onların buldozerleri bir bölgeyi gelecekteki yatırım için temizlemek ve hazır hale getirmek için bölgenin kendine özgü niteliklerini yok eder ve böylece Pazar ne talep ediyorsa onu inşa edebilir." (sf. 307) Fakat Jameson'ın önemle altını çizdiği nokta, bu kaygının "çocuklarımız" ya da "gelecek nesille-

re daha iyi bir dünya bırakmak" gibi kaygılardan oldukça farklı olması. "Benliğin mülk edinilmesi olarak çocuklarımız" anlayışı, geleceği de mülk ideolojisinin uzantısı olarak ilhak eder. Kaçış alanı bırakmayacak şekilde örgütlenen geç kapitalizm, More'un manastırlarını ya da 1960'lı yılların banliyösünü yok etmiş, Jameson'ın "boş zaman sömürgeciliği" olarak değerlendirdiği boş zaman eğlenceleri de insanı, ama en önemlisi tahayyül gücünü sömürgeleştirmiştir: "Modern dönemde toplumsal uzamın, bütün boşlukları kapatacak ve adacık tarzı bir inzivayı olanaksız kılacak kadar sömürgeleştirildiği hissedilmez. Gerçekten de postmodernlik (ya da küreselleşme) adı verilen ve Ütopyağı fantezinin türünün sonunu haber veren şey tam da tüm boşlukların kapatılmasıdır –ve somut dünya pazarı perspektifinin ortaya çıkışıdır." (sf. 41) Bu anlamda, yeni baştan düşünülen "gelecek kaygısı" mevcut yaşam biçiminden "kopuş ânını" dile getiriyor. Jameson'ın Heideggerci ve Kierkegardcı olmadan sözünü ettiği kaygı, "geleceğin ve gelecekselliğin, tarihselliğin kaybını varoluşsal zaman boyutu içine, kendi içimize yerleştiren" (sf. 313) bir kaygı. Mülk edinemediğimiz "kendiliğimizde" kaybetmekten korktuğumuz şey, fatihlerin en çok fethetmek istedikleri tarihselliğimiz ve geleceğimiz olacaktır. Jameson, bu kaygıyı tarihsellik içindeki "kendilik" içine yerleştirerek, kopuş ânını –devrim ânını– bu kaygıyla tasvir ediyor. Çok mu Le Guinci? Evet ama, yalnızca "Mülksüzler" in Le Guin'i değil, aynı zamanda "Yerdeniz" in tarihsellikle örülmüş coğrafyası.

Jameson, ütöpik tahayyülün ne olduğunu, ütopyanın ne olmadığını anlatarak derinleştiriyor: Olumlu beklentilerle, tatmin ve işbirliği uzamları yaratan cennet ya da pastorele denk düşen temsiller ütopya değildir: "Gerçekten de arzulanan toplumun pozitif kıstaslarını oluşturma girişimi, Locke'dan Rawls'a kadar liberal teorilerin temel niteliğidir –burjuva rahatlığı için teferruatlı tasarılar yani." (sf. 30) "Mükemmel toplum", "organik işbölümü", "herkesin hıuşuyla çalışıp huzur bağımlısı olarak yaşadığı sıkıcı cennetler" en çok "kopuş" ânını dışlar. Diğer bir deyişle, "burjuva rahatlığının teferruatlı tasarıları" tam da "devrimin yokluğu" üzerine kurulmuştur. Jameson'ın deyişle "liberallerin insan doğasına içkin olduğuna inandıkları tüm o ehvenişerler" ancak "kopuş" u tahayyül edemeyen insanın körelmiş ve tarihsellikten uzak halinde insana yapışan ehve-

nişerlerdir –ki ikinci doğa haline gelirler. Jameson, siyasî bir proje olarak ütopyacılığı yeniden canlandırma arzusuyla yazdığı bu kitapta, ütopyanın nasıl bir işlevi olduğunu “rahatı kaçırarak” biçimde ortaya koyuyor: “Ütopyacı çare öncelikle olumsuz olmalıdır ve tüm diğer kötülüklerin kaynağı olan, sefaletler ve adaletsizliklerin kaynağı olan kökü koparmak ve yok etmek için savaş tamtamı işlevi görmelidir.” (sf. 30)

Le Guin’in büyüleri

Savaş tamtamlarından büyülere geçmek keskin bir geçiş gibi görünebilir, fakat kopuş ânına –kendilik içindeki kaygıya ve değiştirme ânına– çok yakın duran Le Guin’in büyülerinden söz etmenin tam zamanı. Öncelikle belirtmek gerekiyor ki, Le Guin’in tüm eserleri yalnızca bilim-kurgu ya da fantezi edebiyatında değil, ütopya edebiyatında da ayrıcalıklı bir yere sahip. Jameson, Le Guin’in Ütopya –ya da distopya– olarak bilinen ve en çok söz edilen eseri “Mülksüzler”e değil, “Yerdeniz”e (son halıyla beşleme) vurgu yapıyor. “Mülksüzler”, mülkiyetin kaldırılmasıyla ne kadar enerjinin sökün edeceği ve bu enerjilerin toplumsal ilişkilere kanallanmasıyla ilgili önemli bir fikir veriyor. Jameson’un deyimiyle para ve mülkiyetin kaldırılması, yani More’un “kı-zıl ipliği” tüm ütopya edebiyatını kesiyor. Odo’nun günlükleri –“Gülün Günlüğü”– ise devrim hazırlığı ve tefekkürü üzerine önemli içgörüler sunuyor. Fakat “Yerdeniz” coğrafyası ve Çevik Atmaca Ged’in büyüme hikâyesi, Jameson’a göre Le Guin’i, çırağı olduğu Tolkien’den çok farklı bir yere koyuyor; Tolkien iyi ve kötünün dışlayıcı karşıtlığıyla yolunu İngiliz kilisesine çevirmişken, Le Guin yolu emperyalizmin siyaseti-

ne kaydırıyor: “Ged’in gücünü yanlış kullanarak kötüyü uyandırması, dünya çapında tarihsel bir krize sebep olur –büyü güçlerinin Yerdeniz’in her yerinde peyderpey yok oluşu–, böylece Le Guin etikle başlar, tarihle bitirir.” (sf. 101) “Tehanu”daki kadın düşmanı, sınıf kibri taşıyan karakter Jaspers “felç edici bir kuvvet olarak ötekini büyüüne boyun eğmenin canlı bir resmini sunar, bizi yeniden yabancılaşmanın ve sınıf mücadelesinin, maduniyetin ve ezilmişliğin somut toplumsal dünyasına yerleştirir. Le Guin böylece fantezinin de eleştirel, hatta gizemsizleştirici bir güce sahip olabileceğini göstermiş olur.” (sf. 102)

Fantezi edebiyatının da “iyi edebiyat” kadar eleştirel olabileceğini Le Guin’de görebiliriz, ama burada ütopya nerede? Jameson’un “Mülksüzler”in yanısıra “Yerdeniz”i de ütopya edebiyatı ve bir savaş tamtamı olarak değerlendirmesi, “Yerdeniz”deki büyülerin kullanımına odaklanıyor. Le Guin büyü için tefekkür önerir; büyü, işleri kısa yoldan halletmenin bir yolu, araçsal akla hizmet eden “deus ex machina” değildir. Sahip olduğu güçle ne yapacağı, bu gücün nasıl kullanılacağı, gücün olumsal sonuçları üzerine tefekkür eden sadece Çevik Atmaca değildir; Le Guin’in “Batı Sahilleri Yıllıkları” da böyle kahramanlarla doludur. Peki, bizlerin asla sahip olamayacağı “doğaüstü” bir güç üzerine düşünen kahraman bizlere nasıl devrimci bir tahayyül ilham edebilir? Burada bizlere sırayet edecek devrimci ilhamın ne olabileceğini anlamak için Jameson’un bıraktığı boşluğu Arendt ile doldurmamız gerekiyor.

Siyasî gücü kazanmak

Kitle, Arendt’e göre, insanı kamusal yani siyasî güçlerinden mah-

rum ederek yaratılmıştır. Burjuvazi siyaseti bir yük olarak görerek kendi özel alanına çekilmiş, ekonomik faaliyetlerinin “özgürlüğü”nden başka özgürlüklere pek de yüz vermemiştir. Siyasî ve özel alandaki kopukluk dolayısıyla, karcıyı bile incitemeyecek insanlar, görev icabı kitlesel katliamlar yapabilmıştır. Arendt modern insanı –ki post-modern insan da farklı bir durumda değil– karakterize eden şeyin siyasî güçsüzlük olduğunu söyler; insan dünya üzerinde değildir sanki, ihtiyaçlarıyla örülmüş özel alanında ilhak edilmiş geleceği için sigortalar yaptırır. Le Guin’in büyü güçleri üzerine tefekkür eden kahramanları ise kaybettiğimiz siyasî güç üzerine bize öz-düşünüm deneyimi sunuyor. Büyü dünyayı değiştirme gücüyse, siyaset gücü de dünyayı değiştirme gücüdür. Dünyayı değiştirme gücünden mahrum edilmiş insanın ilk önce kaybettiği öz-düşünüm, yani kendini dünya içinde tahayyül edebilme gücüdür. Dolayısıyla Le Guin’in büyüleri ve büyü gücü, insana dünyada olma hissini ve siyasî gücünü iade eder; bu yüzden devrimci bir çağrıdır. Fakat Le Guin, işlerin güç kazanmakla ya da güç üzerine tefekkür etmekle bitmediğini de anlatır; her siyasî güç gibi büyü gücü de eylemlerinin sonuçlarının olumsuzluğuna karşı kırılıp gandır. Ve eylemin olumsuzluğuna hep birlikte tahammül edebilmek için bir cennet yarattığımızı değil, hep birlikte bir dünya yarattığımızı unutmamız gerekmektedir. Jameson, anarşistleri, orta sınıf liberterlerinden ayırarak, “kitap ehli” (sf. 266) kabul ediyor. “Gerek Marksizmin gerekse anarşizmin sosyalist ya da sol hareketler olduğunu” (sf. 266) yani anarşistlerin, kapitalizmin şeyleştirilmesine ve teferruatlı burjuva rahatlığına Mark-

sistler kadar karşı çıktığını söylüyor. Fakat anarşistleri “diğer kitaplardan” ayıran ise, Le Guin’de görüldüğü gibi sahip olunan büyü-siyaset gücünün ve gücün eylemlerinin olumsal sonuçlarının yoğun bir öz-düşünüm sürecine tâbi tutulması ve bu sürecin merkezî bir yer işgal etmesidir.

Mülk edinilemeyen dünya

Çevik Atmaca’nın adım adım do-laştığı Yerdeniz, her eyleme eşlik eden öz-düşünümün dünyası olduğu kadar, Ütopya’yla coğrafyanın şiirsel ilişkisini gösterir; her coğrafya parçası başbüyücü Çevik Atmaca’yla gittiğimiz, hiyerarşinin bölmesini arzulamayacağımız, ama bu bölünmeyle karşılaş-tığımızda gücümüzden yitireceğimiz ve tüm gücümüzü bu katliama karşı kullanacağımız bir dünyadır; sonunda başbüyücü Çevik Atmaca tüm gücünü kaybeder, ama gücünü sonuna kadar kullanmıştır. Jameson buradaki gücün insanın siyaset gücü olduğunun farkında ve devrimci bir çağrı olan öz-düşünümsel tahayyülle “ideal toplum” üreten tasavvur arasında keskin bir ayrım yapıyor. Tasavvur bir cennet çizerek süreç anlayışını ve olumsallıkları dondurur, zamanın donduğu yerde mekân da mülk haline gelir. Jameson, tasavvurun çoğu zaman kapitalizmi iyileştirmekle uğraştığının altını çizerek, “donmuş zaman ve mülk mekân” ikilisinin daima el ele gittiğine dikkat çekiyor. Mülk edinilemeyen dünya Yerdeniz ise coğrafyanın tarihsellikte örüldüğünü, dünyanın dünyalardan oluştuğunu göstererek, ütopya anlayışına başbüyücü Çevik Atmaca kadar mütevazı ve hayatî bir katkı yapıyor.

Robert Nozick’in “Anarşi, Devlet ve Ütopya”daki sözleriyle söylersek: “Ütopya’da tek bir top-

luluk ve tek bir hayat tarzı yoktur. Ütopya ütopyalardan, insanların farklı kurumlar altında farklı hayatlar yaşadığı çeşit çeşit topluluklardan oluşacaktır. Bazı topluluklar diğerlerine göre daha çekici gelecektir; topluluklar büyüyüp küçülecektir. Kimileri bir topluluğu bırakıp diğerine geçerken, kimileri de tüm yaşamlarını tek bir topluluk içinde geçirecektir. Ütopya, ütopyalar için bir çerçevedir – insanların ideal toplulukta iyi bir yaşam hayallerinin peşine düşüp bunu gerçekleştirmeye çalışmak için gönüllü olarak bir araya gelme özgürlüğüne sahip oldukları, ama hiç kimsenin kendi Ütopya hayalini diğerine dayatmadığı bir yerdir. Ütopya toplumu, ütopyacılığın toplumdur... Ütopya, meta-ütopya'dır."

– Göksun Yazıcı

Büyük kitlenin yükselişi ve düşüşü

Canan Koç & Yıldırım Koç **KESK Tarihi 1 –Risk Alanlar / Yolu Açanlar** (Epos)

Canan ve Yıldırım Koç, "KESK Tarihi 1 –Risk Alanlar / Yolu Açanlar" başlıklı çalışmalarında, inceledikleri 1985-95 dönemini kronolojik bir çerçevede, zamanın ruhunu da yansıtan biçimde ele alıyorlar: "Mitingler, yürüyüşler, basın açıklamaları, dilekçeler ve telgraf çekme eylemleri, pankartlarda yer alan sloganlar, eylemlerden sonraki gün gazete başlıkları, dergi haberleri-yorumları, açılan davalar, kapatılan ve yeniden açılan sendikalar, sendika kuruluş başvuru- ruları, gözaltına alınan eylemciler ve sendikacılar..." Koçların "KESK Tarihi 1'i", "1000 operasyon günleri"nde kelle koltukta, büyük fedakârlık, emek, akıl ve duyguyla sendikal mücadeleyi örmeye çalışanların "serüvenini" anlatıyor. O serüvendekilerin bugünkü temsiliyetleri cüzî miktarda. Dolayısıyla sendikal mücadele de öyle.

Yazarların ideolojik tutumlarına bakmadan kitaptaki büyük araştırmacı emekten yararlanmak, tam anlamıyla ilgililere kalıyor.

KESK'in mevcut durumunu bugünle geçmiş arasında bir yerlerde duran "17-18 Haziran 1995 Ankara Kızılay Meydanı İşgali" açıklıyor. Yazarların deyişiyle bu kitabın konusu, 17-18 Haziran'da Kızılay İşgali'ni gerçekleştiren on binleri Kızılay Meydanı'nda bir araya getirmeyi başaranların "öyküsü"... Çünkü onlardan sonra, onların "risk alarak" / "bedel ödeyerek" kurduğu sendikalarda yirmi yıldır genel başkanlık yapan sendikacılar oturuyor. Onlar risk alanlar ve yolu açanlardı, sonrakilerse yerleşenler oldu.

Kızılay Eylemi'ni birçok benzerinden ayıran unsur, eyleme katılanların sosyolojisiydi. "Yolu açanlar" düzensiz olanlar, politikaya hiçbir zaman ilgi duymamış, çevresinde "sol" politik hiçbir tanıdığı olmayan insanları eyleme katmayı başarabilmişlerdi. "Muhafazakâr halkın" içinden, Türkiye'ye özgü devletçi laik ideolojinin içinde şekillenen ve de solun hiç tanımadığı bu insanlar, Kızılay'da risk aldıklarını bilerek beklediler. Sonra da dağıtıldılar.

1995 17-18 Haziran'ında Ankara Kızılay Meydanı'nı işgal eden kamu çalışanı sayısı 120-150 bin dolaylarındaydı. Eylem fiilen 16 Haziran'da başlamıştı. Eylemciler işgal ettikleri alana battaniyeleri, kilimleri, yiyecekleri ve şemsiyele- riyle gelmişlerdi. Geceleyeceklerini biliyorlardı. 12 Eylül sonrasında meydana gelen ilk büyük kitle eylemi. Nasıl dolmuştu bu kalabalık meydana, hatta nasıl gecelemişlerdi Kızılay Meydanı'nda?

Çoğu bildik, tanıdık değildi. Çoğunun "elbisesi", "parfümü", "ayakkabısı" tanıdık değildi. Ez- cümle bu kitle bizden değildi. Şayet bizden olsaydılar, kızlı-oğlanlı "parfümlü halleri, sıkır sıkır elbise- leriyle" donanmazlardı. Onlar, "biz" kavramı kimi tanımlıyorsa tanımlanmış olan bizden

değillerdi. Onlar sadece eyleme gelmişlerdi. Eyleme bile bile gelmişlerdi. Eylem olduğunu bile bile gelmişlerdi. Eyleme katılanların başına neler geldiğini, nasıl coplandıklarını, nasıl tekmelendiklerini bildikleri, gördükleri halde Kızılay Meydanı'ndaki eyleme bile bile katılmışlardı. Çoğunun yaşı "bizden olamayacak" kadar gençti. Çoğu mesleğe daha yeni başlamıştı. Çoğu ailesiyle beraber oturuyordu. Ailelerine rağmen eyleme katılmışlardı. Ezcümle: Kızılay Meydanı'ndaki eyleme katılanların çoğunun "babası-annesi, dayısı- teyzesi, ablası-abisi, sevgilisi solcu değildi". Hayatlarında solcu tanı- mamışlardı. Kendilerine TV'lerden, gazetelerden anlatılan, gösterilen teröristlerden başka terö- rist/solcu tanımamışlardı. Basında teşhir edilen teröristlerle de kendilerini ve katıldıkları eylemi özdeş- leştirmiyorlardı. Eyleme gelirken onların kimler olduğunu bile düşünmemişlerdi, hesap etmemişlerdi. Eylemin katılımcıları, sadece ey-

leme gelmişlerdi. Lâkin muhtemel bir hesap nedeniyle 18 Haziran akşamı dağıtıldılar. İşgalin sona erdirilişi ve kitlenin meydandan dağıtılı- şı biçimi aslında daha beş buçuk ay sonra, 8 Aralık 1995 tarihinde kurulacak olan KESK'in fiili kurulu- ş tarihi olmuştur. Ya da KESK'in fiili tasfiyesinin de başlangıcı...

KESK'in kuruluşuyla birlikte "yolu açanlar"ın sendikalardan tasfiyesi hızlandı. Sendikalardan tasfi- ye başlıca iki biçimde meydana gel- di: 1) Düzeniçi mücadele anlayışını savunanların sendika yönetimleri için yaptığı ittifak, 2) a- Ateşli silah- ların gözettiği hedefler (Elmas Yal- çın örneği), b- Tutuklamalar, hapis cezaları, sürgünler, meslekten men- gibi cezalar, nihayet ardı arkası ke- silmeyen terörle mücadele yasası salvoları, 3) Ekonomik-demokratik mücadele yerine akademyadan devşirilen ve tam da bir post-Mark- sizm olan neo-liberalizm karşıtlığı- nın kötü kopyasının kötü icrası...

Sendika yöneticilerinin KESK'in oluşmasıyla başlattıkları hukukî süreç, temel argüman olan "ekonomik-demokratik" mücade- leyi safdışı kıldı. Başlatılan hukukî "süreç", memur hareketinin aracı olmaktan ziyade, 12 Eylül darbe- sinden kendisi de ağır zayıflatı- larak devlet kurumunun kendi yeni-

gel(e)medi. Bizden olmayanlar, 1995 haziranını izleyen aylarda ve yıllarda sendikalarından teker te- ker ve hatta küçük gruplar halinde istifa ettiler. Bizden olmayıp da isti- fa edenlerin önemli bir kısmı, son- radan kurulan gayet muhafaza- kâr/devletlû sendikalara iltihak et- ti. Büyük kitlenin, yani soldan ol-mayan kitlenin KESK'ten kopuşu- nun nedeni Kürt Hareketi'nin yük- selişi ve ardı arkası kesilmeyen "şe- hit cenazeleri" değil, bir kible olan ekonomik-demokratik mücadele olgusu gibi bir hakikatin kendisinden vazgeçilmesi idi. Çünkü ampi- rik bir gerçek olarak yüz binlerin KESK'i oluşturan sendikalara aktı- ğı zamanlarda da "şehit cenazeleri" gelmeye devam ediyordu.

Sendikal hareketin kiblesi olan ekonomik-demokratik mücade- lenin bizzat sendikacılar tarafından ilga edilmesi, zaten Türkiye'ye öz- gü olan o derin muhafazakârlıktan gelen o büyük kitleyi muhafaza- kârlığın saflarına doğru radikal bir şekilde geri itti. Örneğin KESK'in kaidelerini oluşturan Eğitim-Sen'in öğretmenleri, öğrencileri, velileri kapsayan ciddi eylemlere ya giriş- medi ya da bu eylemleri etkili me- kanizmalarla sürekileştirmede. Örneğin KESK'in kaidelerini oluşturan Eğitim-Sen'in eğitimin özelleştiril- mesi hareketinin ilk adımlarından olan "dershaneciliğe" karşı kayıtlar- a geçen ne etkili bir açıklaması ne de etkili bir eylemi var. Ders-

hanelerin ıslahına ilişkin etkili eylemleri de yok. Bu iş TUSİAD'a kaldı, açıkla- maları her ne sebeple olurs- a olsun TUSİAD yaptı. Çünkü Eğitim-Sen'in üyele- rinden bir kısmı, hem öğret- meni hem öğrenciyi sömüren bu mekanizmaların işletmecisi; bir kısmı da çaresizlikle ek iş olarak dershanelerde çalışıyor. Eğitim-Sen ciddi bir alternatif müfredat hazırlama işine de giriş- medi. Oysa memlekette bu işi para- sız yapacak onlarca gönüllü akade- misyen var.

Ezcümle, yazarlar kitap boyun- ca dönüp dolaşp KESK'i oluşturan sendikalara önderlik edenle- rin sosyalist-komünist hareketler- den geldiğine işaret ediyorlar. Vur- guladıkları diğer nokta ise, KESK'i oluşturan sendikaların 1990-95 dö- neminde Türkiye işçi sınıfı sendika- cılık hareketinin en militanca eylem- lerini gerçekleştirdikleri.

Yaşadığımız zamanda, büyük fedakârlık, emek, akıl ve duyguyla bugünkü KESK'i oluşturan bireyle- rin önemli bir kısmı ya meslek dışı- na itildi ya da emekli oldu. "Dışarı- da kalan" kurucuların büyük ço- ğunluğu bugün de aynı dinamizmi taşıyor.

– Serdar Ceritli

den yapılanmasını kolaylaştırıp devleti tahkim eden sürece aracılık etti. Tıpkı Avrupa Birliği'nin kendi anayasasını oluşturma momentin- deki girişimine "üçüncü dünya" ülkelerinden (Rusya da dahil) AİHM başvurusu kabul ederek başvuru sahiplerini ülkeleri nez- dinde Anayasasının oluşturulması- na (içtihatlarıyla) aracılık ettirmesi gibi, sendikaların mahkemelere yaptığı her başvuru da, devletin memura, ücretliye karşı tahkimin- de aynı işlevi yerine getirdi.

18 Haziran akşamı kürsüden dağıtılan o kitle bir daha bir araya

AYŞEGÜL DEVECİOĞLU 12 EYLÜL SONRASINA ÖYKÜLERLE BAKIYOR: "KIŞ UYKUSU"

Hakikatin biçim değiştirmesi

"Kuş Diline Öykünen"le "70'lerin devrimcilerine, "Ağlayan Dağ Susan Nehir"le Roman kültürüne bakan Ayşegül Devecioğlu, bu kez bir öykü kitabıyla, "Kış Uykusu"yla rotasını 12 Eylül'ün hemen sonrasına çeviriyor. Uçan Süpürge Film Festivali kapsamında hazırlanan, 11. İstanbul Bienali'ne de dahil edilen "Kadınlar Saçlarını Çözüyor -12 Eylül'e Mektuplar" sergisinin de düzenleyicilerinden biri olan Devecioğlu'ndan edebiyatını besleyen kaynakları dinliyoruz...

Toplumsal hafızada yok edilen bir zamanı kaşıyıp kanattığınız, bunun için de yeni bir dil var etmeye çalıştığınız söylenebilir mi?

Ayşegül Devecioğlu: 12 Eylül'e dair epey düşünmüş, konuşmuş, yazmış biriyim. "Kuş Diline Öykünen"i yazmaya başladığımda da böyleydi. Ama, kitaba kadar yazdıklarım da –daha çok makale türü şeylerdi bunlar– sanki bir çeşit güvence içinde, kurama ait bir alanda, korunaklı bir çerçevede kaldığını fark ettim. Evinin penceresinden sokağa bakan bir kadın gibi, bu alanın içinden, onun kelimeleriyle konuşuyordum. İçinde kaybolduğum ve belki yabancılaştığım bir dille. Bu dilin bir şeyleri anlattığını, ama olan bitenin kalbine değemedi, biraz kuş bakışı anlattığını fark ettim. Kavramsal dilin bile ihtiyaç duyduğu hakikat zemininin kaybolmuş olduğunu, bunun karanlıktan da öte bir şey olduğunu fark ettim. "Kuş Diline Öykünen"i yazarken karanlığa nüfuz etmenin kendi kelimeleri olduğunu gördüm. Yazdıklarım kayıp duygusundan, dilsizlikten ve kelimesizlikten türedi. Ben yazımı dilden değil, dilsizlikten çekip çıkardım. Eğri büğrü, eciş bücüş de olsa, bu kelimeler ödünç alınmış değildi. "Kış Uykusu"nda belki biraz daha oturdu bu dil.

Ödünç dilden neyi kastediyorsunuz?
Hakikat kolay incinir bir şey. Hapishane

ne edebiyatı diye adlandırılan 12 Eylül metinleri çok acı veren, çok önemli şeyleri dile getirmeye çalışırken, kullandıkları ödünç dille hakikati incittiler, onu görünmez kıldılar. Solun, '80 öncesinde, varoluşuna denk düşen bir dili vardı. Bu dil, mücadelenin belirlediği bir varoluş halinden türediği ve onu temsil ettiği için hakiki bir dildi. 12 Eylül'ü anlatmaya çalışanlar, bu metinleri dümdüz tanıklıklar halinde yazsalar, belki çok daha etkili olacaktı, ama kendilerinin olmayan bir dille yazdılar. Edebiyat olma kaygısı güden ve kötü bir edebiyat haline gelen kitaplar ortaya çıktı. Öte yandan, 12 Eylül'ün insanî-toplumsal gerçekliğini işkence ve hapishane anlatılarına indirgemek de görünmez kılmanın bir yolu. Bu metinlerin haki-

Hakikat kolay incinir bir şey. Hapishane edebiyatı diye adlandırılan 12 Eylül metinleri çok acı veren, çok önemli şeyleri dile getirmeye çalışırken, kullandıkları ödünç dille hakikati incittiler, onu görünmez kıldılar.

kati inciten diğer bir özelliği de buydu. 12 Eylül'ün topyekün bir saldırı olduğu ve ne devrimci hareketler içinde yer alan bir avuç insana ne de cezaevindeki işkencelere indirgenemeyeceği hakikatinden söz ediyorum. Bu metinlere yönelik konuşuyorum, çünkü onları yazarlar, çoğuyla hiç karşılaşmamış olsam da, çok iyi tanıdığım ve kendim-

den ayrı görmediğim insanlar. Ancak bu metinlere acımasızca uygulanan edebîlik kriterlerinin, yazar-aydın çevresinin 12 Eylül'ün zulmüne sessiz kalmasının yolu haline geldiğini de eklemek gerek.

"Yasaklı bir dilin ne demek olduğunu roman ya da öykü yazarken öğrendim" diyorsunuz. Bunu biraz açar mısınız?

Genç nesillerin pek çok kelimesini hiç bilmediği, duymadığı eski dili çok iyi kullanan bir aileden geliyorum. Kulağım doğduğumdan beri bu dilin bütün ahenğiyle, nüanslarıyla dolu. Ama bu denli hasır neşir olduğum bir dille, yaşadığım bir dönemi anlatırken dilsiz kaldığımı gördüm. Edebiyatla, roman ya da öykü yazmak üzerinden farklı bir ilişkiye girdiğimde, hâkim olduğumu zannettiğim dilde yaşadığım çaresizlik, dil dediğimiz şeyin anlamını, okuduğum onlarca teorik metinden çok daha can yakıcı bir biçimde kavramamı sağladı. Anadilin yasaklanmasının gerçek anlamını, ben kendi hikâyelerimizi anlatmaya çalışırken kavradım. Kapı arkalarındaki fısıltılardan, kulağa çarpan, küçük bakışlara denk düşen şeylerden, hayatın milyonlarca hecesinden söz ediyorum; akla hemen gelmeyen kelimelerden, deyişlerden, kullanım biçimlerinden... Kürtçenin çeşitli lehçelerinin, bu dilleri kullanan insanların hayatla-

rından, tarihlerinden türemiş milyonlarca nüansının yasak, sürgün ve zulümle zorla sökülüp alınması söz konusu. Dili yasaklamak, zihni de karanlığa gömmek demek. Özellikle Türkiye'deki Kürtler açısından, bu durum, yazıya dökme ve edebiyat konusunda büyük zorluklar yaratıyor. Kürtler dillerini konuştukları için zulüm gördüler, öldürüldüler; "Kürtler yoktur" demenin bir yolu bu. Çünkü egemenler, bugün hâlâ bazı solcuların bilemediği şeyi, dilin varlığın evi olduğunu biliyorlardı. Ulusalçı olmayan, ama ulusalçı kesimle ister istemez aynı çizgiye düşen bazı sosyalistler diyorlar ki, "yani Kürtler bunca zaman sadece dillerini konuşmak için mi mücadele ettiler?" ... Kendilerine bir kurnazlık yapıldığını düşünüyorlar. Bu, politik aymazlığın yanı sıra, dil dediğimiz şey üzerine hiç düşünmemiş olmalarından ileri geliyor. Neoliberal saldırıya karşı insanlara değen bir sol siyasî dil oluşturulmuyor olmasıyla, dille kurulan bu yüzeysel, yapay ilişkinin de bir bağlantısı vardır belki. Tabii, dil bir varoluş halinin göstergesidir. **Diyarbakır'daki "Acımızın ve sevincimizin evine davet" başlıklı Kürtçe okumaya önyak olmanız nasıl gerçekleşti?**

Diyarbakır'daki Lis Yayinevi'nin yayın yönetmeni şair Lal Laleş'le haziran ayında kadın konferansı için Diyarbakır'dayken buluştuğumuzda böyle bir hayal kurmuştuk. Lis, dünyanın birçok diline çevrilmiş Erebe Şemo'nun "Şivanê Kurmanca" (Kürt Çoban) adlı romanının tıpkıbasımını yaptı. Şemo, aynı zamanda, 1930'larda Kürtçe Latin alfabesi düzenlenmesine katkıda bulunmuş bir yazar. Romanın bir bölümünü anadili Türkçe olan yazarların Kurmanca okuması, dil üzerinden dolaysız bir temas kurulması fikrinin peşinden gittik. Ayşe Berktaş'la bu okuma için Lis Yayinevi'ne destek verdik. Okumaya istediğimiz sayıda Türkçe yapıt veren yazar katamadık, ama, etkinliğin Winternachten adlı uluslararası bir edebiyat festivalinin Diyarbakır ayağına eklenmesiyle Güney Afrika'dan, Antiller'den, Fas'tan, Hollanda'dan gelen yazarlar da bize katıldı. İnci Aral da yazar ve Pen Türkiye Merkezi Başkanı sıfatıyla oradaydı. Metin, otuz yazar-sanatçı tarafından Kurmanca okundu. Kürt yazılı ve sözlü edebiyatı, Türkiye'de sanat edebiyat çevrelerinde yeterince bilinmiyor ve bu, Kürtçenin gelişmemiş, sanatsal ifadeye açık olmayan bir dil olarak görülmesine, ikincilleştirilmesine, baskı altına alınmasına zemin oluşturuyor. Kürtçenin edebiyata, sanata elverişli olmayan bir dil olarak konumlandırılmasıyla Kürt halkının yok edilmek istenmesi arasında dolaysız bir bağlantı var. Oysa, Türk edebiyatının Tanzimat'tan itibaren başlayan bir süreçte Batılılaşma hevesiyle birlikte reddetmeye çalıştığı Doğu'nun kadim edebiyat geleneğinden beslenen Kürt yazını çok geniş ve köklü bir külliyyata sahip. Suriye'de, Irak ve İran'da ise yine dönem dönem

yasaklamalar söz konusu olmakla birlikte, dünyayla ilişki içinde, edebiyat dergileriyle ve yaygın bir kültür-sanat çevresiyle beslenen güçlü bir edebî-sanatsal üretim var. Türkiye'de '90'lardan itibaren Kürt halkının politik mücadelesi Kürtçe edebiyat ve sanata güçlü bir ivme kazandırdı. Dil politik mücadelesinin önemli bir parçası, hatta eksenine haline geldi. Anlatıların bize göre daha kendine özgü dinamiklerle geliştiği Kürt modern yazın örnekleriyle temas etmenin edebiyatımıza çok önemli şeyler katacağını düşünüyorum.

"Kış Uykusu"yla da politikadan azade bir edebiyat olamayacağını gösteriyorsunuz bir anlamda...

Yazar da, bütün insanlar gibi, bilincinde olsa da olmasa da, politikanın ve ideolojilerin içinden konuşur. Politikadan azade edebiyat olamaz derken, sanatı, edebiyatı bir politik araç olarak kullanmaktan söz etmiyorum elbette. Tam tersine, birbirine indirgenemeyecek, ama birbirinden ayrılmayacak iki alan politika ve edebiyat. Aslında, 12 Eylül sonrasında olduğu gibi, politikayla sanatı kesin biçimde ayırmak isteyenler, egemenlerin işine gelen 12 Eylül zihniyetini yeniden üretiyorlar. İyi edebiyatın politikayla ilgisi olmaması gerektiğine ilişkin yargı, yazar sıfatı taşıyanların 12 Eylül öncesinin ve sonrasında insanî-toplumsal gerçekliğine gözlerini kapayabilmesine zemin hazırladı. Daha doğrusu, yazarların politik ve insanî ifade biçimleri üzerindeki büyük baskıyla paralel olarak benimzedikleri bu görüşler, bizzat 12 Eylül tarafından yaratıldı. Peki, doğrudan 12 Eylül'ü anlatmasalar bile bu dönemde yazılan öykülerin, romanların her insanî ilişkinin içinden doğduğu, doğmak zorunda olduğu o karanlığı bize hiç hissettirmeyen metinleri edebiyat sıfatını hak ediyor mu? Edebiyatla politika arasında çizilen ayrımla, 12 Eylül'ün, edebiyat da dahil, toplumun bütün ifade biçimleri üzerinde kurduğu tahakküm sürerken, insandan ve toplumsal sorunlardan kaçan, kendi içine dönen, kendi üstüne kapanan mırıltılara dönüşen metinlerin edebiyat diye yüceltilmesinin bir politik anlamı var. Öte yandan, oryantalist metinler nasıl Batı-dışı dünyayı ikinci sınıf göstermenin, tahakkümü, yağmayı meşrulaştırmanın zemini haline geldiyse, Kürt diline ve Kürt edebiyatına yönelik, ülkemizdeki yazarların da görmezden gelerek katkıda bulunduğu ya da bizzat ürettiği, yok sayan, ikincilleştiren yaklaşım ve söylemler aynı işlevi görüyor.

"Kış Uykusu"ndaki "Ziyaret" adlı öyküde, örneğin, annenin kızına ördüğü kazağı katlarken kazağın kollarını birleştirmesini, bunun ölünün duruşunu çağrıştırmasını anlatımınızda bir kadın bakışından söz edebilir miyiz? Kadın dili üzerine ne düşünüyorsunuz?

Dünyada kadın olarak bulunmamızın kadın bedeniyile, bu bedenin bütün deneyimleri ve bu deneyimin tarihselliği

DAVID FOSTER WALLACE

İKİNCİ
TÜRKÇE

Çağımızın en ülegin yazarlarından biri sayılan David Foster Wallace'dan gerçeklere, seçimlere, inançlara ve yaşama uğrayışın kendisine dair bir yol haritası: Bu Su, zengin yolda uzun yıllar boyunca mücadele ettiği depresyona yenik düşen ve intihar ederek hayatına son veren bu büyük yazar, Bu Su'da algının sızaklarını, insanın kendi kendini hapsettiği kafesleri, gözleminizin önünde uzanmalarına rağmen karanlıkta azalandığını gerçekleri yalan ve doğru bir dille anlatıyor.

İçinde yaşadığımız sularda yüüp gitmemek, etrafımızda olanları gerçekleri görmek için... Bu Su.

Aşgeli silahlarla intihara teşebbüs eden yetmişbirlerin
hemem hepatinin kendilerini aynı perdenin rısması
tasadüf değildir. Kafalarından.

Tünel Caddesi Han, B Blok 309-312 Beyoğlu - İstanbul
Tel: 212 243 45 65 Fax: 212 251 05 32
www.sirenyayinlari.com

içinde farklı bir ifade tarzı oluşturabileceğine inanıyorum. Ama, dişil diyebileceğimiz bu ifade tarzını sahiplenmek, kadın dilidir diye kutsamak konusunda tereddütlerim var. Bu dili tahakküm-iktidar ilişkileri biçimlendirmede mi? Kadının dilinin, tarihsellik içinde oluşmuş olanı verili kabul etmeden, kadın diye tanımlananı mutlaklaştırmadan yaratılabileceğini düşünüyorum. Dişil dile yakıştırılan suskunluk, tutarsızlık feministlerin onyıllardır her veçhesini irdelemeye çalıştıkları o tarihsel deneyim sonucunda oluşmuşsa, feminizmin de yardımıyla yaratacağı dil bütün bu verili ifade biçimlerini, özgür olanı yeniden yaratma sürecinde açacağı bir dil olamaz mı? Julia Kristeva'nın savunduğu, sözü bedene taşımakta da, dili yaralayan, ama belki daha kışkırtıcı hale getiren bir yan var. Kadın yazısının bu suskunluktan, bedene dönüşmüş dilden türediğini savunan kadın yazarlar var. Ben suskunluğu ve travmatik olanı sahiplenmek istemiyorum. Kadınların suskunluğunun, kendi suskunluğumun ve yaralarımın izini sürebilirim, ama hep bu izin üstünden yürümeliyim.

Düzenleyicileri arasında yer aldığınız "Kadınlar Saçlarını Çözüyor -12 Eylül'e Mektuplar" sergisinde de, "Kış Uykusu"nda "saçları tutuşan kadınlar yılı", "saçları yağmur kadınlar yılı" örneklerinde olduğu gibi, bir kadınların saçları metaforu var...

Her yıl kadın filmleri festivali düzenleyen Uçan Süpürge, geçen yıl, kadınlara 12 Eylül'e ilişkin anılarını, duygularını anlatan bir mektup yazma çağrısı yaptı. Bu çalışmaya mektupları değerlendiren jürinin üyesi olarak dahil oldum. Sonra da Deniz Mukan'la İstanbul'daki serginin yükünü paylaştım. Saçların çözülmesiyle dilin çözülmesi arasında bir bağlantı kurdum metni yazarken. Önce tereddüt ediyordum, ama metin Uçan Süpürgeciler ve jüri üyeleri tarafından benimsenince serginin manifestosu haline geldi. Bu metin, 12 Eylül üzerine otuz yıllık düşünmenin, acı çekmenin, hesaplamanın sağladığı dille yazıldı. "Saçlarını çözmek", bu dilin içinden geldi. "Kış Uykusu"ndaki "Bir Öykü Yazmalıyım"da, "kadınların başlarına ne gelirse saçlarından gelir" diye bir cümle var. Bu topraklarda, bütün farklı kültürlerden kadınlar acılarını, sevinçlerini, yaslarını ifade ederken saçlarını işin içine katarlar: Saçlarını örterler, açarlar, keserler, yolarlar, çözerler, bağlarlar... Toplumsal rolün bir parçası, kadınlar üstündeki tahakkümün yarattığı yordamlar, gelenekler olsalar da, bunları bir ölçüde sahiplenebileceğimizi düşündüm. Bedenin de konuşması gerektiğini, bu konuşmanın şifalı bir etkisi olacağını düşündüm. Kadınların darbeciler ve tecavüzcülerin yargılanması talebiyle saçlarından bir parça kesmesi fikri böyle ortaya çıktı. Çünkü kadınlar 12 Eylül'ün bütün zulmünü ve karanlığını bedenlerinde hâlâ taşıyorlar. Saç kesme eylemini sergiyi ziyaret edenle-

Ölümünden, kıyımından artakalan hınçla doludur ya da korkmuştur, unutmak ister. Bizden artakalanlar nelerdi? Bu sorunun yanıtı, soruyu kimin sorduğuna bağlı. Belki şöyle sormalı: 12 Eylül'ü artakalanlar anlatabilir mi?

rin katılacağı bir eylem ve bienal etkinliğinin parçası haline getirmenin sakıncalı bir yanı da vardı bana göre, olan biteni "sanat" parantezine almış oluyorduk. Sanatsal, siyasal, toplumsal olarak bu denli birbirine su sızdırmayan alanlara parçalanmışken hâlâ konuşulamayan 12 Eylül'ü bienal kelimesinin hayal ettirdiği ölçüde de olsa, sanatsal dolaşımdan geçirmiş oluyorduk. Ama, göreni, dokunanı, işiteni yakan bu sergiyi hijyenik sanata bir tür müdahale olarak da düşündüm. 12 Eylül'ü anlatan cezaevinden yazılmış mektuplar, el işleri, diğer objeler kanayan yaraya sesleniyordu. Saçlarından bir tutam kesip cam fanusa atan kadınlar, işkenceciler ve tecavüzcülerden hesap sorulması için imzalarını da attılar. Cezaevlerinde tecavüzün anlatıldığı mektuplara hep birlikte ağladık. Görünürde tehlikesiz, çok günlük, hatta komik şeylerin anlatıldığı mektupları bile kimse yüksek sesle okuyamadı. Otuzuncu yılda, bütün ülkede kadınların saçlarından kestikleri bir tutamı Meclis'e yollayacakları, binlerce kadının bunu yapacağı, "darbeciler ve tecavüzcüler yargılsın" diye binlerce kadının sokağa döküleceği eylemler hayal ediyoruz. Bu hayalin sahibi de, bana göre, 12 Eylül dönemini bizzat yaşamış olsun olmasın, kadın hareketi içinde politikleşmiş kadınlardır. 12 Eylül herkeşe yönelik bir sindirme ve topyekûn susturma harekâtıydı, hâlâ da burada.

Bienal etrafında gelişen tartışmayı nasıl yorumluyorsunuz?

Bienal'ın 12 Eylül konulu bir sergiyle başlayacağını okuyunca, hiç olmazsa paralel etkinlikler kapsamında yer almayı önerdim Uçan Süpürge'ye. Bienal etrafında dönen tartışmalardan haberdardım. Siyasal içeriği öne çıkarılan bu bienalin, manifestosu dışında, siyasal bir yanı olduğunu düşünmüyorum. Otuz yıldır yalnız politik ifadeye değil, sanatsal ifadeye de ket vurulmasından sorumlu olan 12 Eylül'ün mimarlarından olan Koç Holding'in kocaman logosunun yanına değil Brecht'i, "Komünist Manifesto"yu da koysanız, yalana dönüşür. Üstelik, Brecht'le ilgili biraz olsun fikri olanlar, Brecht tiyatrosunun özü olan, verili kimliklerin sanat yoluyla sökülmesiyle yeni bir insan yaratma hevesinin, niyetinin bienaldeki işlerle yakından uzaktan ilgisi olmadığını da görmüşlerdir; olamaz da zaten. Bunun olabilmesi için toplumun, sanatçıların soluk alıp verdiği insanî-kültürel-politik atmosferin değişmesi gerek. Yine de bienal paralel etkinlikleri kapsamında yer almanın, 12 Eylül'le yüzleşmenin yollarından biri olan bu sergiye, farklı toplumsal katmanlardan izleyici sağlayacağı düşüncesiyle hareket ettik.

Sanat ve sponsorluk ilişkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Konuyu, sponsorlu sanat-sponsorsuz sanat diye tartışmanın hem asıl sorunu görünmez kılan hem de düşünsel tembelliği körükleyen bir yanı var. Asıl sorun, sanat, politika ve hayatın birbiriyle bağlantısız, etkileşimi olmayan alanlara parçalanmış, hapsolmuş olması; mücadele isteğini, değiştirme umudunu kaybetmiş zamanın ruhunun, hiçbir yaratıcılığın filizlenmesine izin vermemesi. Bieanele gidip Lenin resimlerini falan görenler ne düşünüyor, ne yapıyor? İşyerlerinde 16 saatlik köleliğe, sendikasızlığa mı itiraz ediyorlar, hayatın karşımıza çıkardığı adaletsizliğe ve zalimliğe karşı bir duygu mu uyanıyor içlerinde? Bu geçirimsizlik üzerine kafa yormak gerek. Devrim mücadelesini anlatan bir film izleyip sendikasıız işçi çalıştırmak ya da devasa bir jiple dünyayı kirletmeye devam etmek, kuyulardan cesetler çıkarken sessiz kalmayı becerebilmek, ama bienalde Lenin resimlerine bakıp "çok güzel, çok politik işler" demek...

"Dünyanın değişeceğine iman etmeli" diyorsunuz. Niye özellikle "iman" vurgusunu tercih ediyorsunuz?

İman çok kişiye dini çağrıştırıyor. Ama ben böyle imandan söz etmiyorum. Tarih boyunca, ezilenlerin verdiği eşitlik, hak ve özgürlük savaşları hep güçlü bir tinsellik üzerine kuruldu. Maneviyat dünyamız dediğimiz şey, varlık üstüne düşünme ihtiyacının, onurlu, insanca yaşama ihtiyacının, özgür ve eşit olma hevesinin, sanatın, insanın her türlü yaratıcılığının beslendiği ve türediği yer. Dinle dünyayı açıklama ihtiyacı da buradan kaynaklanıyor ve bugün maneviyat alanını din işgal etmiş durumda.

1980 öncesi dönemde, sosyalist mücadelenin çok güçlü bir tinselliği vardı. Yenilginin sebeplerinden biri de, bu tinselliğin de kaybedilmiş, biraz da bizim elimizle kaybedilmiş olmasıdır.

Öykülerinizin “umut barındırmadığı” yönündeki eleştirilere ne diyorsunuz?

Burada biraz beleşçilik görüyorum. Kimsenin artık kötü şeyler duymaya hali kalmadı tarzında bir tür televizyon estetiğinden yola çıkıldığını düşünüyorum. “Baragan’ın Devedikenleri” (Panait Istrati) mesela ya da “Fontamara” (Ignazio Silone) dünyanın en umutsuz öyküleridir belki. İnsan okuduktan sonra ancak ölmek isteyebilir. Ama biz bunları okuyup savaşmak istedik. Öyküler, adaletsizlikle, onursuzlukla savaşma gücünün türediği şeyi besler ve onlarla aynı kaynaktan doğar. Öykülere haksızlık etmemek lazım... Mesela, “Kuş Diline Öykünen”’in Gülay’ı evlenmemeyi, kendi başına bir ev sahibi olmayı ve feministlerin yaptığı dayağa karşı yürüyüşe katılmayı başarıyor. Yıllar sonra ağzından çocuğun söylenmeyen adı çıkıyor. O adın Devrim olması ucuz bir devrimcilik yapma hevesinden kaynaklanmıyordu; böyle algılayanlar oldu. O adın söylenebilmiş olmasının anlamı, o ana kadar söylenememiş olmasından geliyordu. O an, söylendiği an, elindeki oyuncakla oynayan, adı Devrim olan çocukla Gülay arasında yeniden bir hukuk kuruldu. O çocuk adıyla sanıyla yeniden dünyaya ait oldu. Türkiye’de pek çok çocuğun Devrim olan, Ulaş olan, Eylem olan isimleri 12 Eylül’den sonra aileleri tarafından değiştirildi. Gülay beş yıldır söylene-meyen bu kelimeyi telaffuz ederken dilsizlikten bir ölçüde sıyrıldı. Bu bir direnmedir ve bana umut veriyor. Gülay’ı çaresiz, zavallı ve umut vermeyen bir karakter olarak algılayanlar oldu. Belki haklıdır. Ama ben böyle düşünmüyorum. 12 Eylül öncesinde Gülay’ların, yani yoksul ailelerin, geleneksel toplumsal ideolojilerle yetişmiş, evlilikten başka bir gelecek düşünmeyen ailelerin kızlarının solcullaşmasının, politikleşmesinin döneme ait en anlatılabilir şeylerden olduğunu düşünüyorum. Çok sayıda kadın vardı böyle. 12 Eylül öncesine ilişkin bir hakikat varsa, bu hakikatin kalbi oralarda atıyor. Bu kadınlar büyük kahramanlıklar yapamıyor, kendi izini yavaş yavaş sürüyor; tecavüzü öncelikle bekâret kaybı olarak görebiliyor, kendini kirlenmiş hissediyor, ailesinin yaşadığı utanç onu kahrediyor, hayatın tümüyle değişmiş olmasını anlamlandıracak hiçbir donanımı, gücü yok... Ama yavaş yavaş buralardan başka bir yere gidiyor. Gülay’ın çaresizliği nasıl gerçekse, onun küçük adımlarla karanlıktan çıkmaya çalışması, yaşananı anlamaya çalışması, ayakta kalması da gerçek. Tarihi kahramanlar yazmaz. Kadınlar şimdi de büyük çaresizliklere karşı, yoksulluklarına ve güçsüzlüklerine rağmen akıl almaz çözümler üretip ayakta kalıyorlar. Bunları görüp görmemenin politik tercihlerimizle ilgili

li olduğuna inanıyorum.

Pakize Barışta “Kış Uykusu”ndaki öykülerin ortak noktasının “artakalmışlık” duygusu olduğunu söylüyor...

Büyük ölçüde doğru, ama çok da tehlikeli bir durum bu... Ölümünden, kıymandan artakalan hınçla doludur ya da korkmuştur, unutmak ister. Bizden artakalanlar nelerdi? Bu sorunun yanıtı, soruyu kimin sorduğuna bağlı. Belki şöyle sormalı: 12 Eylül’ü artakalanlar anlatabilir mi?

12 Eylül’ü artakalanlar anlatabilir mi?

Otuz yıl geçti. “Otuz” sözcüğünün kendisi, sanki olan biteni bizim yerimize anlamlandırıyor. İnsanı umutsuzluğa düşürüyor bu “otuz yıl geçti” cümlesi. Uzunca süre, kendi kuşağımın 12 Eylül öncesinin ve sonrasının hakikatini bir ölçüde dile getirebileceğine inandım. Oraya şefkatle ve cesaretle bakabileceğimize inandım. Ancak bu bakış, kaçınılmaz olarak yaşadığımız ânın bakışıdır. Yazarlığın bana öğrettiği en önemli şeylerden biri, anımsamanın mekanizması. Otuz yıldır, yaşadığımız şeyi anlamlandırmaya uğraştım. 12 Eylül üzerine düşünebilecek hale geldiğim andan itibaren düşünüyorum. Son birkaç yıldır bir şeyleri gerçekten kavramaya başladığımı, zaman geçtikçe hakikatin de biçim değiştirdiğini ve orada bizi bekleyen otuz yıl öncesine ait hiçbir şey olmadığını fark ettim. Anımsamanın mekanizması üzerine düşünmek, anımsamak hem yaşamsal hem de politik bir ihtiyaç olarak zihnimi meşgul ediyordu, bellek ve anımsama ile ilgili elime geçen ne varsa okudum, okuyorum. Ancak yazmak, bir anlamda zamanı ve olan biteni yeniden inşa etmek demek ve belki de anımsamanın en zor biçimi. En çok da hayatı ve ölümü paylaştığım insanlara bakarak bu mekanizmanın nasıl bugünden kurulduğunu, belleğin nasıl geçmiş zamanı yeniden yarattığını görüyorum. 12 Eylül öncesinin hakikatine otuz yıl önce onu yaşamış kişiler üzerinden ulaşılabileceği beklentisinde metafizik bir tarih-bellek algısının etkisi var. Adeta mitleştirilen bir bellek anlayışıyla bakınca, orada sandıkta bekleyen bir geçmiş zaman varmış gibi geliyor. Oysa iç içe geçen ve birbirini besleyen, birbirinden kaynaklanan anımsama ve mücadele pratiklerinin sonucunda kayıp zaman soluk alıp vermeye başlıyor ve ancak o zaman tarihe dönüşüyor. Politikleşen, örgütlenen, dünyayı değiştirmek için mücadele eden, edecek olan kadınlar ve erkekler bu zamana benim kuşağımın çoktan kaybettiği duyarlık ve sezgilerle bakacaklar ve onu yeniden kuracaklar. “Dövüşenler ölenlerin yasını tutmaz.” Bizim çok sevdiğimiz sözlerdi bunlar. Ama yas tutabilmenin yolunu da dövüşenler açacak. Zulme, adaletsizliğe karşı, kardeşlik, eşitlik, yeni bir insan ve yeni bir dünya için mücadele edenler elbette politik ihtiyaçlarından esinlenerek bakıyorlar, bakacaklar o günlere. O döneme en çok yakışan hakikatin böyle ortaya çıkacağına inanıyorum.

Söyleşi: Funda Tosun

GILLES DELEUZE

Francis Bacon

Duyumsamanın Mantiği

Şüphe yok ki, biz etten oluşmuşuz, güç halindeki iskeletleriz. Kasaba gittiğimde neden orada, o hayvanın yerinde olmadığım sorusu beni hep şaşırtmıştır...

F.B.

Et tenin ölmüş olanı değildir, tüm acıları taşımış ve yaşayan tenin tüm renklerini üzerine almıştır. Tüm o çırpınmalı acılar ve kırılmalı, ama aynı zamanda rengin ve cambazlığın çekici icadı. Bacon, “hayvanlara acıyın” demez, daha ziyade, acı çeken tüm insanlar birer et parçasıdır, der.

G.D.

Norgunk Yayıncılık

Şehit Erdoğan İban Sokak C/8. Akatlar / İstanbul
T. 0212 351 48 38 / F. 0212 351 83 24
www.norgunk.com / info@norgunk.com

n

Kadın kendini kadında tanır

Edebiyatta kadının işlenişi başka, kadının edebiyatı okuyuşu başka. Amargi bünyesinde kurulan Küçük Hanımefendi Edebiyat Atölyesi meseleye her iki cepheden baktı, bir sene boyunca eleştirel okumalar yaptı, yirmi kadın yaklaşık yirmi yazarı mercek altına aldı. Bir senenin meyvası makaleler de "Kadınlar Dile Gelince" adlı kitapta toplandı. Atölyenin altı katılımcısıyla Amargi'de buluştuk...

Atölyeyi nasıl duyduunuz, katıldınız?

Ayda Baloğlu: Agos'ta ilanı gördüm, hemen telefon açtım. Ben çalışan bir kadın değilim, iki çocuklu bir ev kadınıyım. Atölyeye gelmek, oksijen almak gibiydi. Aynı zamanda master öğrencisiyim. İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı'nda tez aşamasındayım. Bu atölyede dünya edebiyatı, İngiliz edebiyatı, Türk edebiyatını ilk defa karşılaştırmalı bir şekilde görmem de bir açılım oldu benim için. Goethe'nin bir lafı var: İnsan kendini insanda tanır. Çalışan bir kadının neler yaşadığını fark ettim. Bir kadının feminist olması için önce çalışması lâzım. Bunu yeni fark ettim. Evde oturup sesinizi yükseltmek yeterli değil, ortaya bir şey koymalısınız, bir mesleğiniz olmalı.

Özlem Denli: Amargi'yi tesadüfen keşfettim. Bir sürü konuyla ilgilendiğim halde, feminist kuram bunun dışında kalmış. Sosyoloji okudum, siyaset bilimi okudum, master yaptım. Doktora programına başladım, ahlâk felsefesi üzerine çalışıyorum, üniversitede ders veriyorum. Atölye benim için vahim bir eksikliğin telâfisi anlamını taşıdı. Bir kadın olarak hayatım hakkında düşünmediğimi fark ettirdi.

Yurdağül Sayıbaş: Ben edebiyat öğretmeniyim. Atölyeyi bir arkadaşımдан duymuştum. Günlük hayatın yoğunluğunda okumayı ihmal ediyoruz. İnsanlarla birlikte okuyup tartışmanın geliştirici olacağını düşündüm. Edebî metni tematik açıdan, kadın açısından değerlendirmek, başkalarının düşüncelerini duymak çok güzeldi.

Suzan Karaibrahimoğlu: Ben Amargiliyim. Jeoloji mühendisliği okudum, mesleğimi yapıyorum, bir yandan da Seyyar Sahne topluluğunda tiyatro yapıyorum. Feminist politika, üniversiteden beri üzerine düşündüğüm bir şey. Ama burada farklı deneyimlerden gelen kadınlar olması başka birçok düşünceyle besledi bu kuramı. Metne, metnin algısına dair kendi düşündüklerinizden çok farklı pek çok düşünceyle karşılaşıyorsunuz. Bu bir zenginlik. Edebiyat bizi birleştirdi ve örgütledi. Ortaya bir ürün çıkarabildik.

Yurdağül: 14 yıllık edebiyat öğretmeniyim. Bu atölye benim için edebî açıdan tatmin olma anlamı da taşıyordu. Bu tabii ki öğrencilerime de yansdı. Ayrıca, kadınlığa dair çok şey fark ettirdi.

Özlem: Bir metne, bir olaya bakarken, toplumsal cinsiyetle ilgili tahakküm ilişkisini görme hassasiyeti olarak tanımla-

"Üç Beş Kişi"nin temel kahramanı Kısmet'in Eskişehir'deki daracık hayatı, bütün taşralı kadınların yaşadığı hayat. "Başkaları ne der" sözüyle dile getirilen mahalle baskısı ya da asıl adıyla eril düzen...

yabileceğim bir şeyi kazandırdı bana bu okuma süreci. Ben kendimi hep sosyalist olarak gördüm, bir olaya baktığımda sınıf görürüm. Kendime de şaşıyorum, eşitlik, özgürlük gibi dertleri olan biri için bu kadar önemli bir tarafı görmezden gelerek yaşayabilmiş olmak da haksızca büyük beceriksizlik. Kadınlararası tartışmanın çok değişik yürüdüğüne dair de bir deneyim oldu benim için. Okuduğumuz metinlerle hayatımız arasında

Ayaktakiler: Aslı Güneş, Özlem Denli, Ayda Baloğlu, oturanlar: İlkay Ertem, Suzan Karaibrahimoğlu, Yurdağül Sayıbaş (soldan sağa)

doğrudan bağlantı kurarak, deneyimlerimizi yeniden anlamlandırarak ve bunlardan söz etmeyi severek bir tartışma süreci yürüttük.

Suzan: Toplumsal cinsiyet, şiddet gibi kavramları edebiyatın içinden takip etmek ilginç oldu. Bu kavramlara dair kendi tanımlarımızı bir daha düşündük.

Ayda: Edebiyata kurgu diyoruz. Ama mesela annem çok okuyan bir kadın ve hep der ki "ben hayatı kitaplardan öğrendim". Demek ki edebiyat aynı zamanda hayatın kendisi. İstedığınız kadar kurgu deyin, o hikâyelerdeki kadınların gerçek hayatta olduğunu biliyorsunuz. Kadının olmanın ne olduğunu bu atölyede şekillendirebildim. Aslında, bir kadının kadın olduğunu algılaması kırk yaşını buluyor. Atölye bu anlamda da güzel zamanıma denk geldi. Ben şu anda fiziksel ve ruhsal olarak kendime sahibim ve istemeyeceğim bir şeyi birilerinin bana yaptırması çok zor.

Yakınlarınız atölyeye katılmanızı, yazmanızı nasıl karşıladı?

Ayda: Çocuklarımı bunu bir hobi olarak görüyor, ben öyle düşünmüyorum. Henüz ortaya bir şey koyamadığım için hobi olmadığını gösteremedim, ama bunun kendimi tamamlama sürecinin bir parçası olduğunu söyleyebilirim. Daha zaman var önümde. Kitabımızı götürüp bütün aileye göstereceğim. Bir gün eşim Beyoğlu'nda Amargi dergisini görmüş, alıp getirdi. "Farkında mısın, feminist bir yere gidiyorsun" dedi bana. Atölye boyunca beni burada bekledi. Sonunda sokaktan birisi sormuş, "sen sivil polis misin abi?" diye. (gülüyor)

Yeni yazarlar keşfetmek okumalarınızı etkiledi mi?

Ayda: Atölyeden sonra Türk edebiyatına daha dikkatli bakıyorum. Bunu hocalarıma da söyledim. Böylece "Felsefe-i Zenan"ı aldılar listeye. Okulda "Tante Rosa"yı anlattım. Hocamın da bakış açısı genişliyor bu sayede. "Tante Rosa"yı tanımak büyük bir şeydi benim için.

Yurdağül: "Orlando"nun çözümlemesini yaparken İngiliz edebiyatı okumak istediğimi fark ettim. Benim açımdan en büyük faydanın, tek bir tema etrafında bu kadar çok yazara bakmak olduğunu düşünüyorum.

Suzan: Türk edebiyatını, özellikle geçen yüzyıl başını bilmediğimi fark ettim. Bu atölyeden sonra, eleştiri yazılarını başka bir gözle okur oldum. Annelik, cinsellik, delilik, aşk, kapatılma, ölüm gibi konular, üzerinde sık sık konuştuğumuz temalardı. Bu da bizi yeniden düşünmeye götürdü, halen de götürüyor, bitmiş bir süreç değil.

Yurdağül: Farklı yüzyıllardan seçilmiş eserler vardı. Tarihle, psikolojiyle, felsefeyle bağlantı kurarak okuduk. Çok kitap okuyoruz, unutuyoruz; üzerine konuşunca kalıcı oluyor.

Kitaptaki yazın, kamusal alan üzerine; Fatma Aliye'nin "Refet", Adalet Ağaoğlu'nun "Üç Beş Kişi" romanlarını neden seçtin?

Yurdağül: Gençlik yıllarını taşrada geçirmiş bir kadın olarak, okuduğum roman

karakterleriyle aynı süreçleri yaşamış olmam kararında etkili oldu. “Üç Beş Kişi”nin temel kahramanı Kismet’in Eskişehir’deki daracık hayatı, bütün taşralı kadınların yaşadığı hayat. Ailenin, eril toplum düzeninin dayatmaları doğrultusunda yaşamak, kendi varlığının farkına varamadan bir ömür sürmeyi de beraberrinde getiriyor. Kismet’in parçalanmış, bütünleşemeyen bedeni, onun kendine ve yaşadığı hayata ne kadar yabancı olduğunu gösteriyor. Romanı kadının durumu yönünden okurken, ister istemez kendi yaşadıklarımı karşılaştırma yapma gereği duydum. Modern bir ailede büyümüş olsam da, onun yaşadığı parçalanmışlığı, özellikle gençlik yıllarımda yaşadığımın farkına vardım. Benim şansım, sanırım, Türkan Kaymazlı gibi geleneğin bekçiliğini yapan bir annemin olmayışydı. Annemin okumam konusundaki ısrarının beni bugün bu farkındalığa getirdiğini düşünüyorum. Çalışmak isteyen Kismet’in önündeki en büyük engel, yazık ki annesi. Ekonomik durumlarının iyi olması, Kaymazlı ailesine mensup olmaları, Türkan Kaymazlı’yı ve Kismet’i “başkaları ne der” sözüyle dile getirilen mahalle baskısı ya da asıl adıyla eril düzenin katı kurallarına hapsediyor. “Üç Beş Kişi” Cumhuriyet Türkiye’sinde kadının nasıl bir yere geldiğini hem taşradan hem de şehirden anlatan bir roman. “Refet” ise 1896’da yayınlanan bir roman olarak Osmanlı toplumunda kadının yerini açık bir biçimde ortaya koyuyor. Kadının özel alandan kamusal alana geçişini, kendi varoluşunu gerçekleştirmişini anlatıyor. Bu iki romanla, bir taraftan toplumsal hayatta yaşanan değişimi izlerken, diğer taraftan kadının hayatına bu değişimin yansımaları takip etmeye çalıştım.

Romanların seçiminde yazarlarının nasıl bir etkisi oldu?

Yurdağül: Kadın olmaları etkili oldu elbette. Karakterleri değerlendirirken, kadın yazarın da kadın karakteri karşısındaki tutumunu değerlendirmiş olacaktım. “Refet”te Fatma Aliye’nin anlatısı boyunca inandırıcı olmak için çaba göstermesi, romanın konusunu gerçek hayattan aldığını söylemesi, kadın yazarın satırlar arasına sinmiş tedirginliğini yansıtıyor. Adalet Ağaoğlu ise “Üç Beş Kişi”de cumhuriyet dönemi kadınına anla-

tırken geleneğin ne kadar güçlü olduğunu bir kez daha ortaya koyuyor, çünkü bu romandaki kadınlar, eğitilmiş olanlar da dahil, geleneğe yenilmiş kadınlar. Kismet’in çıkış yolu olarak intiharı seçmesi, Ankaralı modern kadınların modern olayım derken gelenekle modernlik arasında bocalamaları, yazarın da gelenek karşısındaki duruşunu belirliyor.

Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet Türkiye’sinde kadınların kamusal alanda tanımlanışı ve varoluşları hakkında neler fark ettin?

Yurdağül: Osmanlı’da kadınlar 19. yüzyıl başlarında kamusal alanda görülmeğe başlıyor. “Görülmeğe” sözcüğünü, erkeklerin kadınları görmesi, farkına varması anlamında kullanıyorum. Kendilerine ait olan sokak hayatında kadınları görmek pek hoşlarına gitmiyor. Çeşitli fermanlarla kadını kontrol altına almaya çalışıyorlar. Başarılı olamayınca, kız mektepleri açarak yeni yetişen nesillere kendi istedikleri gibi şekil vermeye başlıyorlar. Bu okullarda, özel alanda yapılan işlere yönelik bir eğitim veriliyor. Refet’in okulda öğrendikleri nakış işlemek, dikiş dikmek, yemek pişirmek gibi kadı-

Sevgi Soysal’daki adalet duygusu Tante Rosa karakterinde cisimleşiyor. Diline hâkim olan ironi bir isyana dönüşüyor. Bütün yerleşik kurumları, anlayışları, kadınlık, erkeklik hallerini ironisinin nesnesi haline getiriyor.

nın kocasına daha iyi hizmet etmesine yönelik dersler. Modern erkeğin yanında, yine onun kontrolünde ve onun istediği gibi modernleşen bir kadın çıkıyor karşımıza. Adalet Ağaoğlu’nun 1984’te yayınlanan “Üç Beş Kişi” romanında ise artık kadın ile erkeğin hayatını ayıran duvarlar kalkmıştır. Kadın kamusal alanda çalışan olarak yerini almıştır. Ancak toplumsal cinsiyet rollerinde değişim yaşanmaz. Kadının özel alandaki görevleri aynen devam eder. Ayrıca, modern dediğimiz bu kadınların kafaları da çok karışıktır. Yetiştikleri geleneksel kuralların dışına görünüşte çıkabilirler. Modernleşmeyi, erkeğin ev işi yapması olarak görürler. İki romanda da dikkatimi çeken önemli bir nokta, kadının sınıfsal konumu yükseldikçe kamusal alandan uzaklaşması, çünkü varlıklı ailelerin kızlarının çalışmalarına gerek yok. Onların sokakta dolaşmaları, çarşı-pazar işleri

yapmaları bile ayıp. 1896’dan 1984’e, yaklaşık yüz yılda bu bakış açısında fazla değişim olmamış. Refet, çirkin ve fakir olduğu için çalışmak zorundadır. Kismet ise güzel ve zengin olduğu için çalışmasına gerek yoktur, hatta çalışması tuhaf karşılanır. Modernleşmeyle birlikte, mahallelerin yerini çok katlı apartmanlarda kendi hayatının içine kapanmış insanlar aldı. Modernleşmenin getirdiği yalnızlaşma doğal olarak kadının hayatını da etkiledi.

Kadın bedeni ve mahrem kavramları yazında önemli yer tutuyor...

Yurdağül: Mahallede mahrem alanda yaşayan Osmanlı kadını, kendine ait bir kamusal alan yaratarak hayatını kamusal bir dayanışmayla sürdürülebilen, modern kadın bu dayanışmadan mahrum. Eril otoritenin olmadığı mahrem alanda kadınlar bir düzen kurup hayatlarını sürdürürler, ama erkeklerle birlikte yaşayan kadın için durum değişir. Modern şehirlerde kadın kendi cinsiyetle de rekabet halinde. Kadın bedeni Osmanlı döneminde duvarların arkasında ya da örtülerin altında saklanarak erkeğin kontrolü altında tutulmuş, bir kadının güzel olması kaderinin tamamen değişmesine neden olabiliş. Refet “çirkin” olduğu için koca bulamayacağını bilir, bu nedenle meslek sahibi olmak ister. Kadının bedeni erkeğin bakışıyla değerlendirilir ve aşağılanır. Cumhuriyet döneminde de durum çok farklı değil. Kadın bedeni yine eril ölçütlere göre değerlendirilir. Güzellik, koca bulmak için önemini korur. Bugün, kadın bedeni kapitalist sistemin malzemesine dönüşmüş durumda. Bu dönüşümün temelinde ise eril düzen var, onun istekleri ve arzuları doğrultusunda kullanılan bir nesne artık kadın bedeni. Diğer önemli bir nokta ise, kamusal alanda varolmak isteyen modern kadının erkekleşmesi. Modern kadın sokaktaki varlığını ortaya koymaya çalışırken kadınlığına, bedenine, kendisine yabancılaştı.

Aslı Güneş: 19. yüzyıl romanlarında, edebiyat salonları vardır ya, orada bir edebî kamusal alan var. Bugün iletişim, yayıncılık, teknoloji bu kadar gelişkinken edebî kamusal alan var mı sorusu geliyor akla. Okur çok yalnız, okumak çok tekil bir deneyim. Bu beni rahatsız ediyor. O romanlarda anlatılan edebiyat

salonlarının büyüğü, 19. yüzyılda canlı-
raş bir şekilde insanların edebiyat tartış-
ması, edebiyatın bu kadar hayatın içinde
olması... "Bir kitap okudum, hayatım de-
ğişti" sözü 19. yüzyıl için geçerli. Uzun
yıllar akademide oyalanınca, yavaş ya-
vaş bütün sosyal bilimlerin alanının içinin
boşaltıldığını, giderek depolitize olduğu-
nu, diğer toplumsal pratiklerden koptu-
ğunu da farketirdi karşılaştırmalı edebi-
yatta okumuş olmam. Burada, bekleme-
diğimiz kadar güzel bir grup oluştu. Be-
nim biraz akademiyi toplumsal pratiğe
taşıma amacım vardı ve bunu en iyi ka-
dınlarla yapabileceğimi düşündüm.

Neden?

Aslı: Bir kere roman küçümşenen bir
şey, özellikle erkeklerle buluşan bir şey
değil. Akademide bazı alanlar kadınlara
terk ediliyor, erkekler finans, işletme,
mühendislik gibi bölümleri seçerken,
sosyal bilimlerin "zararsız" alanları da
kadınlara bırakılıyor; edebiyat da onlar-
dan biri.

İlkay Ertem: Farklı kadınların bir kitap
üzerine oturup tartışması pek olan bir
şey değil. Gecenin 11 buçuğunda kapı-
nın önünde kitap tartışan kadınları gö-
rünce, "bu kadınlar sıyırmış" diyorsun.
Bu coşku, ürününü de verdi nitekim.
Şimdi ikinci atölyeyle devam edeceğiz.

Sadece kadın yazarlar okunmadı değil mi atölyede?

Aslı: Erkek yazarlara da yer verdik. Tols-
toy'un "Savaş ve Barış"ını herkes bilir,
ama "Aile Mutluluğu" pek bilinmez.
Tolstoy gibi bir yazarın aile üzerine söy-
ledikleri hakikaten önemli. "Kadın dili
var mı?" sorusunu tartışırken erkek ya-
zarlarla karşılaştırmalı gittik. O nedenle,
farklı ülkeler, farklı yüzyıllar, kadın ve
erkek yazarlar gibi bir dağılım önemli.
Edebiyattaki cinsiyetçi söylem o zaman
daha net ortaya çıkıyor. Mesela anlatıcıyı
nasıl konumlandırıyor, ahlâki yönlendir-
meler kadınlar ve erkekler üzerinde nasıl
işliyor? Edebiyata ait stratejiler toplum-
sal bilinci de ortaya koyuyor; edebiyat
stratejilerinin tarihinde toplumsal tarih
görülüyor. Teori tartışıyor: "Kadın de-
neyimi tekildir." Yok işte, değil. O dene-

yimin içerisinde kadın yazar da var, er-
kek yazar da var.

Suzan: Jane Austen dışında bütün yazar-
ların tek kitabını okuduk. Yazarların di-
ğer kitaplarına dair de bir merak oluştu.
Halide Edip'in "Mor Salkımlı Ev"ini
okuduğumda, yazarı da tanımak iste-
dim. Halide Edip imgem değişti.

Ne değişti mesela?

Suzan: Halide Edip'in diğer kitaplarını
okumadım. Sanırım şaşkınlığım biraz da
Halide Edip cehaletimle ilgili. Diğer ki-
taplarını okuyanlar, "Mor Salkımlı Ev"i
en hümanist metinlerinden biri olduğu-
nu söylediler. "Mor Salkımlı Ev" yazarın
kendini yazma serüvenine dair olduğu
için, Osmanlı'nın çok-kültürlülüğü içi-
ndeki çocukluğuna, başka birçok sanatçı
ve aydının eserleri ve yaşantısına da Ha-
lide Edip üzerinden tanık oluyoruz.

Kitapta Halide Edip yazmamışsın...

Suzan: "Yazınsal İroniden Adalet" baş-
lıklı metni yazdım. Barbara Pym'in "Ku-

Kerime Nadir romanlarında aşk dışında her şey var. Para
pul, miras, aile... Aşkın ekonomi-politiğini fark ettiğinin
zaman, aşkla ilgili hayal kırıklığına uğrayabiliyorsunuz. Kaba
ekonomizm yapmak istemiyorum, ama aşk saf bir şey değil.

sursuz Kadınlar" ve Sevgi Soysal'ın
"Tante Rosa"sı üzerinden ironi meselesi-
ni tartışmaya çalıştım. Sevgi Soysal'da
beni etkileyen, bakışındaki adalet duy-
gusu. Tante Rosa karakterinde bu cisim-
leşiyor. Diline hâkim olan bu ironi, bir
tür isyana da dönüşüyor. Sevgi Soysal
"Tante Rosa"da bütün yerleşik kurumla-
rı, anlayışları, kadınlık, erkeklik hallerini
ironisinin nesnesi haline getiriyor. Sanı-
rım bu bakış ve tavır beni etkiledi.

Ayda, Kate Millett'i neden seçtin?

Ayda: "Edepsiz" bir kadın, ama önemli
bir şey yapıyor. Yalan söylemiyor kendi-
sine. Yalan söylese de, yalanlarını biliyor.
"Uçmak" kitabını okudum. Uçup duru-
yor. (gülüyorlar) Kendine göre bir hayatı,
cinsel tercihleri var. "Edepsizliklerine"
parmak basıyor. Ben de kendi edepsiz-
liklerimi, yalanlarımı kendime söyleme-
ye başladım. Kitaptan etkilendim ve da-
ha çok beğendiğim başka kitaplar olma-

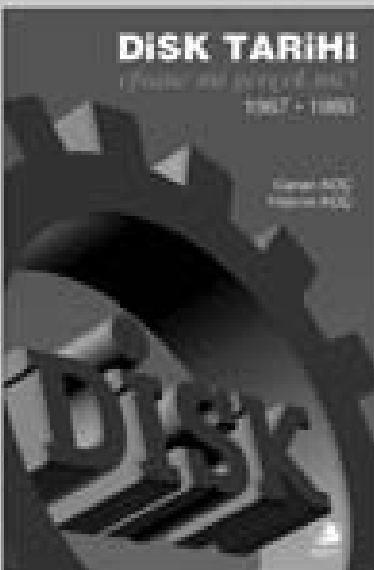
sına rağmen yazımı onun üzerine yaz-
dım. Feminizm de, lezbiyenlik de bana
çok uzaktı. Bir sürü yeni şey öğrendim.
Lûgatım genişledi. Sorgulamak çok gü-
zel. Sorduğunuz zaman gerçeği buluyor-
sunuz. Millett'in "birlikte yaşayabilece-
ğim, yaşlanabileceğim bir karaktere doğ-
ru" sözü çok hoşuma gitti, bunu hiç
unutmayacağım. Son dakika bütün gü-
nahlarından arınmak yerine, ömür boyu
günahlarını bilerek yaşayabilmek çok
önemli. 47 yaşındayım. Dört yaşlı var ha-
yatımda. Yaşlılık ve yalnızlık çok zor, bir
gün bu konuda kitap yazmak istiyorum.
**Bütün uzaklığına rağmen kitabın kah-
ramanıyla nasıl bir empati kurdun?**

Ayda: "Uçmak" Kate Millett'in otobiyog-
rafik öyküsü. Öyküsünü kaleme aldığı-
nda 36 yaşında bir kadın. Yeryüzünde bin-
lerce insan, bırakın kendi ruhuna çekidü-
zen vermeyi, varoluşunun farkına bile
varmadan göçüp gidiyor. Bir insanın ka-
rakterini geliştirmesi ne demektir? Bunu
nasıl başarabilir? Önce kendi beninin far-
kında olmalı, kendini tanımalı, kendini
tüm çıplaklığıyla kendine itiraf edebil-
meli. Kate'in en etkileyici ve okurun em-
pati kurduğu özelliği bu. Metin boyunca
bütün ruhunu tarar, faşizan yönlerini
işaretler, zaafalarını belirler, kendini eleş-
tirir. Kendini eleştirebilmek, karakter ge-
lişim sürecinde en zor olan, tarafsızlık is-
teyen bir eylemdir. Kate Millett, kendi
karakter gelişiminin devrimini cinsel
maceralarına, hissettiği duygulara, tut-
kularına, kızgınlıklarına sansür uygula-
madan itiraf edebildiği, iç taramalarla çe-
kilmez yanlarını belirleyip "eğitime" yo-
luna gittiği için gerçekleştirebilen insan-
lardan; bu usul ile "beraber yaşayabile-
ceği bir kişiliğe doğru ilerleme" kaydet-
meye çalışıyor. Az şey mi insanın ken-
dinden hoşnut olması, kendiyile barışık
yaşayabilmesi?

Yazma aşaması zor oldu mu?

Suzan: Evet. Konuşurken iyiydi, ama ya-
zarken duvara toslamış gibi oldum. Yaz-
mayla ilgili sınırların ne kadar dar ol-
duğunu görüyorsun. Sınırlarımızı zorla-
mak güzeldi.

Yurdagül: Yazma, kendimle yüzleşme

DISK TARİHİ
1967-1980

SAVAŞ VE ASKERLİK ÜZERİNE
İlk atışı kalabalığın başları üzerinden havaya
yapmanı emrediyorlar. Ancak kalabalık
dağılmıyor. Bu kez doğrudan kalabalığın ortasına
ateş etmeni emrediyorlar... Ne yapman gerekiyor?
O an ateş etmeyi reddedebilirsin, ama yarın yine
aynı şey olacak... O zaman seni kardeşlerine ateş
etmek zorunda bırakan asker sıfatını sorgulaman
gerekiyor...

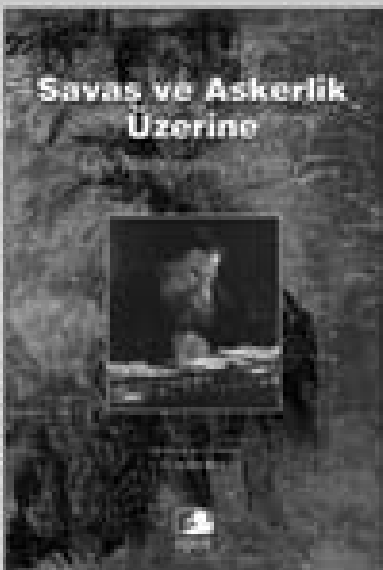
DISK TARİHİ
Bu kitap 1967'deki kuruluşundan 1980 yılına
kadar geçen sürede DISK'in ve sendikal hareketin
tarihini anlatmaktadır.

TÜRKÇEDE İLK KEZ

epos
YAYINLARI

Tel : 0 312 232 14 70
Fax : 0 312 229 88 21
eposkitap@eposyayinlari.com

**Savaş ve Askerlik
Üzerine**

süreci oldu. Yaptığımız konuşmalar yazıya dökülünce, her şey somutlaştı.

Özlem: Ben "Aşk-ı Memnu" üzerine yazdım. İlk defa böyle bir konu üzerinde sistematik olarak düşündüm. Yazdıklarım-dan çok daha fazla düşündüm. Bu konuyu seçmemin nedeni, sanırım, daha önce yazdığım, düşündüğüm konulara çok uzak bir konu olmasıydı. Aşk, atölyenin önemli bir noktasıydı. Ve bütün okumalar da gösteriyor ki, bu kavrama yüklenen anlamı kaldırabilecek durumda değiliz. Karamsar diyebileceğiniz noktalara da vardım. Aşkın, zincirinden boşanmış bir burjuva monadın, o bencilliği yaşayabileceği etik söyleminin içine sokulmamış alanlarından biri olduğunu düşünüyorum. O nedenle, belki daha geniş bir şeyin semptomu diye bakmak lâzım aşka.

Yazına "Yasak mekân yaşamsız aşk" sözüyle ve bir soruyla başlıyorsun: "Aşk-ı Memnu" bir kadın romanı mıdır?

Özlem: "Aşk-ı Memnu" bir kadın romanı bence. Bihter'in hikâyesini merkeze alır, ancak Nihal'in hikâyesi de bir o kadar önemli. Yazım üzerinde çalışırken, Nihal hikâyesinin bağımsız olduğu, Bihter'inki-ne dokunmadan geliştiği, hatta tamamen yok sayılsa Bihter anlatısının bir şey kaybetmeyeceği yorumlarına rastladım. Buna katılmıyorum. Bence Nihal, en az Firdevs Hanım kadar önemli Bihter karakterinin işlenişinde. Yalıda ki yaşamın kurulanışıyla Nihal'in ruh hali arasında bir ilişki görüyorum ve Bihter'in gelişi bu düzenin yıkılması anlamına geliyor. Nihal'in dünyası, cinselliğin şefkat hislerinden ayrılmadığı bir duruma tekabül ediyor; Bihter'in gelişinden önceki yalı yaşamı da bu dünyanın mekânda cisimleşmesi gibi. Nihal'in babasıyla ve kardeşi Bülent'le ilişkisi, bu ilişkinin açık tutulan kapılarla ifadesi bir tür bütünlük metaforu. Bihter'in gelişi bu bütünlüklü dünyaya yıkım getiriyor, açık kapılar kapanıyor, sınırlar ve ilişkiler bütünüyle değişiyor. Bihter'in cinselliği, bu çocuklu dünyanın büyümesini bozup yerli bir ediyor. Kadının yıkım getiren cinselliği Bihter'den önce annesi Firdevs Hanım'da ifade buluyor ve Bihter'e miras kalıyor. Geleneksel yaşamı seçmiş Peyker ve bakire-anne figürü Matmazel de Bihter karakterinin çizgilerini belirginleştiren, onunla tezat oluşturan diğer kadınlar.

Firdevs ve Adnan karakterinin simgelediklerini nasıl yorumluyorsun?

Özlem: Annenin simgelediği şey günah, annenin günahı. Bihter'in yaşadıkları bu kaderin açılımı gibi, zaman içinde Firdevs Hanım'ın bir versiyonuna dönüşüyor. Peyker, Bihter'den farklı olarak babasına benziyor. Hem Bihter hem de Firdevs Hanım için zenginlik ve statü için yapılan, ancak cinsel tutku ve aşkın yokluğunda hızla mutsuzluğa dönüşen evlilikler söz konusu. Firdevs Hanım bu hayal kırıklığını kocası ve kızlarına karşı sevgisizlik, hatta tikslenme olarak yaşarken, Bihter kendisinden beklenen rolleri oynamak için ciddi ve samimi bir çaba harcıyor başlangıçta. Kocasını sevmeye, Nihal ve Bülent'e annelik yapmaya çalışıyor. Firdevs Hanım'la kıyaslandığında onunki daha bir sıkışmışlık

hikâyesi. Firdevs Hanım'ın ihaneti kocasının ölümüne sebep olurken Bihter intihar ediyor ve yalıda onun gelişinden önceki düzen restore oluyor. Bir patriyark olarak Adnan Bey ve yalının düzeni, günahkâr kadının cinselliğiyle sarsılsa da, yeniden ayağa kalkıyor. Adnan Bey'in zenginliği ve bir kısmet olarak istenirliği yalı imgesi etrafında sunuluyor. Ev, mutluluğun metaforu bu anlamda. Ama aşk ve tutkunun yokluğunda hızla bir mahrumiyetin mekânına dönüşüyor. Romanın, zengin kocasının imkânlarından vazgeçemeyen, cinselliği de başkasıyla yaşayan hesapçı bir kadını anlattığını düşünmedim. Bihter'in Adnan Bey'e duyduğu şefkatli bir sevgi de var sonuçta. Romanın o yıllarda yaşayan bir kadının seçeneksizliğinin, sıkışmışlığının altını çizdiğini de düşünmüyorum. Bunları dert etmemiş yazar, başka bir şey anlatıyor; belki de yasak aşktan ziyade imkânsız aşk, çünkü Bihter-Behlül aşkının sonu yasaklardan dolayı gelmiyor. Aksine, Behlül'ün yasaklılık halinin getirmesini beklediği heyecanların yeterince güçlü ve sürekli olamamasından geliyor. Behlül, Bihter'in cinselliği yaşayışındaki sınırsızlığa bünyevî bir tepki gösteriyor. Kadınlar-dan beklentisi ya el sürülmemiş bir masumiyet ya da erkeğin ilgisini canlı tutmak üzere yeri gelince kıskırtan, yeri gelince naz niyaz eden ve bu şekilde erkeğin arzusunâ tâbi kılınmış bir cinsellik. Bihter bunu yapmıyor, hesapların dışında bir tutkuyla yaşıyor ve bunun için ölümle cezalandırılıyor.

Aslı: Kerime Nadir romanlarında filan bakarsınız ki aşk dışında her şey var. Para pul, miras, aile... Aşkın ekonomi-politiğini fark ettiğiniz zaman, aşkla ilgili hayal kırıklığına uğrayabiliyorsunuz. Kaba ekonomizm yapmak istemiyorum, ama aşk saf bir şey değil. Popüler aşk romanlarının bir tür "Sinderella öyküsü" ya da tüm engelleri yıkıp geçen "Romantik Aşk" ı anlattığını söylemek mümkün değil. En "sentimental" hâliyle varolan romantik aşk imgesinin üstü kazındığında, mülkiyet ilişkilerine sıkı sıkıya bağlı "ekonomik evlilik" modeli görülüyor. Ekonomik evliliği romantik bir kimliğe büründürmek için romancı çeşitli önlemler almak zorunda. Endogamik evliliklerin geçerli olduğu bu romanlarda, romantik aşk, "çocukluk aşkı" imgesiyle yaratılır. Genellikle kuzen olan aşıklar, çocuk yaşlarda iflah olmaz bir aşkın peşinden düşmüşlerdir. Aşkın karşılıklı itiraz edilmesine kadar, kutsal kardeşlik duygusuyla açıklanan ilişki, iki insanın birbirleri için yaratıldığı düşüncesine dayandırılır. Romantik aşk için vazgeçilmez bir koşul olan "özgür seçim" de bu enstet ilişkide yer bulur: Genellikle romanın erkek kahramanı, kendisinden birkaç yaş küçük kadın kahramanı daha çocukken "seçmiştir". Romantik aşka uygun bir atmosfer yaratma kaygısı, romancıyı enstet pedofiliye uzanan bir ilişkiler ağı yaratmaya kadar götürür. Kadınların erkekler tarafından çocuk denebilecek yaşlarda seçilmeleri, eşleşmeyi rastlantıya bırakmamak için alınan bir önlemdir. Bu romanlarda bütün kaygı sınıfsal safliğin ve mülkiyetin korunmasıdır.

Söyleşi: Beyhan Demir

İade-i Ziyaret / 20 Kısım - 31 Aralık '09

Kuratlar: Serra Orhan

Sanatçılar: Erdem Acar / Selma Asıl / Volkan Aslan / Fatma Çiftçi / Zeynep Çökten / Demir Gül / Gülden İkin / Ceren Öykü / Gülsüm Şahin / Sophia Tabatabaie / Hediye Tatlaklı / Serra Altay / Tugay Öge / Ali Hacıoğlu / Şahin Fıratlı

Ekim 2009'da Türkiye'den bir sanatçı kolektifinin Cezayir, Ermenistan, Azerbaycan ve İran ziyareti ve kalınan ülkelerden sanatçıların İstanbul'daki İade-i Ziyaret'inin ürünü işleri ve üretim süreçleri anlatan sergi DEPO'da.

Tütün Çeşmesi (ülce) Hıdırek Cad. No:12 Topkapı 34425 İstanbul
T: +90 212 292 39 56

www.depoistanbul.net

"Yünet sistemi" (Rakort) (sergi) her gün 11.00-18.00

RED THREAD ①

Sanat ve yaşamı tartışmalarına eleştirel bir katkıda bulunmayı amaçlayan Red Thread isimli e-dergi yayında

Süleyman Arslan

"Dünya'nın Kamas, Bulutların Sıvısı ve Çiğirir'in Kaması"

Brian Holmes

"Yeni'den Çiğirir, Kamas ve Sıvı"

"Kamasın Kaması Kaması"

Kendini Öğütürün Çiğirir Kaması"

Dulcan Çiftçi

"Sıvı'nın Sıvısı Öğütürün Çiğirir"

Varlık Kaması

"Ermenistan'daki Yeni Sıvı Kaması ve 1 Mart Olayları"

Okuma Kaması

"Kamasın Kaması"

Ermenistan'da Kaması Kaması"

(Ermenistan'da Kaması Kaması)"

Kaması Kaması Kaması Kaması"

Sıvı Kaması

"Kaması Kaması Kaması Kaması"

Kaması Kaması Kaması"

Ermenistan'da Kaması Kaması"

Ermenistan'da Kaması Kaması Kaması Kaması"

Kaması Kaması"

"Kaması Kaması Kaması Kaması"

Kaması Kaması Kaması"

"Kaması Kaması Kaması Kaması"

Kaması Kaması"

"Kaması Kaması Kaması Kaması"

Kaması Kaması"

Kaması Kaması"

"Kaması Kaması Kaması Kaması"

Kaması Kaması Kaması"

Kaması Kaması"

"Kaması Kaması Kaması Kaması"

Kaması Kaması"

Kaması Kaması"

Kaması Kaması"

"Kaması Kaması Kaması Kaması"

www.red-thread.org

İNAN TEMELKURAN'DAN BİR İZMİR FİLMİ: "BORNOVA BORNOVA"

Kamerayı koymuş, konuşturmuş

İlk filmi "Made In Europe"la dikkatleri üzerine çeken İnan Temelkuran, ikinci filmi "Bornova Bornova"yla da alkışı hak ediyor. Temelkuran'la, özenli ve titiz bir minimalist estetikle ördüğü sinema dilini, etkilendiği sinemacıları ve İzmir'i konuştuk...

Film İzmir'de geçtiğine göre, oradan başlayalım. İzmir'de neler oluyor? DTP konvoyuna saldırı, "gâvur İzmir'den faşist İzmir'e" yorumları...

İnan Temelkuran: Konvoyla saldırı, MHP teşkilâtının orada başladı. Bununla doğrudan ilişkili olduğu görülüyor. Ama meseleye daha geniş bir boyuttan bakmak gerekiyor. Fakirleşmiş bir kent İzmir. Türkiye'nin pek çok yerine olduğu gibi İzmir'e de doğrudan göç oldu. Gelenler parasız geldiler elbette. Ortalama zenginlik azaldı. Kent fakirleşti, entelektüel potansiyelini de ortaya koyamaz oldu. Entelektüel kesim İstanbul'a ya da yurtdışına gitti. Bu şehrin en büyük sermayelerinden biri Yaşar Holding, yani Pınar'dı. O bile kaçtı, İstanbul'a gitti artık. Altı tane futbol takımı var, bir türlü 1. Lig'e çıkamıyorlar. Futbolun içinde mafya var, ayrıca iktidarların da rolü var. İzmir takımlarının 1. Lig'e çıkamamasını, kentte mafya kalmamasına bağlarlar. İzmir'de mafya kalmamasının başka bir sonucu da var. Bu yanlış bir gözlem de olabilir, ama akıl yürütmeye değer: Örneğin İstanbul çeşitli bölgelerden göç alan bir kent. İlk göç eden gruplardan biri Karadenizliler. Sonra Güneydoğu'dan göç başladı. Bunlar arasında zaman zaman güç savaşları yaşanıyor. Göç eden kesimlerin bir kısmı, kent rantı için mafyalar aracılığıyla mücadele ediyor. Otopark mafyası, bilmem ne mafyası var. Bu gruplar mekân satın alıyorlar ve iş yapıyorlar. İstanbul'da farklı bölgesel gruplar arasında bir çatışma ve denge durumu söz konusu. İzmir'deyse böyle bir mücadele söz konusu değil. Bir denge durumundan çok, belirli bir grubun ağırlığı söz konusu. Elbette, o kültürel değerleri ve hakları savunmak gerekir. Öte yandan, vaktiyle kazanılmış bazı şeyler yok olursa, o zamana kadar iktidar sahibi olarak görülen insanlar -hakikaten diğerlerine göre daha "beyaz Türk" türler- kültürlerini yitirdikleri zaman canları acır. Ama, orta sınıf İzmirililerin diğerlerine daha duyarlı olması gerekir. Çünkü, söz konusu olan yıllardır ezdikleri taraf. Bunu atladılar, şimdi cezasını çekiyorlar. "Bunlar geldi, buralar bozuldu" deniyor, böyle başlıyor. Oysa "bu insanlar buraya niye geldi" diye sormak gerekiyor önce. İzmir tepkisel bir şehir oldu. Aslında farklı bir kenttir.

O zaman biraz geçmişe dönelim. 1980'lerin İzmir'inde büyüdün, neler hatırlıyorsun?

12 Eylül olduğunda dört yaşındaydım.

Orta sınıf İzmirililerin diğerlerine daha duyarlı olması gerekir. "Bunlar geldi, buralar bozuldu" deniyor. Oysa yıllardır ezdikleri bu insanlar buraya niye geldi diye sormak gerekiyor önce. İzmir tepkisel bir şehir oldu.

Neler olduğunu sonra öğrendim. O zaman Türkiye henüz bir tüketim toplumu değildi, sınıf farkını belli edecek ürünler de fazla görünür değildi. Herkes arkadaşı, kapıcı çocuğu, general çocuğu, fabrikatör çocuğu... Daha sonra o farklar ortaya çıkmaya, özel okullar açılmaya başladı. 1985'lerin ortalarında it-halat serbest bırakılınca geldi Adidas ayakkabı filan. Daha önce yoktu, o nedenle de güzel bir çocukluk geçirdim. Garip bir mahalledir bizimki. Orayla ilgili yirmi film daha yaparım sanırım.

Siyasete dair bir şeyler algılamaya ne zaman başladın? Aileden dolayı böyle bir bilinç sahibi miydin?

Sanırım lisede algılamaya başladım. Solcu bir aileden geliyorsun. Evde Devrimler Tarihi Ansiklopedisi var, Çağdaş Liderler Ansiklopedisi var. Onları okuyorsun ve bir şeyler öğreniyorsun haliyle. Tek tek olaylar konusunda bilinçlenmek meselesi başka, ama 15-16 yaşlarında sınıflı toplumu kavramaya başlıyorsun bir şekilde.

"Bornova Bornova"da anlattığın mahalle nasıl bir yer? Mahalle artık "bas-ki"yla anılır oldu, değil mi?

Doğrusu, başka mahalleleri bilmiyorum. Bornova dediğimiz bir milyon nüfuslu bir yer, sonuçta ben onun bir mahallesini ele aldım. Halk mahallesi... Orası çekim açısından uygun olmadığı için başka bir yere taşındım. Mahallede değişen şeyler var elbette. Örneğin bisikletçiler artık kalmadı. Yalnızca mevsimlik olarak açıldığını söylediler. Sokakta oynama alışkanlığı elbette azaldı. Oynanacak yer de azaldı. Korku arttı.

Okul bahçelerinde oynanıyorlardı bugünlerde. Ben bu dışarıda oynama meselesini çok önemsiyorum. Benim kuşağım, dışarıda, sokakta büyüdük.

Bu mahallede etkisini hissettiren bir şiddet var. Sen de bunu gösteriyorsun...

Gündelik hayatta giderek artan oranda şiddetle karşılaşırız. Şiddet bir tehdit olarak var filmde. Etkisini sürekli hissettiriyor, ancak sonunda uygulamaya dö-külüyor. Psikopat diye adlandırabileceğimiz tipler var aslında mahallede. Filmdeki Salih de bunlardan biri. Bu çocukları hep görürüz, korkarız, yol değiştiririz. Bir şekilde anlarız, "bu çocuk tekin değil, psikopat" deriz. "Kendini kesmiş, kendini kesen beni haydi haydi keser" diyebileceğin adamlar. Ve onlarla takılan, onların korumasında olan çocuklar vardır, Hakan gibi... Şiddet çok içimizde ve çok erkekliğe dair bir şey. Ve o erkeklik dediğimiz şey, filmin başında Demet Akalın'dan kullandığımız alıntıda gayet iyi özetleniyor: "Saygı, korkuyla eşdeğer yürür. Belki iki tokat atsaydı boşanmazdık." Bu alıntı biraz yanlış da anlaşıldı galiba.

O söz, 12 Eylül sonrası orta sınıfın kültürel çöküşüyle, lumpenleşmeyle ilgili bir şey. Örneğin, kahramanımız niye Cahit Arf değil de, bu politikacılar? Şiddetin erkekliğe dair bir şey olduğunu söyledin, bunu biraz açalım mı?

Şiddeti artık kadınlar da kanıksadı. Ama bir yandan da, ekonomik olarak altı doldurulsa, sağlıklı bir şey olabilir şiddet. Böyle olmadığı için tehlikeli. Herkes artık şiddete meyilli. İnsanlar işlerini korkutarak çözmeye alıştı. Patolojimiz bozuldu biraz.

Bütün bunlar sonuçta erkeklerin içinde bulunduğu bir krizle mi bağlantılı? Elbette... Bunu "Dövüş Kulübü" (David Fincher, 1999) güzel anlatır. Erkek dediğin şey bitti. Giderek kadınsılaşan bir erkek var. Evde kadına yardım edecek, çocuğa da bakacak... Bir anda erkeğin sorumluluğu arttı ve kendini ifade edemediği yer şiddet oldu. "Dövüş Kulübü"ndeki kavga meselesi budur. Kültürel dönüşümün bir sonucu bu. Bir mesleği olmayan insanlar için de çok üzücü bir şey. Bu yüzden intihar vakaları artıyor. Tarımla geçinen bir ülkede tarım bitmiş durumda. Erkeklerin evlenip çocuklarına bakabilecek, eve ekmecek getirecek bir durumu yok. Kriz işte bu. Ve intihar ediyorlar. Ben farklı olmak istiyorum diyorsan, bir mesleğinin olması gerekiyor. Yoksa, kendini diğer kimliklerle ispatlamaya çalışıyorsun. Erkeklik bir yerde kolay bir kimlik. Erkek olarak doğman yeterli, ayrıca uğraşman gerekmiyor. Diğer erkeklerden farklı olmak için de "daha erkek" olman gerekiyor... Erkekler, çok temel şeylerini, onurlarını bile kaybettiklerini düşünüyorlar. Ülkücülük, din, taraftarlık, hemşerilik... Bunların hepsi kolay elde edilen kimlikler, hepsi birer sembol. Diğer tarafta ise, diyalim bir öğretmen var. Çalışıyor, çalışıyor ve yoksul yaşıyor. Ve o lumpen, zincir çeviren insanları görüyor. "Çalışıyor-

rum da ne oluyor” diyor. Patolojik bozukluklar burada başlıyor. İşin var, eşek gibi çalışıyorsun ve istediğin hayatı yaşıyamıyorsun. Filmin kurduğu cümlelerden biri de buydu: O küçük hayatların zor olduğu bir dönemdeyiz. Buradan şiddet çıkıyor. Buradan her türlü sömürü çıkıyor, ister dine dayalı, ister rıka dayalı... Türkler için de böyle, Kürtler için de... Belgrad’dan Delhi’ye kadar çok farklı görmüyorum durumu. Hepsinde erkeklik krizinin yol açtığı sorunlar var. Bunun devlet iktidarıyla ilgili bir sorun olduğunu da söyleyebiliriz. Engels bunu çok güzel açıklıyor: Aile kurumu ve dinden başlayan sömürü, kadının sahiplenilmesi. Sen kadına sahipsin, kadına bakacaksın. Fakat kadın çalışmaya başladığı zaman, sen diğer erkeklerle yarışıyorsun. Çünkü, kadının elinden kaçacağını düşünüyorsun. O yarışma halinde, elinde meslek, para vs. yoksa ne yapacaksın? Öncelikle, kadın dışarı çıkmasın diye dövüp içeri alacaksın. Ya da başını kapatacaksın ki, diğer erkeklerle yarışmak durumunda kalmayasın. Filmlerin ağırlıklı olarak diyaloglara dayanıyor. Bu aslında riskli bir strateji. Hem buraya özgü bir dil kurmak açısından hem de oyuncuların performansıyla bunu inandırıcı kılmak açısından. Bu konuda izlediğin özel bir strateji var mı?

Bu kadar iyi mizah dergilerinin, Orhan Kemal gibi iyi diyaloglar yazan yazarların olduğu bir ülkede yaşarken, sinemaya bunun neden yansımadığını anlayabilmiş değilim. Diyaloglarda hep bir sakillikle karşılaşıyoruz. Tabii istisnaları da var bu durumun, diyalogları başarılı olan bir dizi film sıralayabiliriz: “Ara” (Ümit Ünal), “Tabutta Rövaşata” (Derviş Zaim) ilk aklıma gelenler... Ama ben böyle algılıyorum hayatı. Bir yerde otururken, örneğin yan masada oturan iki kişi olsa, ben onları genellikle kaydediyorum. Ne söyledikleri değil, daha önemlisi nasıl söyledikleri, nasıl hareket ettikleri, nasıl tepkiler verdikleri, duygu halleri aklımda kalıyor. O aklımda kalanları kullanarak yazıyorum diyalogları. Uzun bir süre çalıştık tabii. Ama özel diyalogları geçir-

mek için bir şey var mı? Yok. Bazı yerler için "burasının şöyle söylenmesi gerekiyor, çünkü İzmir'de böyle söylenir" gibi açıklamalar yapıyorum.

Bir tür okuma provası mı yapıyorsun?
Tiyatro provasına daha yakın. Oyuncu-
lara önceden başka metinler veriyorum.
Canlandırdıkları karakterlerin hayatla-
rına dair küçük hikâyeler, başlarından
geçmiş olaylar... Mesela Hakan karakteri-
nin başından şöyle bir olay geçiyor
-tabii bu filmde yer almıyor: Diyarba-
kır'da askerlik yapmış. Otobüsten iner
inmez bir korsan taksi bunu almış, fakat
yanına başka bir adam daha almış.
Adam buna "ne yapıyorsun?" diye sor-
muş. O da "askere gideceğim" diye ce-
vap vermiş. Öyle deyince adam buna
bir bakmış. Ve birdenbire bu İzmirli çoc-
uk Diyarbakır'da bir korsan taksinin
içinde olduğunu anlamış ve korkmuş.
İşte metne girmeden önce bunları anla-
tıyorum. Bu çocuk nasıl konuşuyor, ora-
dan çıkarmaya çalışıyorum. O hikâye-

İşin var, eşek gibi çalışıyorsun ve istediğin hayatı yaşayamıyorsun. Filmin kurduğu cümlelerden biri de bu: O küçük hayatların zor olduğu bir dönemdeyiz. Buradan şiddet çıkıyor, her türlü sömürü çıkıyor.

lerle de dediğime inandırıyorum. Oyuncular, Türkiye’de sinemada böyle prova görmediklerini söylüyorlar. Böyle çalışılması gerektiğini düşünüyorum. Başka türlü olabileceğini de sanmıyorum. Bu, çok kolay sosyoloji yazılacak bir iş değil. Filmini yapmak, sosyolojik olarak daha eğitici olabilir gibi geliyor.

Yazım süreci nasıl geliyor? Kafanda baştan bir olay örgüsü oluyor mu, yoksa diyaloglardan hareket ederek mi ilerliyorsun?

İki türlü de oluyor. Bazen başı sonu belli oluyor, arasını dolduruyorum. Sanırım çoğu insan da böyle çalışıyor. Onu oturup işlemek gerekiyor. Ben daha çok mekânlar üzerinden gidiyorum diye düşünüyorum. Örneğin, iki kişi konuştular ve buradan ayrıldılar. Bu çocuk nereye gider? Bu kız nereye gider? Kız buraya gider. Burada kimle karşılaşır? Tamam, bu mekânı çözdük, burada ko-

46. Antalya Film Festivali'nde "En iyi film" dahil birçok ödül kazanan "Bornova Bornova", sıradan bir mahalle atmosferiyle başlayıp korku dozunu artırarak diyaloglarla ve şiddet duygusuyla tempoyu yükseltiyor... Yukarıda, İnan Temelkuran (sağda) filmin başrol oyuncusu Öner Erkan'la...

Müseyin Arıoğlu

Dersim 1938 ve Zorunlu İskân

*Trigonotylus, Allokaryotis,
Mylodonotus,
Pentadactylus*

"Derstein" in emsal Osmanlılaşırızmış, arından da Türkiye'leşmesi yolundaki teşebbüsün yitirilişi, İskalyasını Osmanlıdan ve Cumhuriyetten Derstein raporları üzerinden veren Hüseyin Aygün'ün bu çıkarması, bu İskalyanın son buluşması teşkil eden 1938 İhtisamı arından İskalya vilâyet derisat siyasetinin resmi dilatından yapılan kimi belgelerin de ilk kez bilginiler satıyor. Derstein İskalya mihlâti Riyad Tanrıy'ın resmi yazarlarından olan belgelerin Derstein İhtisamı karışıklığı kalıncı bir yitirme işi satıyor.

Sewilay Kanygalak

Kentin Mültecileri

Keywords:
 Kazakhstan, Zhetysay City
 or Astanogym

Genç yuhta yitilmesini
Nevlây Kargulu'nun bu
çalışmasında,
Türkiye'de 1980-1990
yılları arasında
yaşanan ve bireysel,
toplumsal ve siyasal
yönden pek çok sorun
ve olguya karşın
sistemli bir şekilde
geniş ölçekte
bu gelişmelerin
kaynak, sonuç ve
etkileri hakkında
bilgiye ulaşmaya
gerek duyulmaktadır.
Bu kitapta da yazarın
geniş bir araştırma
sonucunda elde ettiği
bilgileri okuyucuyla
paylaşmak amacıyla
yazdığı bu çalışması
göstermektedir.

Metin Uyar

Nerellisin Kimlerdensin

**Members, Council or
Trustees of
Armed Forces
Council**

Elitistleri kitap, Çorum'da yayıyan farklı toplumlar kesimlerin sosyal-kültürel yapıları, gelenek ve diğer konularda ilişkiler ile sosyal tercipleri doğrultusunda oluşabilecek farklılıkları ele alarak, tartışarak tartışmaların yapıldığı zeminde bulunmaktadır.

Farklı toplum kesimlerin Çorum Olaylarına bakış, Alevilik ve İslamcılık ilişkileri, mezhep ve sığınat arasındaki ilişkiler, hemşehricilik ve cemaatların sosyal yapısına biçimlendirdiği, mezhep ve birlikleri dışındaki benzerlikler, cemaatların sosyal ve siyasal yapısına bakışlar, hemşehricilik ve cemaat bağlarının kadınların sosyal biçimlendirilmesine yar vermektedirler.

diğernot yayımları
Selamık Caddesi No:15 Kızılay - Ankara
Tel: 0312 292 22 33 Faks: 0312 292 22 33
diğernot.kitapci@diğernot.com

nuşturayım onları... Konuşurlar ve bu-
nu bağlarız. Bu biraz doğal bir şey her-
halde. Ama "bu karakter buradan nere-
ye gider" önemli bir soru benim için.

**Sinemayı edebiyatla karşılaştırdığında
ne düşünüyorsun? Görsel anlatım se-
nin için ne ifade ediyor?**

Sinema, anlatım dilinin verdiği olanak-
ları kulanabildiğin sürece bir sanat. Si-
nemanın verdiği olanaklar bugün sade-
ce filmi pelikül üzerine kaydetmekten
ibaret değil. Pek çok seçenek var. Örne-
ğin, sinemanın yakın planla doğduğu
söylenir. Bugün tabii bunun çok ilerisin-
deyiz. Ama sinema kimi zaman yazılı
metne sıkışmış durumda. Bu derdim,
aynı zamanda eleştiri mekanizmasıyla
da ilgili. Çünkü yazılan eleştirilerin ço-
ğunda – ki dünyada da böyle– bu fazla
dikkate alınmıyor. Adeta, yazılı bir me-
tin olarak sunulsa farklı olmayacak şey-
ler söyleniyor. Çünkü, diyaloglar ya da
olayın sosyolojisi üzerinden giden bir
eleştiri söz konusu. İşte bu yüzden bunu
kırmaya çalışıyorum. Ben yaptığım şey-
leri bazen yaramazlık olsun diye yapı-
yorum. Mesela, hatırlama sahnelerinde
görüntüde bir pencere açılması gibi...
Bunlar biraz da insanları şaşırtmak için
yapılan şeyler. Yoksa, kısa bir eğitim
alan herkes sahneleri kaba bir kurguyla
bir araya getirebilir. "Bornova Bornova"
yı da bu açıdan yeterli görmüyorum.
Sinema eninde sonunda bir görüntü sa-
natıdır. Bundan yeterince faydalanamı-
yor belki de bu film.

**Nasıl bir görüntü rejimi izlemeye ça-
lıştığını konuşalım. Giderek solan
–hatta en sonunda mavi-beyaz olan-
pastel renkler kullanıyorsun. Nasıl bir
strateji izledin?**

Elimde oyuncular, senaryo, müzik gibi
çeşitli imkânlar var, bunlardan biri de
renk. Aslında sinemada fazla kullanılan
bir imkân değil. Gerçekliği olduğu gibi

göstermenin artık çok bir anlamı yok di-
ye düşünüyorum. Sanat yaparken, bu-
nu bir şekilde dönüştürmek gerekiyor.
Renk konusunda izlediğimiz yol da, bir
dönüştürme biçimi. Hikâye giderek
sertleşiyor. Durağan başlıyor, ana ka-
raktere bilgiler gelmeye başladıkça iş
büyüyor, büyüyor ve en set yerinde ar-
tık siyah-beyaza dönüşüyor. Ses de fil-
min önemli öğelerinden biri. Doğal ses
kullanımı oldukça özenli. Fakat, biliyor-
sunuz, Türkiye’de bunun ilginç bir geç-
mişi var. 1930’larda sesli film çekimine
başlanmasına karşın, 1943’te "Dertli Pı-
nar" (Faruk Kenç) filmiyle dublaj moda-
sı başlıyor. 1990’lara kadar gidiyor bu iş.
Bu yüzden ses açısından çok geri kalın-
dığını düşünüyorum. Daha şimdi şimdi
oturuyor. Çok zor bir şey değil teknik
olarak: Bütün sesleri alacaksın, oyuncu-
ların işi bittiği zaman gezip ortamdaki

Bu kadar iyi mizah dergilerinin, Orhan Kemal gibi iyi diyaloglar
yazan yazarların olduğu bir ülkede yaşarken, sinemaya bunun
neden yansımadığını anlayabilmiş değilim. Adeta, yazılı bir
metin olarak sunulsa farklı olmayacak şeyler söyleniyor.

atmosfer seslerini alacaksın ya da ses
bankasına başvuracaksın.

**Tarz olarak kendine yakın bulduğun
ya da sana cesaret veren sinemacılar
kimler?**

1990’larda, muhtemelen hikâyeler tü-
kendiği için, başka türlü filmler yapıl-
maya başlandı. Daha içeriden, daha alt-
tan filmler... Örneğin, "Trainspotting"
(Danny Boyle, 1996) çıktı. Ve herkes
böyle bir kaldı, ne oluyor diye. O dö-
nem, müzikte Prodigy’nin çıktığı dö-
nem aynı zamanda. Bir şeyler beraber
gidiyor. Lars von Trier "Budalalar"ı
(1998) yaptı. Ve "ben de sinema yapabi-
lirim" hissini verdi. Punk da aynı hissi
veriyordu. Sex Pistols’ı dinlediğinde

"bu müziği ben de yaparım" dersin...
Kolay, bölük pörçük, biraz hatalı... Sa-
nat eserinde aranan mükemmellik yok
içinde. Sistemin onu sergilemeye layık
görmesi anlamında söylüyorum bunu.
Sinema için çok önemli bu: "Teknik ye-
tersizliğinden dolayı reddedildi" denir
festivallerde bazen... Hemen hemen ay-
nı tarihlerde, Eric Zonca "Meleklerin
Düş Yaşamı" (1998) diye bir film yaptı.
Sonra üzerine "Küçük Hırsız"ı (1999)
çekti, yine bana öyle bir his verdi. John
Waters’ın "Cecil B. DeMented" (2000)
filmini izlediğimde artık iyice kararımı
vermiştim. Arada Jim Jarmusch, Hal
Hartley de var... Benim konuştuğum gi-
bi konuşuyor adamlar. Benzer komik
olaylardan, acı şeylerden, garip durum-
lardan bahsediyorlar. Sonra İspan-
ya’da, iki çocuk "Smoking Room" (Ro-
ger Gual ve Julio Wallovitz, 2002) diye
bir film yaptılar. Yapımcıların para ver-
mekten kaçındıkları bu filmle Goya
Ödülü’nü kazandılar. Jeremy Irons’ın
Polonyalı bir inşaat işçisini canlandırdı-
ğı, daha eski tarihli "Moonlighting"
(Jerzy Skolimowski, 1982) filmi beni he-
yecanlandırdı. İçinde suç dünyasını ba-
rındırmayan, başka türlü bir göçmen
filmiydi. Bunlar cesaret veren işler ol-
du, yapılabiliyormuş dedim. Yine de
yapması zormuş. Dört yılını aldı ilk fil-
mim "Made in Europe"u yapmak. Çok
akıl kârı bir iş değildi, nasıl yaptığımı
inanamıyorum. Göç meselesiyle ilgili
temel şeyler yoktu "Made in Euro-
pe"un içinde: Küçük uyuşturucu maf-
yası, geri dönelim mi, dönmeyelim mi
tartışması, kuşak çatışması, geleneksel
yapıyı bozmak isteyen kız... Bunlar ol-
sun istemedim ben. O yüzden böyle
bir şey yaptım. Benim filmlerim de
umarım birilerine aynı şekilde cesaret
verir. "Herif kameraı koymuş, ko-
nuşturmuş" desinler...

Söyleşi: A.G.

Kara Tren: Ahmet Uluçay (2 Aralık 1954 - 30 Kasım 2009)

Fareli köyün balıkçısı

Chris Marker’ın "Son Bolşevik" olarak adlan-
dırdığı Sovyet yönetmen Alexander Ivano-
vich Medvedkin’in çalışma masasının üzerinde,
bir balık tutan adam biblosu yer alır. Çin yapımı
biblo, Marker’a ünlü "aç adama balık vermek-
tense, balık tutmayı öğret" deyişini hatırlatır.
Aslında bu ifade, Medvedkin’in sinema tarihini-
de unutulmuş olan filmlerini de çok iyi anlat-
maktadır. Medvedkin, "seyircilere film vermez,
onlara sinema sunar"...

Uzun soluklu projesi "Bozkırda Deniz Kabu-
ğu"nu tamamlayamadan, 55 yaşında bu dünya-
dan ayrılan Ahmet Uluçay, gerçek bir "sinema
insanı"ydı. Peki, bu sıradan ifade ne anlama ge-
liyor? Uluçay, öncelikle "filmlerle" yetinmeyen bir
izleyiciydi. Onun derdi "sinemaydı". Bunun için
icadından neredeyse 100 yıl sonra, sinemayı ye-
niden keşfetmişti. "Karpuz Kabuğundan Gemiler
Yapmak"ta anlattığı gibi, çocukluk arkadaşı
İsmail Mutlu’yla projeksiyon makinasını "icat et-
meleri" biraz zaman almıştı. Önlerinde yepyeni
bir dünya açılmıştı. Bundan sonraki hedefleri ise

sinema yapmaktı. İlk video kameralarına kavuş-
maları için de yine beklemeleri gerekecekti.

Kısa filmlerini çektiler ve gösterebilecekleri
mecralar aramaya giriştiler. 1994’teki 6. Ankara
Film Festivali’nde tanıştık "Optik Düşler" ve
"Koltuk Değneklerinden Kanat Yapmak" ile. İz-
leyen herkesi hayrete düşürüyordu bu filmler. 12
Eylül darbesinin hayalgücü üzerinde kurmaya
çalıştığı tahakkümün ardından, sanki yeniden
nefes alıp veriyor gibiydik. Uluçay’ın hayalgücü
sınır tanımıyordu. Minyatür kozmosta görülen
rüyalar, denizin dibindeki inciler, bir türlü kovu-
lamayan şeytan ve her köşe başında karşımıza
çıkan cinler... Koşullar ne olursa olsun, sinema
aşkıyla yanıp tutuşan birinin engel tanımayaca-
ğını gösterdi. İkinci uzun metrajını izlemeyi ipe
çekerken, ölüm haberi geldi.

Ahmet Uluçay, bu ülkede giderek birbirine
benzeyen filmlerden boğulan izleyicileri sine-
mayla tanıştırdı. Bizlere hayaller satan değil, ha-
yal kurmayı öğreten fareli köyün balıkçısıydı.

– A.G.

Foto: Muhsin Akgün

Kütahya’nın Tavşanlı ilçesinde, Tepecik köyünde doğan, haya-
tı boyunca köyünde yaşayan Ahmet Uluçay, 12 yaşında arka-
daşı İsmail Mutlu’yla projeksiyon makinası yapmaya çalışmış,
tek uzun metrajlı filmi, Türkiye sinemasının yüzü "Karpuz
Kabuğundan Gemiler Yapmak"ı 2001’de tamamlayabilmişti...

MAĞLUP SAYILIR BU YOLDA GALİP Henry'nin eli

Maradona'ninki "tanrının eli"ydi, Henry'ninki ise "hilekârlık". Niye öyle oldu, o pilav çok su kaldırır. Şu kadarıyla yetinelim, bizi asıl kahreden Henry'nin gol sonrası sevinciydi. Hepsi bir yana, Fransa halkı alkışı hak ediyor. Zira, anketler yüzde 80'inin maçın tekrarlanmasını istediğini söylüyor. Aynı şey Türkiye'de olsaydı, nasıl bir yüzde olurdu?

18 Aralık 2009 Çarşamba... Sokaklar irili ufaklı taraftar gruplarının tezahüratlarıyla sık rastlanmayan bir cümbüş içinde. Bayraklar neredeyse aynı –yeşil, beyaz, kırmızı (ya da turuncu)–, fakat diller farklı: İngilizce ve Arapça. Halbuki maç İrlanda'yla Cezayir arasında değil. İrlanda Dünya Kupası'na gidebilmek için oynanan baraj maçlarında 1-0'lık mağlubiyetin rövanşı için Fransa'yla Stade de France'da, Cezayir'se siyasî gerginlik içinde olduğu Mısır'la tarafsız saha Sudan'da kader maçı oynayacak. İkinci maçın galibinin Güney Afrika'ya gidecek tek Arap ülkesini belirliyor olması gerilimi daha da artırıyor.

Paris'in kuzeyindeki has Cezayir mahallesi Barbès-Rochechouart sabah saatlerinden itibaren polis kordonu içinde şarkılar söyleyip dans eden bayraklı, kaşkol-lu, kızıl erkekli Cezayirli gençlerle tıklım tıklım. Günün sloganı "One, two, three, viva l'Algérie!" Rochechouart Bulvarı'nın birkaç yüz metre batısında, Paris'in en turistik bölgesi Montmartre'in Blanche Meydanı'nda, turistlerin üzerinde fotoğraf çekilmeyi pek sevdiği, alttan sıcak hava üfleyen metro havalandırmasına gerilmiş devasa İrlanda bayrağının etrafında toplanmış bir grup, ellerinde bira şişeleriyle tezahürat yapıyor. Ortalıkta polisten başka pek Fransa temsilcisi yok. Ne bir bayrak, ne bir taraftar grubu.

Cezayir-Mısır maçı Cezayir'in 1-0'lık galibiyetiyle sonuçlanıyor, Fransa-İrlanda maçı daha oynanmadan ülkenin "yarısı" bayrama başlıyor. Fransa'ysa binbir güçlükle İrlanda kalesine yüklenmeye çalışırken, Robbie Keane'in golü geliyor. Ribéry sakat, Real Madrid'li Benzema kenarda, Fransa'nın gol umutları Toulouse'lu Gignac'la emektarlar Anelka ve kaptan Henry. Fakat ilk maçta da golü atan Anelka'nın çalınmayan bir penaltısı ve bir-iki zorlama girişimi dışında tek bir pozisyon yok, tam tersine, Fransa'nın genç kalecisi Lloris üst üste kurtarışlarla muhtemel bir felaketi önüyor. 1-0'ın doğal sonucu olan uzatma safhasında, devre arasına bir dakika kala bir karambol anında Henry direğin dibinden içeri çıkarıyor ve Arsenal'in kaptanı Gallas topu boş kaleye yol-luyor. Maçı yayınlayan TF1 kanalının sunucuları "muhteşem, muhteşem!" diye bağırırken, İrlandalı oyuncuların hakemi kuşatması önce şüpheler doğuyor, ardından Henry'nin basketbolda bile "top taşımak" olarak kuraldışı sayılan hareketi dört farklı açıdan gösteriliyor. Spikerlerin de Fransız izleyicilerin de sevinci kursa-

ğında kalıyor. Maç 1-1 bitiyor, Fransa Dünya Kupası'na katılma hakkını kazanıyor, fakat ortalık sessiz sedasız (Cezayirli taraftarların tezahüratları dışında). Saha içinde coşkulu bir sevinç içinde görünen tek kişi var: Fransa'nın hocası Domenech. Thierry Henry ise yere yığılıp kalmış İrlandalı bir oyuncunun yanına oturup onu teselli etmeye çalışıyor. Bu hareketi Eric Cantona şöyle yorumluyor: "Beni kızdıran elle oynaması değil. Maçın sonunda yüzüsüzce gidip, birkaç dakika önce yaptığı puştukla elenmesine sebep olduğu İrlandalı futbolcunun yanına oturup güya teselli etmesi..."

Zidane, Thuram ve diğer starların yokluğuyla eski ihtişamından uzak Fransa'nın kaptanı Henry ne yapsa temize çıkamayacak ve Britanya gazetelerinin hemen hepsinde koskocaman harflerle yazdığı gibi, "cheater" damgasını muhtemelen hayatının sonuna kadar taşıyacak.

"En büyük hatam"

Millî takımlarının sürekli bir hayal kırıklığı sebebi haline gelmesinin de bir sonucu olarak ne Fransa medyası, ne de Fransa halkı galibiyeti kutladı. Genel kanı, İrlanda'nın galibiyeti hak ettiği ve bu şekilde kazanılmış bir zaferin mağlubiyetten daha beter olduğu yönünde. Öyle ki Henry, "futbolu bırakmanın eşiğine geldiğini" belirttiği bir söyleşide "en adil çözüm maçın tekrar oynanmasıdır" dediğinde bir-

Henry, "futbolu bırakmanın eşiğine geldiğini" belirttiği bir söyleşide "en adil çözüm maçın tekrar oynanmasıdır" dedi. Aynı söyleşide, yaptığı en büyük hatanın gol sonrası sevinç gösterisinde bulunmak olduğunu da vurguladı.

çok gazete ve özel şirket tarafından yapılan anketler Fransa halkının yüzde 80'inin aynı görüşte olduğunu ve maçın tekrarlanmasını arzuladığını gösteriyordu. İrlanda Futbol Federasyonu da FIFA'ya yaptığı başvuruda "kazanan takımın kaptanının dahi" bunu söylediğinin altını çizdi, fakat FIFA hakem kararlarının iptal edilemeyeceğini hatırlatarak bu talebi reddetti. Henry, aynı söyleşide, yaptığı en büyük hatanın gol sonrası sevinç gösterisinde bulunmak olduğunu da vurguladı.

Polemik giderek büyüdü. Kamuoyu ilk suçlu olarak Dünya Kupası yolunu bu kadar zora sokan Domenech'i gösterirken, Domenech de Fransız halkının "kendini kırbaqlamaya çok meraklı" olmasın-

dan dert yanıyordu. İnternet kullanımının, hele de facebook ve twitter gibi iletişim ortamlarının son derece yaygınlaşmış olması, anti-Henry propaganda ve şakaların baş döndürücü bir hızla yayılmasını sağladı. Maçtan birkaç dakika sonra Fransızca Wikipedia'daki Henry maddesi şöyle başlıyordu: "Profesyonel voleybolcu Thierry Henry..."

Henry İrlanda maçı sonrasında Barcelona'daki ilk antrenmanına çıkmak için tesislere gelirken kendi yüzünün bulunduğu, altında da "I'm sorry" yazan kocaman posterlerle karşılanıyor ve Barça'nın Bilbao'yla oynadığı maçın sonlarında oyuna girerken Bask takımının taraftarları tarafından ısıklaniyordu. Hatta sponsoru olan Gillette markasının Fransa'daki fotoğraflarında neden diğer ülkelerde olduğu gibi Henry'nin elinde futbol topu tutarken değil de eli cebinde gözüktüğü onlarca ülkenin (Türkiye dahil) bülüm medyasında hararetle tartışıldı.

Henry'ye destek verenlerin sayısı da az değil. Arsenal'da forma giyen Sagna'nın soyunma odasına giden koridorda sıcağı sıcağına söylediği "kırk yılın başında bizim lehimize bir hakem hatası oldu" cümlesi klişe koksa da, yanlış sayılmaz. Eylülde Fransa'nın Sırbistan'la oynadığı, galibiyet halinde Dünya Kupası'na gitmeye hak kazanacağı kader maçının 10. dakikasında kaleci Lloris, Mijilas'a herhangi bir temasta bulunmadığı halde oyundan atılmış ve Sırbistan o penaltı sayesinde 1-0 öne geçmiş, maç da 1-1 sonuçlanmıştı. Sakin mizacıyla tanınan Fransa Futbol Federasyonu başkanı Jean-Pierre Escalettes de Sagna'nın benzer bir açıklama yaptığı: "Niye bu kadar büyütülüyor, anlamıyorum. Hakem bir hata yaptı. Böyle bir şey ilk defa mı oluyor? Bir daha olmayacak mı? Aynı maçta Shay Given Anelka'yı ceza sahasında indirdiğinde penaltı çalınmadı. Lloris Belgrad'da durduk yere atıldı ve aleyhimize penaltı verildi. Futbolda video kullanılmıyor. Bu durum bazen size yardımcı olur, bazen de rakibinize..."

Henry'ye destek veren futbolcular arasında Zidane, Beckham ve Vieira da var. Fakat en önemlisi, FIFA başkanı Blatter'in açıklaması: "Thierry maçtan sonra bana ulaşmaya çalışmış. Ben de onu aradım. Gayet dürüst bir şekilde elle oynadığını söyledi. Fakat gidip bunu hakeme söylemek ona düşmez. Benim de gol atabilmek için rakip oyuncunun formasını çekmişliğim vardır, tabii ki gidip de hakeme söylemedim hiçbir zaman..."

Olayın yankıları kolay kolay duracağı benzemiyor. Şimdiden bazı Fransız taraftarlar internet üzerinden Fransa'nın Dünya Kupası maçlarını İrlandalılarla beraber seyredip her seferinde rakip takımı destekleyeceklerini söylüyor. Futbolda da rugby'deki gibi kritik anlarda videoya başvurmanın iyi bir fikir olup olmadığı da yeniden gündemde. Kesin olan şu ki, millî takımı bırakmaktan son anda vazgeçen Henry, üst üste dört Dünya Kupası'nda oynama başarısını göstermiş ilk Fransız olacak. Bir anlık gaflet yüzünden kolayca unutulacak bir kariyer olmasa gerek...

Alican Tayla

Eski sese doğru

Rickie Lee Jones / Balm In Gilead (Fantasy)

Beat havalalarının, yeni folkun caz standardıyla, blues'larla birleştiği şarkıyazarlığının büyük isimlerinden Rickie Lee Jones, ilk albümünün ("Chuck E's In Love" gibi bir büyük hitin) otuzuncu yılında yeni albümü "Balm in Gilead"ı yayınladı. İki sene önce biraz kekre ve umutsuz konuşuyordu, "The Sermon on Exposition Boulevard" albümünde kendini ruhanî âleme vermiş, bizzat İsa'nın sözlerini şarkılaştırmıştı. Buradan çı-

kış, tabii yine eski günlerde: Ben Harper, Alison Krauss gibi isimlerin de eşlik ettiği "Balm In Gilead" da yıllardır el sürmediği şarkılar, '80'lerden kopup gelmiş eskizler, babasına ait bir balad (The Moon Is Made Of Gold"), İsa'ya bulaşmayan folk-cazlar, yine o şekerli, salaş ve duygulu ses var. Rickie Lee Jones, Amerikan bohemini post-modern zamanlara taşıyan halkaların en irilerinden biriydi. Kendini hatırlatması her zaman hepimizin lehine.

– Merve Erol

10 albüm

Boogie Balaban Lamentation Wallo
Charlotte Gainsbourg IRM
Julian Casablancas Phrazes For The Young
Mari Boine Sterna Paradisea
Moğollar Umut Yolunu Bulur
Nick Cave & Warren Ellis White Lunar
Rachid Taha Bonjour
Renaud Molly Malone - Balade irlandaise
Sarah Jane Morris Where It Hurts
The Very Best Warm Heart Of Africa

5 şarkı

Ara Dinkjian Urfa Divan
Bob Dylan Must Be Santa
Brigitte Fontaine & Khan Fine Mouche
Selami Şahin Feen Raih
Selda Bağcan Maden İşçileri

Gitarlı Norah

Norah Jones / The Fall (Blue Note / EMI)

11 Eylül'ün hemen ertesinde, huzurlu, masumane, âşıkane sesiyle milyonları kendine bağlamıştı Norah Jones. Dördüncü albümündeysen piyanosunun meditatif tuşlarından başını alıp kendini Marc Ribot'nun arıza gitarına, Tom Waits, Kings Of Leon gibi isimlerle çalışmış Jacques King'in prodüksiyonuna bırakıyor. Gitar-bas-davul üçlüsüyle sürüklenen baladların bıraktığı sonuç, bizce eski forma göre daha etkili. "The Fall", başından sonuna tutarlı sound'uyla, distorte sükkütün arasına gizlenmiş küçük ayrıntılarla, Norah Jones âlemini çok daha iyi gözler önüne seren bir albüm...

– Emre Metin

Yedi tepeli rock

Brazzaville / In Istanbul (Doublemoon)

David Arthur Brown, uzun yıllar Beck gibi isimlere eşlik etmiş, nihayet kendi grubunu kurup Barcelona'ya yerleşmiş, daha doğrusu bu şehri merkez üssü belleyip dünyaya açılmış bir şarkıcı-şarkıyazarı. Dingin, kendiyile barışık bir rock yapıyor. Grubun yolu son yıllarda İstanbul'a da epey düştü, konserler verdiler, dostluklar kurdular, dinleyicileri çoğaldı. Bazı eski Brazzaville şarkılarıyla İstanbul düşünülerek yazılmış birkaç şarkının Türkiye müzisyenler marifetiyle icrasından oluşan "In Istanbul", o dostlukların, özellikle Bant dergisi yazarları ve albümün prodüktörlüğünü üstlenen Portecho üyesi Deniz Cuyulan'ın girişiminin sonucu. Dandadadan, Tamburada, 123, İstanbul Blues Kumpanyası, Kırık, Mira, Ricochet, Oak, Kim Ki O gibi gruplardan çeşitli isimlerin katkısıyla hazırlanan albüm, Los Angeles gibi yeni bir şehirde doğan Brown açısından, bu kadim şehre bir güzellikle niteliğinden aynı zamanda. Gerçi Türkiye sesleri albüme fazla katmak istememişler, dolayısıyla Brazzaville şarkılarını bizim çocuklar onlar gibi çalmış olmuş ama, olsun, güzel albüm yine de. En azından, hatırası var...

– M.E.

Naif hippy

Devendra Banhart / What Will We Be (Reprise)

Son on yılın folk rönesansının önde gelen figürlerinden biri Devendra Banhart. Henüz 28 yaşında, yedinci albümünü geçtiğimiz günlerde –bu sefer büyük bir yapımcı şirketten– çıkardı. Bir tür yeni-hippi olarak anılıyor. Teksaslı, ama Venezuela'da büyümüş. Belki o yüzden, müziği bir tür Tropicalia yumuşaklığını da barındırıyor,

'60'lara has bir ışıltılı, romantik okuyuşla birlikte. Yeni albümünde de belki çığır açmayacak, ama insanı iyi hissettiren, çiçekler içinde bir sevgili düşündürten şarkılar var.

– E.M.

Bir de yetmez beş tane

Yedi Kocalı Hürmüz (Kalan)

Ayten Gökçer'li "7 Kocalı Hürmüz", '80'lerin "müzikal kralı" Egemen Bostancı'nın ilk büyük işiydi. Altan Erbulak, Adile Naşit, Erol Günaydın, Cihan Ünal, Ayşen Gruda, İlyas Salman, Füsun Erbulak gibi isimleri sahnede bir araya getirmiş, şatafatlı bir devri açmıştı. 12 Eylül sonrasının karanlık günlerinde halkı tiyatro salonlarına çeken müzikaller devri, Bostancı'nın erken ölümüyle kapandı. Ezel Akay sine-masında o devrin izleri var; bütün filmleri seyirlik bir şölen havasında. Nitekim son filmde yolu o zamanlarla kesişti: Sadık Şendil'in "7 Kocalı Hürmüz"ü bu kez Akay'ın dokunuşuyla beyazperdeye aktarıldı. Bostancı'nın "7 Kocalı Hürmüz"ü Attila Özdemiroğlu'nun müzikleri, (Ergül Taçkın'ın "Beyaz Ev"inin de sözlerini yazan) Sevgi Sanlı'nın sözleriyle kotarılmıştı. Bu kez daha geniş bir kadro görev almış. "Neredesin Firuze" ve "Hacivat Karagöz Neden Öldürüldü?" filmlerine de müzik yapan

Sunay Özgür - Ender Akay ikilisi de yine iş başında...

"7 Kocalı Hürmüz" denince akla gelen şarkı, "Yalnız Kullar (Tanrım)". Şarkıyı Sezen Aksu ve Nilüfer de yorumlamış, "ver Allahım ver" kısmı pek çok reklamda kullanılmıştı. Bu kadar popüler olmuş bir şarkının yeniden söylenmesi riskli bir iş. Şevval Sam, Müge Zümrütbel ve Nurgül Yeşilçay'ın da katılımıyla bu işin altından başarıyla kalkmış...

Kekeme türküsü "Kediyi Koydum Torbaya", eski ve bildik bir rembetiko üzerine inşa edilen "İma Prezias Çiftetellisi", enstrümantal "7 Kocalı Longa" ve fantastik bir özelemin ("Derler ki bu gece yatsıdan sonra / Gökten yağmur gibi herif yağacak") dile getiren "El Hubb", filmin ve albümün güzelleri. A-capella grubu Vokaliz'in seslendirdiği

"Yangın Var" kanaatimizce en iyi şarkı. Grubun kendi albümünden tanıdığımız "Ay Ay" ve (Cengiz Ünal, Tolga Gülen, Hamdi Akatay, Sunay Özgür tarafından seslendirilen) bol vokallli "Ay Çiki Bum Bum" bu şarkıyı takip ediyor. Enstrümanlı Vokaliz şarkısı ("Hacivat Karagöz Neden Öldürüldü?" den bildiğimiz) "On Kere Demedim mi" aynı hattın kötüsü olarak albümde yerini almış (şahane vokalleri neredeyse yok eden ritm yüzünden). Tanıdık gelecek bir başka şarkı "Bu Gece Lâzım", Ezginin Günlüğü'nün "Kanto"sunun farklı bir yorumu: Nadir Gökçer'ün sözleri Gürsel Korat'ın ekleriyle bu kez Sunay Özgür - Ender Akay tarafından müziklenmiş; şarkıyı Şevval Sam ve Sarp Apak söylemiş.

"7 Kocalı Hürmüz", sürprizli, şenlikli, neşeli bir albüm. Filmi beğenmemişseniz bile kulak verin: Sizi saran, çarpan bir şarkı muhakkak çıkacaktır.

– Murat Meriç

OTUZ YIL SONRA THE SLITS

Mükemmel ânın peşinde

Punk'ın kız tarafı The Slits, ilk albümleri "Cut"tan otuz yıl sonra, kadrosunu revize ederek üçüncü albümleri "Trapped Animal"ı yayınladı. Grubun sembol ismi Ari Up, Uncut, Prefixmag ve The Quietus'a yeni dönemi anlatmış...

İlk albümden otuz yıl sonra The Slits bugün ne ifade ediyor sizce?

Ari Up: The Slits, ihmal edilmiş bir grup. Sabote edildik, sürgün edildik, Sibiryalara gönderildik, bütün hayatımız boyunca asla kaale alınmadık. Bütün oğlanlar cool'du, hepsine övgüler düzüldü, ama biz hep oyunun dışındaydık, tarihe adımız doğru dürüst yazılmadı. Ama hâlâ bizi görmek isteyenler var, eski hayranlarımız, Riot Grrrl kuşağı, yeni gitaristimiz Hollie (Sex Pistols'ın Paul Cook'unun kızı) gibi bir sürü genç insan... Punk zamanında da tam olarak bizden beklenen şeyi yapmıyorduk, zaten bu sayede yıllar sonra yeniden bir araya gelebiliyoruz. Punk, kimliğini bulmakla ilgili bir şeydi, özgürlük meselesiydi, bu nedenle bu kadar yüreklendiriciydi. Bizimki riyasız bir devrimdi, masumdu hatta. The Slits de zamanının epey ilerisinde bir gruptu. Bizden önce Suzi Quatro gibi kadınlar vardı etrafta. Gerçi severdim onu, ama bize ilham verecek hiçbir şeyi yoktu, o deri kıyafetli seksi imaj beni boğuyordu. Bütün kadınlar gitarlarını erkekler gibi çalışıyordu. Mesela Jacqueline Du Pré çok daha büyük bir örnekti bizim için, sırf çellosunu farklı tutuyor diye. The Slits'in olayı da buydu: Gelecek kuşaklar için rol modeli olmak.

'80'lerin başında dağıldınız ve bir araya gelmeniz 2006'yı buldu, bir de sıcağı sıcağına bir EP çıkardınız. Şimdi de "Trapped Animal". Niye bu kadar uzun aralar oluyor?

Pek çok kişi iyi bir seks için uzun süre geçirmek gerektiğini düşünür. Tantra

usûlü seksin mezzetleri pek çoklarının dilindedir, ama hemencecik olup biten şahane bir seks ânı da yaşamak mümkün. İki insan aynı anda aynı frekanstadır, aynı şeyi isterler, bu harika bir ândır ve hemen de geçer. Müzikte de aynı şey geçerli. The Slits hep o mükemmel ânın peşinde oldu ve hemen sonra bir başkasının arayışına girdi.

The Slits dağılmışken neler yapıyordunuz?

Ben şahsen müzik ve seks maceralarıma devam ettim. Uzun bir yolculuk oldu. The Slits'le veya solo olarak, ya da sadece hayatımı yaşarken, sınırları zorlamaya devam ettim.

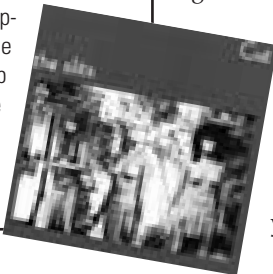
Yeniden bir araya gelmeye nasıl karar verdiniz?

Tamamlanmamış bir mesele vardı ortada, tamamlanmamış seks gibi. Her iki durumda da işin ortasında durursanız, sonuçlandırmanız gerekir. Her şey bir anda gelişti. Tesla (Pollitt) bir konserime geldi ve oracıkta devam etmemiz gerektiğini anladık. Biz para için eski grubu yeniden toparlayan erkekler gibi değiliz, biz eylem insanlarıyız. Bizimkisi bir tür ilişki gibi. Gençlerde artık aşk ilişkisi için hoşgörü veya şefkat yok. Sanki birbirlerinin düşmanı gibiler. Onları birbirlerine rakip olmaları için, sürekli savunma halinde olmaları için öyle bir eğittik ki uzun zamandır, koca bir kuşak artık hiçbir şey bilmiyor. 1976'da niye "İngiltere'ye anarşi!" dedik? Çünkü büyük bir baskı vardı, sistem baştan ayağa boku yemişti. Yıllar içinde daha da beter oldu. Ama biz bir değişim yaratmayı da başarabildik. Şimdi o yılları diriltmek için uğraşanlar var, bizim yaşadıklarımızı arıyorlar, çünkü onlar da kendi içlerinde bir devrim yaşamının peşindeler.

Çeviren: M.E.

Çamurlu yıllar

The Slits'in 1979 tarihli ilk albümü "Cut", çamurlara bulanmış üç vahşi ve çıplak grup üyesini kapağına taşıyarak ufak çaplı bir skandal yaratmış, reggae'ye en yakın punk plağı olarak da alkış almıştı. '80'lerin başlarına kadar karanlık bir dans müziğine meyleden The Slits, ancak 2006'da "Revenge of the Killer Slits" EP'siyle sahalara dönüş yaptı, arada John Peel radyo programındaki kayıtlar yayınlandı. "Cut", geçtiğimiz yıllarda, prova ve canlı kayıtlar desteğiyle, iri bir kitapçıkla yeniden basıldı. The Slits hakkındaki ilk kitap "Typical Girls? -The Story of The Slits" da Zoe Street Howe imzasıyla yayınlandı.

ISTANBUL SESSIONS

ILHAN ERSAHİN ERIK TRUFFAZ
ALP ERSONMEZ İZZET KUZIL TURGUT ALP BENOĞLU

18/19 ARALIK'ta BABYLON'da...

"Radiohead caz yapsa
Istanbul Sessions gibi
tınlardı..." Erik Truffaz

Uzun zamandır
beklenen albümün
Avrupa ve Amerika'dan
önce Türkiye'de çıkışı

mycabin.com/istanbulsessions | facebook.com/istanbulsessions

apple | nubu | thinkart!

www.punkradio.com | www.nubu.com | www.thinkart.com

O fenere uzanmak

Eserleri ve yöntemi Althusser'den Lacan'a, Foucault'dan Derrida'ya ve Barthes'a ve dahi Bourdieu'ya, düşünce dünyamızda ufuk açan isimlerin esin perisiydi. 30 Ekim'de, 101 yaşında vefat eden Lévi-Strauss'u 1956, 1967, 1971 ve 1985'te verdiği dört mülakattan yaptığımız derlemeyle uğurluyoruz...

En baştan başlayalım. Bir yer ve bir tarih: Brüksel, 28 Kasım 1908.

Claude Lévi-Strauss: (gülüyor) O günden hiçbir şey hatırlamadığımı size temin edebilirim. Ama, doğduğum odanın penceresinden Brüksel manzarasını gösteren babamın yaptığı bir resim hâlâ duvarımda durur. O zamana dair hatıram o resimden ibaret. Babam profesyonel portre ressamıydı, Belçika'dan birkaç portre işi almış. Annemle bir süre orada kalmışlar. Ben iki aylıkken Paris'e dönmüşler.

Babanız nasıl bir adamdı?

Ondan zihnimde kalan, son derece kültürlü, ilgisi sadece resimle sınırlı olmayan, doymak bilmez merak sahibi bir adam imgesi. Aynı zamanda edebiyat ve müzik tutkunuydu. Çok erken yaşta operaya götürüldüğümü ve Wagner'in bütün repertuarıyla tanıştırıldığımı da hatırlıyorum.

Meslek seçiminize müdahale etti mi?

Hayır, ressam olmaktan, daha doğrusu genel olarak sanatçı olmaktan caydırmaya çalışmak dışında müdahale etmedi.

Anneniz?

Cefakâr bir kadındı, yıllarca evin bütün yükünü sırtlanarak büyük bir fedakârlık gösterdi.

Başka bir tarih: 1914.

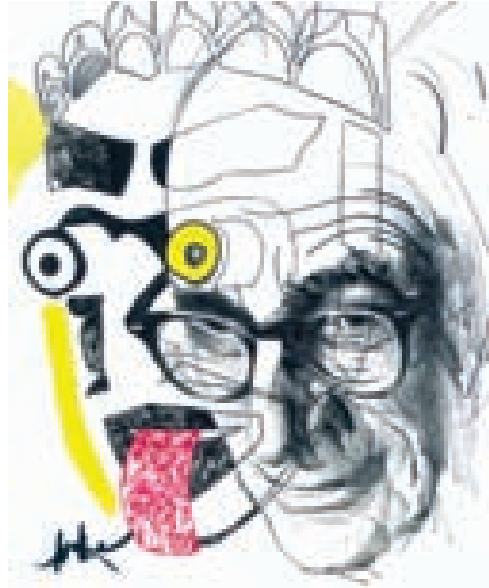
Babam silah altına alınmıştı, annemle ben Normandiya'ya sığındık. Herkes Almanların Paris'e gireceğinden korkuyordu. Sonra Brest'e geçtik. Ardından, Versailles. Kocalar savaşta olduğu için, annem, teyzelerim –beş kızkardeşiler–, çocuklar, haham olan dedemin büyük evine kapanıyoruz. Günler Almanların top seslerinin güm-bürtüsünün ritmiyle akıp gidiyor, atışları burnumuzun dibinde hissediyorduk... Ve nihayet ateşkes, bayram havası, büyük neşe ve ardından gelen büyük rahatlama.

Lisedeyken siyasetin içinde miydiniz?

Tam olarak angaje değildim. Sosyalist fikirleri keşfetmemle, SFIO'ya (*Section française de l'Internationale ouvrière, Uluslararası İşçi Fransa Seksiyonu, 1905'te kurulan sosyalist bir parti, 1969'da Sosyalist Parti'ye dönüştü*) girmem ayrı şeyler. İlki, Belçika İşçi Partisi üyesi Arthur Wauters ile tanışmamla oldu. 16-17 yaşındaydım, Marx'ı bilmiyordum; ismini işitmiştim, ama kitapları, tezleri hakkında bir bilgim yoktu. Wauters'dan bana Marx'ı anlatmasını rica ettim. Teorisyenlik hevesi de olduğu için derhal eğitimime vakfetti kendini, Marx, Jaurès ve başka pek çok ismi okutarak ciddi ödevler hazırlatıyordu. Böylece sosyalist idealleri özümsemiş olarak Paris'e döndüğümde SFIO'ya girdim.

SFIO'da devrime mi inanıyordunuz?

Devrim kelimesiyle ne kastettiğinize bağlı. Leninist değilim, dolayısıyla toplumun ihtilâl yoluyla değiştirilmesi fikrini reddediyordum. Küçük bir militan grubu olarak "Yapıcı Devrim" adında bir hareket kurmuştuk. Neden bilmiyorum, bu sıralarda tez hazırlayanların çok ilgisini çekiyor bu konu; o hareketten hayatta kalan tek kişi ben olduğum için de durmadan cevaplaya-

Desen: Raymond Moretti

Entelektüel soyağacım birkaç isimle özetlenebilir:

Rousseau, Chateaubriand, Marx, Freud, Proust... Benim yapmaya çalıştığım şey, insan bilimlerini felsefenin vesayetinden çıkarmak.

madığım mektuplar alıyorum, zira pek bir şey hatırlamıyorum. Biz kapitalist dünyanın içinde sosyalist toplumu inşa etmenin, onu büyütüp genişlettiğimizde de kapitalizmin yıkılmasının mümkün olduğunu düşünüyorduk.

Yahudi olduğunuzu erken yaşta mı idrak ettiniz?

Yahudi geleneği ailemizde yaşatılıyordu ve bunun tek nedeni dedemin haham olması değildi. Ebeveynlerim inançlı olmasalar da, baba tarafımda bazı alışkanlıklar muhafaza ediliyordu. Babaannem Yom Kippur'da oruç tutardı. Ama mesela, savaştan kaçıp Versailles'a sığındığımız günlerde, annemin kocaman jambonlu sandviçler yaptığını ve dedemi kızdırmamak için parkta heykellerin arkasına saklanarak gizlice mideye indirdiğimizi hatırlıyorum.

Anti-semitizmden mağdur oldunuz mu?

Daha ilkokuldan itibaren "pis Yahudi" muamelesine maruz kaldım. Lisede de devam etti bu.

Nasıl tepki gösteriyordunuz?

Yumrukla. Neyse ki çok sık olmadı.

Felsefeye ilginizi belirleyen neydi?

Felsefeye özel bir hevesim yoktu. Matematikte çok zayıftım ve beni neyin beklediğini bilmeden felsefe sınıfına girdim. İlk başta notlarım berbat, ama yıl sonunda birincilik ödülünü aldım.

Felsefe sınıfında sizi özellikle etkileyen bir kitap var mıydı?

Özellikle öne çıkan bir kitap yoktu.

Mutlaka bir ilk kitap vardır ama.

Doğru. Ama benimki çocukluğumdan: "Don Kişot". "Don Kişot"u bıkmadan usanmadan tekrar tekrar okurdum. Yedi-sekiz yaşındayken, ailece oynadığımız bir oyun vardı; babam ya da annem

"Don Kişot"tan bir sayfa açar, bir cümle okuma-ya başlar ve ben ezberden devamını getirirdim. Üniversiteyi hem hukuk, hem felsefe okuyarak bitiriyorsunuz. Geliyoruz 1929'a...

Simone de Beauvoir ve Merleau-Ponty ile tanışıyorum. Öğretmenlik stajımızı üçümüz beraber yaptık, sonra birbirimizden uzak düştük.

Ekim 1932.

Öğretmen olarak ilk derse girişimi kastediyorsunuz herhalde. Ders vermek benim için kalabalık içinde düşünmektir. Derslerimde kendi kendimle baş başa kalırım, karşımda kim olduğunun farkına bile varmam. O tarihte aslında hayatımda başka bir olay oldu, evlendim. Öğretmenliğe başlamamdan birkaç gün önceydi. Mont-de-Marsan lisesine tayin edildiğim için, bu yolculuk karım ve benim için balayı yerine geçti.

Paris'ten ayrılmak canınızı sıktı mı?

Kesinlikle hayır. Mont-de-Marsan'a gelir gelmez siyasete girdim ve seçimlerde aday oldum. Ama kampanyam başladığı gün sona erdi. Ehliyetim olmadığı halde araba kullanıyordum, Citroën'i tepetaklak bir hendeğe yuvarladım. Kampanyam orada son buldu, siyaset hevesimle birlikte.

1935?

Ders vermektan zevk almıyordum. Üniversite yıllarımdan beri felsefeye karşı başkaldırı halindeydim. Sao Paulo'da bir iş imkânı çıkınca kalkıp gittim. Nizan'ın Arabistan ("Aden, Arabistan", Paul Nizan, Kanat Kitap), Soustelle'in Meksika ("Aztekler", Jacques Soustelle, Dost Kitabevi) tecrübeleri beni etkileyen örneklerdi.

Dolayısıyla, Halk Cephesi'nde yer almadınız.

Öyle oldu. Mamafih, olayla doğrudan alakalıydım. En azından öyle sanmıştım... Öğretmenliğe kadar ve daha sonrasında da aktif olarak sosyalisttim ve

Sosyalist Öğrenciler Federasyonu sekreterliği gibi çeşitli sorumluluklar üstlenmiştim. Bu arada, hayatımı kazanmak mecburiyetinde de olduğum için birçok kişinin kapısını çalmıştım, bunlardan biri de daha sonra Léon Blum hükümetlerinde bakanlık da yapan SFIO'dan Jules Moch'du. 1928 seçimlerinde, genç ve parlak biri olan Georges Monnet parlamentoya seçilmişti, ancak parlamenterliği partide sıkıntı yaratıyordu. Monnet'nin sosyalizme dair bilgisi yetersizdi; dolayısıyla, bu açığını telâfi edecek bir sekretere ihtiyacı vardı. Bununla ben görevlendirilmiştim. O nedenle benim kalemimden çıkmış birçok kanun teklifi vardır. Benim için güzel bir tecrübeydi. Sonra, Brezilya'ya gittim ve ummadığım şey oldu. Sao Paulo'da büyük bir heyecanla seçim sonuçlarını dinlediğim Halk Cephesi hükümetinin kuruluşunu ve Monnet'nin bakanlığa tayin edilmesini öğrenişim gözümün önüne geliyor. Monnet'nin beni mutlaka çağıracağına inanıyordum, ilk gemiye binmeye hazırdım. Ama bir çağrı gelmedi.

Daha sonra siyasetten uzak durmanızın sebeplerinden biri bu olabilir mi?

Öyle düşünmüyorum. Fakat Monnet beni çağır- saydı, kaderim değişirdi ve büyük ihtimalle siyasî bir kariyerim olurdu.

Sonuçta, Halk Cephesi'ni kaçırdınız.

Tamamen değil. 1937'de, tatilde Fransa'ya dönmüştim. Tabii hemen partiye gittim, her şey çok değişmişti, bizim seksiyon sanki iktidara atlamanın eşiği gibiydi, yükselme hırsı ve kariyerizm gözle görülüyordu. Orada hayal kırıklığının arttığını itiraf etmeliyim.

O dönemde, savaşın yaklaştığını hissetmiş miydiniz?

Hayır, nasıl ki Hitler tehlikesini ya da faşist tehdidi idrak edemediysek, savaşın geldiğini de hissetmemiştik. Ben de hemen herkes gibi mutlak bir körlük içindeydim. İnsan örneğini bilmediği bir şeyi öngöremiyor. Görünce tanıyor, ama tahayyül edemiyor.

Peki 1939?

Seferberlikten kısa bir süre önce Brezilya'dan dönmüş ve Henri IV Lisesi'ne tayin edilmişim. Sonra savaş, ordu, yenilgi, terhis derken 1940'a geliyoruz ve ne yapıyorum, biliyor musunuz? Paris'teki görevime dönme müsaadesi almak için Vichy'ye gidiyorum! Görevli hayretle bana baktı: "Bu isimle mi Paris'e gideceksiniz? Aklınızdan zorunuz mu var?" İşte o zaman olan biteni anlamaya başladım.

Ne hissettiniz?

Hâlâ müthiş romantiktim. Ailemin Cévennes'de küçük bir evi vardı, gerekirse, çok iyi bildiğim o bölgeye sığınıp dağda saklanarak, Brezilya'dayken yaptığım gibi avcılık ve toplayıcılıkla hayatımı sürdürebileceğimi düşünüyordum.

Direnişe katılmak aklınızdan geçiyor muydu?

Direnişin sonradan bürüneceği hali düşünemiyorduk, ama direnme fikri kafalarda geziniyordu. Paris'e gidemeyeceğim belli olunca, görevlendirildiğim Montpellier'de Brezilya'daki arkadaşlarımdan René Courtin'i -daha sonra Le Monde'un kurucularından olacak- bulmuştum. Onun evinde direnişin ilk nüvesi oluşuyordu.

1941?

Tekrar Amerika kıtasına yolculuk, bu sefer ABD'ye. I. Dünya Savaşı'ndan beri New York'ta yaşayan teyzem Aline Caro-Delvaile'nin ısrarlı girişimleriyle, Nazi tehdidi altındaki Avrupalı bilimadamlarının kurtarılması için Rockefeller Vakfı'nın organize ettiği projeden istifade ettim ve New York'taki New School For Social Research'te çalışmaya başladım. ABD'ye gelir gelmez yine adımları değiştirmek durumunda kaldım; Claude Lévi-Strauss yerine Claude L. Strauss ismini kullanmalıymışım, blucin markası yüzünden öğrencilere komik gelmişti.

İngilizce konuşabiliyor muydunuz?

Çok kötü. Ama okuyordum. New York'a tam tatilin öncesinde gitmişim ve şehirde teyzem, kızı ve oraya sığınmış Fransız sürrealistlerden başka kimseyi tanııyordum. Bütün yazı çalışarak geçirdim, ilk kitabım "Nambikwaraların toplumsal ve aile hayatları"nı İngilizce yazmaya zorladım kendimi. Böylece dile hâkim olmaya başladım.

Ne dersi veriyordunuz?

Sosyoloji. Kuzey Amerika'nın Güney Amerika'yı keşfettiği dönemdi. Daha önce Brezilya'da bulunduğum için öğrencilerin "Güney Amerika'nın güncel sosyolojisi" ile tanışması için en uygun hoca olarak görülmüştüm. Ama konu hakkında bilgisizdim tabii, dolayısıyla derslere hazırlanmak için her sabah erkenden New York Halk Kütüphanesi'ne gidip saatlerce etnoloji makalelerini, büyük Amerikalı antropologları hatmediyordum: Franz Boas, Alfred L. Kroeber, Paul Radin, Alexander Goldenweiner, Robert Lowie... Etnolojiyi esas olarak o yıllarda öğrendim.

Okuduklarınız arasında Freud da var mıydı?

Onu çok daha önce keşfetmişim. Marx'tan önce okudum Freud'u.

Psikanaliz için ne düşünüyorsunuz?

Bence iki şeyi birbirinden ayırmak lâzım. Biri, tedavi tekniği, ona şüpheyle bakıyorum. Ama Freud'un keşfi büyük: Zihinsel yaşamda bize tamamen rastlantısal ve anlaşılabilir gözüken şeyin analiz edilebilir ve rasyonel olarak anlaşılabilir olduğunu gösterdi. İzahatlarının tatminkâr oldu-

ğunu iddia etmiyorum, ama bilinçaltının bilinçli düşünce düzeyine taşınabileceğini, irrasyonel olanın rasyonel düşünce için bir meyve olabileceğini göstermiş olmasını çok önemsiyorum.

Sürrealistlerle görüşüyor muydunuz?

Breton (André), Ernst (Max), Duchamp (Marcel), Masson (André), Tanguy (Yves) ile sık sık buluşur, sabaha kadar tartışırdık. "Hakikat oyunu" dönemi idi; sanat, müstehcenliğe ya da bayağılığa düşmeden her şeyin itiraf edilmesiydi.

Amerikan askerleri Fransa'ya çıktığında New York'ta mıydınız?

Unutulmaz bir gündü. Greenwich Village'daki küçük stüdyomdaydım, radyoyu açtığımda kulağıma çarpan kelimelerden hiçbir şey anlayamadım. Tam bir gerçekdışılık hissine kapıldım. Spikerin biri heyecanlı bir sesle birbiriyle bağlantısız gözüken bir takım kelimeler, sayılar, isimler sıralayıp duruyordu; sonra birden ışık yandı. Çıkarma başlamıştı... Hüngür hüngür ağladım.

1944?

Fransa'ya döndüm. O zaman bunun altı aylık geçici bir süre için olduğunu henüz bilmiyordum.

Biyolojide ya da fizikte bütün ihtişamıyla kendini gösteren bilimsel düşünce benim için bir fener gibi. O fenere bakıyorum ve asla tam ulaşamayacağımı bilerek, mümkün olduğunca ona uzanmam gerektiğini geçiriyorum içimden.

Kültür İşleri Dairesi'nde görevliydim. Bir gün, öğretmenlik stajından beri görmediğim Merleau-Ponty sürpriz bir ziyaret yaptı; ABD'ye gitmek istiyormuş. O zamanlar varoluşçuluk yeni ortaya çıkıyordu, ziyaretinden istifade, varoluşçuluğun ne olduğunu bana izah etmesini rica ettim. Cevabı şuydu: "Bir yeniden felsefe yapma girişimi, Descartes, Leibniz ve Kant zamanındaki gibi".

Siz ne düşündünüz?

Hiçbir şey. Felsefe artık ilgimi çekmiyordu.

"Structures élémentaires de la parenté" (Temel akrabalık yapıları) üzerinde çalışmaya başlamış mıydınız?

1942'den beri o konu üzerinde çalışıyordum. Bütün dünyadan etnoloji monografilerini taramıştım. 1945'te Kültür Müsteşarı olarak New York'a dönerken de Dışişleri Bakanlığı ile öğlene kadar büro mesaisi yapmak, öğleden sonralarımı yazmaya vakfetmek üzere anlaşmışım.

1948?

Fransa'ya döndüm, CNRS'te araştırma bölümünün başına getirildim, Etnoloji Enstitüsü'nde ders vermeye başladım.

1949'da "Structures élémentaires" yayınlanıyor. Kitapla ilgili ilk yazıyı ve kimin yazdığını hatırlıyor musunuz?

Simone de Beauvoir, Les Temps Modernes'de yazmıştı. Kitabı basılmadan önce okumuştum.

O kitap aynı zamanda sizin üniversitedeki tezinizdi.

Evet, bu benim açımdan çok önemliydi. Tezimi vermiş olmak üniversitede ders vermenin önünü açmakla kalmamış, asıl önemlisi, bana artık yetişkin olduğumu hissettirmişti.

Musée de l'Homme'da İkinci Müdür oldunuz, 1950'de Ecole des Hautes Etudes'e atandınız.

Siyasî angajmandan uzaklaştınız. Ama olaylar da hiç eksik olmuyordu: Soğuk savaş, Gulag'lar, Hindîcin savaşı...

'50'li yılların başında ciddi bir kriz geçirdim: Siyasal inançlarımla, giderek artan bir uzaklaşma duygusu arasında bocalıyordum. "Hüzünlü Dönenceler" in son sayfaları bu iki pozisyonu bağdaştırma gayretime tanıklık eder. Uzlaşması zor bir çelişkiydi. O dönemde, değişkenlerin düşüncenin hâkim olamayacağı kadar çoğaldığı bir dünya karşısında duyduğum acizlik hissi hâkim-

di üzerimde.

Madem "Hüzünlü Dönenceler"e değindiniz, bu konuya girelim. Sene 1954. "Structures élémentaires" gibi çetin bir kitaptan sonra, sizi böyle bir metin yazmaya yönelten ne oldu?

Onun motivasyonları biraz karmaşık. Birincisi, üçüncü defa evlenmişim ve hayatım değişmişti. Sonra, Jean Malaurie yeni başlatacağı seri için bir kitap yazmamı rica etmişti. Ve bir de tabii roman yazmaya heves ediyordum, hatta yirmi-otuz sayfa yazmışım, ama yazdıklarımın hayal kırıklığına uğrayınca imha ettim onları.

Romanın konusu neydi?

Gazetelerde okuduğum bir haber, bir dolandırıcılık olayı. Adamın biri Güney Amerika adalarına gidiyor, yanında götürdüğü gramofondan yerlilerin dilinde kaydettirdiği uzun bir tiradı dinleterek onu yeni bir tanrı olarak takdim ediyor ve herkesten adak olarak üç hindistan cevizi

1938, Amazonlar. Aygına tutunmuş olan Lucinda adlı maymunuyla kendi objektifinden Lévi-Strauss

vermesini istiyor. Böylece büyük bir servet elde ediyor. Tutunamamış bireylerin hikâyesini melez bir topluma yerleştirmiştim. Baktım, fazla Conrad taklidiydi.

Yani "Hüzünlü Dönenceler" romancılık hevesinizden doğdu...

Evet. Müthiş bir huzursuzluk ve rahatsızlıkla yazmaya koyuldum, zamanımı hakiki bilimsel çalışmaya ayırmam gerekirken yolumdan saptığım hissi vardı. O dönemde, bir önceki çalışmamın mantık sonucu olarak "Les Structures de parenté complexes"i (Karmaşık Akrabalıkların Yapıları) yazacağımı düşünüyordum. Ama bir yandan da sırtımda dolup taşmış bir yük vardı, onu boşaltmam lâzımdı. Sonuçta, dört ayda, alelacele ve her an büyük bir huzursuzluk ve gerginlik hissederek, zihnimden geçen ne varsa hiç sakınmadan çiziktirdim.

Bugün bir klasik haline gelen "Hüzünlü Dönenceler" için "çiziktirdim" mi diyorsunuz?

Kabul edilemez kusurları var.

Ne gibi?

İçinde sinir bozacak kadar çok hece vezinli dize var. İyi yazarlar için nesirde bu bir kara lekedir.

Kitap nasıl karşılandı?

İlk yayınlandığında pek bir ilgi uyandırmadı, tepki gelmedi.

Ama birçok övgü yayınlandı, Goncourt Akademisi jürisi kurgusal bir eser olmadığından kitabı ödüllendiremedikleri için üzüntü duyduklarını açıkladı; birçok ünlü yazar hayranlıklarını ifade eden coşkulu yazılar yazdılar. Bütün bun-

Durkheim bana felsefe yapan bir sosyolog gibi görünüyordu.

Avustralya'ya adımını atmadığı halde yerlilerin kültürünü sahada çalışan herkesten çok daha iyi anladığını kabul etmem için yıllar gerekti.

lar kendinize bakışınızı değiştirmede mi?

Hayır. Yazmaya devam etmem gerektiğine dair inancımı güçlendirdiğini söyleyebiliriz daha ziyade. Ama, o tarzda değil; "Hüzünlü Dönenceler" bilimsel bir kitap değil; okulu kırıp serserilik yapmak gibi... Onu yayınlamak önümdeki bütün kapıları kapadığımı düşünüyordum.

Dönüp de "Hüzünlü Dönenceler"den bölümler okuduğunuz olur mu?

Yazdığım hiçbir şeyi sonradan okumam, okumaya kalktığımda da bazen ne yazdığımı anlamakta zorlanıyorum.

Yapısalcılığın kare ası: Foucault, Lacan, Levi-Strauss ve Barthes

Yazmak sizin için ne ifade ediyor?

Sıkılmamak için yazıyorum. Yazmayı seviyorum, ama durmadan güzel cümleler bulma arayışında değilim. Buna mukabil, biçimde, üslupta başarılı olamazsam, fikirlerimi aktarmayı başarmayacağımı da biliyorum.

Hafızanız nasıldır?

Güçlü değil, öyle bir kusurum var. Hatırlamak istediğim şeyleri fişlere not ediyorum, aksi takdirde unutuyorum. Böyle binlerce fişim var.

1955-65 dönemine dair öne çıkan hatıralarınız neler?

O döneme dair pek bir şey hatırlamadığımı itiraf edeyim. Çok fazla çalışıyordum, "Mythologiqu-es"i kaleme almak için dünyadan elimi eteğimi çekmiştim. Yirmi küsur yıl boyunca, zihnimi, zamanımı, bütün enerjimi o dört cilde hasrettim. Her sabah saat 5'te kalkıyordum. Keşiş gibiydim.

Bir yandan da yeni kitaplar yayınlıyordunuz -"Yapısal Antropoloji", "Totemizm", "Yaban Düşünce"- ve yapısalcılık tartışmasının içindeydiniz. Ayrıca, Sartre'ı şiddetle eleştirerek yangını körüklemek-

ten de kaçınıyordunuz...

Yapısalcılık tartışmasına dair söyleyeceklerimi defalarca söyledim. Sartre'a gelince, "Diyalektik Aklın Eleştirisi"ni -onun hakkında bir

seminer de vermiştim- okuduğumda yabancı insanlara dair bazı ifadelerini fazlasıyla nahoş bulmuştum. Antropolojiye alan bırakmayan bir yaklaşımı vardı. Ben de tepki gösterdim.

Sartre'la Foucault'yu karşı karşıya getiren tartışmaya müdahil olmadığınız mı?

Hayır. Sartre- Foucault tartışması son derece saygıdeğer olabilir, ama bence fazlasıyla felsefiydi. Benim yapmaya çalıştığım şey, insan bilimlerini felsefenin vesayetinden çıkarmak. Deneyssel düzlemde kontrol edilebilir araştırmalardan hareketle yeni bir felsefenin geliştirilmesine

katkıda bulunmak gibi bir çabam kesinlikle yok. Mitlerin analizinden yola çıkarak, doğruluğu sınanabilir hipotezler ileri sürüyorum. Mitleri incelerken uyguladığım yöntemin, eğer çıkış noktam doğruysa, şöyle şöyle özelliklere sahip bir mit varolmalıdır diyebilmeme izin verdiğini düşünüyorum.

LEVİ-STRAUSS VE YAPISALCILIK

Derin gramer

Dil bir işaretler sistemi. Haliyle, kültür de öyle. İşaret ya da im dediğimiz şey, iç içe iki unsurdan mürekkep: İmleyen ve imlenen. Ağzımızdan çıkan ses ya da çizdiğimiz şekil, imleyen. İmlenen ise o sesin ya da şeklin anlamı. Kelime dediğimiz im, ağzımızdan çıkan o ses (imleyen) ile o sesin anlamının (imlenen) birlikteliği. O sesin o anlamla birleşmesi tamamen rastlantısal bir durum. Yani, mesela "pipo" sesi pipo anlamına gelen bir ses değil. Seslerden bir ses.

O sese pipo anlamını veren, içinde yaşadığımız kültür. Aynı ses birçok anlama gelebileceği gibi, birçok ses de aynı anlama gelebiliyor. O sesin hangi anlama geldiğini yer aldığı bağlam, diğer öğelerle ilişkisi belirliyor. Örneğin bir pipo resmini bir lokantanın belli bir yerindeki kapının üstünde gördüğümüzde, onun erkekler tuvaletinin "im"i olduğunu anlıyoruz. İmleyen ve imlenen ikilisinin temelinde, dilin yapısal ikiliği yatıyor: Dil ve Söz. Dil bir sistem ve bir umman. Söz, o ummandan çekip aldığımız ve dilin yapısına, gramerine uygun olarak yaptığımız icra. Buraya kadar söylediklerimiz, dilbilimin ba-

bası sayılan Ferdinand de Saussure'un "semyoloji" teorisinin çok kabaca özeti. Bu teori, dilbilim açısından bir devrimdi. Gelgelelim, Lévi-Strauss Saussure'un teorisini antropolojiye uygulamasaydı, akademik bir önemle ve dilbilimle sınırlı kalacaktı. Darwin'in elindeki ampirik bulguları Malthus'un nüfus teorisine yerleştirmesine benzer bir şekilde, Lévi-Strauss da Amazon yerlileri üzerine yaptığı araştırmaların bulgularını semyolojiyle buluşturduğunda, siyasetten edebiyata, psikanalizden popüler kültüre, hemen her alanda "yapısalcılık" adlı bir çığır açıldı. Lévi-Strauss'a göre insan zihninde "derin bir gra-

mer" vardı ve kültür (ve toplum) dediğimiz şey, o gramerin, o yapının çeşitli tezahürleriydi. Dipteki "dil"le yüzeydeki "söz" nasıl ki mekanik bir belirlenme / belirlenme ilişkisi içinde değilse, toplumsal-kültürel ilişkiler de öyleydi. Lévi-Strauss'un mitolojiler, akrabalık ilişkileri (ve enest tabusu), yemek kültürü gibi alanlara dair "yapısalcı" çözümlemeleri, Althusser için Marksizme ("altyapı / üstyapı" ilişkisine), Lacan için psikanalize ("bilinç ve bilinçaltı / bilinçdışı" ilişkisine), Foucault için tarihi (bilgi / iktidar ilişkisine), Barthes içinse "çağdaş mitolojiler"e bambaşka bir gözle bakmanın yolunu açmıştı. (Y.G.)

Deneyisel çalışma bu miti araştırmaktan, onu bulmaktan ibaret. Sartre-Foucault tartışmasında yer almadım, çünkü felsefe yapmak gibi bir niyetim yok. Benim işim felsefe değil.

Ama başlangıç nokتانız felsefeydi; felsefe dersleri verdiniz...

Felsefe benim formasyonum. Ama hiçbir zaman felsefeye özel bir ilgi duymadım. İlk başta felsefe dersleri verdim, ama sonra felsefeye isyan ettim, şimdiyse belki belli bir olgunluğa erişerek, dünyaya ve olup bitenlere dair fikir geliştirmeye çalıştığımız andan itibaren, şöyle ya da böyle hepimiz felsefe yapıyoruz diye düşünüyorum. Ben pozitif olduğumu düşündüğüm araştırmaya yöneldim. Benim izlediğim yol, pozitif araştırmalardan hareket edip bunlardan bir felsefe çıkarmaya çalışan filozoflarınkinin tersi. Bugün için benim meselem, felsefeden yana ya da felsefeye karşı olduğumu dile getirmek değil; ancak, iki temel felsefe anlayışına göre nerede durduğumu ifade etmek olabilir. Bu anlayışlardan biri Sartre'inki, felsefeyi başlı başına bir alan olarak değerlendiren ve bilimsel düşünceyi görmezden gelen yaklaşım. Beni alâkadar eden diğer yaklaşım ise, insan zihninin, düşüncesinin, bilimde olsun, sanatta olsun, ürettiklerinin içerdiği bütün anlamları anlayabilme, eleştirel olarak düşünebilme çabası. Biyolojideki ya da fizikteki gelişmelerin doğurduğu dünyaya bakışı kaale alan ve bunu mesele eden bir felsefenin meşru olduğu kadar kaçınılmaz olduğunu düşünüyorum.

Etnolojiyi pozitif bilim olarak mı tarif ediyorsunuz?

Kelimenin gerçek anlamıyla, bilim yaptığımı sanmıyorum, "insan bilimleri" ya da "sosyal bilimler" dediklerimizin bilim olduğuna da inanmıyorum. Bu nedenle, örneğin biyolojide ya da fizikte bütün ihtişaıyla kendini gösteren bilimsel düşünce benim için bir fener gibi. O fenere bakıyorum, bedbaht sözde insanî bilimler uzmanı olarak sonsuz yetersizliğimin ölçüsünü alıyorum ve asla tam ulaşamayacağımı bilerek, mümkün olduğunca o fenere doğru uzanmam gerektiğini geçiriyorum içimden.

Psikoloji ile ilişkiniz nasıl?

Bir yerlerde, etnolojinin bir psikoloji olduğunu yazmıştım. Dolayısıyla, kendimi psikolojinin kıyısında görüyorum.

Gelelim 1982'ye.

Ne oldu 1982'de?

Emekliye ayrıldınız.

Ya, evet. Unutmuştum. Aynı yoğunlukta çalıştığım için pek bir değişiklik olmadı.

Eserleriniz içinde ayrıcalıklı bir yeri olan, daha çok sevdiğiniz biri var mı?

"Mythologiques" dörtlüsünden "L'Origine des manières de table" (Sofra Adabının Kökeni) altından en iyi kalktığım çalışma.

"L'Homme nu" (Çıplak İnsan) değil mi?

O cilde geldiğimde, diziyi asla tamamlayamayacağımı sandım; elimde hâlâ üç kitaplık malzeme vardı. Sonra aklıma Saussure (Ferdinand de Saussure, İsviçreli dilbilimci) geldi; yıllar boyunca tek bir konu üzerinde çalışmış ve bir türlü sonlandıramamıştı, çünkü araştırmalarının içinde boğulup kalmıştı. Aynı acı duruma düşmekten

korktum ve "L'Homme nu"nın son cilt olmasına karar verdim. Ve elimdeki bütün malzemeyi yığdım; bu da metinde bazı kısa devrelerin, kestirmelerin, yeterince gelişip derinleşmeyen bölümlerin olmasına yol açtı, o bakımdan kusurlu bir kitaptır o.

Entelektüel soyağacınızı nasıl çizersiniz?

Entelektüel soyağacım birkaç isimle özetlenebilir: Rousseau, Chateaubriand, Marx, Freud, Proust.

Peki ya etnolojide?

Başta Boas ve Lowie olmak üzere, İngiliz ve Amerikalı yazarları okuyarak etnolog oldum ve bu okumalar beni Durkheim'ın yaklaşımını sorgulamaya yöneltti. Boas formasyon olarak fizikçi ve fizik biliminin keskinliğini muhafaza eden bir adam, bu yanı beni çok etkiliyordu. Amerikalı bilimadamları aynı zamanda saha insanları, iyi donanımlı, iyi gözlemciler, birinci elden bilgiden yola çıkıyorlar. Onların karşısında Durkheim bana felsefe yapan bir sosyolog gibi görünüyordu. Bu yargımı gözden geçirmem ve Avustralya topraklarına hiç adımını atmadığı halde yerlilerin kültürünü sahada çalışan herkesten çok daha iyi anladığını kabul etmem için yıllar gerekti.

Brezilya'dan sonra saha çalışmasını ikinci plana mı ittiniz?

Uzun süreli çalışmalar yapmadım. 1950'de, birkaç hafta Doğu Pakistan'da, Birmanya sınırında Mogh köyünde kaldım. Daha sonra iki kez Kolombiya'ya gittim kısa süreli saha çalışmaları için...

Seyahat etmekle aranız nasıl?

Seyahat etmekten hiçbir zaman hoşlanmadım. Bugün de seyahate sonuçları için katlanıyorum. Uçağa binmek, dünyanın neresinde olursa olsun birbirinin aynı hava alanlarından birine inmek, bunun fikri bile beni dehşete düşürüyor. Benim için ideal olan, Rousseau gibi yürüyerek seyahat.

Saha çalışmasına çok zaman ayıramadığınızna hayıflanıyor musunuz?

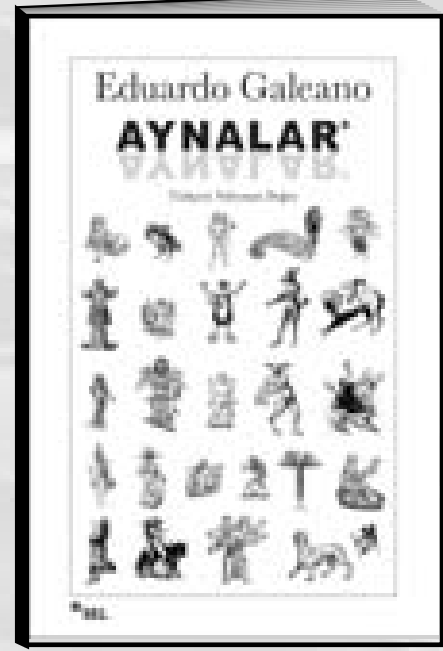
Birkaç olguyla cevap vereyim. Birincisi, ben berbat bir saha araştırmacısıyım, bunu Brezilya'daki çalışmalarım sırasında fark ettim. Bir topluluğun içinde üç yıl, dört yıl yaşayıp bilgi, gözlem biriktirebilen insanlardan değilim. İkincisi, bu konudaki yetersizliğime rağmen, savaş olmasaydı, belki de o yolda devam ederdim. Üçüncüsü ise, benim etnolojiye yöneldiğim dönem, bu disiplinin gelişmeye başladığı, inanılmaz derecede çok malzemenin biriktiği dönemdi; öylesine karışık bir malzeme yığını vardı ki, kullanılamaz durumdaydı. Dolayısıyla, ortalığı biraz düzene koymak acil bir ihtiyaç olarak kendini dayatıyordu. İşte bu nedenle "Structures élémentaires"i yazmaya giriştim. Evlilik ve akrabalık kurallarına dair öylesine büyük bir veri hazinesi oluşmuştu ki, yeni bir aşamaya, yani bunları tasnif, tahlil ve rasyonalize etme aşamasına geçmek gerekiyordu.

Bugün eserinizin bütününe baktığınızda, nasıl değerlendiriyorsunuz?

"Structures élémentaires de la parenté" yayınlanalı 40 küsur yıl geçti, hâlâ tartışılıyor. "Mythologiques"e gelince, mitlerden artık eskiden olduğu gibi söz edilebileceğini sanmıyorum. Uğraştığım iki alanda da fikirleri yerinden oynattığımı söyleyebiliriz.

Derleyen: Siren İdemen

'Latin Amerika'nın Kesik Damarları'nın yazarından ilk insandan günümüze egemenlerin suç envanterini gözler önüne seren bir kitap...

EDUARDO GALEANO AYNALAR

Türkçesi: Süleyman Doğru

Eduardo Galeano kitabında, geçmişten bugüne insanlık tarihinin köşe başlarında, bir kez daha emperyal gerçeklerin altını çiziyor.

Asık suratlı, neredeyse insansız 'resmi' tarih kitaplarının aksine, aşkın, yoksulluğun, kardeşliğin, eşitsizliğin olduğu, insanlı bir tarihi aydınlatıyor.

"İnsanların, özellikle de Latin Amerika halkının mustarip olduğu unutkanlıkla savaşmak için" yazdığını belirten Galeano anlattıkları kadar anlatma biçimini de önemseyen, muhalif bir edebiyatçı.

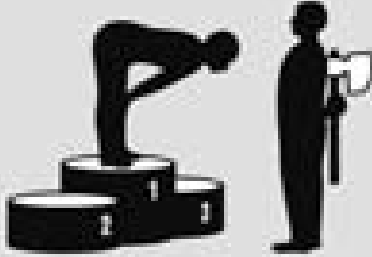

"Neredeyse Evrensel Bir Tarih" olan **Aynalar**, bu büyük yazarın denemelerinden ve kısa öykülerinden oluşuyor.

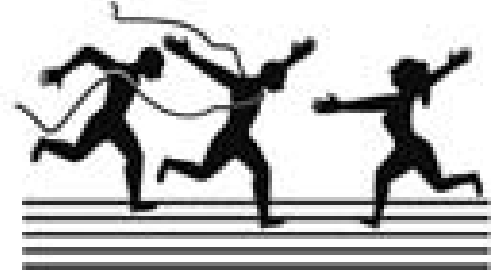
***SEL YAYINCILIK**

Faks: (212) 516 97 26

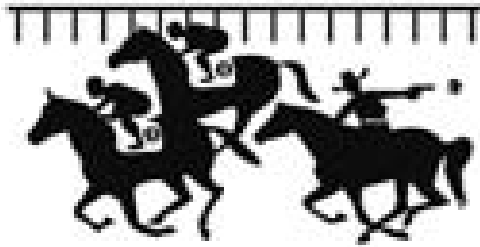
posta@selyayincilik.com www.selyayincilik.com

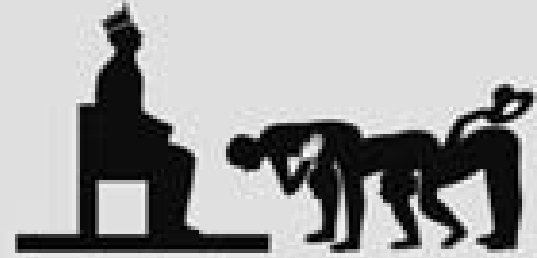
Başarı kutlaması!

Hayranlar....

Kamufle!

Sörsü psikolojisi

Hedefi görmek

Profesyonel futbol!

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

2009

**SEDAT SİMAVİ
SOSYAL BİLİMLER
ÖDÜLÜ**

**Dünya'da ve Türkiye'de
Bilim, Teknoloji ve
Politika**

Ergun Türkcan

**DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE
BİLİM, TEKNOLOJİ VE POLİTİKA
ERGUN TÜRKCAN**

716 Sayfa, ISBN: 978-605-399-073-4

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Ülkemizde bilim ve teknoloji politikalarının oluşturulması için yıllarını veren Prof. Dr. Ergun Türkcan, bu eserinde bilim ve teknolojinin ilerlemesini, teknolojik gelişmenin dönüm noktaları olan icatlar bağlamında ele alıyor. Bunu yaparken de, alet kullanan insandan günümüze gelişen politikaları tüm örnekleriyle inceleyerek, bilim ve teknoloji politikalarına tarih ve felsefe sorunlarıyla birlikte kavramsal bir çerçeve oluşturmanın zorunlu olduğunu öne sürüyor.

www.bilgiyay.com

Kurtuluş Deresi Caddesi No: 47, 34440 Dolapdere/İSTANBUL

Telefon: 0212 311 52 59 Faks: 0212 253 47 00

E-mail: yayin@bilgiyay.com - dagitim@bilgiyay.com

Genel Dağıtım: **PUNT**

www.puntokitap.com

Telefon: 0212 496 10 50 Faks: 0212 551 30 13

E-mail: punto@puntokitap.com

Fotoğraf: Muhsin Akgün

Ahmet Uluçay

(1954 – 2009)

Hiçbir alanda kötü bir iş yapmadım. Vallahi bir kamyon kullanırdım, görenler hayran kalırdı. Kamyonun egzost sesiyle şiirler yazardım. Diyecerseniz ki, kamyon egzostuyla şiir yazılır mı? Yazılır... Bir de klasik olur. Ama bunu hissedecek ve hissettirecek bir ruha sahip olmanız gerekiyor.

Yazlık sinemalar gece faaliyette olmalarına rağmen gündüz gider, oradan çıkmazdım. Çingene bir çocuk vardı; yanlış hatırlamıyorsam, adı Horatay'dı. Bana atalarını anlatırdı. Yazlık sinemada yatardı. Ben de ona imrenirdim. "Keşke burada kalsam" derdim kendi kendime. Işıklar söner, herkes dağılır ve afişler inerdi. Sinemada gördüğüm karakterlerin tekrar afişin içine girdiğini zannederdim.

Burada (*Kütahya'nın Tepecik köyünde*) benim gibi sinemaya ilgi duyan biri olsaydı yıllar önce, inanın başlarından ayrılmazdım. Buraya film çekmeye gelmişlerdi de, yanlarına yaklaşmaya korkmuştum. Onlar sanki başka bir dünyanın insanı gibiydiler benim için. İnanmayacaksınız, ama ben hayatım boyunca bir kez bile film seti görmüş değilim. Orada neler döner, neler yapılır, kim yönetmenle ne konuşur, yönetmen oyuncuya neler anlatır, görmedim. Bir film nasıl çekilir, bilmem. Nasıl çekiliyor sahi?

Bir laf vardır buralarda: Ne gezer Hacı Ahmet'te kav çıkmayı! 10 yaşında başladım bu işe, o zamanlar 8 mm'lik bir kameram olsaydı neler vermezdim. Şimdi herkesin elinde kamera... Bana deli dediler köyde. Kimse oğlunu benimle oynat-

mazdı. Ama şunu söyleyeyim, film çekmesem delirirdim. Zaten ben normal olmak istemiyorum.

Babam beni böyle işlerle uğraştığım için hep hakir görürdü. Azıcık destek verseydi, böyle olmazdı. Şimdi bile onun desteğini arıyorum. Babamla ilgili yaşadığım her şey içimi sızlatıyor. Kafamı, gönlümü hep annem besledi.

Güzel bir sesim vardı. Bir arka fon, müzik tuttururdum, devamlı mırıldanarak senaryoları öyle çıkarıyordum. Ve o kulağımda devam eden müzikle birlikte kahramanlarım yanımda yürürlerdi. Ben nereye gidersem onlar da gelirlerdi. Hatta belki de çay bile içerlerdi bu masamda. Sürekli onlarla yaşırdım...

Dağların arkasında neler olup bittiğini ve oraların nasıl olduğunu hep merak ederdim. Bunu paylaşmak istedim seyirciyle. Allah ömür verirse birkaç film daha yapmak istiyorum. Gerçi bende senaryo çok. Bir TIR dolusu film senaryosu çıkar.

Benim bütün oyuncuğım gölgelerdir. Gölge varlığın süsüdür. Gölgeyi filmlerimde hep kullandım. Yeni filmlerimde de bol bol kullanacağım. Gölgenin olmadığı bir dünya ne kadar yavan olurdu.

Çocukluğumun en güzel dönemi, o gölgelerin terk edip gidişle son buldu. Elektrikler geldi, köyün tadı tuzu kalmadı. O zaman köydü, gerçek bir köydü. Daha mutluyduk. Gerçekten şimdi köyün tadı tuzu yok. Ben sürekli onlarla gezdim. Hâlâ öyle. Belki bu bir rahatsızlık. Olsun. Sürekli o dö-

nemde uğraşıyorum. Zaman, parmaklarımızın arasından sızıp geçen bir şey, bir su. Bunu durduramıyoruz. İnsanlarda beka duygusu vardır. Aca-ba diyorum, bunu sinema ile durdurabilir miyim? Bundan bir şeyler daha çalabilir, kurtarabilir miyim? Her şey gidiyor, her şey eskiyor.

Nasıl edebiyatla siyaset arasında bağlantı varsa, sinemanın gelişimi de siyasetle bağlantılıdır. Reagan zamanında yapılan filmle Clinton zamanında yapılan filmlere baktığınızda bunu daha ehil şekilde görebilirsiniz. Sanat dallarını hiç ayırmam. Malzeme farklıdır o kadar. Bir mısra ile bir kare fotoğrafın arasında bir fark bulmanız imkansızdır. Ya da güzel yazılmış bir cümlemin trenle yarış eden taylorları gösteren karelerden farkı yoktur.

Dünyada altı milyar hayvanla aynı anda yaşadığımı düşünüyorum. Altı milyar hayvan arasında insan kalmaya çalışan bazılarından biriyim. Ben daha güzel bir yer arıyordum. Ama beni buraya getirip koydular.

Ben yetmiş milyon için sinema yapmıyorum. Fakat yetmiş milyonun diliyle yapıyorum. Onların diliyle konuşuyorum. Onların diliyle konuşmaktan sadece Türkçeyi kastetmiyorum. Birçok yerde "Karpuz Kabuğundan Gemiler Yapmak"ı "evrensel bir dili var" diye tanımlamaları çok hoşuma gitti. Demek ki ben dünya insanıyım.

(Çeşitli söyleşilerinden derleme)